

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 190

Jaana Kemppainen

KOTIKASVATUS KOLMESSA
SUKUPOLVESSA

Esitetään Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Historica-rakennuksen salissa H320
joulukuun 8. päivänä 2001 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2001

KOTIKASVATUS KOLMESSA
SUKUPOLVESSA

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 190

Jaana Kemppainen

KOTIKASVATUS KOLMESSA
SUKUPOLVESSA

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2001

Editors

Leena Laurinen

Department of Education, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo and Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Kannen kuva: Perunanistutus. Soini 1940-luku.

Kuvassa Aino Esteri Koskenmäki (os. Niemelä), hänen äitinsä ja kaksi lastansa.

Mukana myös Ainon siskoja ja veljiä ja yksi heidän lapsistaan.

ISBN 951-39-1091-1 (nid.), 978-951-39-5308-9 (PDF)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2001, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä
and ER-Paino Ky, Lievestuore 2001

ABSTRACT

Kemppainen, Jaana

Child-rearing in three generations

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2001, 183 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research,

ISSN 0075-4625; 190)

ISBN 951-39-1091-1 (nid.), 978-951-39-5308-9 (PDF)

Summary

Diss.

The aim of this study was to describe and compare the memories and child-rearing beliefs of informants spanning three consecutive generations. In addition, attention was paid to how continuity and change are manifested in these cross-generational memories and child-rearing beliefs.

The data consist of interviews with three generations of individuals from 85 families (255 interviewees) living in different parts of Finland during the period 1996–1997. The various forms of child-rearing and parenting were traced, in particular, through child-rearing practices, limited in this study to rewarding, punishing, guiding, and giving advice. The analysis was carried out using qualitative methods.

Changes in child-rearing were manifested in the mitigation of punishments and in an increase in giving advice, guidance and taking the child's opinion into account together with a greater propensity to reward. A change has taken place from a child-rearing culture based on parental power to an authoritative culture in which the child's voice is also heard. Though the older more severe forms of punishment have been replaced by negotiation, parents do not want to stop setting limits and rules to their offspring. Rules, limits and the maintenance of discipline were highlighted in the childhood memories and beliefs of all three generations. Permissive child-rearing was seen neither as valued or needed. The memories and beliefs reported by the interviewees draw on both to the informant's personal childhood memories and the prevailing conceptions of parenthood and child-rearing.

Continuity in child-rearing was manifested in the use of corporal punishment. Childhood memories of corporal punishment were a prerequisite for the use and acceptance of corporal punishment as a part of one's own parenting. In no case did a parent who had not experienced the use of corporal punishment as a child report using corporal punishment on his or her own children.

Tradition in Finnish child-rearing appeared most clearly in the utilisation of crystallised beliefs. Present day Finnish child-rearing reflects both modern child-rearing awareness and culture yet the voice of the past can still be heard.

Key words: child-rearing child-rearing practices, Finnish child-rearing, memories of child-rearing, parental beliefs.

Author's Address Jaana Kemppainen
Department of Education
University of Jyväskylä
P.O. Box 35
FIN-40351 Jyväskylä
FINLAND
E-mail:jkemppai@edu.jyu.fi

Supervisors Professor Sirkka Hirsjärvi
Department of Education
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Professor Leena Laurinen
Department of Education
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Reviewers Professor Paula Määttä
Department of Special Education
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Professor Bo Lönnqvist
Department of Ethnology
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Opponent Dosent Marja Martikainen
Department of Education
University of Helsinki, Helsinki, Finland

ESIPUHE

Tämä tutkimus on osa laajempaa Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksella toteutettua, Suomen Akatemian tukemaa projektia 'Perinne ja muutos vanhemmuudessa ja kasvatuksessa – sukupolvien ja kulttuurien välinen tarkastelu'. Projektin johtajina toimivat professori Sirkka Hirsjärvi ja professori Leena Laurinen. He ovat myös ohjanneet opinnäytetyötäni. Kiitän lämpimästi heitä molempia lukuisista rakentavista kommentteista ja ehdotuksista, joita olen saanut työni eri vaiheissa.

Työni esitarkastajia professori Paula Määttä ja professori Bo Lönnqvistiä haluan kiittää asiantuntevista lausunnoista, joiden ohjaamana viimeistelin väitöskirjani. Kiitän kasvatustieteen laitoksen perhe- ja vanhemmuustutkijoita Marja Leena Böökiä, Satu Katvalaa ja Satu Perälä-Littusta antoisista keskusteluista ja lämminhenkisestä rohkaisusta, jotka edistivät tämän tutkimuksen tekemistä. Haluan esittää kiitokseni Susanna Paloniemelle niistä moninaisista kommentteista, joita olen saanut työni eri vaiheissa. Sari Virtasta kiitän kuvioiden ja taulukoiden viimeistelyyn saamastani avusta. Yhteisen kiitoksen osoitan koko Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen henkilökunnalle. Englanninkielisten tekstien tarkistamisesta kiitän lehtori Michael Freemia.

Työni valmistuessa haluan kiittää erityisesti tähän tutkimukseen osallistuneita sukujen jäseniä eri puolella Suomea. Ilman heidän muistelujaan ja pohdintojaan vanhemmuudesta ja kasvatuksesta, tutkimukseni ei olisi ollut mahdollinen.

Olen myös kiitollinen siitä, että monet eri tahot ovat tukeneet tutkimushankettani ja tehneet sen mahdolliseksi. Kasvatustieteen laitoksen ja Zontasäätiön vuonna 1997 myöntämät apurahat mahdollistivat jatko-opintoni aloittamisen. Suomen Akatemian myöntämä projektirahoitus sen sijaan loi mahdollisuuden täyspäiväiseen tutkimuksen parissa työskentelyyn. Jyväskylän yliopiston rehtorin myöntämä rahoitus loi edellytykset väitöskirjani loppuunsaattamiselle.

Erytiskiitokset esitän perheelleni. Siiri ja Aapo ovat omilla valoisilla luonteillaan auttaneet minua jaksamaan arkipäivän aherruksessa. Heidän ansiostaan vanhemmuuden ja kasvatuksen maailmaan perehtymiseni rakentui mielenkiintoiseksi ja haastavaksi. Puolisoani Markoa kiitän henkisestä tuesta, kannustuksesta ja rinnalla kulkemisesta, jota olen saanut osakseni läpi tutkimustyöni. Lopuksi haluan kiittää myös lähisukuani ja ystäviäni, jotka ovat monin eri tavoin olleet tukemassa ja auttamassa tutkimuksen eteenpäinviemisessä.

Jyväskylässä lokakuussa 2001

Jaana Kemppainen

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	11
2	VANHEMMUUDEN JA KASVATUKSEN MUUTTUNEET EHDOT .	14
3	KASVATUSTRADITIOIDEN MURTUMINEN JA MUUTOKSET VANHEMMUUDESSA	17
3.1	Vanhemmuus – autoritaarisesta kasvatuksesta ohjaavaan kasvatukseen	17
3.2	Kasvatuksen sukupolvittainen jatkuvuus ja muutos	20
3.2.1	Jatkuvuuden ja muutoksen taustatekijät	20
3.2.2	Vanhemmuuden mallien ja kasvatukseenmenettelyjen jatkuvuus	21
3.2.3	Perinteitä murtavat tekijät	22
3.3	Kotikasvatuksen valistajat	24
3.4	Vanhemmuus ja kotikasvatus – perittyä ja uuden luomista	27
4	USKOMUKSET VANHEMPIEN KASVATUSMENETTELYJEN TAUSTALLA	29
4.1	Uskomukset	29
4.2	Uskomusten alkuperä ja siirtyminen	30
4.3	Vanhemmuuden etnoteoriat esimerkkinä kulttuurisista malleista	32
4.4	Uskomukset toiminnan ohjaajina	34
5	MONIULOTTEISET MUISTOT JA KAUASKANTOISET KOKEMUKSET	37
5.1	Muisti ja muistaminen	37
5.2	Muistot	38
5.3	Yksilölliset ja kollektiiviset muistot	39
5.4	Henkilökohtaiset ja eloisat muistot	40
5.5	Muistot – totta vai tarua	42
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUKSEN METODISET RATKAISUT	44
6.1	Tutkimustehtävät	44
6.2	Tutkimusaineisto	45
6.2.1	Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat	45
6.2.2	Haastattelut	47
6.3	Haastattelutilanteen ja -aineiston arviointi	49
6.4	Sukupolviaineiston luenta ja lukijan paikka	53
7	KOLMEN SUKUPOLVEN KOTIKASVATUSMUISTOT	58
7.1	Vanhimman sukupolven muistot omasta kotikasvatuksesta .	58
7.1.1	Työhön kasvaminen: <i>Ja pienestä pitäen piti tehdä mitä osasi</i> ...	58
7.1.2	Neuvominen ja ohjaaminen: <i>Ohojattiin olemaan ahkera</i>	

	<i>työnteossa ja rehellinen toisia ihmisiä kohtaan</i>	60
7.1.3	Rankaiseminen: <i>Kuri ol ankara ja vittaakin annettiin ennen vanhaan</i>	60
7.1.4	Palkitseminen: <i>Meill ei palkittu minun lapsuudessa</i>	63
7.1.5	Kasvattamatta kasvaminen: <i>Me vaan kasvethin siinä</i>	64
7.1.6	Katkeruutta ja huonoja muistoja saadusta kasvatuksesta	66
7.1.7	Vanhimman sukupolven poikkeavia kasvatuskuvauksia: <i>Myö oltiin aika kilttejä, kukkaan ei suanu selekäänsä</i>	67
7.2	Keskimmäisen sukupolven muistot omasta kotikasvatuksesta	69
7.2.1	<i>Tyätä, tyätä ja vielä kerran tyätä</i>	69
7.2.2	Rankaiseminen: <i>Jos oli jottain töllön töitä tehny, niin selkäsaunan uhka oli</i>	71
7.2.3	<i>Kotona ei suuremmalti palkittu, elettiin vaan tavallista elämää</i>	73
7.2.4	<i>Normaalisti on neuvottu ja ohjattu – tarpeen mukaan</i>	74
7.2.5	Keskimmäisen sukupolven poikkeavia kasvatuskuvauksia: <i>Äitee huuti ja anto tukkapöllyä</i>	75
7.3	Nuorimman sukupolven muistot omasta kotikasvatuksesta	76
7.3.1	<i>On neuvottu ja ohjattu ehkä vähä liikaakin</i>	76
7.3.2	<i>Palkittu on kiitoksella, rahalla tai jollain tavaralla</i>	77
7.3.3	<i>Rangaistu on tiukalla keskustelulla, kotiarestilla ja kerran jopa pienellä risun pätkällä</i>	79
7.3.4	Nuorimman sukupolven poikkeavia kasvatuskuvauksia: <i>Palkitseminen on lähinnä sitä, että saa ruokaa syödä ja saa olla kotona</i>	80
7.4	Kun minua kasvatettiin – yhteenvetoa kotikasvatusmuistoista	82
8	KOLMEN SUKUPOLVEN KASVATUSUSKOMUKSIA JA AJATUKSET OMASTA KASVATTAJANA TOIMIMISESTÄÄN	88
8.1	Uskomusten useat muodot	88
8.2	Uskomusten paikallistaminen haastateltavien puheesta	91
8.3	Uskomukset kasvatustapausten peilaajina – kun kasvattaminen ja uskomukset kohtaavat	92
8.3.1	<i>Joka kuritta kasvaa, se kunnialta kuolee</i>	92
8.3.2	<i>Joka vitsaa säästää, se lastaan vihaa</i>	93
8.3.3	Rajoja ja sääntöjä tarvitaan: <i>Kyllä se laki vuoan pitäs olla lapsillakkiin pienestä pittäen</i>	97
8.3.4	<i>Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto</i>	101
8.3.5	Uhkaus, kiristys ja lahjonta – parhaita lastenkasvatuskeinojako?	104
8.3.6	Palkitseminen	107
8.3.7	Neuvominen: <i>Neuvominen se on tärkeä ja opastaminen kaikissa pienissä hommissa</i>	109
8.3.8	Esimerkin avulla opettaminen: <i>Itte menöö ereltä</i>	112
8.3.9	Mukana kasvaminen: <i>Ei lapsia tarvitse kasvattaa, ne kasvavat itsestään</i>	113
8.3.10	Työ: <i>Ahkeruus kovankin onnen voittaa</i>	115
8.3.11	<i>Rehelligisyys maan perii</i>	116

8.3.12	Ennen ja nyt: <i>Ennen kaikki oli toisin</i>	117
8.3.13	Kasvatus – <i>niin visainen homma</i>	119
8.4	Kolmen sukupolven yhteiset ja erilliset kasvatususkomukset .	121
9	KASVATUKSEN JATKUVUUS JA MUUTOS ERI SUKUPOLVIEN KETJUSSA	128
9.1	Ruumiillinen rankaiseminen	129
9.1.1	<i>Silloin kyllä piiskaan</i>	131
9.1.2	<i>Mutta kyllä tästä ruumiillisesta kurituksesta, siitä on luovuttu</i>	134
9.1.3	<i>Se ee oo mikkään kasvatusmuoto se fyysinen kuritus</i>	136
9.2	Jatkuvuuksia kasvatusmenettelyissä ja arjen askareissa	138
9.3	Muutoksia, irtiottoja ja toisin toimimisia kasvatuksessa	143
9.4	Jatkuvuus ja muutos kotikasvatuksessa	147
10	KASVATUKSEN RAKENTUMINEN – POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	149
10.1	Kotikasvatusmuistot ja kasvatukseen liitetyt uskomukset	149
10.2	Tutkimuksen luotettavuuden ja toteutuksen arviointi	155
10.3	Jatkotutkimushaasteet	158
10.4	Lopuksi	159
	SUMMARY	161
	LÄHTEET	164
	LIITTEET	177
	Liite 1 Kolmen sukupolven ihmisten asuinläänit ja -paikat	177
	Liite 2 Opiskelijoiden oppimistehtävä	178
	Liite 3 Kolmen sukupolven saama neuvonta ja ohjaus	181
	Liite 4 Kolmen sukupolven saamat rangaistukset ja palkkiot	182

1 JOHDANTO

Koti, vanhemmuus ja kasvatusta ovat aina olleet kiinteä osa yhteiskuntaa, jolloin niihin ovat heijastuneet myös laajemmat yhteiskunnalliset tekijät. Kaupungistuminen, elinkeinorakenteen nopea monipuolistuminen, oppivelvollisuuden voimaantuminen, lapsia koskevan lainsäädännön kehittyminen, yksilöllistyminen ja asiantuntijuuden korostuminen ovat kukin tahollaan olleet suuntaamassa kodin piirissä annettavaa kasvatusta (mm. Aukia 1984, 164; Ojakangas 1997). Toisaalla nämä tekijät ovat osallisina siihen, miksi sukupolvet toisensa jälkeen kokevat ja pohtivat yhteiskunnan muutosten luomia haasteita ja ristiriitoja erityisesti vanhemmuudelle ja kasvatukselle.

Tänä päivänä käydään paljon julkista keskustelua perinteiden murtumisesta, moraalikasvatuksen rapistumisesta, perheen merkityksen heikkenemisestä, kasvatuksen ja isyyden kriisistä sekä jopa vanhemmuuden katoamisesta. Vanhojen perhemuotojen rinnalle ilmestyneet uusperhe, verkostoperhe ja hajaperhe asettavat vanhemmuuden aivan uudenlaisten haasteiden eteen. Koska yhteiskunnassa vallitsevat perhekäsitykset heijastuvat erilaisina tehtävänasetteluina perheen kautta vanhemmuuteen, joudutaan vanhemmuutta myös määrittämään uusilla tavoilla, esimerkiksi etsimällä jaettua vanhemmuutta tai uutta, osallistuvampaa isyyttä.

Vanhemmuuden ja kasvatuksen nykyistä tilaa ja tämänhetkisiä suuntaviivoja pohdittaessa on syytä tietää ja tuntea myös kasvatuksen historiallisia vaiheita. Ennen kuin voidaan ymmärtää uutta vanhemmuuskulttuuria on selvitettävä, miten vanhemmuuteen ja kasvatukseen liitetyt ajattelutavat ja uskomukset ovat muuttuneet aikojen kuluessa. Koska perinteillä näyttää olevan kasvatuksessa ja eritoten suomalaisessa kasvatuksessa vankka asema, on tähdellistä selvittää tarkemmin eri sukupolvien kasvatustapojen eroja ja yhtäläisyyksiä. Luontevan mahdollisuuden kasvatukseen liittyvien ajattelutapojen ja uskomusten tarkastelulle luo kolmen sukupolven haastatteluaineisto, jossa on mukana vastaajia 1900-luvun alkupuolella syntyneistä 1970-luvulla syntyneisiin. Haastatteltavien kertomien kasvatustuojien ja osittain tiedostamattomastikin julkittuomien kasvatustuojien kautta näiden ajattelutapojen käsittely on mahdollista.

Tässä tutkimuksessa *kuvaan ja vertailen kolmen sukupolven edustajien kotikasvatukseen ja erityisesti kasvatustapoihin liittyviä tuojia ja uskomuksia*. Kasvatustapojen muuttamisesta ovat ensisijaisina tarkastelun kohteina palkitseminen, rankaisemi-

nen, ohjaaminen ja neuvonta. Lähestyn kasvatuksen teemoja kahdesta näkökulmasta, joissa ensimmäisessä kolmen sukupolven haastateltavat kertovat lapsuuden kotikasvatuksesta ja omien vanhempiensa kasvatustavoista. Toisena näkökulmana on oma kasvattajana toimiminen ja sen kuvaileminen. Tässä tarkastelussa pääasiallisena kohteena eivät ole haastateltavien omat kokemukset vanhempana toimimisestaan vaan haastateltavien tuottamat *uskomukset* vanhemmuudesta ja kasvatuksesta. Koska useimmilla nuorimman sukupolven edustajilla ei haastatteluhetkellä ollut omia lapsia, he kuvailivat haastatteluissa, miten he mahdollisesti tulisivat kasvattamaan omia lapsiaan tulevaisuudessa.

Tämän sukupolvittaisen lähestymistavan lisäksi tarkastelen aineistoa myös suvuittain, jolloin tarkastelunäkökulmani laajenee suvun sisäiseen tarkasteluun. Haastateltujen omaa lapsuutta, omaa vanhemmuutta ja näistä tuotettuja kasvatuskokemuksia analysoinkin nyt nimenomaan kasvatuksen jatkuvuuden tai muutoksen näkökulmasta. Tarkastelen aineistosta kohtia, joissa on saman suvun sisällä kulkevia yhtäläisiä, samankaltaisia uskomuksia ja kasvatuskäytänteitä. Myös irtiotot, joissa ajatellaan tai toimitaan tai pyritään toimimaan eri tavalla kuin omat vanhemmat ovat ajatelleet tai toimineet tulevat esille tässä.

Muistellessaan omaa lapsuuttaan ja vanhempana toimimistaan yksilöt ilmentävät omien yksilöllisten kokemustensa rinnalla aina myös laajempia kulttuurisesti vakiintuneita ajattelutapoja, joilla kokemuksia jäsenetään ja ilmaistaan. Tätä kautta haastateltavien kotikasvatuksesta ja omasta vanhemmuudestaan tekemät tulkinnat ovat jatkuvassa yhteydessä ympäröivään kulttuuriin ja siinä vallitseviin uskomuksiin. Nämä kasvatukseen liittyvät uskomukset välittävät osaltaan vanhemmille hyvän kasvattamisen kuvaa. Toisaalta kasvatuksesta on olemassa monia, jo pitkään voimassa olleita ja vaikeasti muutettavia uskomuksia. *Kasvatuskokemuksia* käsittelen yksilön omina, kokemuksiin perustuvina ajatuksina ja tulkintoina arkipäivän kasvatustilanteista. Koska vanhempien ajattelu muodostaa osan siitä kulttuurisesta kehyksestä, jonka piiriin lapset syntyvät ja jossa he kehittyvät, voidaan kasvatuskokemusten kautta tutkia vanhemmuutta ja perhelämää laajemmin, kulttuurin näkökulmasta. Toisaalta niiden avulla voidaan paremmin selittää ja ymmärtää myös vanhempien kasvattajana toimimista.

Kotikasvatuksella tarkoitan lapselle kotona ja kodin lähipiirissä suunnattua kasvatusta, johon kuuluu sekä vanhemmuuden kautta tarkoituksellisesti että tarkoituksettomasti välittyviä, lapsen kehitystä ohjaavia vaikutteita (ks. Hirsjärvi 1981, 11; Pulkkinen 1985, 251; 1994, 27–28). Vaikka olen tutkimuksessani rajannut kolmen sukupolven kotikasvatuksen tarkastelun kasvatusten liittyvien muistojen ja uskomusten tarkasteluun, haluan korostaa kodissa ja kodin lähipiirissä vaikuttavia monisuuntaisia ja monikerroksisia vuorovaikutussuhteita. Lapsen ja vanhemman kasvamisesta ja käyttäytymistä ohjaavat vanhemmilta lapsille suuntautuvien vaikutteiden lisäksi myös vanhemmilta vanhemmille, lapsilta vanhemmille ja lapsilta lapsille välittyvät vaikutteet.

Kotikasvatustuistoiksi nimitän vastaajien lapsuusajan kotiin paikantuvia, kasvatukseen ja erityisesti kasvatusten liittyviä kokemuksia, muistoja, kuvauksia ja muistikuvia. Myös lapsuuskodin lähiympäristöön sijoittuvia, mutta kasvatuksen teema-alueita sivuavia muistoja käsittelen kotikasvatustuistoina. Määrittelen muistamisen ikään kuin uudelleen rakentamiseksi, jossa muistelija, suvun haastateltu jäsen, omista kasvatustuistoistaan kertoessaan luo menneisyy-

den, nykyhetken ja näistä tehtyjen tulkintojen kautta itselleen (uudelleenjäsenne-
tyn) kuvan siitä, miten häntä itseään kasvatettiin.

Kertomishetken muistoihin sisältyy käsityksiä ja kuvauksia sekä alkuperäisistä kokemuksista että niihin liitetyistä ympäristön tapahtumista. Ympäristön tapahtumilla viitataan lähinnä sekä lapsuuden ympäristön että kertomushetken tapahtumiin. Tutkimuksellinen lähestymistapani vastaa sosiaalisen konstruktionismien näkökulmaa (Middleton & Edwards 1990), jossa yksilöä pidetään sekä tilanteen ja kulttuurisen kontekstin muokkaamana että muokkaajana.

Muistitiedosta on tullut tärkeä tutkimuksen kohde ja metodinen apuväline monilla tieteenaloilla. Kasvatustieteellisen tutkimuksen ensisijaisena kohteena muistot ovat kuitenkin olleet harvoin. Osaltaan kotikasvatusmuistojen tutkiminen täydentää myös aiemmissa muistotutkimuksissa sivuttua kotikasvatuksen tutkimuskenttää. Siljander (2000, 16) on pohtinut kasvatuksen katoamista myös kasvatustieteen tutkimuksen kentältä. Kasvatus, jota ennen tarkasteltiin “modernin pedagogiikan ytimenä, teorianmuodostuksen kohteena ja kasvatustieteellisen tutkimuksen polttopisteenä” onkin saanut väistyä uudempien tutkimusaiheiden ja -alueiden tieltä. Kasvatus on hänen mukaansa tutkimuskohteena kadotettu “yhteistyökumppaneilleen”, teoreettisille pyrkimyksille, joiden ensisijaisena kiinnostuksen kohteena on jokin muu kuin kasvatus (mts. 24). Teoreettisilla pyrkimyksillä Siljander (2000) viittaa lähinnä psykologian ja sosiologian piirissä kehitelyihin teorioihin. Tämä tutkimus on siis eräänlainen vastaus myös tälle kritiikille.

2 VANHEMMUUDEN JA KASVATUKSEN MUUTTUNEET EHDOT

Tämän päivän postmodernin perheen pohja luotiin Suomessa 1800-luvulla, jolloin muotoutui familistinen perhekäsitys (Jallinoja 1984). Familistista perhekäsitystä noudattavissa perheissä korostuivat traditionaalisen perhemuodon piirteet: avioliitto, eri sukupuolten väliset valtasuhteet ja kiinteä työnjako sekä lasten tottelevaisuuteen kasvattaminen. Lasten kuuliaisuutta ja nöyryyttä pidettiin hyveenä ja vanhempien kunniana (Häggman 1994; Ruoppila 1954).

Vielä ennen 1900-lukua lapset olivatkin vanhempiensa “yksityisomaisuutta”, jolle sai tehdä mitä halusi (Hämäläinen-Forslund 1987, 197). Tämä johtui siitä, ettei yhteiskunnalla ollut tuolloin juurikaan mahdollisuuksia puuttua kodin seinien sisäisiin tapahtumiin. Vanhempien täydellinen valta lapsiinsa heijastui pitkälti taloudellisista olosuhteista, jolloin lapsilta odotettiin ehdotonta tottelevaisuutta ja kunnioitusta kotiin tuotavan leivän kantajia kohtaan. Lasten vanhempien oli puolestaan toteltava ja kunnioitettava esivaltaa.

Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa lapset kasvatettiin kotipiirissä, jolloin kasvatukseen osallistuivat lasten omien vanhempien lisäksi isovanhemmat, perheen vanhemmat sisarukset, kyläyhteisön muut aikuiset ja lapset sekä koulu. Koska kasvattajan rooli ei ollut yhtenäinen, opittiin vanhemmuuteen mallien ja sukupolvelta toiselle välittyvien perinteiden kautta. Perheet olivat nykyistä useammin suurperheitä¹, joissa asuneet isovanhemmat, tädit ja sedät osallistuivat moniin kodin piirissä tehtäviin töihin. Sukulaiset toimivat tuki- ja turvaverkkona, jolloin yhteenkuuluvuus voimisti entisestään yhteisvastuun ja velvollisuuden tunnetta (Vuorela 1983, 606). Kontrolli suurperheen piirissä oli tiukka ja sen siirtäminen yksi perheen tehtävistä.

Tällä hetkellä ollaan tilanteessa, jossa perinteiden, suvun, perheen, kyläyhteisön ja naapurien tehtävät eivät enää määräydy samalla tavalla kuin aikaisempien sukupolvien aikana. Yksi nykyajalle tunnusomainen piirre on lasten synnyttäminen myöhäisemmällä iällä. Osittain tämän seurauksena perheet ovat pieniä,

---

¹ Vaikka Suomessa suurperheet eli yhdysperheet eivät olleet enää 1900-luvun alkupuolella-kaan kovin yleisiä, esiintyi niitä vielä lähinnä Karjalassa ja Pohjanmaalla. Juuri näillä alueilla harjoitettiin paljon työvoimaa vaativaa kaskiviljelyä tai tervanpolttoa (Talve 1990, 197–198; Vuorela 1983, 605). Suurperheet hävisivät Karjalasta varsinaisesti 1940-luvulla.

sukupolvissa on yhä vähemmän jäseniä ja sukupolvien väliset ikäerot muodostuvat pitkiksi. Perheenjäsenten keskinäisen ikäeron pidentyessä vanhemmilla itselläänkin voi olla pieniä lapsia vielä silloin, kun heidän omat vanhempansa ikäännyttyään tarvitsisivat hoivaa ja huolehtimista (Bengtson 1993, 15–16).

Sukupolvien välinen vuorovaikutus oli 1980-luvun suomalaisten tutkimusten mukaan vielä kiinteää (mm. Harmainen & Ruoppila 1984; Suutama 1986; Sysiharju 1987) ja osaltaan sitä edistivät Suutaman (1986) mukaan isovanhempien parempi terveys, pidentynyt elinikä ja lisääntynyt koulutus suhteessa aiempien sukupolvien isovanhempiin. Vaikka isovanhemmuus oli jo vähitellen eriytynyt omaksi elämänalueekseen, oli heille muodostunut erilaisia tehtäviä pidentyneestä välimatkasta huolimatta. Maantieteellinen välimatka ei kuitenkaan välttämättä etäännyttä sukupolvia toisistaan, vaan tänä päivänä kaukana asuva isovanhempikin on lähellä parantuneiden tieto- ja kulkuyhteyksien ansiosta. Voidaan siis olettaa, että siteet edellisiin sukupolviin ovat edelleenkin olemassa, mutta niiden toiminnan logiikka on muuttunut (Roos & Hoikkala 1998, 10). Toisaalta Hurme (1988) löysi tutkimuksessaan niitäkin perheitä, joissa sukupolvien välisiä suhteita ei ylläpidetty juuri lainkaan.

Teollistumisen ja kaupungistumisen myötä lisääntynyt naisten kodin ulkopuolisen ansiotyön yleistyminen toi lasten päivähoidon osaksi monen alle kouluikäisen lapsen arkea. Vaikka päiväkodin ja koulun opetus tarkoitti lähinnä tietojen ja taitojen jakamista ja kotiin yhdistetty kasvatus lapsen luonteen muokkaamista ja persoonallisuuden kehittämistä, katsottiin, että osa kasvatus- ja sosialisaatiotehtävistä siirtyi päiväkodeille ja kouluille (Nurmi 1983, 123–124; Suonoja 1993, 20).

Teollistumisen ja kaupungistumisen mukana rakentui ydinperhettä korostavan, familistisen perhekäsityksen rinnalle 1900-luvulla individualistinen perhekäsitys, jossa painopisteet olivat yhteisöllisen vastuun ja sukusiteiden sijaan yksilön ainutkertaisuudessa, valinnanvapaudessa ja yksilön vastuussa. Ydinperheeseen liittyvä vanhemmuuskulttuuri muuttui ja ydinperheen rinnalle hyväksyttiin lapsen kasvuympäristöksi muitakin perhemuotoja. (Jallinoja 1993, 25–26.) Tänä päivänä perheyhteisöä korostava, **familistinen perhekäsitys** ja yksilöllisyyttä korostava **individualistinen perhekäsitys** elävät ikään kuin rinnakkain, koska niillä molemmilla on nykyajan ihmisen elämässä oma aikansa ja paikkansa. Parisuhteessa, johon ei vielä kuulu lapsia, on enemmän aikaa nauttia yksilöllisyydestä, suuremmasta vapaudesta ja omasta ajasta. Perheenisäysten myötä valmistaudutaan sitoutumaan perheeseen hyvinkin tiukasti omia harrastuksia ja vapaa-illoja kuitenkin unohtamatta. Myös Kraav ja Lahikainen (2000, 112–113) kyseenalaistavat familistisen perhekäsityksen ja individualististen tendenssien tiukan vastakkainasettelun, koska kuitenkin perhe-elämän ulkopuolella yksilöllisyyttä vaaditaan yhä enemmän.

Vanhemmuutta, äitiyttä ja isyyttä pidetään sosiaalisesti rakentuneina, kulttuurisina ilmiöinä, jolloin vanhemmuuttakin ikään kuin luodaan ja sitä opitaan ja siinä kehitytään sosiaalisessa toiminnassa, vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (esim. Ambert 1994, 537–538; Arendell 1997; Kurki-Suonio 1996). Vanhemmuutta voidaan pohtia myös eräänlaisena modernin ihmisen henkilökohtaisena, vapaana valintana ja yksilöllisyyden ilmentymänä. Samalla kun vanhemmuutta ollaan liittämässä yhdeksi yksilöllisyyden ilmentymäksi, vanhemmuus

rakentuu yhä julkisemmaksi ja vähemmän yksityiseksi asiaksi esimerkiksi useiden oheiskasvattajien vaikutuksesta. Muuttaahan päivähoito lasten ja vanhempien välisiä suhteita ja perheen arkielämää. Björnbergin (1992b, 99–100) mielestä tämän päivän vanhemmuutta voidaan pitää, nimenomaan vanhempien näkökulmasta katsottuna, eräällä tavalla julkisten instituutioiden kanssa jaettuna. Yhteiskunnallisilla instituutiolla tarkoitetaan tässä lähinnä neuvolaa, päivähoitoa ja koulua. Nämä asiantuntijoista koostuneet tahot jakavat vanhemmille lapsen kasvuun, kehitykseen ja kasvattamiseen liittyvää uutta tietoa. Sen lisäksi, että ne omalta osaltaan määrittävät, mikä on hyvää ja oikeaa lastenkasvatusta, ne myös valvovat kodin sisällä annettavaa kasvatusta.

Toisaalta myös julkinen media, sanomalehdet, radio ja televisio välittävät vanhemmille erilaisia kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyviä käsityksiä ohjaten samalla kotona annettavaa kasvatusta. Vanhemmilla voi olla vaikeuksia selvittää tämän kaikkialta tulvivan tiedon virrassa. Tarjolla oleva, väliin ristiriitainenkin tieto, osittain pakottaa perinteisiä kasvatukseen liittyviä ohjenuoria, kokemuksia ja traditiota väistymään (Ojakangas 1997). Vanhemmat eivät välttämättä enää tiedä mihin tietolähteeseen he luottaisivat ja kuitenkin heidän olisi pystyttävä päättämään, mikä on hyvää ja mikä huonoa vanhemmuutta. Lisäksi heillä itsellään on lapsuudenajoilta omia kokemuksia kasvatettavana olemisesta, jotka myös osaltaan suuntaavat omaa kasvattajana toimimista. Kaiken tämän heitä piirittävän tiedon ja kokemusten keskellä vanhemmat saattavat kokea epävarmuutta kasvattajina (Reuna 1999, 61–62) ja samalla kadottaa oman asiantuntijuutensa lastensa kasvattajana. Kasvattamisen vastuuta oltaisiin halukkaita siirtämään muille (Seppälä 2000, 63–65), vaikka toisaalta kasvatusta on kuitenkin edelleen ankkuroitu vanhemmuuteen sen olennaiseksi osaksi (Roos & Hoikkala 1998, 10).

3 KASVATUSTRADITIOIDEN MURTUMINEN JA MUUTOKSET VANHEMMUUDESSA

3.1 Vanhemmuus – autoritaarisesta kasvatuksesta ohjaavaan kasvatukseen

Autoritaarinen² kasvatus sisältyy usein patriarkaaliseen kasvatustapaan, jonka mukaan lapsen on alistuttava vanhempien tahtoon. Sanonta *lapsen tahto on vanhemman taskussa* on yksi ilmentymä tästä. Autoritaariset, määräilevät vanhemmat pyrkivät tukahduttamaan lapsensa oman tahdon ilmaisuja ja nujertamaan lapsen persoonallisuuden asettamalla hänelle tiukkoja sääntöjä. Näiden sääntöjen noudattamista vanhemmat kontrolloivat erilaisten rangaistusten avulla. Lapselta vaaditaan tottelevaisuutta vaikka asetettuja sääntöjä ja kieltoja ei olisikaan lapselle tarkemmin selitetty tai perusteltu. Autoritaarisen kasvatuksen saaneet lapset suhtautuvat toisiin ihmisiin varauksellisesti, jolloin heidän voi olla vaikea solmia uusia ystävyysuhteita. Heillä saattaa olla vaikeuksia ohjata itse omaa käyttäytymistään, koska he ovat tottuneet siihen, että heidän käyttäytymistään ohjataan ulkoa päin (Baumrind 1966; Pulkkinen 1977).

Suomalaisen kasvatuserinteen mukaista, ankaraa kasvatusta voitaisiin pitää autoritaarisena kasvattamisena. Kirjassaan 'Perheen vuosisata' Häggman (1994) esittelee perheen ihannetta ja sivistyneistön³ elämäntapoja 1800-luvun Suomessa. Kasvatuksen lähtökohtana oli 1800-luvulla lasten opettaminen vanhempien kunnioittamiseen ja kuuliaisuuteen. Parhaiten kuuliaisuus näyttäytyi lapsen tottelemisena. Kuuliaisuuden ja kunnioituksen opettamisessa suurimmaksi esteeksi osoittautui lapsen oma tahto, jota pidettiin tuohon aikaan yhtenä perisyntinä osoituksena. Kuuliaisuuden vaatimus painottui osaltaan myös 1900-luvun taitteen koulukasvatuksessa, jossa hyvän koulukasvatuksen edellytyksenä oli

---

² Lea Pulkkinen (1977) käänös englanninkielisestä termistä authoritarian (Baumrind 1966). Myös käsitteitä määräilevä kasvat, auktoritaarinen ja vanhempijohtoinen kasvat sekä aikuiskeskeinen kohtelu esiintyy suomalaisessa kirjallisuudessa.

³ Sivistyneiden keskuudessa lasten kasvattaminen oli mitä luultavammin näkyvämpää kuin maaseudulla, jossa lasta kasvatettiin vastuun kantamisen ja työnteon opettamisen kautta, ikään kuin näkymättömämmin.

opettajan ehdoton auktoriteetti ja järjestyksenpitokyky. Opettaja oli totuuden ja viisauden edustaja, jonka tahtoon oppilaiden oli alistuttava. (Launonen 2000, 131–136; Ojakangas 1997.)

Koska lasten kasvattamista Herran kurissa ja nuhteessa pidettiin sekä opettajien että vanhempien velvollisuutena ja oikeutena, lasten omaa tahtoa yritettiin taltuttaa ruumiillisen kurituksen⁴ avulla. Raamattuun perustuvan kasvatusohjeen (Sananl. 13:24): “Joka vitsaa säästää, se vihaa lastaan; mutta joka häntä rakastaa, se häntä ajoissa kurittaa” noudattaminen olikin varsin yleistä. Myös Jumalan pelon kylvämistä pidettiin yhtenä kasvatuksen tavoitteena, jonka varaan rakentuivat ihmisen hyveistä muun muassa nöyryys, rehellisyys, ahkeruus ja itsehillintä (Häggman 1994, 141–143).

Ruoppila (1954) kuvaa kirjassaan “Kansa lastensa kasvattajana” kansanomaisia lastenkasvatuksen tavoitteita ja menetelmiä 1930-luvulla kokoamansa aineiston perusteella. Talonpoikaiset kasvattajat kuvattiin kasvatuksellisen vallan käyttäjinä: vanhemmilla oli kasvatuksessa valta ja oikeus rankaista lapsiaan. Lapset opetettiin suhtautumaan lähes pelonsekaisella kunnioituksella omiin vanhempiinsa, koska yleisenä oletuksena oli, ettei lasten luonteenomaisuuksiin kuulunut arvonnanto eikä häveliäisyys. Vanhemmat saivatkin kiitosta siitä, jos lapsi oli kasvatettu hyvässä kurissa. (Ruoppila 1954, 26.)

Suomalaisen lastenkasvatuksen tavoitteena 1900-luvun alkupuoliskolla oli kasvattaa lapsista kuuliaisia, nöyriä, rehellisiä ja ahkeria kansalaisia. Näiden luonteenpiirteiden korostaminen välittyi hyvin seuraavissa kansanomaisissa sanonnoissa⁵: *Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto. Kun on köyhä, on oltava nöyrä. Parempi olla köyhä ja rehti kuin kiero ja rikas. Ahkeruus kovankin onnen voittoa. Lisäksi kasvatuksessa korostettiin lapsen kasvamista siisteyteen ja vaatimattomuuteen: *Esiliina etehesi lapsonen laita. Siistinä lapsonen on kaunis ja sievä, kylässä ja koulussa ja kotonakin vielä. Ei pidä lentää korkeammalle kuin siivet kantaa.**

Edellisen kaltaisia sananlaskuviisauksia käytettiin suomalaisessa kasvatuksessa varsin yleisesti. Nämä sanonnat pohjautuvat alkuperältään pitkälti kristinoppiin ja luterilaiseen etiikkaan ja ne ovat välittyneet sukupolvelta toiselle muun muassa aapisen, virsikirjan ja katekismuksen välityksellä mutta myös suullisen perinteen muodossa. Elämänviisauksien pitkään jatkunut kansanomais-taminen selittääkin osaltaan sitä, miksi suomalaisten lasten kasvatuksessa korostuivat juuri rehellisyyden, nöyryyden, ahkeruuden ja säästäväisyyden opettaminen (Aukia 1984, 180).

Autoritaarinen kasvattaminen oli yleistä 1900-luvun alkupuolella, mutta autoritaarisen kasvatuksen rinnalla esiintyi myös sallivaa ja ohjaavaa kasvatta-

⁴ Cygnaeuksen, “kansakoulumme isän” kasvatuskäytäntöjä siveellisestä kurista ja oikeaan järjestykseen perustuvasta kasvatuksesta noudatettiin yleisesti sekä kansakoulu-seminaareissa että kansakouluissa. Tämän konemaisen kurin juuret ulottuvat jo 1700-luvun koulumaailmaan. (Ojakangas 1997.)

⁵ Tekstissä kursivilla kirjoitetut sanonnat on poimittu Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitokselle vuonna 1993 perustetusta arkistosta. Suomalaisen kasvatuksen perinteitä ja nykykäsitteitä sisältävässä arkistossa on tällä hetkellä yhteensä 1700 erilaista kasvatukseen liittyvää sanontaa, uskomusta tai arkisen ajattelun kiteytymää.

mista. **Sallivaan⁶ kasvatukseen** kuuluu lasten vähäinen kontrollointi sekä lapselle annettu mahdollisuus säädellä itse omaa toimintaansa ilman ulkoapäin asetettuja sääntöjä. **Ohjaavaa eli auktoritatiivista⁷ kasvatusta** luonnehtivat perheenjäsenten välinen runsas vuorovaikutus, vanhempien ja lasten välisen suhteen läheisyys ja kannustava suhtautuminen lapseen (Pulkkinen 1977; 1985; 1996). Lapsen toimintaa rajoittaessaan ohjaava vanhempi selittää käyttäytymistään ja perustelee asettamiaan sääntöjä. Koska kasvatusta perustuu kielelliseen vuorovaikutukseen, on lapsella itselläänkin mahdollisuus esittää perustelujaan häntä koskeviin päätöksiin. Lapsen kuuntelemisen kautta lapsi toisaalta tuntee osallistuvansa aktiivisesti perheen toimintaan. Samalla lapset saavat vapautta liikkua ja päättää omista asioistaan sen sijaan, että heitä pidettäisiin koko ajan silmällä tai kiellettäisiin. (Björnberg 1992b, 91.) Ohjaavan kasvatuksen saaneet lapset ovat tutkimusten mukaan itseensä luottavia ja rohkeita. Heillä on myös riittävät sosiaaliset taidot uusien ihmissuhteiden luomiseen sekä vastuuntuntoa omista tehtävistään huolehtimiseen. (Baumrind 1966; 1991; Pulkkinen 1977; 1996.)

Ohjaavan kasvatuksen erottaa vanhempien määräysvaltaa korostavasta, autoritaarisesta kasvatuksesta erityisesti vuorovaikutuksen määrä ja suunta. Autoritaarisessa kasvatuksessa vuorovaikutus suuntautuu yksisuuntaisesti vanhemmilta lapsille, kun ohjaavassa kasvatuksessa vuorovaikutus on vastavuoroista.

Aiempien tutkimusten mukaan perinteisen, vanhempien auktoriteettia⁸ ja lapsen kuuliaisuutta korostavan kasvatuksen rinnalle on muodostunut joustavampia sukupuolirooleja salliva, lapsen yksilöllisyyttä ja tasa-arvoa korostavampi kasvatusta (Hoikkala 1993). Korhosen (1994, 1999) tutkimuksissa ilmeni, että yhä useammin perhettä koskevassa päätöksenteossa pyritään huomioimaan myös lasten mielipiteitä vanhemman ja lapsen välisen suhteen muuttuessa kuuliaisuus-suhteesta tasavertaisemmaksi kaveri-, keskustelu- ja neuvottelusuhteeksi. Vanhempien ja lasten välisen suhteen muuttuminen kaverillisemmaksi ei kuitenkaan välttämättä merkitse rankaisumentaliteetin vähenemistä, vaan kyse voi olla rankaisemisen luonteen muuttumisesta periaatteellisesta kurituksesta yksilölliseksi tunteenpurkaukseksi (Sysiharju 1987, 257).

---

⁶ Maccoby ja Martin (1983) jakoivat sallivan kasvatuksen hemmotteluksi ja laiminlyönniksi. Hemmottelevat vanhemmat ovat lapsikeskeisiä ja hyväksyviä, mutta eivät vaadi lapseltaan paljoa. Laiminlyövät vanhemmat sen sijaan eivät reagoi lastensa tarpeisiin eivätkä toisaalta myöskään vaadi lapseltaan mitään.

⁷ Pulkkisen (1977) käännös englanninkielisestä termistä authoritative (Baumrind 1966). Auktoritatiivinen kasvatusta on nimetty myös aikuisen auktoriteettiin rakentuvaksi kasvatukseksi (Takala 1997, 34) ja lapsikeskeiseksi kasvatukseksi (Pulkkinen 1996, 39).

⁸ Ojakankaan (1997, 292–297) mukaan perinteinen kasvattajan auktoriteetti, jonka vastinparina oli lasten ehdoton kuuliaisuus, on muuttunut modernin pedagogiikan myötä vastuulliseksi auktoriteetiksi. Vastuullisen auktoriteetin ominaisuuksiin kuuluu välittää lapselle yhteiskunnan tavat, tiedot ja taidot siten, että lapsen yksilölliset ominaisuudet, kehitystekijät ja taipumukset tulevat huomioituiksi. Lasta ei saa hänen mukaansa jättää kasvattamatta, koska kasvatuksen päämääränä on elämä itse.

3.2 Kasvatuksen sukupolvittainen jatkuvuus ja muutos

3.2.1 Jatkuvuuden ja muutoksen taustatekijät

Eri sukupolvien jäsenten välisten samansuuntaisten ja toisistaan poikkeavien toimintatapojen taustaprosesseista tiedetään edelleen vähän ja niinpä on epäselvää, mitkä tekijät suuntaavat tai ohjaavat kasvatustapojen siirtymistä sukupolvien välillä. Siirtyminen on jo terminäkin ongelmallinen, koska se tavallaan jättää oletukseksi ilmiöstä löytyvän syy-seuraussuhteen. Kasvatuksessa on kuitenkin kyse vastavuoroisesta prosessista, jolloin yhdensuuntaista syy-seuraussuhdetta ei välttämättä ole löydettävissä. Koska vuorovaikutus yksilöiden välillä on aina kaksisuuntaista, eivät lineaariset sukupolvet voi koskaan olla toisistaan täysin riippumattomia (Dunham & Bengtson 1986, 10; Jackson & Hatchett 1986, 52–53).

Holden ja Zambarano (1992, 144) tarkastelevat ajatusten ja toimintatapojen siirtymistä sukupolvelta toiselle kolmella tapaa, joista ensimmäinen ja vahvimman merkityksen saanut on **vanhemman jäljittelyminen**. Lapsi havainnoi vanhempiaan ja toimii samaan tapaan kuin he, jolloin siirtymistä tarkastellaan yhteisten piirteiden löytymisellä molemmilta sukupolvilta. Toisena siirtymistä selittävänä tekijänä pidetään **vanhempien antamia suoria neuvoja ja ohjeita**, jolloin vanhemmat haluavat ohjata lastaan omaksumaan tietynlaista käyttäytymistä. Kolmas tapa on tarkastella siirtymistä on **vanhempien asettamien odotusten täyttämisenä**, jolloin lapsi omaksuu vanhempiensa mukaisen kannan toimien myöhemmin yhdenmukaisesti sen kanssa.

Ajatusten, toimintatapojen ja perinteen siirtyminen voi edellä mainituissa muodoissa olla joko tietoista tai tiedostamatonta. Mannheimin (1959, 299) mukaan perinteiden tiedostamaton siirtyminen sukupolvelta toiselle on sekä määrältään että laadultaan tietoista merkityksellisempää. Keskinäiset vuorovaikutustilanteet sisältävät paljon sellaista yhdessäoloa, jonka aikana vanhemmat ohjaavat lapsiaan tiedostamattomasti. Lapset omaksuvatkin vanhemmiltaan jo varhaisessa vaiheessa erilaisia tapoja toimia ja ajatella, jolloin perinteiset ajattelu- ja toimintatavat jatkuvat myös uusissa tilanteissa. Näillä lapsuuskokemuksilla on ratkaiseva merkitys lapsen varhaisen maailmankuvan rakentumisessa ja sitä kautta myös myöhempien elämäkokemusten tulkitsemisessa (Mannheim 1959, 299).

Kulttuuriperinnön, johon myös kasvatuskulttuuri kuuluu, jatkumista seuraavalle sukupolvelle edesauttavat perheenjäsenten välinen kiintymys sekä tiivis ja läheinen vuorovaikutus. Myös eri sukupolvien jäsenten välinen yhteydenpito heijastuu myöhemmin syntyviin vuorovaikutussuhteisiin ja niiden laatuun, voimakkuuteen ja keston (Whitbeck & Shirley 1993, 856). Heikot sosiaaliset siteet eri sukupolviin kuuluvien ihmisten välillä heikentävät osaltaan kulttuuriperinnön siirtymisen mahdollisuuksia (Aldous & Hill 1965) ja toisaalta edesauttavat sitä, että vaikutteita ja malleja otetaan herkemmin oman kodin ulkopuolelta. Perheen rinnalla oheiskasvattajat ja erilaisten vertaisryhmien jäsenet ovat kukin saaneet merkittävän roolinsa tiedon siirtämisessä ja näin myös yksilön sosiaalistamisessa.

Perheen sisällä vanhemmat päättävät, mitä kasvatuskulttuurin piirteitä he hyväksyvät ja mitä niistä he haluaisivat lapsensa omaksuvan. Koska vanhemmat kohdistavat lapsiinsa myös omia saavuttamattomia unelmiaan, joutuvat lapset

ottamaan niihin kantaa joko hyläten ne tai valikoiden niistä omia tavoitteita. Kulttuurin siirtymisessä onkin kyse monimutkaisesta universaalista prosessista tai ilmiöstä, joka on luonteeltaan aina sekä kollektiivista että yksilöllistä. Kulttuuri muuttuu ajan myötä, mutta muutos on aina osittaista. (Bertaux & Thompson 1993, 1–3.)

Perinteisten ajattelu- ja toimintamallien siirtymistä on kuitenkin kyseenalaistettu esittämällä yhteiskunnan modernisoitumisen muuttavan liian nopeasti vallitsevia tietoja, käsityksiä, arvoja ja normeja. Mikäli näin on, on mahdollista, että muutoksen mukana osa vanhoista perinteistä murtuu ja osa yhteiskunnassa vallalla olevista arvoista hajaantuu. Tämän seurauksena sukupolvelta toiselle siirtyvä perinteinen vanhemmuuden malli ei välttämättä olekaan voimassa eikä se enää päde kasvatuksessa. (Dencik 1989, 157–158.) Koska seuraavan sukupolven tulevaisuus on nopean muutoksen yhteiskunnassa erilainen kuin nykyisyys, ei ehkä ole enää tarkoituksenmukaista vaatia lapsilta käyttäytymismalleja, jotka menettävät tulevaisuudessa merkityksensä. Tämä puolestaan saattaa johtaa tilanteeseen, jossa vanhempien onkin hylättävä omilta vanhemmiltaan saatuja, jo osittain sisäistyneitäkin kasvatustalleja ja ratkaistava lastenkasvatukseen liittyvät haasteet ja ristiriidat itse (Björnberg 1992a, 4).

3.2.1 Vanhemmuuden mallien ja kasvatusten jatkuvuus

Jatkuvuus on laadultaan aina suhteellista (Vermulst ym. 1991), jolloin eri sukupolviin kuuluvien ihmisten välillä on löydettävissä samanlaisuuksien lisäksi myös erilaisuuksia. Nämä erilaisuudet voivat olla toisinaan hyvinkin läpinäkyviä, toisinaan erittäin häilyviä.

Nurmisen ja Roosin (1992, 126–130) elämäkertoihin pohjautuvan tutkimuksen mukaan suurimmat muutokset lapsuudenaikaisten vanhemmuuden mallien siirtymisessä sukupolvelta toiselle liittyvät isän rooliin ja asemaan perheessä. Autoritaarinen isä ja aviomies onkin muuttunut nykypäivän tarinoissa toiminnalliseksi ja heikomman auktoriteetin omaavaksi. Äiti sen sijaan kuvattiin jokapäiväisen vastuun kantajaksi, jonka harteilla oli sekä lapsista että kodista huolehtiminen. Omassa vanhemmuudessaan nämä elämäkertakirjoittajat korostivat vanhempiensa tavoin kuria, rajoituksia ja sosiaalisten normien noudattamista välttämällä suoranaista autoritaarisuuden korostamista. Autoritaarisen isän kuva näytti kadonneen näkyvistä, vaikkakaan ei todellisuudesta. Vanhempien mahdollisuudet saada tahtonsa läpi vain jäivät yhä rajallisemmiksi.

Vanhemmuuden mallien siirtymistä⁹ sukupolvelta toiselle tutkineet Vermulst ym. (1991) osoittivat tunteiden näyttämisen olevan yksi lastenkasvatuksen piirteistä, joka näytti osittain siirtyvän isoäideiltä äideille. Tässä hollantilaisessa tutkimuksessa haastateltiin isoäiti–äiti pareja erilaisista vanhemmuuteen liittyvistä teemoista. Äiti, jolle oli ilmaistu tunteita omassa lapsuudessa, pystyi il-

⁹ Kasvatusten jatkuvuuden ja vanhemmuuden mallien siirtymistä sukupolvelta toiselle on selvitetty vertaamalla saman suvun isovanhemman ja vanhemman kasvatustapojen heidän kasvattaessaan lastenlastaan tai lastaan. Isovanhempia on pyydetty myös muistelemaan aikaa, jolloin he itse vanhempina kasvattivat omaa lastaan ja vanhempia on puolestaan pyydetty muistelemaan, miten heitä on kasvatettu. Suurin osa näistä tutkimuksista pitää tyytyä retrospektiiviseen tarkasteluun omasta lapsuudesta ja omasta vanhemmuudesta.

maisemaan niitä myöhemmin myös omille lapsilleen. Sukupolvet poikkesivat toisistaan erityisesti siinä, että isovanhemmat kiinnittivät nuoremman sukupolven jäseniä enemmän huomiota lapsen kontrolliin ja sääntöihin.

Isoäidin ja äidin kasvatuseroissa ja -menettelyissä oli enemmän samanlaisuuksia kuin eroavaisuuksia myös Honigin ja Detersin (1996) haastattelututkimuksessa, jossa selvitettiin yhdysvaltalaisen lasten isoäitien ja äitien kasvatuseroita ja -menettelyitä. Vaikka esikouluikäisten lasten äideillä oli isoäitejä enemmän käytössään tietoja kehityksellisesti suotuisista kasvatuseroista, kasvattivat äidit ja isoäidit yhtä ohjaavasti. Eri sukupolviin kuuluvien edustajien välillä oli eroja lapsen yksilöllisen kehitystason huomioon ottamisessa, jolloin isoäidit olivat äitejä tiukempia esimerkiksi lasten siistiksi opettamisessa ja ruokailutavoissa. Samansuuntaisia tuloksia saivat myös Martin ym. (1991) tutkiessaan saman suvun isoäitien ja äitien vanhemmuuden tyylien ja kasvatustavoitteiden eroja. Yhdysvaltalaiset isovanhemmat pitivät lastenlastaan äitejä useammin kypsymättömänä yksilönä, jolle täytyi asettaa rajat, opettaa oikeat, soveliaat käytöstavat ja vanhempien kunnioittaminen. Vanhemmat sen sijaan korostivat kasvatuksessaan lapsen itsenäisyyden tukemista, yksilöllisyyttä sekä hoidon ja hoivan merkitystä. Mitä suuremmat erot vanhemmuuden tavoitteissa olivat, sitä pidempi yleensä oli myös isovanhemman ja vanhemman välinen ikäero.

Kasvatuseroista siirtyminen sukupolvelta toiselle ei siis ole niin yksinkertainen asia kuin *millainen äiti sellainen tytär* tai *millainen isä sellainen poika* -malli antaa aiheen olettaa. Mallin mukainen oletus olisi, että lapset omaksuisivat vanhemmiltaan vanhempina toimimisen tavat ja kasvattaisivat lapsiaan näiden tapojen mukaan. Mallin vastaista toimintaa olisi puolestaan se, että lapset vanhemmiksi tultuaan toimisivat tietoisesti eri tavalla kuin heidän omat vanhempansa ovat toimineet. Asetelmaa monimutkaistavat kuitenkin eri sukupolvien jäsenten erilaiset muistot menneisyyden tapahtumista (Myers & Williams-Petersen 1991, 112). Lisäksi avoimeksi jää myös se, kuinka pysyviä omilta vanhemmilta omaksutut mallit ja kasvattamisen tavat ovat.

3.2.3 Perinteitä murtavat tekijät

Sukupolvien välisistä muuttuneista käytänteistä ainakin osa on selitettävissä eri sukupolvien aikana vallitsevilla erilaisilla sosiokulttuurallisilla piirteillä ja historiallisella ajalla. Elinympäristön muutokset, yleisen elintason ja koulutustason kohoaminen, kulttuurin ja median kuluttamisen lisääntyminen sekä kansainvälistyminen ovat kaikki osallisina perhesuhteiden ja perheiden elinolosuhteiden muutoksiin. Vanhempien rinnalle lasten kasvamisen malleiksi ja samastumiskohteiksi ovat tulleet median, kulutuksen ja kaveripiirin välittämät mallit. Tämän seurauksena sukupolvisuhteita ja niitä koskevia järjestyksiä on neuvoteltava yhä uudelleen. (Laine 2000, 187–190.)

Enää ei eletä maaseutumaisessa, suhteellisen pysyvässä ympäristössä, jossa naapurien ja koko kylän sosiaalinen kanssakäyminen oli vilkasta. Tuolloin perhe oli tuotantoyksikkönä laajempine sukulaispiireineen tukemassa sekä lasten kasvattamista että myös vanhempien omaa vanhemmuuteen kasvamista. Tänä päivänä asutaan kaupunkimaisessa ympäristössä vaihtuvien asuin- ja työympäristöjen kehässä, usein erossa isovanhemmista ja sukulaisista. Niinpä siinä missä

ennen olivat isovanhemmat, omat sisarukset, pihapiiri ja kylänraitti, ovat tänään sähköiset mediat ja kulttuuriteollisuus. Erityisesti nuorilla erilaisten sosiaalisten organisaatioiden myötä saadut uudet kokemukset heijastuvat erilaisina vanhemmista poikkeavina arvoina ja toimintatapoina (Rossi & Rossi 1990, 300).

Voisi olettaa, että kulttuurin murros, yhteiskunnan kehitys ja sen mukanaan tuomat uudistukset heijastuvat erilaisina kasvatuskäytäntöinä eri ikäkohorteissa. Sysiharjun (1987) kyselytutkimuksessa ikäkohorttien väliset erot lasten kasvattamisessa eivät kuitenkaan vielä 1980-luvulla olleet kovin suuria, jolloin voidaan ajatella, että ehkä nopeatkaan yhteiskunnan muutokset eivät välttämättä aiheuta suuria muutoksia peräkkäisissä ikäkohorteissa. Kyseessä voisi pikemminkin olla jatkuva, asteittainen muuttuminen. Tällöin lapsuuskodin ja nykykodin välinen jatkuvuus ja muutos olisivatkin samanaikaisesti läsnä molemmat, jolloin joko- tai vastauksen sijalla olisikin sekä-että (Sysiharju 1987, 260). Elettäessä 2000-lukua tilanne on kuitenkin ehkä jo toinen.

Vaikka aika ja sen mukanaan tuomat kehitysedellytykset eivät sinänsä aiheuttaisikaan suuria muutoksia kasvatuskäytännöissä, vaikuttaa aika meihin lisääntyvien elämäkokemusten kautta. Nämä kokemukset puolestaan heijastuvat arvoihimme ja siihen, millaiseksi muistot lapsuudestamme mielessämme muovautuvat ja millaisina muistamme omat vanhempamme. Koska kasvatusperinteen jatkumisesta ja muutoksesta tehdyt tutkimukset perustuvat pitkälti muistitiedon varaan, asioiden myöhempää mieleenpalauttamista helpottavat omasta elämästä jälkikäteen kuullut tarinat ja kertomukset. Toisaalta nämä muiden kertomat tarinat saattavat värittää ja sävyttää lapsuuden tapahtumia osaltaan hämärtäen niiden todenperäisyyttä. Myös aika saattaa kullata muistoja eli muistamme sen, mitä haluamme muistaa ja senkin ehkä itse mennyttä parempana.

Samanaikaisesti saman suvun jäsenillä voi myös olla keskenään hyvinkin erilaisia muistoja menneisyydestään. Esimerkiksi Harmaisen ja Ruoppilan (1984) tutkimuksessa nuorempien sukupolvien jäsenet olivat usein kokeneet saaneensa rajoittavamman ja autoritaarisemman kasvatuksen kuin millaiseksi vanhemman sukupolven jäsenet ovat antamansa kasvatuksen kuvanneet ja arvioineet. Myersin ja Williams-Petersenin (1991) yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa isoäidit sen sijaan uskoivat kasvattavansa lastenlapsiaan samalla tavalla kuin he olivat aikoinaan kasvattaneet omia tyttäriään. Äidit puolestaan uskoivat kasvattavansa lapsiaan samalla tavalla kuin heitä itseään oli kasvatettu. Siitä huolimatta isoäidit kasvattivat lastenlapsiaan eri tavoin kuin äidit omia lapsiaan. Kasvatuksen erot selittyvät osittain isoäitien ja äitien erilaisilla rooleilla. Koska isoäidin rooliin ei enää sisällynyt lasten kuuliaisuudesta, terveydestä eikä puhtaudesta vastaaminen, isoäidit pystyivät kasvattamaan lastenlapsiaankin kärsivällisemmin. Isoäideillä oli mahdollisuus pitää hauskaa lastenlastensa kanssa ja nauttia heidän parhaista puolistaan ja väsyttyään viedä lapsenlapsensa takaisin näiden omien äitien hoiviin. Lasten omat äidit puolestaan opettivat lapsilleen erilaisia taitoja. He myös huusivat ja läimäyttivät lapsiaan isoäitejä useammin.

Omien vanhempien käsitykset voivat siis joko siirtyä seuraavan sukupolven jäsenille samansuuntaisina tai nämä käsitykset saattavat muuttaa muotoaan enemmän tai vähemmän pysyvästi. Sukupolvien välistä kasvatustraditiota voi olla katkaisemassa tai rikkomassa vanhempien oma kasvatustietoisuus. Tällöin

vanhemmat saattavat pyrkiä kasvattamaan omia lapsiaan eri tavalla kuin heitä itseään on kasvatettu. Vaikka vanhemmat haluaisivatkin toimia vanhempina eri tavalla kuin heidän omat vanhempansa aikoinaan, on mahdollista, että he huomaavat arkisissa kasvatustilanteissa toimivansa tahtomattaan omien vanhempiansa tavoin. Thompson (1995, 6) nimittää tätä “sukupolvien käänteiseksi perinnöksi”. Omien vanhempien antaman kasvatuksen tiedostaminen, pohtiminen ja arvioiminen voi auttaa nuoremman sukupolven jäseniä toimimaan eri tavalla, vaikka on myös mahdollista, että käy kuten Soikkeli (1997, 217) omaelämäkertartikkelissaan kirjoittaa: “Jos on joskus ajatellut tekevänsä toisin oman lapsensa kanssa kuin omat vanhemmat ovat tehneet, niin huomaa suorastaan ällistyneenä toimivani samalla tavalla. Joskus kuulen äänenikin kuin se olisi oman äitini. Silloin pysähdyn”.

3.3 Kotikasvatuksen valistajat

Vanhemmuudelle ja kotona annettavalle kasvatukselle on erilaisten vanhempia valistavien ohjelmien ja kasvatusoppaiden kautta asetettu ohjeita ja tavoitteita, jotka ovat vaihdelleet aina kunkin aikakauden mukaan. Nämä ohjeet ja tavoitteet sekä yleisesti vallitsevat käsitykset hyvästä vanhemmuudesta ja kasvatuksesta ovat pohjautuneet erilaisiin yhteiskunnan taholta asetettuihin odotuksiin, arvoihin ja normeihin.

Suomessa lasten kasvattamiseen alettiin kiinnittää lisääntyvää huomiota erityisesti Cygnaeuksen kasvatustieteen ankkuroituessa suomalaiseen kasvatustieteen ajatteluun (Ojakangas 1997, 11–17). Siinä, missä Snellman vielä korosti äidin ja isän “oikean tiedon” ja perinteiseen elämäntapaan perustuvan kokemuksen suurta merkitystä lastensa kasvattamisessa, Cygnaeus painotti asiantuntijatiendon ensisijaisuutta. “Asiantuntijan, joka tiesi asian, oli astuttava äidin tilalle” (mts. 13) oli lausuma, jolla Cygnaeus halusi vuonna 1861 luoda uudenlaista suhdetta tieteen ja kodin välille. Koska äiti oli hänen mukaansa vain tuntija, oli hänelle järjestettävä tietoa eli opetusta lastenhoidosta ja -kasvatuksesta. Tätä tietotarvetta täydentämään perustettiin erityisesti alemmille yhteiskuntaluokille suunnattuja kotikasvatusta tukevia yhdistyksiä ja vanhempia valistavia ohjelmia. Samaan aikaan alettiin julkaista erilaisia kasvatusoppaita ja kasvatusta käsitteleviä aikauslehtiä.

Esimerkkeinä näistä vanhempia valistavista ohjelmista olivat Tampereella perustettu Kotiohjelma ja Kotikasvatustyöryhmä¹⁰. Tampereen Kotiohjelmassa kiinnitettiin erityistä huomiota työläisväestön kotiolojen parantamiseen sekä lasten kasvatukseen. Myös Kotikasvatustyöryhmän perustamiskokouksessa “kotikasvatuksen osoitettiin olevan pikaisen ja perinpohjaisen parantamisen tarpeessa” (Kailanpää 1990, 8). Työnteon opettaminen, joka oli usein 1900-luvun alkupuolis-

¹⁰ Kotikasvatustyöryhmä perustettiin v. 1907. Yhdistyksen nimi muuttui myöhemmin Kotikasvatustyöryhmäksi ja v. 1973 Koti ja Koulu -yhdistykseksi.

kon lasten kasvatuksen yksinomaisena tavoitteena, todettiin riittämättömäksi (Hämäläinen-Forslund 1987, 186; Markkola 1994, 199).

Kotikasvatusyhdistyksen toiminta perustui Kotikasvatus-lehden¹¹ julkaisemiseen ja Kodinpäivinä järjestettäviin yleisötilaisuuksiin. Kotikasvatus-lehden pyrkimyksenä oli edistää kristillisen maailmankatsomuksen pohjalta tervettä kotikasvatusta kertomalla kansanomaisessa muodossa erilaisista kotiin ja lasten kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä. Lehdessä julkaistut, eri alojen asiantuntijoiden laatimat kirjoitukset käsittelivät lasten kasvattamista, terveydenhoitoa, töiden teettämistä ja lasten leikkejä. Kotikasvatus-lehden tilaajakanta oli suurimmillaan vuosina 1927 ja 1928 (molempina vuosina 93 000 tilaajaa). (Kailanpää 1990, 20–21.)

Kotikasvatusyhdistyksen tärkein ja näkyvin toimintamuoto oli pitkään eri puolilla Suomea järjestettävät Kodinpäivät, joiden teemat olivat samansuuntaisia kuin Kotikasvatus-lehdessä ilmestyneiden kirjoitusten. Kodinpäivien puhujat olivat opettajia tai kirkon palveluksessa olevia työntekijöitä. Vuosien kuluessa näitä Kodinpäiviä järjestettiin useimmissa maamme suomenkielisissä kylissä ja joissain ruotsinkielisissäkin. Tilaisuuksissa oli runsaasti kuulijoita, esimerkiksi 341 000 vuonna 1923 ja 208 000 vuonna 1928. (Kailanpää 1990, 13–16.) Kotikasvatusyhdistyksen järjestämiin Kodinpäiviin osallistui parhaimmillaan kymmenesosa Suomen kansasta, joten on mahdollista, että näissä kokouksissa oli mukana joitain tämän tutkimuksen aineiston vanhimman sukupolven haastateltavia. Poissuljettua ei ole sekään, että joku tai jotkut heistä kuuluivat Koti-lehden tilaajakuntaan.

Suomalainen kasvatusperinne tukeutui myös Raamatun sanaan ja erityisesti Vanhan Testamentin Sananlaskuihin, jotka sisältävät lukuisia lasten kasvattamiseen liittyviä ja ohjeiden muodossa esitettyjä sanontoja:

Kuule poikani isäsi kuritusta äläkä hylkää äitisi opetusta (Sananl. 1:8).

Kuritusta noudattava on elämän tiellä, mutta nuhteet hylkäävä eksyy (Sananl. 10:17).

Vitsa ja nuhde antavat viisautta, mutta kuriton poika on äitinsä häpeä (Sananl. 29:15).

Älä kiellä poikaselta kuritusta, sillä jos lyöt häntä vitsalla, säästyy hän kuolemasta (Sananl. 23:13).

Raamatun kasvatukseen liittyvissä sanonnoissa korostuvat lapsen kurittaminen sekä lapsen kuuliaisuuteen, ahkeruuteen ja rehellisyyteen ohjaaminen.

Samansuuntaisia kasvatuksen ohjenuoria on löydettävissä myös 1900-luvun vaihteessa perustettujen valtakunnallisten vapaaehtois- ja kansanvalistusjärjestöjen¹² harjoittamasta kansalaisyhteiskunnasta. Lapsesta tuli kasvattaa tottelevainen ja kuuliainen itseään vanhempia henkilöitä kohtaan. Hyvän ihmisen perusominaisuuksiin liitettiin rehellisyys, ahkeruus ja velvollisuudentunto, jotka piti juurruttaa lapseen jo varhain (Ollila 1993, 132–133). Nämä eivätkä myöhemmätkään, erityisesti äideille suunnatut lastenhoito-ohjeet perustuneet naisten omiin koke-

¹¹ Kotikasvatuslehden nimi oli myöhemmin Koti ja v. 1969 Koti ja Kasvatus.

¹² Näitä vapaaehtoisjärjestöjä olivat muun muassa Sivistystyökodeille eli myöhemmin Marttajärjestö, lastensuojeluliitto Maitopisara, Työväen naisliitto ja v. 1920 perustettu Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

muksiin tai lapsen näkökulmaan, vaan koko lastenhoito-opista alkoi muodostua yhä enemmän asiantuntijoiden käsityksiin perustuva tiede.

Merkittäviä kasvatusohjeiden jakajia nimettäessä ei voi sivuuttaa suomalais-ta äitiys- ja lastenneuvolaperinnettä, jonka syntyjuuret ulottuvat aina 1700-luvulle asti. Tällöin alettiin kiinnittää uudenlaista huomiota sekä lapsiin ja heidän hyvinvointiinsa että äiteihin ja heidän lastenhoitotapoihinsa. (Kuronen 1994, 13.) Neuvola tuli osaksi julkista terveydenhoitojärjestelmää vuonna 1944, mutta vasta 1960-luvulla neuvolan toimintakenttä laajeni raskaana olevien naisten ja pienten lasten lääketieteellisestä seurannasta yleisempään vanhemmuuden ja lapsen kehitykseen liittyvien psyykkisten ja sosiaalisten puolien huomiointiin. (Kuronen 1994, 19–20). Tällä hetkellä suomalainen äitiys- ja lastenneuvola ovat tahoja, joihin lähes kaikki lapset ja heidän vanhempansa ovat yhteydessä.

Cygnaeuksen myötä korostunut asiantuntijatiedon arvostus lisäsi kasvatuk-sen kentälle julkaistujen oppaiden määrää. Kasvatusoppaiden kautta suomalaiset asiantuntijat välittivät lukijakunnalle¹³ kullekin ajalle ominaisia kasvatustäke-myksiä ja niiden suosittamia kasvatustapojen (Tähtinen 1992a, 1992b; ks. myös Vuornos 1971, 196). Opaskirjallisuudessa ja artikkeleissa painottuivat eri tieteenalat (esim. lääketiede, psykiatria, psykologia, filosofia ja uskontotiede) sen mukaan, mikä oppiaine kulloinkin oli edustettuna. Vuosina 1850–1900 julkaistuis-sa uskonnollisissa kasvatusoppaissa korostuivat vanhempien hallintavalta ja lasten ehdoton kuuliaisuus ja nöyryys vanhempiaan kohtaan. Lasta tuli rangaista yleisestä tottelemattomuudesta, vanhempien uhmaamisesta ja Jumalan tahdon vastaisista teoista. Lapsen oman tahdon tai kurittomuuden taltuttamiseen oli lupa käyttää **vitsaa**. Vanhemmilta itseltään vaadittiin **esimerkillisyyttä, johdonmukai-suutta, rakkautta ja lempeyttä**. (Tähtinen 1992a, 90–99.)

Vanhempien lempeyden ja rakkauden tähdentäminen ja lapsikeskeinen ajattelutapa yleistyivät kasvatusoppaissa vähitellen 1910-luvulta alkaen. Vaikka ruumiillisilla rangaistuksilla oli kasvatuksessa edelleen tärkeä sija, suosittiin niiden rinnalla rangaistuksia, joissa lapsi itse kokisi rikkomuksensa seuraukset. (Mts. 126.) Vähitellen 1920–1934-luvuilla oppaissa korostuivat erilaiset lääketie-teelliset näkemykset, kuten lasten imettäminen ja varhainen siistiksi opettaminen. Vaikka vanhemmalta (äidiltä) vaadittiin **liiallisen hellittelyn ja hemmottelun välttämistä**, hänen odotettiin olevan kasvatuksessaan lempeä, kärsivällinen ja johdonmukainen. Psykologisen suuntausten mukaisissa kasvatusoppaissa koros-tettiin lapsen henkisen hyvinvoinnin varmistamista. Tämän, vielä nykyäänkin vallalla olevan käsityksen mukaan lapsesta tuli kasvattaa yhteistyökykyinen ja yhteisönsä sopeutuva. Vanhemmilta edellytettiin turvallisten ihmissuhteiden ja lämpimän, avoimen ja rakastavan kodin luomista. Kasvatuksessa käytettyjen **rangaistusten tuli olla oikeudenmukaisia** eikä lasta saanut alistaa. (Tähtinen 1992a, 156–182.)

Lapsen luonnollisen kasvun ja kehityksen korostaminen jatkui 1950-luvulla, jolloin kasvatuksen päämääräksi asetettiin oppaissa lapsen itsetunnon ja yksilöllisyyden kehittymisen tukeminen. Lapsen kasvussa otettiin huomioon ensimmäistä

¹³ Vaikka kasvatus- ja hoito-oppaiden lukijakunnasta ei ole olemassa virallista tietoa, oletan oppaissa esitettyjen kasvatustapojen olleen yhtenä suomalaisen kasvatuksen suunnan-näyttäjänä ja vanhempien valistajana niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

kertaa koko hänen persoonansa (fyysinen, psyykkinen ja älyllinen kehitys) (Tähtinen 1992a, 182). Kasvatuksessa korostettiin **vanhempien omaa esimerkkiä** ja tätä kautta vanhempien asema oman lapsensa parhaana asiantuntijana vahvistui. Vanhempia myös kehoitettiin luottamaan vanhempina itseensä ja maalaisjärkeensä eikä oppaissa enää asetettu heille konkreettisia lasten kasvattamisohjeita.

Lasten kasvattamisesta kirjoitettiin 1950- ja 1960-lukujen oppaissa lapsen ja vanhemman välisenä tasavertaisena vuorovaikutuksena, johon oli vaikea antaa perheen ulkopuolelta ohjeita. Ensimmäistä kertaa kasvatusoppaissa hyväksyttiin myös erilaisia vanhemmuuden mukanaan tuomia ilon tai ahdistuksen tunteita. Koska vanhemmuudelle asetettiin yhä vähemmän odotuksia, siitä muodostui yhä vaikeammin hahmotettava. Samaan aikaan kasvatusoppaissa alettiin korostaa isän merkitystä lasten kasvattajana ja äidin tukijana. (Mts. 187–197.)

Eräänlaisena käännekohtana näyttäytyi 1970-luku kognitiivisine näkemyksiin ja valmentamisbuumeineen. (Tähtinen 1992b, 217). Lapsen oma-aloitteisuuden, ajattelukyvyn, kielen, mielikuvituksen ja hienomotoriikan kehittymisen turvaamiseksi vanhempien odotettiin järjestävän lapselle riittävän virikkeellinen kasvuympäristö. Kuitenkin hyvin nopeasti, jo seuraavalla vuosikymmenellä, kasvatuksen strukturointi sai tilalleen humanistisempia arvoja. Kasvatuksen tuli perustua lapsen kunnioittamiseen, tasavertaisuuteen ja mahdollisimman suureen vapauteen unohtamatta lapsen tarvitsemia sääntöjä ja rajoituksia. Säännöt, jotka osaltaan helpottivat lapsen sopeutumista yhteisön jäseneksi, tuli asettaa lapsesta ja hänen tarpeistaan lähtevinä eikä vanhempien itsensä tarpeista ja vallan halusta. Viime vuosisadan lopun kasvatusoppaissa vanhemmuuteen kuuluvana sallittiin myös voimattomuuden tunteita. Lapsen kasvun ja kehityksen katsottiin jatkuvan läpi koko elämän. (Tähtinen 1992a, 216–218.)

3.4 Vanhemmuus ja kotikasvatus – perittyä ja uuden luomista

Kasvatuksessa perinteisiin nojautuminen on luonut vanhemmille turvallisuutta, tuttuutta ja mukavuutta. Muutos sen sijaan on merkinnyt jatkuvia haasteita, epävarmuutta ja ristiriitoja. Vanhemmuuden roolin epävarmana kokevilla vanhemmilla on jatkuva huoli omasta kasvattajanpätevyydestään ja sen mahdollisista seurauksista oman lapsen kehitykseen (Goodnow & Collins 1990, 23). Nurminen ja Roos (1992) ovat kuvanneet tutkimuksessaan kolme erilaista tapaa ratkaista vanhemmuuteen liittyviä ristiriitoja. Ensimmäinen on **vanhemmuuden kieltäminen**¹⁴, jolloin vanhemmat jättävät tietoisesti lapsen hankkimisen. Toinen tapa on **vanhemmuuden symmetrinen malli**, jossa vanhemmat hylkäävät omilta vanhemmiltaan perityt mallit ja ratkaisevat kasvattamiseen liittyvät ongelmat tilannekohtaisesti ja joustavasti perinteisiä sukupuolirooleja murtaen. Kolmas tapa on **traditionaalisen vanhemmuuden malli**, jossa omilta vanhemmilta perityt kasvatusten menettelyt, arvot ja asenteet hyväksytään ja otetaan käyttöön lähes sellaisinaan. Mahdolliset ristiriidat ja sosiaaliset paineet syntyvät siitä, kun

¹⁴ Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta Bengtson (1993, 16).

ympäröivä yhteiskunta, sukupolvien jäsenten välinen vuorovaikutus ja vallitsevat normit toivotusta käyttäytymisestä ovat muuttuneet. Samalla vanhojen perinteiden toimivuus kyseenalaistuu.

Koska vanhemmuus ja vanhemmuuteen liittyvät käsitykset ovat yhdessä lapsuutta koskevien käsitysten kanssa alituisesti muuttuvia ja uudelleen muotoutuvia (Arendell 1997, 4–5), ei ole olemassa yhtä muuttumatonta vanhemmuus- tai kasvatuskulttuuriakaan. Vanhemmuus ja kasvatus ovat kulttuurisia konstruktioita, jotka rakentuvat ja muotoutuvat eri konteksteissa aina suhteessa lapseen. Rotkirchin (2000, 190) mukaan myös vanhemmuudesta on tullut eriytyneempi ja lohkoisempi käsite. Tällä hän viittaa puheeseen, jossa vanhemmuutta nimitetään vaihtelevasti esimerkiksi biologiseksi vanhemmuudeksi (sikiötä luova), kantajavanhemmuudeksi (sikiötä kantava) tai kasvattajavanhemmuudeksi (lasta hoitava). Edelleen jää siis epäselväksi, missä asemassa ja merkityksessä sosiohistorialliset muutokset, taloudellinen kehitys ja perinteet näyttäytyvät tämän päivän vanhemmuus- ja kasvatuskulttuurin murroksessa. (Myös Ambert 1994, 537–538.)

Shweder ym. (1998, 868) nimittävätkin yksilöitä “aktiivisiksi agenteiksi”. Tällä he viittaavat vanhempien pyrkimyksiin siirtää lapsilleen ja muille yhteisön jäsenille niitä ajatuksia ja käsityksiä, joita he itse ovat omaksuneet muilta ja joita he pitävät oikeina ja vähintäänkin kunnioittamisen arvoisina. Silloin kun yksilöt pitävät perimiään toimintamalleja soveliaina, järkevinä ja moraalisesti oikeina, he myös valvovat ja vaativat näiden toimintamallien säilyttämistä ja sitä kautta varmentavat niiden jatkuvuutta.

4 USKOMUKSET VANHEMPIEN KASVATUSMENETTELYJEN TAUSTALLA

4.1 Uskomukset

Jokaisessa yhteisössä on olemassa yleisiä, vallalla olevia näkemyksiä ja uskomuksia siitä, mitä kasvatus on, kuka on kasvattaja, millaiseksi lapsi pitää kasvattaa ja millaisin kasvatustilantein näihin päämääriin pyritään. Nämä kasvatukseen liittyvät käsitykset ja uskomukset ilmenevät arkipuheessa erilaisina, kielellisesti rikkaina metaforisina ilmauksina. Suomessa varsin yleisiä ovat lausahdukset: *Lapsi on kodin peili. Ei lapsia voi kasvattaa, ne kasvavat itsestään. Oma esimerkki on kasvatuksen kulmakivi. Kasvatuksessa on kolme menetelmää: uhkaus, kiristys ja lahjonta.*

Vaikka kulttuurisesti muovautuneet uskomukset ovat ainakin osittain ohjaamassa vanhempien toimintaa kasvatustilanteissa, ei niitä voi pitää minään ehdottomina tai suorina toimintamalleina. Suoran mallin sijaan uskomukset toimivat ikään kuin kehyksinä, joiden sisällä vanhempien on päätettävä, miten he lastaan todellisuudessa kasvattavat. (Goodnow 1996, 336–337; Lightfoot & Valsiner 1992, 395.) Vanhemmat joutuvat kasvatustilanteissa käymään jatkuvaa vuoropuhelua omien uskomustensa ja kokemustensa sekä yleisten, vallalla olevien uskomusten välillä.

Uskomukset välittävät siis omalta osaltaan vanhemmille kuvan siitä, millaisia heidän pitäisi olla ja miten heidän tulisi vanhempina kasvatustilanteissa toimia. Mikäli vanhemmat eivät pysty sovittamaan omaa toimintaansa uskomusten välittämään malliin, voi seurauksena olla erilaisia ristiriitoja ja riittämättömyyden tunteita. (Goodnow 1996, 336–337.) Vanhemmat voivat kuitenkin vaihtoehtoisesti joko hyväksyä osan näistä uskomuksista ja liittää niitä omaan vanhempana toimimiseensa tai he voivat hylätä niitä rajaamalla ne oman vanhemmuutensa ulkopuolelle.

Vaikka kasvatusta koskevat kulttuuriset uskomukset tarjoavat vanhemmille aineksia myös omien henkilökohtaisten uskomusten rakentamiselle, eivät vanhemmat kuitenkaan omaksu passiivisesti vanhemman roolia, kuten eivät muitakaan kulttuurisia rooleja. Todennäköisempää onkin, että vanhemmat pitävät yleisiä, vallalla olevia uskomuksia jonkinlaisina ohjenuorinaan ja muokkaavat

niitä aktiivisesti vuorovaikutuksessa omien jo olemassaolevien uskomussysteemiensä ja kokemustensa kanssa. (Arendell 1997, 3–5; Lightfoot & Valsiner 1992, 395–412.)

Liitän kasvatususkomukset Sigelin (1985, 348–349; 1986, 54–55) määritelmään, jonka mukaan uskomuksia voidaan pitää yksilöiden omina, kokemuksiin perustuvina, henkilökohtaisina ajatuksina ja tulkintoina arkipäivän tilanteista. Uskomusten todenmukaisuutta ei testata, vaan yksilöt itse pitävät niitä joko tosina tai todenperäisinä. Näin ollen uskomusten olemassaolo ei edellytä minäkäänlaisia perusteluja. Uskomuksia onkin vaikea osoittaa vääräksi, “koska niitä ei ole todistettu oikeaksi”, kuten Virtanen (1994, 252) arkiuskomuksia käsittelevässä kirjassaan toteaa. Tieto eroaa uskomuksesta siinä, että tieto edellyttää perusteluja. Klassisen tiedon määritelmän mukaan tieto onkin hyvin perusteltu *tosi uskomus* (Niiniluoto 1994, 74).

Uskomukset muodostavat monivivahteisuudessaan osan kulttuurimme arki ajattelusta (Sigel & Kim 1996, 114–115), vaikka niitä voidaan pitää jo sinänsä kulttuurina (McGillicuddy-DeLisi & Subramanian 1996, 147). Uskomuksia tutkitaan muun muassa psykologiassa, sosiaalianthropologiassa, sosiologiassa ja lääketieteessä, jolloin uskomuksiin viitaten voidaan puhua kirjavasti myös käsityksistä, ajatuksista, ideoista, näkemyksistä, näkökulmista tai sosiaalisista kognitioista¹⁵. Koska kukin tieteenala on valinnut tutkimuksissa käytettävät käsitteet omista lähtökohdistaan, ovat “rakkaan lapsen monet nimet” johtaneet siihen, ettei uskomus-käsitteelle ole olemassa yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää tai muotoa (Sigel 1985, 369; Sigel & Kim 1996, 84–85; Virtanen 1994, 19). Täten onkin ehkä mielekkäämpää, että uskomukset määritellään laajemmin niihin liittyvien tunnuspiirteiden kautta, joita ovat uskomusten erilaiset varmuusasteet, uskomusten kiistanalaisuus, niiden osittainen tiedostaminen ja tiedostamattomuus, uskomuksiin kiinnittyminen ja sitoutuminen sekä uskomusten yhteydet tunteisiin (Hirsjärvi & Perälä-Littunen 1998; ks. myös Abelson 1979; Nespor 1987).

4.2 Uskomusten alkuperä ja siirtyminen

On olemassa erilaisia oletuksia siitä, mistä uskomukset omaksutaan. Uskomukset voidaan omaksua suoraan ympäristöstä, kulttuurista, jolloin vanhemmat hyväksyvät kulttuurissa ylläpidettyjä arvoja ja tavoitteita sellaisenaan (McGillicuddy-DeLisi 1996, 147–148). Joukkotiedotusvälineiden levittämät uskomukset, mielikuvat ja päämäärät ovat nopean saatavuutensa vuoksi usein helposti omaksuttavissa (Lightfoot & Valsiner 1992; Palagios & Moreno 1996). Sen lisäksi, että joukkotiedotusvälineet välittävät vastaanottajille uusia ohjeita ja käsityksiä, ne samankaltaisesti kumoavat vanhoja.

---

¹⁵ Virtanen (1994, 255–257) päätyi lopulta *arkiuskomuksen* käsitteeseen pohdittuaan useiden muidenkin suomenkielisten termien soveltuvuutta saman ilmiön nimeämiseen. Vaihtoehtoisia käsitteitä ovat esimerkiksi luulelma, arvelma, kansanhypoteesi, pitämys, luulemus, väittämys, uususkomus, nykyuskomus, näkemys ja mielikuva.

Uskomuksia omaksutaan myös muilta saman perheen jäseniltä suullisena perimätietona. Kertomusten ja tarinoiden lisäksi uskomuksia siirtyy myös perheenjäsenten yhteisten kokemusten (Acock 1985, 159), vanhempien kasvatusten menettelyjen (Simons & Beaman 1992), perheen tunneilmaston (Goodnow 1992), myyttien, stereotyyppien ja rituaalien kautta. Palaciosin ja Morenon (1996, 239–240) mukaan uskomuksia välittyy perheenjäseneltä toiselle perheessä käytyjen keskustelujen ja ohjaavan osallistumisen kautta. Ohjaavalla osallistumisella tarkoitetaan sitä, että perheessä vanhemmat ja lapset toimivat yhdessä, jolloin lapselle kehittyy erilaisia taitoja. Näitä taitoja hyödynnettäessä vanhemmilla on mahdollisuus välittää lapsilleen arvoja, pyrkimyksiä ja päämääriä.

Toisaalta vanhempien uskomukset voivat muotoutua osaltaan vanhempien omista kokemuksista lapsina ja vanhempina, jolloin kulttuuri raamittaa kokemuksia ja kokemukset puolestaan muovaavat yksilön jo omaksumia uskomuksia. Tätä kautta aiempien sukupolvien ihmisten kokemukset heijastuvat myös jälkipolvien rakentamiin uskomuksiin. Myös lapset omaksuvat vanhempiensa uskomuksia saamansa kasvatuksen kautta. Simonsin ja Beamanin (1992) yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan vanhempien kasvatuksessaan suosimat fyysiset rangaistukset heijastuivat erityisesti poikien autoritaarista kasvattamista suosimiin kasvatuskokemuksiin. Tytöt sen sijaan omaksuivat vanhemmiltaan useammin ohjaavaa kasvattamista suosivia kasvatuskokemuksia, mikäli vanhemmat itse käyttivät kyseisiä menettelyjä omassa vanhemmuudessaan. Vanhempien omia vanhemmuuteen liittyviä uskomuksia ei tässä tutkimuksessa siirtynyt sellaisenaan lapsille vaan niitä välittyi vain vanhempien kasvatustoiminnan kautta. Tutkimuksen perusteella voisi olettaakin uskomusten toimivan yhtenä mekanismina, jonka kautta mahdollista kasvatusten menettelyjen siirtymistä sukupolvelta toiselle toteutetaan.

Myös äskettäin omaksutut henkilökohtaiset ja kulttuuriset tiedot voivat muokata uskomuksia. Tällöin uskomukset voivat olla hyvinkin lyhytaikaisia, omaan tai jonkun muun henkilön tiettyyn käyttäytymiseen tai tiettyyn kontekstiin sidottuja. (Harkness & Super 1996, 2; McGilliguddy-DeLisi 1992, 139; McGilliguddy-DeLisi & Subramanian 1996, 147–148.) Yksinkertaistava ja yliyleistävä uskomuskin voi syntyä hetken mielihoiteesta ja elää vuosikymmeniä, jopa vuosisatoja ilman, että koskaan saadaan selville, milloin ja missä kulttuurissa kyseinen uskomus on syntynyt (Virtanen 1994, 84). Uskomukset ovat aina oman aikansa lapsia.

Oletukset uskomusten alkuperästä vaikuttavat siihen, miten niillä käsitteellistetään ja analysoidaan toimintaa. Jos uskomuksia esimerkiksi pidetään kehitystä ohjaavina ja käyttäytymistä ennustavina käsityksinä, ei voida olettaa uskomusten muuttuvan ennen kuin vanhemmat huomaavat lapsensa käyttäytyvän tavanomaisesta poikkeavalla tavalla. Vanhempien uskomukset muuttuvat kuitenkin vasta sen jälkeen, kun he pitävät lapsen käyttäytymisessä tapahtuneita muutoksia todellisina. Uskomukset muuttuvat hitaasti ja ne ovat hyvin monimutkaisesti käyttäytymiseen ja tilannetekijöihin kytkeytyneitä. (McGillicuddy-DeLisi 1992, 139–140.)

Arkielämässä ja kansanomaisessa puhekielessä eläkin runsaasti sellaisia uskomuksia, jotka olisi pitänyt nykytietämyksen valossa jo hylätä, esimerkiksi *lapsi tulee ylpeäksi, jos liiaksi kehutaan* tai *ainoat lapset ovat hemmoteltuja*. Toisaalta

monet uskomuksina pidetyt asiat saattavat tieteellisen tiedon kautta tulla varmennetuksi tiedoksi, esimerkiksi *suomalaisessa perheissä ei paljon kehuta eikä kiitetä tai kasvatusta vaatii paljon keskusteluja ja perusteluja, ei pelkkää kuria ja määräyksiä*.

Perheenjäseneltä toiselle mahdollisesti siirtyvien uskomusten tutkimisessa tulisi olla mukana useampi saman suvun edustaja, vaikka usein onkin luotettu vain yhden perheenjäsenen tuottamiin tietoihin (Suutama 1986, 13). Koska uskomuksia välittyy sekä vanhemmilta lapsille että lapsilta vanhemmille (Goodnow 1996, 311; Sigel & Kim 1996, 89), saattavat myös nuorempien sukupolvien jäsenten ajattelutavat muuttaa vanhempiin sukupolviin kuuluvien jäsenten ajatusmalleja. Tarisin (2000) englantilaisessa tutkimuksessa tämä oletus ei kuitenkaan saanut vahvistusta. Hänen tutkimuksensa mukaan ainakaan 14–18-vuotiaiden nuorten seksuaalista käyttäytymistä koskevat arvot eivät näyttäneet heidän vanhempiansa asenteissa ja uskomuksissa. Vanhempien arvot ja uskomukset seksuaalisesta käyttäytymisestä eivät myöskään olleet siirtyneet seuraavalle sukupolvelle. Tutkija selittää saamiaan tuloksia seksuaalisten asioiden arkaluontoisuudella. Perheenjäsenten sijaan näistä marginaalisen aihealueen asioista valistavat Englannissa lähinnä oman vertaisryhmän jäsenet. Tutkimuksen tulokset olisivat siis saattaneet olla hyvinkin toisenlaiset, mikäli kyseessä olisi ollut hieman yleisempi, perhepiirissä jaettu aihealue.

Uskomusten siirtymistä pohdiskeltaessa ei voi ohittaa lapsilta toisille lapsille välittyviä uskomuksiakaan, joita Virtanen (1984, 110) nimittää osuvasti **sosiaalisiksi taikuuksiksi**. Eräs tällainen taikuus on usko neliapilan löytämistä seuranneen toiveen täyttymiseen. Lapselta lapselle ja lapselta aikuiselle välittyvien uskomusten näkökulman hyväksyminen edellyttää tutkijoilta sitä, että lapselle annetaan vielä nykyistäkin aktiivisempi rooli tutkittaessa kulttuurin muuttumista ja siirtymistä perheenjäseneltä tai sukupolvelta toiselle.

Vaikka uskomuksia omaksutaan muilta perheenjäseniltä, on epäselvää, missä elämänvaiheessa esimerkiksi kasvatususkomukset pääosin rakentuvat, muotoutuvat ja vakiintuvat. Koska kaikki uskomukset eivät ole pysyviä, ne saattavat jossain elämänvaiheessa myös kumoutua. Uskomusten siirtyminen yksilöltä toiselle ei ole koskaan suoraviivaista vaan välillistä, osittaista ja pääosin tiedostamatonta.

4.3 Vanhemmuuden etnoteoriat esimerkkinä kulttuurisista malleista

Mikäli vanhempien uskomukset ovat kiteytyneet tai järjestäytyneet laajemmiksi, toisiaan tukeviksi uskomuksiksi, voidaan puhua uskomusjärjestelmästä (beliefs systems), kulttuurisesta uskomusjärjestelmästä tai vanhemmuuden etnoteoriasta (parental ethnotheories) (Harkness & Super 1996, 2; Sigel 1985, 359–360). Sana **etno** viittaa tässä laajempiin, kulttuurin jäsenten yhteisesti jakamiin uskomuksiin ja **parental** puolestaan viittaa siihen, että tietyt uskomukset ovat ominaisia juuri vanhemmille, jotka muodostavat yhden kulttuurisen alaryhmän (Goodnow 1996, 337).

Vanhemmuuden etnoteorioihin sisältyvät lapsen luonteeseen ja tarpeisiin liittyvät uskomukset, vanhempien ja yhteiskunnan asettamat päämäärät lastenkasvatukselle sekä kasvatusten menetelmät ja käytännön kasvatustoimintaa koskevat uskomukset (Super & Harkness 1981, 556). Näin ollen niihin kuuluvat myös kaikki laajemmin yhteisössä vallitsevat säännöt ja normit, jotka osaltaan suuntaavat vanhempien kasvatustoimintaa: mikä on oikein, mikä on väärin ja mikä on hyvää, mikä huonoa käyttäytymistä. Koska jokainen sosiaalinen ryhmä ylläpitää omia uskomuksiaan, on vaikeaa ellei mahdotonta erottaa toisistaan laajempia kulttuurisesti jaettuja uskomuksia ja suppeampia tietyn alaryhmän omaksumia uskomuksia. Tämä puolestaan saattaa toisinaan vaikeuttaa yksilön ja yhteisön tarpeiden yhteen sovittamista. (Goodnow 1996, 337–340.)

Kulttuuristen uskomusten monimuotoisuus ja useat kytkennät käyttäytymiseen ja tilannetekijöihin merkitsevät sitä, että vanhempien uskomukset vanhempien olemisesta ja lasten kasvattamisesta kehittyvät aina tietyssä kulttuurisessa ajassa ja paikassa. Täten uskomukset rinnastuvat luontevasti omiin elämäkokemuksiin lapsina ja vanhempiina, vanhemmuuden yleiseen luonteeseen ja tarkoitukseen, perheeseen ja yhteiskuntaan. (Arnett 1995; Harkness & Super 1996, 2; McGillicuddy-De Lisi & Subramanian 1996, 143–144.) Näin voidaan olettaa, että uskomukset vaihtelevat eri aikoina ja erilaisten tilannetekijöiden seurauksena samankin kulttuurin sisällä. Tällöin eri sukupolviin kuuluvilla vanhemmilla voi olla keskenään hyvinkin erilaisia uskomuksia. Uskomusten monimuotoisuutta kuvaa se, että samastakin asiasta voi yhden kulttuurin sisällä syntyä useita toisistaan poikkeavia suhtautumistapoja (esim. lasten palkitsemisesta ja rankaisemisesta on vallalla erilaisia uskomuksia).

Viitattaessa etnoteorioihin voidaan puhua myös arkipäivän teorioista ja naiiveista tai implisiittisistä teorioista. Etnoteoriat ovat arkipäivän teorioita siinä mielessä, että ne omaksutaan jokapäiväisessä elämässä, kulttuurisen uskomusjärjestelmän sisällä, omien, tietyn ikäisten lasten kasvatuksesta saatujen kokemusten ja yhteiskunnallisten tai kulttuuristen kokemusten kautta (Harkness & Super 1992, 374; 1996, 9). Etnoteorioiden totuudellisuutta ja paikkansapitävyyttä ei testata, koska samassakin kulttuurissa elää samanaikaisesti useita etnoteorioita, joiden oikeellisuutta tai virheellisyyttä ei edes pystyittäisi osoittamaan. Niissä on kuitenkin vahva todellisuuden vaikutelma. Vaikka etnoteorioissakin on merkkejä uskomusten välisistä suhteista ja uskomusten ryhmittymisestä hierarkkiseksi rakenteiksi, on etnoteorioiden rakenne kuitenkin vaikeammin hahmotettavissa ja siten yleisiin tieteellisiin teorioihin verrattuna epäselvä (Goodnow 1996, 336–337).

Vanhemmuuden etnoteorioita voidaan pitää yhtenä esimerkkinä kulttuurisista malleista. Kulttuuriset mallit ovat sosiaalisten ryhmien jäsenten kesken jaettuina, oletettuina malleja maailmasta (D'Andriade 1987, 112; 1992, 230; Quinn & Holland 1987, 4). Kulttuuriset mallit ovat monella tapaa tehokkaita käyttäytymisen suuntaajia, koska niihin sisältyy erilaisia käyttäytymisen taustalla olevia implisiittisiä ja toimintaa ohjaavia kulttuurisia sääntöjä ja uskomuksia sekä toimintaa motivoivia kulttuurisia ja henkilökohtaisia päämääriä (D'Andriade 1987; Harkness, Super & Keefer 1992, 164). Koska yhteisön jäsenillä on hallussaan monia erilaisia, enemmän tai vähemmän yleisiä kulttuurisia malleja (D'Andriade 1992, 233), ei niiden koko kirjoa voida tavoittaa tutkimusten kautta. Kulttuu-

risten mallien tavoittamista vaikeuttavat myös niiden osittainen tiedostamattomuus, jonka seurauksena yksilöiden on vaikea pukea niitä kielelliseen muotoon.

Kulttuuri ei kuitenkaan ole pelkästään suullista perinnettä tai ihmisten erilaisia tapoja toimia vaan kulttuuri voi itsessään olla yksilöiden kesken jaettua tietoa. Tätä tietoa yksilöt tarvitsevat pystyäkseen ymmärtämään ja tulkitsemaan tarpeeksi hyvin ympärillä olevaa maailmaa. Kulttuurisiin malleihin sisältyy jokapäiväisen arkitiedon lisäksi muodollista asiantuntijatietoa, jota välittyy yksilöltä toiselle erityisesti kielen välityksellä, neuvojen ja oikaisujen muodossa (Quinn & Holland 1987, 22). Esimerkiksi neuvoloissa jaetut, Mannerheimin Lastensuojeluliiton julkaisemat lasten eri ikävuosia käsittelevät opaslehtiset sisältävät juuri tällaista helposti omaksuttavissa olevaa asiantuntijatietoa. Arki- ja asiantuntijatietojaan soveltamalla vanhemmat pyrkivät selviytymään vanhemmuudelle ja lasten kasvattamiselle asetetuista tehtävistä (Arnett 1995). Toimiessaan yhteisössä vallitsevien mallien, arvojen, tapojen ja päämäärien mukaan vanhempien käyttäytymistä voidaan pitää hyväksyttävänä ja kunniallisena.

Kulttuuriset mallit tai etnoteoriat eivät kuitenkaan ole pelkästään vanhempien omaksumia, vaan aina laajemmin yhteiskunnassa vallalla olevia ja yleisesti jaettuja vanhemmuuteen liittyviä uskomuksia. Se, millä tavalla nämä kulttuuriset mallit tai etnoteoriat viime kädessä ohjaavat vanhempien toimintaa jää epäselväksi, koska uskomusten ja toiminnan välinen suhde on moniulotteisuudessaan erittäin häilyvä. Eri tieteenalojen edustajien keskuudessa vallitsee kuitenkin yksimielisyys siitä, että uskomukset muodostavat yhden tärkeän psykologisen oppaan toiminnalle (Sigel 1985, 346; Sigel 1992).

4.4 Uskomukset toiminnan ohjaajina

Uskomusten ja toiminnan välisen suhteen luonteen ja voimakkuuden empiirinen osoittaminen on vaikeaa. Koska uskomukset ovat vaikeasti määriteltävissä ja piiloisia, on kenties mahdotonta yksiselitteisesti tutkimuksin osoittaa, millä tavalla se, mitä ihminen ajattelee, vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä. Osaltaan uskomusten ja käyttäytymisen välistä suhdetta monimutkaistaa yksilöiden epäjohdonmukainen toiminta. Vanhemmatkin saattavat käyttäytyä vastoin yleisiä käsityksiä tai määräyksiä (mm. rikkomalla lakia, joka kieltää lasten ruumiillisen rankaisemisen). Tällöin yksilöt toimivat vastoin sitä, minkä tietävät oikeaksi. Tieto, usko ja epäusko nivoutuvatkin toisiinsa lukuisin eri tavoin (Virtanen 1994, 43). Avoimeksi kysymykseksi jää, aiheuttavatko uskomukset erilaista käyttäytymistä vai muovaavatko käyttäytyminen ja erilaiset kokemukset uskomuksiamme. (Goodnow 1988; Pomerlau, Malcuit & Sabatier 1991; Sigel 1992, 443.)

Vanhempien uskomusten ja toiminnan välisen suhteen monitahoisuutta lisää vielä se, että vanhempien uskomukset vaihtelevat sekä yksilöiden henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaan että eri elämäntilanteissa ja konteksteissa. Näin ollen vanhemmalla oleva uskomus ei siirry sellaisenaan suoraksi toiminnaksi kaikissa kasvatustilanteissa (Sigel & Kim 1996), vaan samakin uskomus voi heijastua erilaisena vanhempien käyttäytymisenä. Niinpä uskomus, joka tänään on tunnistettavissa vanhempien käyttäytymisen taustalta, voi huomenna ollakin

jo toinen. Toiminnan ennustamista uskomuksista vaikeuttaa myös se, että vanhemmilla on jo aikaisempien tietojen ja kokemusten pohjalta mahdollisuus valita kyseiseen tilanteeseen parhaiten soveltuva toimintatapa (Holden, Miller & Harris 1999; Sigel 1992, 453–453).

Vanhempien uskomusten ja käyttäytymisen välinen suhde on herättänyt runsaasti keskustelua, vaikkakin sitä on tutkittu uskomustutkimuskentällä vähiten (Goodnow 1988; Miller 1988). Holden ym. (1999) tutkivat amerikkalaisten vanhempien uskomusten ja fyysisen rankaisemisen välistä suhdetta. Tutkimuksen mukaan ne vanhemmat, jotka uskoivat fyysisten rangaistusten johtavan pitkällä aikavälillä lapsen parempaan ja myönteisempään käyttäytymiseen, myös rankaisivat lapsiaan fyysisesti vähintään kerran viikossa. Samansuuntaisia tuloksia saivat myös Simons ym. (1991) tutkittuaan amerikkalaisten vanhempien ankaran kasvattamisen siirtymistä sukupolvelta toiselle. Fyysisten rangaistusten suosiminen kasvatustilanteissa ei tutkimusten mukaan aiheuttanut niiden tehoon uskoviille vanhemmille sen enempää huonoa omaatuntoa kuin syyllisyyttäkään. Sitä vastoin he kokivat suosimansa menettelyt tarkoituksenmukaisina ja oikeutettui-
na. (Ks. myös Graziano, Hamblen & Plante 1996.)

Kochanska (1990) tutki äidin uskomusten ja kasvatuserityyden välistä suhdetta ja Kennedyn (1992) tutkimuksessa selviteltiin niin ikään äitien kasvatuserityydestä seuraavan toiminnan ja lapsen sosiaalisten kykyjen välistä yhteyttä. McGillicuddy-DeLisi (1992), Sigel (1992) ja Sigel ja Kim (1996) puolestaan tutkivat vanhempien uskomusten ja niistä johtuvien opetusmenettelyjen ja lapsen tiettyjen kognitiivisten kykyjen välistä yhteyttä. Tutkimusten mukaan uskomusten sisältöalue vaikuttaa siihen, miten uskomukset heijastuvat vanhempien toimintaan. Vanhemmilla ollut käsitys lapsensa oppimisesta heijastui siihen, miten vanhemmat käytännön tilanteessa lastaan opettivat (McGillicuddy-DeLisi 1992; Sigel & Kim 1996).

Tutkimustulokset vanhemman sukupuolen merkityksestä uskomusten ja toiminnan väliseen suhteeseen ovat osittain ristiriitaisia. McGillicuddy-DeLisin (1992) ja Millerin (1988) tutkimusten mukaan äideillä uskomusten vaikutus vanhempana toimimiseen oli pienempi kuin isillä. Tulosta voitaneen selittää sillä, että äidit tunsivat lapsensa paremmin, jolloin heidän vanhempana toimimistaan ohjasivat enemmänkin oman lapsen persoonallisuus ja erityispiirteet, kun taas isän toiminta saattoi perustua enemmän yleisiin lapsista vallalla oleviin uskomuksiin. Holdenin ym. (1999) tutkimuksessa äidin ja isän uskomusten ja toiminnan väliselle suhteelle ei sen sijaan löydetty merkittäviä eroja.

Aikaisemmat tutkimukset ovat pystyneet osoittamaan siis jokseenkin vahvasti, että vanhempien uskomukset ja arvot ainakin osaltaan ohjaavat vanhempien toimintaa käytännön kasvatustilanteissa (mm. Holden ym. 1999; Mills & Rubin 1990, 45; Sigel 1992, 434; Sigel & Kim 1996). Vanhempien toimintaa kasvatustilanteissa ohjaavat yksilön ja ympäristön väliset vuorovaikutustilanteet, vanhempien omat henkilökohtaiset tulkinnat ja ulkoiset, ympäristöstä johtuvat tekijät. Näiden tekijöiden muututtua myös vanhempien uskomukset saattavat muuttaa muotoaan. Vanhempien uskomuksia kuvailemalla voidaan paremmin ymmärtää vanhemmaksi kehittymisen ja vanhempana ja isovanhempana toimimisen eroja sekä saman kulttuurin sisällä että eri kulttuurien välillä (Goodnow 1996, 315; Goodnow & Collins 1990; Harkness & Super 1996; Sigel 1992).

Uskomukset ilmaistaan kuitenkin monin eri tavoin ja käytännön kasvatustilanteessa lapselle jää usein ainoaksi mahdollisuudeksi yrittää tulkita omien vanhempiensa käyttäytymisestä, mitä vanhemmat ajattelevat ja millaista käyttäytymistä he omilta lapsiltaan odottavat (Sigel & Kim 1996, 89–90). Vanhempien odotukset saattavat jäädä epämääräisesti ilmaistuina ja osittain vanhemmilta itseltäänkin tiedostamattomina lapsilta huomaamatta. Näyttääkin siltä, että vanhempien uskomukset toimivat ikään kuin suodattimien tavoin värittäen vanhempien käyttäytymistä, jolloin niillä on merkittävä rooli myös vanhemman ja lapsen molemminpuolisessa vuorovaikutuksessa (Pomerlau ym. 1991, 64).

Vaikka yleisemmin oletetaan vanhempien uskomusten heijastuvan käytännön toimintaan, on mahdollista, että vanhemmat käyttäytyvät ensin tietyllä tavalla ja vasta sen jälkeen rakentavat itselleen uskomuksia perustellakseen niillä omaa käyttäytymistään (Holloway & Machida 1992, 261). Uskomuksia koskevien tutkimusten, keskenään ristiriitaistenkin tulosten tulkitsemista vaikeuttaa tutkimusten huono keskinäinen vertailtavuus. Tutkimuksia on tehty testeillä, kyselyillä, kuvitteellisten tilannekuvauksien avulla, havainnoimalla ja haastatteleamalla. Vaihtelevien tutkimusmenetelmien takia yleispätevien johtopäätösten tekeminen on ongelmallista. Osaltaan tulosten tarkempaa tulkitsemista vaikeuttaa se, ettei tehdyissä tutkimuksissa ole aina selvästi eroteltu, onko tutkimuksessa pyritty selvittämään vanhempien uskomuksia heidän omista lapsistaan vai lapsista yleensä. Nämäkin uskomukset voivat olla keskenään ristiriitaisia samallakin vanhemmalla (ks. myös Hirsjärvi & Perälä-Littunen 2001, 111).

Kuvailin uskomuksia, niiden määrittelyä, syntymistä ja niiden mahdollista heijastumista vanhempien kasvatustoimintaan lähestymällä uskomustutkimuksen kenttää varsin teoreettisesti ja lähes kokonaan ulkolaisen kirjallisuuden kautta. Perustelen ratkaisuni sillä, ettei uskomuksia ole Suomessa juurikaan lähestytty vielä tästä näkökulmasta. (Poikkeuksena mainittakoon Hirsjärvi & Perälä-Littunen 1998; 2001; Hirsjärvi, Laurinen, Kemppainen & tutkijaryhmä 1998). Kuitenkin uskomusten sijoittaminen etnoteorioihin, osaksi arkipäivän niin sanottua maalaisjärki-ajattelua ja common sense -systeemiä on ajatuksena mielenkiintoinen. Tähän sijoitettuna uskomukset kattavat laajan alueen yksilöiden arki ajattelusta, ollen osa "tervettä järkeä" (Virtanen 1994, 64).

5 MONIULOTTEISET MUISTOT JA KAUASKANTOISET KOKEMUKSET

5.1 Muisti ja muistaminen

Muistaminen on osa arkipäiväämme. Se on “elävänä olemista ja tietyissä mielessä: elävää oloa” (Määttänen 1996, 19). Ilman muistia olisimmekin eksyksissä. Muistamisen merkitys korostuu yleensä vasta silloin, kun olemme jotain unohtaneet. Saatamme muistella eilistä päivää, edellistä kuukautta tai mennyttä vuotta riippuen siitä, millaiseen muisteleminen meitä on ohjattu ja mitä haluamme muistella. Muisti mahdollistaa menneeseen aikaan palaamisen (Ollila 2000, 62), jolloin muistaminenkin toteutuu aina menneisyyden ehdoilla.

Mikäli muistia ja muistamista lähestytään perinteisen psykologian näkökulmasta, muistia voidaan pitää varastona ja muistamista ikään kuin toistamisen työnä (Määttänen 1996, 15). Kognitiivisen psykologian piirissä muisti on jaettu 1960-luvulla pitkä- ja lyhytkestoiseen muistiin (Anderson 1995, 171). Tulving (1983; 1985) on lisäksi jakanut pitkäkestoisen muistin vielä kolmeen osaan. Ensimmäisen osan muodostavat muistiimme perustuvat, mutta ilman tietoista muistelua onnistuvat toiminnot, kuten syöminen tai pyörällä ajo. Toisen osan muodostavat yleisiä tietoja sisältävä generinen eli semanttinen muisti, joihin sisältyy erilaisia tietorakennelmia. Nämä ajatteluamme ohjaavat mallit sekä erilaiset ajatukset ja uskomukset auttavat meitä tunnistamaan ja yhdistelemään kohtaamiamme ilmiöitä. Meillä on esimerkiksi mielikuvat eri ruokailuvälineistä ja niiden joustavista käyttötavoista. (Tulving 1985, 38.)

Kolmannen osan, joka on tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisin, muodostaa **episodi- eli tapahtumamuisti**. Episodista muistitapahtumaa ilmentää hyvin se, että näissä muistoissa muistelija itse on osallisena joko aktiivisena tai sivusta seuraajana. Muistetut tapahtumat on toisin sanoen joko itse koettu tai niissä on oltu osallisina. Episodimuistiin sisältyvätkin omat, henkilökohtaisesti koetut ja muistetut, tiettyyn aikaan ja paikkaan sijoittuvat yksittäiset tapahtumat. Esimerkkinä tästä voisivat olla erilaiset lapsuusaikaan sijoittuvat pelot.

Tulving (1983, 39–40) tähdentää, ettei episodisen muistin ja siihen liittyvän mieleen palautetun muiston hetki tai aika kuitenkaan välttämättä ole verrattavis-

sa kalendaariseen tai kronologiseen aikaan, vaan kyse on aina muistelijan henkilökohtaisesti kokemasta ajasta. Täten muisteltava tapahtumakin liittyy usein juuri tähän yksilölliseen aikakokemukseen ja henkilökohtaiseen menneisyyteen, jolloin se myös tuntuu todelta.

Muistamme menneisyydestämme valikoidusti asioita, koska pystyäksemme muistamaan meidän on aina kyettävä osittain myös unohtamaan, hylkäämään ja valitsemaan lukuisten eri kokemusten joukosta muistettava ja kerrottava (Ilomäki, Peltonen & Saure 1998, 10). Koska muistaminen on sosiaalisesti muotoutunut järjestelmä (Ollila 2000, 63), kerromme sen, mikä meille itsellemme on muistelemisen ja kertomisen arvoista.

5.2 Muistot

Muistot liittyvät kiinteästi episodimuistiin. Korkiakangas (1999, 166) nimittääkin muistoja eräänlaisiksi "episodisiksi välähdyksiksi" elämästämme ja persoonallisuudestamme. Muistoja voidaan Suomen kielen perussanakirjan (1992) mukaan pitää myös muistin tuotteina ja sisältöinä, "muistiin tai mieleen jäävinä elämyksinä, muistikuvina". Näiden määritelmien pohjalta kasvatusmuistot rakentuvat lapsuus- ja vanhemmuusajan tapahtumista muistetuiksi versioiksi siitä, miten muistelijaa lapsena kasvatettiin ja miten hän pyrki omia lapsiaan kasvattamaan. Muisto sisältyykin aina osaksi laajempaa, jäsentynyttä muistokokonaisuutta eikä yksittäistä muistikuvaa voida vielä näin ollen pitää varsinaisena muistona.

Eri muistikuvista muodostuneet muistokokonaisuuden osat heijastavat aina varsin johdonmukaisesti jotain myös kertojasta itsestään. Muistoihin voi sisältyä erilaisia omakuvia, jolloin ne kuuluvat olennaisena osana persoonallisuuteemme (Korkiakangas 1996, 17). Omien, henkilökohtaisten muistojen kertominen on yksi tapa tehdä tunnustuksia itsestään ja omasta menneestä elämästään. Yleensä menneiden asioiden muistelu ja niistä kertominen on mieluisaa, ja kiinnostunut kuulijakunta voi innostaa kertomaan enemmän (esim. äitien synnytykokemukset ja miesten armeijamuistelut).

Muistot ovat aina tunnepohjaisia ja erilaisten kokemusten merkityksellistämisiä. Näin ollen sisarusarjassa omiin vanhempiin saatetaan liittää hyvinkin erilaisia muistoja sen mukaan, kuka muistelija on ja millaisena hän on pitänyt oman lapsuuskotinsa kasvatusilmapiiriä. Lapsuusaikaa muistelllessamme joudumme kohtaamaan omien kokemustemme lisäksi alati myös omia tuntemuksiamme. Tämän seurauksena muistettavat asiat ovat usein kytkeytyneet toinen toisiinsa siten, että niitä on vaikea erotella.

Mennyttä aikaa muistellessaan yksilö joutuu rakentamaan uudelleen sekä äskettäisiä kokemuksia että voimakkaita tunteita herättäneitä tapahtumia, jolloin ne yleensä myös muistetaan hyvin tarkasti (Korkiakangas 1996, 36). Muisteltava tapahtuma joudutaan jokaisessa kerrontatilanteessa mukauttamaan sen hetkisiin olosuhteisiin, jolloin tapahtumaan ikään kuin kiinnittyy uusia merkityksiä. Se, mitä muistetaan, ei ole menneessä välttämättä koskaan sellaisenaan tapahtunut.

Muisto saattaaakin olla monista toisiaan lähellä olevista kokemuksista ja tuntemuksista syntynyt kuva. Rakentuneeseen muistikuvaan yhdistyvät silloin

muistelijan omat tulkinnat menneisyyden tapahtumista. Tulkintoihin jo sinänsä kytkeytyy moninaisuutta, muuttuvuutta ja suhteellistamista (Peltonen & Eskola 1997, 11). Varsinaisessa muistelutilanteessa saattaakin jäädä epäselväksi, muistelemmeko alkuperäistä tapahtumaa vaiko aikaisempia kertoja, jolloin muistelimme ja kerroimme samoista tapahtumista.

Muistot voivat olla myös nostalgisesti¹⁶ värittyneitä, jolloin niihin liittyy erityisen voimakasta emotionaalista latautuneisuutta: surumielisyyttä tai eriasteisia mielihyvän ja ylistämisen tunteita tai tunteita herättäviä piirteitä ja mielikuvia (Korkiakangas 1996, 37–38; 1999, 171–172). Nostalginen muistelu korostuu usein juuri lapsuusmuistoissa, koska niiden tärkeänä piirteenä on jokin, joka on katoamassa tai kadonnut, mutta jota kaivataan. Toisaalta aikuisena lapsuuden tapahtumiin on otettu etäisyyttä, jolloin unohtamista sisältyy jo luonnostaan lapsuusajan muistelemiseen. Unohtaminen on kuitenkin yksi olennainen osa myös nostalgista muistelua.

Muistelun nostalgiaisuus ei kuvastu pelkästään onnellisten tai katkeransuloisten muistojen mieleen palauttamisena, vaan nimenomaan näiden tunteiden synnyttämisenä muistelutilanteessa. Koska nostalgia luo lapsuusajan tapahtumista ja paikoista silotellumman kuvan, muisteliija saattaa etsiä kaihoa ja kaipausta herättävien muistojensa avulla esimerkiksi lapsuuden kadotettua paratiisia (Knuutila 1994, 11; Korkiakangas 1996, 37–38). Vaikka nostalgisen muistelun avulla näihin kaipuuta ja kaihoa sisältäviin muistoihin voidaan palata, ovat tapahtumat tapahtuneet ja kokemukset niistä muuttuneet eivätkä ne voi enää toistua samanlaisina.

5.3 Yksilölliset ja kollektiiviset muistot

Muistelemista ja muistamista kuvataan sekä yksilöllisinä että sosiaalisina tapahtumina. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että muistot rakentuvat henkilökohtaisten kokemusten ja tuntemusten lisäksi sosiaaliseen aikaan ja paikkaan heijastaen samalla yhteisössä vallitsevia arvoja ja uskomuksia. Kollektiiviset ajattelutavat ja kulttuurimallit suodattavat muistojamme, jolloin yhteisössä kullakin ajanjaksolla vallitsevat uskomukset, arvot, asenteet sekä olosuhteet heijastuvat omalta osaltaan muistoihimme (Saarenheimo 1991; 1997, 69–70). Toisaalta yhteisö, jossa elämme, luo ikään kuin kehykset sille, mitä muistelemme, mikä on muistamisen arvoista ja mitä meidän odotetaan muistavan.

Korkiakangas (1999, 36, 164–165) muistuttaa mahdollisuudesta muistaa sellaistaakin, jota emme ole itse henkilökohtaisesti edes kokeneet. Esimerkiksi vanhemmat kertovat usein lapselleen tämän varhaislapsuuden vaiheista ja siellä sattuneista tapahtumista. Vaikka lapsi ei vielä itse kykene näitä tapahtumia muistamaan, on mahdollista, että hän kertoo myöhemmissä elämänvaiheissaan

¹⁶ Etymologisesti nostalgia-käsite viittaa nimenomaan kaihoon ja koti-ikävään. Nostalgia-sana pohjautuu kreikan kielen sanoihin *nóstos* - kotiinpaluu ja *álgos* - kipu, suru, tuskaisuus. Suomenkielessä nostalgia-sana määritellään koti-ikäväksi, kaihoksi, kaipuuksi, menneen ikävöinniksi ja haikeudeksi. (Knuutila 1994, 9–10; Suomen kielen perussanakirja 1992.)

näitä vanhemmiltaan kuulemiaan muistoja ikään kuin omina, henkilökohtaisina muistoinaan. Muistelija voi myös siirtää osan yleisistä, ympäristönsä tapahtumista omiksi henkilökohtaisiksi kokemuksikseen, jolloin omiin muistoihin yhdistyy piirteitä ja yksityiskohtia toisten ihmisten samoja teemoja käsittelevistä muistoista ja kertomuksista.

Vaikka henkilökohtaiset muistot voivat täydentyä toisilta kuulemillamme asioilla, muistelija itse uskoo vahvasti niiden todenperäisyyteen (Brewer 1986, 34–35). Muistojen taustalla olevia kokemuksia pidetään omina. Lapsuusmuistot rakentuvat pitkälti juuri henkilökohtaisten muistojemme varaan ja yleensä meillä on tapana mieltää ne tarkkoina ja tosina. Omien lapsuusmuistojen mahdollista virheellisyyttä ei yleensä helpolla myönnetä.

Muistelu voi siis risteillä kulttuurisesti yhteisesti jaettujen ja henkilökohtaisten tuntemusten ja muistojen välillä. Koska aika ja elämäntilanteet ohjaavat muistojamme, voi tiettyjen elämäntilanteiden uudelleen eläminen helpottaa vanhojen asioiden mieleen palautumista. Esimerkiksi omien lasten kasvattamisen kautta saatamme muistaa paremmin myös omaa lapsuusajan kotikasvatustamme. Muistaminen ja muisteleminen eivät ole staattisia tiloja, jotka saavutetaan, vaan ne ovat jatkuvia prosesseja, joiden aikana sekä muistelija että muisteltavat asiat muuttuvat. Tähän rinnastaen voidaan puhua jopa dialogista, jossa uudet elämäkokemuksemme jäsentävät muistojamme uudelleen. Esimerkiksi lapsuusmuistot muovautuvat jatkuvasti elämäkulkumme aikana. Tavallista onkin, että muistellemme ja muistamme lapsuutemme tilanteita ja kokemuksia eri tavalla eri ikäisinä. Muistot ovatkin jatkuvassa muutoksen tilassa, jolloin niille on ominaista jatkuva vertailu, suhteellistaminen, menneisyyden selittäminen ja tulevaisuuteen orientoituminen (Huotelin 1996, 27–28; Nykyri 1998, 179–180).

Kollektiiviset, kulttuuriset muistot sitä vastoin liittyvät laajemmin omaa elinympäristöä ja yhteiskunnan vallitsevia olosuhteita ilmentäviin muistoihin. Lapsuudesta saatetaan esimerkiksi muistella jotain hyvin yleisen tason tapahtumaa, olosuhdetta tai kulttuurisia yleistyksiä tai sääntöjä. Yksilölliset ja kollektiiviset muistot usein ikään kuin vahvistavat toisiaan. Mikäli eri henkilöiden muistoista koostuvassa aineistossa kuvastuu useita samanlaisia yleistyksiä eri muistelijoilta, voidaan näiden yleistysten takaa jäljittää laajempi, yleisesti vallitseva kollektiivinen käsitys ja toisaalta miettiä, mitkä eri tekijät ovat vaikuttaneet tämän kollektiivisen käsityksen syntymiseen. Tällöin yleistävät käsitykset ja erimerkkitapaukset vahvistavat toisiaan (Apo 1995, 181).

5.4 Henkilökohtaiset ja eloiset muistot

Lapsuusmuistot ovat osa muistelijan omaelämäkertaa. Omaelämäkerrallisella muistilla tarkoitetaan erilaisten itse koettujen, henkilökohtaisesti tärkeisiin päämääriin ja merkityksiin liittyvien tapahtumien muistamista ja tulkitsemista (Saarenheimo 1994, 224). Brewer (1986, 26–29) erottaa omaelämäkerrallisesta muistista yleisen henkilökohtaisen muistin ja toistuvia tapahtumia koskevat muistot.

Yksittäisten, itse koettujen tapahtumien mieleen palauttamista Brewer (1986, 34) nimittää henkilökohtaiseksi, persoonalliseksi muistoksi. Näihin henkilökohtaisiin muistoihin sisältyy voimakkaasti elämyksellisyys ja sitä kautta myös visuaalisia mielikuvia, jolloin ne ovat hyvin lähellä episodimuistia. Toisaalta henkilökohtaisiin muistoihin liittyy usein ajatuksia ja tunteita alkuperäisistä tilanteista, jolloin muistelijä kokee pystyvänsä liittämään tapahtumat tiettyyn aikaan ja paikkaan. Muistojen sijoittuminen joihinkin tiettyihin paikkoihin on osin luontevaa, koska juuri erilaiset paikat ja niiden kuvaukset ovat osa muistojen sisältöä. Kosonen (1998, 32) huomauttaakin, että eri paikkojen kautta ja avulla menneitä tapahtumia ja kokemuksia juuri muistellaankin. Lapsuusmuistomme ankkuroituvat useimmiten kotiin, kodin lähiympäristöön ja pihapiiriin sekä kouluun.

Omaelämäkerrallisia muistoja syntyy erityisesti kohdattaessa suuria muutostilanteita. Usein muutokset liittyvät normatiiviseen elämänkaareen, esimerkiksi syntymään ja kuolemaan, sisältäen joitain traumaattisia tai emotionaalisesti merkittäviä tapahtumia. Näitä tapahtumia koskevia muistoja voidaan kutsua myös eloisiksi muistoiksi tai eläviksi muistoiksi (Eskola 1997, 63). Erilaisina tunne- ja aistielämyksinä mieleen palautuvia eloisia muistoja voi syntyä henkilökohtaisista pelko-, uhka- ja vaaratilanteista. Toisaalta niitä voi muodostua omista saavutuksista ja kollektiivisesti merkittävistä tapahtumista, kuten ensimmäisestä koulupäivästä tai avioliiton solmimisesta.

Eloisat muistot ovat usein vahvasti merkityksellisiä ja muistoista kaikkein henkilökohtaisempia ja yksilöllisempiä, jolloin niitä voi olla vaikea todentaa, saati sitten kirjoittaa. Niistä ei aina puhuta ääneen. Etenkin traumaattisista kokemuksista usein joko vaietaan tai ne saatetaan mieleen palauttamisesta huolimatta verhota yhteisön hyväksymään kaunokirjalliseen muotoon (ks. Eskola 1997). Tutkijoidenkin voi olla vaikea niitä tavoittaa. Muistoista eloisat muistot säilyvät parhaiten yksilöiden mielissä niihin liittyvien tilanteiden erityislaadun vuoksi.

Eloisat muistot ovat yksi väylä yksilöllisten kokemusten ja tuntemusten tavoittamiseen, jolloin niiden kautta voidaan etsiä enemmän tai vähemmän aitoja lapsuuskokemuksia ja lapsen katsetta aikuisen tai kollektiivisen katseen rinnalle. Korkiakangas (1996, 36) toteaa lapsuuden muistelun rakentuvan usein juuri näiden eloisien muistojen ympärille. Itselle tärkeitä, erityisesti positiivisia muistoja jaetaan mielellään toisten kanssa, jolloin muistot mitä todennäköisemmin muokautuvat, kiteytyvät ja muuntuvat niitä kerrottaessa. Juhilan (1996, 186) mukaan muistoja voidaan pitää "tapahtumahetkeensä kytkeytyvänä valintana eli yhtenä konstruktiona eletystä elämästä". Juuri tässä yhteydessä niihin saatetaan liittää myös ympäristöstä omaksuttuja kollektiivisiä muistiaineita.

Edellä esitetty määritelmä muistoista tavallaan liittyy muistot muistin tutkimuksen **osittaisen rekonstruktion teoriaan**. Koska suuntauksen mukaan muistoihin liittyy jatkuvaa seulontaa ja uudelleen jäsentämistä (Brewer 1986, 43–44), tarkastellaan eloisia muistoja yleisimmin tämän teorian näkökulmasta. Toisaalta eloisien muistojen on arvailtu kuitenkin osittain tukevan muistin kopioteoreettista tulkintaa eli käsitystä siitä, että muisti on melko luotettava kokemusten tallentaja. Myös kollektiivisesti koskettavista tapahtumista saattaa rakentua eloisia muistoja.

5.5 Muistot – totta vai tarua

Muistojen tutkimusten yhteydessä esitetään toistuvasti kysymyksiä muistojen luotettavuudesta tietojen antajina. Muistoja selvitellessä tärkeintä ei ehkä kuitenkaan ole muistojen totuudellisuus ja se, miten täsmällisesti menneet tapahtumat palautetaan mieliin. Merkityksellisempää sen sijaan on selvittää, miksi tietyt historialliset tekijät rakentuvat muistiin juuri tietyllä tavalla tietynä aikana (Saarenheimo 1991). Tätä historiallisen totuudellisuuden etsimistä eri sukupolvien kollektiivisista kokemuksista on soveltanut muun muassa Korkiakangas (1996) omassa tutkimuksessaan. Hän olettaa, että saman sukupolven ihmisten elämäkokemusten yhteiset piirteet peilaavat ja kertovat lapsuuden ilmentymien ja lapsuskäsitysten kollektiivisesti hyväksytyä ja totenakin pidettyä historiaa.

Muistoja tarkasteltaessa totuus jääkin usein toisarvoiseksi, koska kerrotuille muistoille ei läheskään aina ole löydettävissä ulkopuolista evidenssiä. Niinpä ei tiedetä, kuinka tarkasti ne vastaavat elettyä elämää ja sen tapahtumia. Voidaan kuitenkin otaksua, että muistelussa ja kerronnassa on molemmissa oma narratiivinen totuutensa (Korkiakangas 1996, 17). Juuri muistellessaan yksilöt juuri luovat ja neuvottelevat yleisesti hyväksytyjä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyneitä versioita koetuista ja havaituista tapahtumista. Alkuperäisistä tapahtumista tehdyt tulkinnat ja tapahtumille annetut merkitykset paikantuvat Helstin (2000, 32) mukaan ”sulatusuuniin”, joksi hän on muistin nimennyt. Muistoja tarkastelevalle tutkijallekin jäivät käytettäväksi vain kertojan omat mieleen palautuneet muistot, jotka on jo kertaalleen jäsennetty ja tulkittu niiden tuottamisen yhteydessä (Korkiakangas 1996, 35; 1999, 175). Tämä puolestaan on omiaan lisäämään muistojen muovautuvuutta ja moniäänisyyttä.

Muistettujen ja kerrottujen tapahtumien taustalla on kuitenkin eletty elämä (Vilkko 1991). Peltonen (1996, 41) viittaa tähän samaan kirjoittaessaan, että ”se mitä ihmiset uskovat, on historiallinen fakta siinä missä todellinen tapahtumakin on historiallinen fakta”. Tulving (1983, 39–40) sen sijaan ottaa kantaa episodiseen muistiin perustuvan tapahtuman totuudellisuuteen väittäessään, että lopulta kyse on yksilön henkilökohtaisesta uskosta siihen, mikä on totta ja mikä ei.

Muistojen totuudellisuuden arviointia vaikeuttaa osaltaan muistojen kulttuuri- ja arvosidonnaisuus (Kosonen 1998, 280–281; Vilkko 1990, 82). Omasta elämästä kerrotaan aina kulttuuriimme sopivilla tavoilla, tietyn kulttuurisin ehdoin. Kun kolmen sukupolven haastateltavat muistelevat omaa lapsuuttaan ja omia vanhempiaan, on tilanteessa mukana vaikuttavina tekijöinä sekä kyseisen ajan arvomaailma että muisteluhetken arvomaailma. Emme pysty palauttamaan meille jääneitä muistikuvia mieliin samanlaisina kuin ne ovat olleet, ja niinpä muokkaamme niitä uudelleen aina senhetkisen elämäntilanteen mukaan rinnastaen ne muuhun ympärillä olevaan ja alati muuttuvaan sosiaaliseen järjestykseen.

Myös muistelijan oma kokemushistoriallinen konteksti on muuttunut. Tämä puolestaan on johtanut siihen, että muistetun asian tai tapahtuman merkitys on muistelijalle muuttunut. Jos tällaista aiemmin tapahtunutta tapahtumaa pyritään toistamaan samanlaisena eri aikana, on mahdollista, että siihen tulee virheitä. Pyrkiihän muistimme jatkuvasti järjestelemään uudelleen ja värittämään jo koettuja ja elettyjä tapahtumia ja rakentuneita muistoja. Määttäsen (1996, 20)

mukaan muistelijan on mahdotonta toistaa mennyttä tapahtumaa, kokemusta, tunnetta tai edes muistoa sellaisenaan.

Vaikka väitetään, ettei aikuinen voi koskaan ymmärtää lasten kokemuksia muusta kuin omasta näkökulmastaan, on lähes mahdotonta sanoa, millä tavoin myöhemmät ja nykyhetkessä koetut elämäntapahtumat itse asiassa vaikuttavat lapsuusmuistojemme sisältöön. Aikuisina meillä on joka tapauksessa runsaasti työvälineitä, joiden avulla pystymme palaamaan muistoihimme ja asettamaan jo tapahtuneet tapahtumat erilaisiin, muuttuneisiininkin konteksteihin. Lisäksi aikuisena pystymme näkemään ja ymmärtämään, mikä on meidän oma osuutemme näissä lapsuusajan tapahtumissa (mm. Kosonen 1998, 25). Tästä syystä oletan, että lapsuudenaikaisiin tapahtumiin palaaminen onnistuu ainakin jollain tavalla vielä useita vuosia tapahtumien jälkeenkin.

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUKSEN METODISET RATKAISUT

6.1 Tutkimustehtävät

Tutkimuksen aiheena on kotikasvatus ja siitä tuotetut muistot ja uskomukset kolmessa sukupolvessa. Kotikasvatusmuistoja kuvailen erityisesti kasvatusmenettelyjen kautta, joilla tarkoitan tässä tutkimuksessa lähinnä lapsen ohjaamista, neuvomista, palkitsemista ja rankaisemista.

Kotikasvatus näyttäytyy tutkimuksessani kahdella tavalla. Toisaalta kolmen sukupolven haastateltavat muistelevat ja kuvailevat lapsuudenaikaista kotikasvatustaan, jolloin he kertovat omien vanhempiensa kasvatustavoista. Toisaalta he muistelevat ja kuvailevat, miten he itse ovat lapsiaan kasvattaneet (vanhin ja keskimäinen sukupolvi) tai tulisivat heitä kasvattamaan (nuorin sukupolvi). Tätä haastateltujen omaa tai tulevaa vanhempana toimimista tarkastelen lähinnä siihen liitettyjen uskomusten kautta mutta myös kasvatuksen jatkuvuuden ja muutoksen näkökulmasta.

Tutkimuksen tavoitteena on

1. kuvailla ja vertailla kolmeen eri sukupolven kuuluvien ihmisten **muistoja** saamastaan kotikasvatuksesta, erityisesti palkitsemisesta, rankaisemisesta, ohjaamisesta ja neuvomisesta.
2. kuvailla ja vertailla kolmeen eri sukupolven kuuluvien ihmisten kasvattamiseen ja erityisesti kasvatusmenettelyihin (palkitseminen, rankaiseminen, ohjaus ja neuvonta) liittämiä **uskomuksia**.
3. tarkastella, miten **kasvatuksen jatkuvuus ja muutos** ilmenevät samojen sukujen eri sukupolviin kuuluvien ihmisten kasvatususkomuksissa ja -menettelyissä.

6.2 Tutkimusaineisto

6.2.1 Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat

Tutkimuksen aineistona ovat 85 suvun haastattelut¹⁷. Jokaisesta suvusta haastateltiin kolmea eri sukupolveen kuuluvaa henkilöä (yht. 255). Sukujen valintakriteereinä olivat nuorimman haastateltavan vähintään 18-vuoden ikä ja suvun jäsenten välinen kasvatussuhde. Vanhimpaan sukupolveen kuuluvat vastaajat olivat 59–89-vuotiaita (s. 1908–1937), keskimmäiseen sukupolveen kuuluvat 36–59-vuotiaita (s. 1937–1961) ja nuorimman sukupolven vastaajat olivat 18–30-vuotiaita (s. 1967–1979). Haastateltavat asuivat eri puolilla Suomea maaseudulla tai kaupungeissa (liite 1). Perheeseen tai koulutukseen liittyviä taustatietoja haastateltavilta ei kysytty.

Tutkimuksen aineiston sukupolviketjut:

tytär – äiti – äidinäiti	(yht. 43)	poika – äiti – äidinäiti	(10)
tytär – isä – isänäiti	(16)	poika – isä – isänäiti	(7)
tytär – äiti – äidinisä	(4)	poika – äiti – äidinisä	(2)
tytär – isä – isänisä	(2)	poika – isä – isänisä	(1)

Aineiston jakautuminen henkilöittäin:

isoäitejä	(76)	äitejä	(59)	tyttäriä	(65)	yhteensä 200 naista ¹⁸
isoisiä	(9)	isiä	(26)	poikia	(20)	yhteensä 55 miestä

Tässä sukupolvella tarkoitetaan perheen sisäistä rakennetta eli sukupolvijärjestystä jossa perheen jokaisella jäsenellä on oma paikkansa ja sosiaalinen asemansa perheessä: isovanhempana, vanhempana ja lapsena. Tämä sukupolvittainen linja sisältyy lineaarisen sukupolven käsitteeseen (Dunham & Bengtson 1986, 4) ja erityisesti sen merkitys korostuu kuvattaessa perheen vuorovaikutussuhteita ja selvitettyä vanhemmuuden, kasvatuksen ja kasvatuksen jatkuvuuden kysy-

¹⁷ Perinne ja muutos vanhemmuudessa ja kasvatuksessa. Sukupolvien ja kulttuurien välinen tarkastelu -tutkimusprojektiin palautuivat vuosina 1996–1997 yhteensä 171:n suvun haastattelut. Opiskelijat toimittivat suorittamansa opintotehtävät (haastattelujen litteroinnit, omat analysoinnit ja tehtävän luonnehdinnat) Avoimen yliopiston opettajalle, joka arviointinsa jälkeen lähetti litteroidut haastattelut satunnaisessa järjestyksessä projektin käyttöön. Projektissa suvut numeroitiin saapumisjärjestyksessä alkaen numerosta 201. (Vuosina 1994–1995 eri kysymyksiin kerätty vastaavatyypinen aineisto oli numeroitu 1–129). Tutkimukseeni sisältyy 85 ensimmäistä sukua eli puolet koko aineistosta (suvut 201–285). Tätä rajausta suuntasi aineiston luokittelun yhteydessä tehty havainto, etteivät uudet suvut enää tuottaneet sisällöllisesti aikaisemmin mainitsematta jäänyttä kasvatusmenettelyä tai menettelyn kuvausta. Osittain perustelen rajausta sillä, että kaikkien sukujen haastattelujen läpikäyminen niin tarkasti kuin se tässä tutkimuksessa on tehty, olisi ollut yksittäiselle tutkijalle käytännössä mahdoton toteuttaa.

¹⁸ Yhtenä syynä naisten suureen osuuteen voi pitää kasvatusasioiden liittämistä naisiin ja äiteihin. Vaikka isä tänä päivänä jo osallistuu perheen arkeen ja lasten kasvattamiseen, päävastuu kodinhoidosta ja lasten kasvattamisesta katsotaan kuuluvan edelleen naisille ja äideille.

myksiä. Suutama (1986, 1) puolestaan viittaa tähän samaan lineaariseen sukupolviketjuun perhesukupolven käsitteellä.

Yleisimmin sukupolvella¹⁹ viitataan tiettyä ajanjaksona eläneeseen väestöön (kohorttiin). Tähän niin sanottuun kohorttisukupolveen kuuluu samoihin aikoihin syntyneitä henkilöitä, joita yhdistävät samat historialliset tapahtumat (mm. Bengtson 1993; Laslett & Fishkin 1992; Roos 1988). Esimerkiksi Roos (1988) on nimennyt elämäkertoihin perustuvassa tutkimuksessaan sukupolvet sen mukaan, milloin kirjoittaja on syntynyt ja mitkä tapahtumat ja kokemukset elämäkerroissa korostuvat.

Soikkanen ja Vares (1996, 197) kiistävät väitteen siitä, että samaan aikaan syntyminen jo sinänsä loisi sukupolven. Samaan aikaan syntymisen sijaan he korostavat yhteisenä sukupolven nimittäjänä samoja historiallisia ja sosiaalisia olosuhteita ja niissä syntyneitä kokemuksia. Tällöin sukupolvea kuvataan ja tulkitaan juuri näitä kokemuksia vasten ja samalla mahdollistuu syvempien traditioidenkin käsittely (Soikkanen & Vares 1996, 198–201). Tuominen (1991) nimittää näitä yhteisesti jaettuja kokemuksia avainkokemuksiksi. Samalla kun avainkokemukset yhdistävät hänen mukaansa koko sukupolvea, ne luovat sille omaa identiteettiä.

Samaan aikaan syntyneen kohorttisukupolven yhteiset kokemukset eivät kuitenkaan välttämättä ole yhtenäisiä, jolloin yhtenä vaihtoehtoisena sukupolven määrittäjänä voisivat olla elämänkertojen temaattiset painopisteet (temaattiset navat) ja rakenteelliset ominaisuudet. Sukupolvet voitaisiin tällöin nimetä Vilkon (1988; 1990, 90; 1997, 100–101) mukaan tarinasukupolviksi. Tällöin eri sukupolvia yhdistäisivät samankaltainen kerrontatapa ja siinä esiintyvät konventionaaliset ilmaiset.

Sukupolven käsitteellä voidaan kuvata laajemmin yleisiä ajattelussa ja tuntemisen, kokemisen tai tekemisen tavoissa tapahtuneita muutoksia (Dunham & Bengtson 1986, 4; Knuutila 1999; Tuominen 1991, 47–48) tai historiallista muuttumattomuutta²⁰ (Roos 1988, 25). Edellä esitettyjä sukupolvi-käsitteitä yhdistääkin käsitteen sijoittaminen johonkin laajempaan yhteyteen, josta yhtenä esimerkkinä on yhteiskunnan makrotaso. Tässä kontekstissa tietyn ikäiset ihmiset muodostavat kohortin jo pelkästään olemalla keskenään samanikäisiä ja kokemalla keskenään samat historialliset tapahtumat poiketen näin jollain tavalla toisesta kohortista. Toinen konteksti sitä vastoin rakentuu yhteiskunnan mikrotasosta, perheestä, jossa sukupolvi ilmenee erilaisena lineaarisuutena (vanhemmat – lapset). Esimerkiksi lapset muodostavat sukupolven vain, kun heitä tarkastellaan suhteessa heidän omiin vanhempiinsa (Dunham & Bengtson 1986, 4).²¹

Tutkimuksessani sukupolvi näyttäytyy sekä makro- että mikrotasolla. Makrotasolla kuvaan suomalaista kasvatusta eri vuosikymmenillä ja eri sukupol-

¹⁹ Sukupolvi-sanankäyttöä eri merkityksissä ja yhteyksissä tekee käsitteestä kirjavan ja osittain epämääräisenkin (mm. Bengtson 1993, 4; Dunham & Bengtson 1986, 1–2; Tuominen 1991, 47–48).

²⁰ Roosin (1988, 25–26) mukaan täysin muuttumattomassa, stabiilissa yhteiskunnassa oli sukupolvien välisten erojen sijaan ainoastaan ikä- ja elämänvaihe-eroja. Sen sijaan nopeat yhteiskunnalliset muutokset, joita Suomessakin on viime vuosikymmenillä ollut, luovat hänen mukaansa pohjaa entistä suuremmille sukupolvien välisille eroille.

²¹ Lisää sukupolvi-käsitteen käyttöyhteyksistä (ks. Bengtson 1993, 11).

vissa. Suvun isovanhempi on sijoitettu vanhimpaan sukupolveen, suvun vanhempi on sijoitettu keskimmaiseen sukupolveen ja vastaavasti suvun nuorin nuorimpaan sukupolveen vastaajan iästä riippumatta. Tästä syystä tämän tutkimuksen haastatteluaineiston vanhimmassa ja keskimmaisessä sukupolvessa on joitain lähes samanikäisiä vastaajia. Lisäksi jokaisen sukupolven sisällä vanhimman ja nuorimman vastaajan välinen ikäero muodostuu pitkäksi. Mikrotasolla tutkimukseni haastateltavat ovat saaneet roolinsa perheen lineaarisesta sukupolviketjusta (isovanhempi–vanhempi–lapsi). Sukujen jäsenet ovat vastanneet haastattelukysymyksiin omasta asemastaan käsin: isoäitinä, isoisinä, äitinä, isinä, tyttöinä ja poikina.

6.2.2 Haastattelut

Haastattelijoina olivat Avoimen yliopiston kasvatustieteen opiskelijat, jotka haastattelivat vuosina 1996–1997 oman sukunsa tai jonkun muun tuntemansa suvun kolmea jäsentä. Opiskelijoista yli puolet (47) vastasi ensin itse haastattelukysymyksiin edustaen näin nuorinta sukupolvea ja haastatteli sen jälkeen kahta muuta sukunsa jäsentä. Haastattelut tehtiin ohjattuina oppimistehtävinä (liite 2) siten, että haastattelijat esittivät samat kysymykset erikseen kaikille haastatelluille. Opiskelijat nauhoittivat haastattelut ja litteroivat ne sanasanaisesti. Tähän tutkimukseen sisältyvät haastattelukysymykset olivat:

1. Joskus sanotaan leikkillisesti, että parhaita lapsen kasvatukseen ovat lahjonta, uhkaus ja kiristys. Minkälaisia keinoja sinä käytät / käytit / käyttäisit²²?
2. Miten sinua on neuvottu, ohjattu, palkittu ja rangaistu? Miten itse toimit / toimisit kasvattajana?
3. Muistatko joitain tyttöjen ja poikien kasvatukseen liittyviä sanontoja? Entä lasten kasvattamisen keinoihin? Uskotko itse niihin? Muistatko kuka lähisukulaisistasi olisi niitä käyttänyt?

Ensimmäinen haastattelukysymys käsitteli haastateltavien omaa tai tulevaa vanhemmuutta. Tässä tarkasteluni kohteena eivät olleet haastateltavien kokemukset omasta vanhempana toimimisestaan vaan haastateltavien tuottamat **uskomukset**²³ eri kasvatusten menetelmistä. Uskomusten taustalla oli tavallaan kysymys, miten olisi pitänyt kasvattaa ja miksi olisi pitänyt kasvattaa juuri tällä tietyllä tavalla. Näitä kasvatusta perustelevia kysymyksiä haastateltavat sivusivat kertoessaan ja arvioidessaan omaa vanhempana tai tulevana vanhempana toimimistaan. Vanhempien itsensä kertomiin kokemuksiin ja kuvauksiin vanhempana toimimisesta ja lasten kasvattamisesta viittasin edellä kuvatessani eri sukupolviin kuuluvien jäsenten tuottamia kotikasvatukseen ja erityisesti kasvatusten menetelmiin liittyviä

²² Verbimuodon valinta riippui haastateltavan iästä ja asemasta sukupolviketjussa.

²³ Lihavoinnilla korostan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä, ilmiöitä tai aineisto-otteiden kohtia (tulkintani perusteita). Kursiivilla viitataan tutkimusaineistosta poimimiini suoriin lainauksiin tai kielellisiin ilmauksiin.

uskomuksia. Otettuaan kantaa itse esittämiinsä kiteytyneisiin uskomuksiin haastateltavat perustelivat tai kumosivat uskomuksen todenperäisyyttä kuvaamalla omaa vanhempana toimimistaan. Nuorimpaan sukupolveen kuuluvien haastateltujen vastaukset ensimmäiseen kysymykseen sisälsivät puolestaan suurimmaksi osaksi uskomuksia kasvatuksesta ja tulevasta vanhemmuudesta, koska vain viidellä heistä oli omia lapsia. Lastenhoidon kokemuksia oli tosin saattanut kertyä vuosien mittaan muillekin tämän sukupolven haastatelluille erilaisten työtehtävien välityksellä.

Osa haastateltavista kommentoi ensimmäisessä haastattelukysymyksessä olevaa leikillistä sanontaa. Eli he kertoivat miten he itse olivat mahdollisesti lahjoneet, uhkailleet ja kiristäneet lastaan tai millä perusteella eivät olleet. Kyseiset leikillisen sanonnan mukaiset menettelyt joko torjuttiin ja kiellettiin tai sitten niitä myönnettiin käytetyn. Omaan vanhempana ja kasvattajana toimimiseen palataan kuitenkin vielä toisen kysymyksen lopussa.

Toinen haastattelukysymys puolestaan pureutui haastateltavien elämään lapsuudenkodissa ja siellä saatuun kotikasvatukseen. Lähestyin haastateltavien lapsuutta ja silloista kotikasvatusta **muistojen** ja kokemusten kautta. Toisin sanoen, miten kolmen sukupolven haastateltavat itse jäsensivät omia muistojaan, miten he niistä kertoivat ja miten he niitä tulkitsivat. Haastattelutilanteessa muistetut asiat ja tapahtumat ovat riippuvaisia sekä kollektiivisista tapahtumista että muistelijan ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta. Näin ollen samalla kun haastateltavat ovat muistelleet omaa kotikasvatustaan, he ovat luoneet mielessään kuvaa sille ajalle tunnusomaisesta kasvatuksesta.

Kertoessaan omia lapsuusajan muistojaan haastateltavat ikään kuin tulkitsevat ja arvioivat niitä suhteessa siihen yleiseen kuvaan, joka heillä on mielessään. Tätä kautta omasta kotikasvatuksesta kertomisessa on alituisesti omat retoriset, kantaa ottavat piirteensä. Jokaisen suvun jäsenen suodattamia muistoja voidaan kuitenkin pitää menneiden tapahtumien eräinä konstruktioina. Kerronta oli siis osittain tietoisesti rakennettua. Haastateltavat kertoivat mielellään niistä tapahtumista, jotka he olivat itse kokeneet. Tällöin mennyt tuli ikään kuin omaksi, kuten Korkiakangas (1996, 50) kiteyttää.

Tämä tutkimus ei ole omaelämäkerrallinen,²⁴ vaikka haastattelijan esittämät kysymykset ovat vieneetkin haastateltavat muistojen ääreen osaltaan innostaen vastaajia omien kokemustensa muistelemiseen. Haastateltavat ovat kuvailleet omaa elettyä ja koettua kotikasvatustaan ja kertoneet siitä sen, mitä ovat joko muistaneet tai mitä ovat halunneet kertoa. Tilanteessa on toisin sanoen mukana yksilön omat tärkeyskriteerit, korostukset, painotukset ja valikoinnit, joita ovat ohjanneet erilaiset kulttuuriset elämänjäsenyydet ja erilaiset kerronnalliset konventiot (ks. esim. Nätkin 1997, 193–195; Vilkkö 1997, 93). Vaikka haastatteluvastauksista puuttuukin kirjalliselle kerronnalle ominaisia pyrkimyksiä johdonmukaisuuteen, yhtenäisyyteen, aloitusten ja lopetusten harmoniaan, rakentuvat tällaiset haastatteluvastaukset useista pienistä yksityiskohdista ja tapahtumista. Osittain vastaukset kuitenkin ovat juonellisia, koska lapsuuden ja vanhemmuuden aikaisia tapahtumia yritetään järjestää itsellekin syy- ja seuraussuhteisiin.

---

²⁴ Määrittelen omaelämäkerran tässä sosiaalitieteiden tavoin (esim. Roos 1987, 26–27) tavallisen ihmisen kertomukseksi elämästään sellaisena kuin hän sen muisti tapahtuneen.

Sen jälkeen kun haastatellut olivat muistelleet omaa lapsuuttaan ja omien vanhempiensa antamaa kasvatusta, heidän oli helpompi kuvailla omaa vanhemmuuttaan eli miten he itse olivat toimineet tai toimisivat kasvattajina. Tässä kohdassa omaa vanhempana toimimista tai tulevaa vanhemmuutta pohdittiin sekä kasvatukseen menettelyjen kannalta että suhteessa omien vanhempien vanhemmuuteen, miten minun vanhempani toimivat silloin ja miten minä toimin tai toimin tulevaisuudessa kasvattaessani omia lapsiani. Omien vanhempien antamaa kasvatusta oli jouduttu pohtimaan, jolloin sitä oli saatettu myös arvioida. Tässä kohdassa vanhimpaan ja keskimmäiseen sukupolveen kuuluvat haastatellut kertoivat muistoja myös omasta vanhempana toimimisestaan. Näihin muistoihin sisältyi omia kokemuksia ja niiden rinnalle liitettiin erilaisia uskomuksia. Omien lapsuudenaikaisten kotikasvatemuistojen ja oman vanhempana tai tulevana vanhempana toimimisen kuvailu olivat pohjana **kasvatuksen jatkuvuuden ja muutoksen** tarkastelussa.

Kolmas haastattelukysymys tavoitteli kasvatukseen liittyviä sanontoja. Näistä vastauksista keräämäni kasvatukseen liittyvät kiteytyneet sanonnat ja uskomukset täydensivät kahdesta ensimmäisestä haastattelukysymykseen annetuista vastauksista poimimiani kiteytymättömiä uskomuksia ja sanontoja.

6.3 Haastattelutilanteen ja -aineiston arviointi

Opintotehtävä oli opiskelijoille valinnainen, ja tehtävää tehdessään he tiesivät haastattelujen tulevan tutkimuskäyttöön (opiskelijoiden antama kirjallinen lupa). Koska haastattelut olivat todennäköisesti tekijöidensä ensimmäisiä tutkimushaastatteluja, opiskelijoille annettiin tehtävän yhteydessä selvät ohjeet haastattelujen suorittamiseen (liite 2).

Aineiston litteroitujen vastausten²⁵ pituus vaihteli niukkasanaisista vastauksista laveaan muistelukerrontaan. Usein puheliaisuus tai vaiteliaisuus ilmeni suvuittain, jolloin joidenkin sukujen vastaukset jäivät lyhyiksi. Opiskelijoille annettiin mahdollisuus tarkentavien lisäkysymysten esittämiseen ja joihinkin litterointeihin myös näitä oli kirjattu. Yleisesti ottaen haastattelijat kuitenkin pitäytyivät tiukasti tehtävänannon kysymyksissä ja noudattivat uskollisesti annettuja teemoja.

Samojen kysymysten perusteella haastatteluja voi pitää puolistrukturoituina (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48). Vaikka aiheeseen liittyvät keskustelut sallittiinkin, eivät haastattelut rönsyilleet tarkasteltavan aiheen ulkopuolelle. Tämän opiskelijoiden kirjaimellisuuden seurauksena haastattelut pysyivätkin hyvin

²⁵ Kolmen sukupolven jäsenten haastatteluista oli luettavissa oppimistehtävän huolellinen ja motivoitunut tekeminen. Koska opiskelijoiden piti haastattelujen ja litterointien lisäksi myös luonnehtia tehtävää, haastattelut antoivat vaikutelman annettujen ohjeiden noudattamisesta. Litteroinneissa oli säilytetty puhekieli murreilmauksineen ja joissain haastatteluissa jopa tauot oli merkitty. Kieli oli elävää ja vivahteikasta ja opiskelijoilta olisi vaadittu värikästä mielikuvitusta tällaisten vastausten keksimiseksi. Litteroinnin tasoa tarkistin valitsemalla haastatteluista satunnaisesti neljä kasettia. Näistä kaseteista kolmessa litterointi oli tehty murreilmauksineen sanasta sanaan. Yhdessä litteroinnissa puhekieltä oli muutettu osittain kirjakieleksi.

koossa ja aineistosta muodostui yhtenäinen. (Esim. Eskola & Suoranta 1998, 88, 215; Kvale 1996, 235–238; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 153–154.) Haastatteluteemoissa toistuivat samat sisällöt, jolloin vuoden ajanjaksolla, eri puolilla Suomea, sekä kaupungista että maaseudulta tavoitettiin 177 sukua. Tehtyjen haastattelujen voitiin katsoa tavoittaneen tämän aihealueen olennaiset ilmiöt.

Aineiston rikkautena voidaan pitää erityisesti “ehjien” sukujen (samasta suvusta kolme jäsentä) sisältyminen samaan tutkimukseen. Suomessa ei tällaista aineistoa ole ainakaan tässä mittasuhteessa aikaisemmin kerätty. Kolmen sukupolven jäsenten kertomat kotikasvatusmuistot välittävät tietoa monista arkielämän ilmiöistä, josta ei vielä ole olemassa kirjallisia dokumentteja. Niinpä haastatteluilla kerätty muistitieto tuo esille kokemuksia sellaisiltakin ryhmiltä, joilla ei ole omaa kirjoitettua historiaa (ks. Knuuttila 1999, 33).

Opiskelijoiden haastattelutilanteissa kohtaamia ongelmia ja ajatuksia pystyin hahmottamaan heidän kirjoittamistaan kommentteista ja arvioinneista, joista osa palautui litteroitujen haastattelujen mukana. Yhtenä ongelmana opiskelijat olivat kokeneet kasvatusasioiden arkaluontoisuuden. Ennen kaikkea vanhimman sukupolven edustajille kasvatusasioista kertominen kodin seinien ulkopuolelle ja tallentavalle nauhalle ei ehkä ollut helppoa. Esimerkiksi eräs opiskelija kirjoitti: *Kasvatus on herkkä ja henkilökohtainen asia. Äiti varoo paljastamasta kasvatuksellisesti kyseenalaisia asioita samoin kuin isoäiti. Molemmille toisten ihmisten ja yhteiskunnan mielipide on tärkeä.* Haastatteluteemojen arkaluontoisuus saattaa pahimmillaan jopa estää haastateltavan puhumisen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 126–127), mutta siitä tuskin oli tässä tapauksessa ollut kysymys. Myös kasvatus-käsitteen monimerkityksellisyyttä ja niin sanottua virallista leimaa pidettiin joissain haastatteluissa ongelmallisena: *Äidin isä yritti koko ajan etsiä oikeita vastauksia ja olla jokseenkin virallinen. Hän ehkä ymmärsi käsitteen kasvatus liian viralliseksi sanaksi, eikä osannut puhua siitä jokapäiväisenä asiana.*

Haastattelu on aina viestinnällinen tilanne, jonka aikana haastattelija ja haastateltava käyvät dialogia. Kyse on yhteistoiminnasta, johon molemmat osapuolet tuovat mukanaan persoonansa ja sosiaalisen taustansa ja jota vastaan haastattelun tulos rakentuu (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189). Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu asetelmaan, jossa yli puolessa haastatteluissa sekä haastattelija että haastateltava olivat saman suvun jäseniä. Voidaan kysyä, millaiseksi haastattelutilanne rakentui, kun perheen tytär tai poika haastatteli omaa sisartaan, äitiään tai isäänsä ja isovanhempaansa?

Gubrium ja Holstein (1990, 52–54) kirjoittavat perheen yksityisestä kuvasta, jolla he viittaavat siihen, että jokaisessa perheessä on sellaista tietoa, josta puhutaan vain omien perheenjäsenten kesken. Tällaista tietoa, jossa paljastuvat todelliset tapahtumat ja tunteet, kerrotaan ehkä todennäköisemmin tutulle henkilölle. Kun tämän tutkimuksen haastattelija oli yli puolessa haastatteluissa saman suvun jäsen: sisar, lapsi tai lapsenlapsi, saattoi aroistakin asioista olla helpompi puhua niiden oikeilla nimillä. (Ks. myös Yow 1994, 212–214.) Haastatteluissa vastaajat ehkä uskalsivat paljastaa todellisia tilanteita perhe-elämästään sen sijaan, että

heidän olisi tarvinnut pohtia vastausten sosiaalista suotavuutta ja sitä kautta yrittää luoda tai ylläpitää perheen onnellisuusmuuria²⁶ ympärillään.

Toisaalta on myös mahdollista, ettei omasta suvusta tullee haastattelijalle kerrottu ääneen sellaista tietoa, mikä oli sanomattakin selvää tai jo ennakkoon muiden perheenjäsenten tiedossa. Perheen sisällä on usein erilaisia kirjoittamattomia sääntöjä, normeja ja salaisuuksiakin, joista ei välttämättä puhuta, mutta joita tunnistavat ja ymmärtävät oman suvun jäsenet (Kraav & Lahikainen 2000, 102). Suvun sisällä on Eskolan (1997, 81) mukaan aina tarinoita, jotka joko tunnetaan ja joita toistetaan, mutta toisaalta myös tarinoita, joista vaietaan. Niinpä omankaan suvun jäsenille ei ehkä haluttu tai voitu kertoa kaikkein arimpia asioita, vaan ne haluttiin pitää omina tietoina. Toisaalta kertomatta jättämisen taustalla saattoi olla pelko leimatuksi tai nolatuksi tulemisesta mutta kenties myös halu suojata, ylläpitää tai säilyttää olemassa oleva salaisuus edelleen oman perheen sisällä. (Myös Brown-Smith 1998.)

Omista rangaistusten antotavoista vaikeneminen oli mahdollista esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa toinen vanhempi oli antanut lapselleen piiskaa sellaisessa lapsen kehitysvaiheessa, ettei lapsi vielä pystynyt tapahtumaa muistamaan. Mikäli vanhempi lisäksi vielä häpesi tai katui tekoaan, oli mahdollista, ettei hän kertonut tätä tapahtumaa haastattelua tekeväälle lapselleen. Arkaluontoisista tapahtumista oli kuitenkin kulunut jo pitkä aika ja haastattelijalla oli itsekin jo aikuinen. Toisaalta vanhemmat olisivat saattaneet jättää kertomatta tämän arkaluontoisen tapahtuman myös suvun ulkopuoliselle haastattelijalle.

Vaikka haastattelijalla oli tässä tutkimuksessa usein haastattelemansa suvun jäsen, kantoi hänkin mukanaan jo ennen haastattelutilannetta syntyneitä mielipiteitä, ennako-oletuksia ja etukäteisodotuksia. Edustihan haastattelijalla aina jotain sukupuolta, ikäryhmää ja tietynlaista ajattelutapaa. Osaltaan haastattelutilanteissa syntyneet odotukset suuntasivat haastattelua, mitä haastattelijalla halusi kuulla ja mitä hänelle voi kertoa riippumatta siitä, oliko haastattelijalla sukulainen tai tuttava vaiko ei. (Ks. Fielding 1993, 139; Peltonen 1996, 62; Syrjälä ym. 1995, 153–154.) Lisäksi haastateltavalla itsellään olevat uskomukset, tiedot, tavoitteet ja kuulijaa koskevat odotukset ohjasivat osaltaan haastattelutilanteen etenemistä. Samalla ne vaikuttivat myös haastatteluissa annettuun tietoon.

Tämän tutkimuksen haastatteluiden kuulijoina olivat haastattelijalla ja lukijoina oppimistehtävän arvioija sekä haastateltavalle että haastattelijalle tuntematon tutkijaryhmä. Vaikka haastattelutilanne on aina haastattelijan ja haastateltavan välistä yhteistoimintaa, voidaan tilannetta pitää osaltaan myös moniäänisenä keskusteluna, jossa haastattelijan ja haastateltavan lisäksi olivat ”läsnä” tavallaan suvun muut jäsenet (sisarukset, toinen vanhempi ja isovanhemmat). Samaan asiaan viitaten Juhila (1996, 188) nimeää haastattelutilanteen kommunikatiiviseksi muistelutilanteeksi. Tällöin myös oman perheen jäsenten osallisuus haastateltavien muistoissa on ilmeinen. Tämän tutkimuksen haastattelutilanteet olivat väistämättä juuri edellä kuvatun luonteisia, koska haastateltavia erityisesti pyydettiin muistelemaan omaa lapsuudenaikaista kotikasvatustaan. Samalla kun haastatelta-

²⁶ Onnellisuusmuurin käsitteellä on viitattu oman yksityiselämän sosiaaliseen puolustamiseen (Kortteinen 1982, 279–299) ja aineiston luotettavuutta vähentävien, väärin tietojen antamiseen (Alasuutari 1994, 85).

vat kertoivat omien vanhempiensa kasvattajana toimimisesta, he viittasivat puheessaan sukunsa muihinkin jäseniin. Näin ollen myös vastaajien tunnesiteet omiin sukulaisiin heijastuivat osaltaan haastattelutilanteessa annettuihin vastauksiin.

Haastattelutilanteeseen vaikuttavat osaltaan myös laajempi yhteisö ja siinä vallitsevat normit, ajattelutavat ja uskomukset. Erilaiset kielenkäyttötavat, joista sanotut sanat valitaan ja joiden avulla kerrottua myöhemmin tulkitaan, ohjasivat näitäkin haastattelutilanteita. Tutkimukseni haastatteluissa oli monen tasoista puhetta. Haastateltavat puhuivat yleisellä tasolla kuvatessaan lapsuutensa yleisiä elinoloja ja elämisen puitteita. Puheessa saattoi vilistä useita, yleisen tason uskomuksia ja ajattelutapoja, jolloin puhe oli paikoin hyvinkin ulkoapäin normitettua. Tämä yleisen tason puhe rinnastuu hyvin Jallinojan (2000b, 173) esittämään **julkiseen puheeseen**. Käytännön tasolla kertoessaan haastateltava taas saattoi kuvata hyvinkin yksityiskohtaisesti jonkun tapahtuman tai tilanteen, joka oli jäänyt hänelle mieleen lapsuudesta. Tämä käytännön tason puhe sisälsi joitain hyvinkin henkilökohtaisina koettuja asioita, jolloin puhe muistutti hyvin paljon Jallinojan (2000b) kuvailemaa **yksityistä puhetta**.

Kertoessaan omakohtaisista lapsuusmuistoistaan ja mieleenpalautetuista tapahtumista haastateltavat saattoivat ottaa niihin voimakkaasti kantaa. Se, miten haastateltavat jäsensivät omia muistojaan, millaisia merkityksiä he antoivat muistoilleen ja miten he näitä muistamiaan tapahtumia ja kokemuksia tulkitisivat, ovat puolestaan sidoksissa laajempaan poliittisten ja kulttuuristen arvojen ja sosiaalisten normien väliseen vuoropuheluun nykyhetkessä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastateltavien tulkintojen lisäksi mukana on haastattelijan, tutkijan ja lukijan tulkintoja. "Tutkija tulkitsee tutkittavan tulkintoja, ja lukija puolestaan tulkitsee tutkijan tulkintoja" (Hirsjärvi & Hurme 2000, 151).

Haastateltavan elämäntilanne, omat elämänkokemukset, nykyiset suhteet ja erilaiset tilannesidonnaiset tekijät ohjasivat sitä, mitä haastateltava muisti, mitä hän uskalsi kertoa ja mitä hän piti kertomisen arvoisena (ks. Huotelin 1996, 31; Juhila 1996, 185; Vilkkö 1990, 84). Saarenheimon (1997, 69) mukaan itsestä kerrotaan ja paljastetaan haastattelutilanteessa henkilökohtaisten muistojen lisäksi sellaisia muistoja, jotka pystytään sijoittamaan kulttuurisista ja sosiaalisista tekijöistä rakentuneeseen, yhteisesti hyväksytyyn kulttuuriseen kehikkoon. Tämä valikointi on omiaan toisaalta sekä lujittamaan että testaamaan omien yksityisten muistojen luonnetta ja niiden merkityksiä (Korkiakangas 1999, 174–175).

Liitän tutkimukseni haastateltavien kertomat muistot lapsuusajan kasvatuksesta ja omasta vanhemmuudesta Korkiakankaan (1996, 17) muistojen määrittelymään, jossa muistot ymmärretään eräänlaisina mieleen palautuksina aikaisemmista tapahtumista ja tilanteista. Nojaudun **muistin konstruktio teoriaan**, jolloin oletan, että muistot rakentuvat konkreettisesti tapahtumatilanteessa samalla muuntuen ja osittain ehkä vääristyenkin. Yksilön kokemukset ja niistä kerrotut tarinat ovat yhteydessä yksilön omien arvostusten lisäksi kulloiseenkin aikakauden ja siinä vallitseviin laajempiin kollektiivisiin käsityksiin ja uskomuksiin.

Koska haastateltavat kertoivat menneisyyden tapahtumista nykypäivänä ja tämän päivän perspektiivistä, ei tämänhetkinen elämäntilannekaan ja nykyinen ymmärrys vanhoista asioista voinut olla vaikuttamatta siihen, miten mennyttä elämää muisteltiin. Kannammehan me menneitä kokemuksia ja muistoja mu-

kanamme, vaikka emme ole niistä aina edes tietoisia. Haastattelutilannetta ja jokaista haastattelussa annettua vastausta tulee kuitenkin tarkastella ainutkertaisena, koska tuotanto-olosuhteiden muututtua myös annetut vastaukset muuttuvat väistämättä (Holstein ja Gubrium 1995, 9).

Niinpä haastateltavien kertomat muistot saattavatkin poiketa niistä muistoista, joita muistettaisiin ja kerrottaisiin ehkä jonain toisena aikana ja jossain toisessa elämäntilanteessa. Koska muisteleminen on sidoksissa konkreettiseen tilanteeseen, kolmen sukupolven haastateltavien muistamista ja tapahtumien mieleen palautumista saattoivat ohjata myös erilaiset haastattelutilanteeseen liittyvät pelot ja tarkoitukset. Tästä esimerkkinä seuraava kommentti haastattelutilanteesta:

Vanhin haastateltava pelkäsi nauhoittamista ja sitä piti aina vaan ottaa uudelleen kun miettimiseen meni niin kauan aikaa ja sanojen hienoon muodostamiseen. Hän jännitti niin, ettei tahtonut muistaa ja piti tilannetta kovin tärkeänä. Niinpä hän soittelikin muutaman kerran jälkeensä täydentääkseen puuttuvia tietoja, jotka olivat myöhemmin muistuneet mieleen ja joita hän piti tärkeinä.

Opiskelijoiden kirjoittamista kommentteista ja arvioinneista välittyi tunnollisuus, jolla myös haastateltavat suhtautuivat haastattelutilanteeseen ja siinä esitettyihin kysymyksiin. Myös haastattelujen päätyminen tutkimusaineistoksi saattoi osaltaan aiheuttaa haastateltavissa (ja haastattelijoissa) tiettyä varauksellisuutta ja vaikuttaa tätä kautta vastausten sisältöön. Mitä luultavammin haastatteluissa käytiin läpi myös sellaisia asioita, joita ei perheen arkisessa vuorovaikutuksessa ilmaista. Mitä haastattelut viime kädessä merkitsivät tutkimukseen osallistuneille suvun jäsenille, jää kuitenkin arvoitukseksi. Erityispiirteistään huolimatta laajan ja rikkaan sukupolviaineiston arvoa ei voida kiistää.

6.4 Sukupolviaineiston luenta ja lukijan paikka

Koska opiskelijat nauhoittivat haastattelut ja purkivat ne, sain käyttööni litteoidut versiot haastatteluista. Luin haastatteluja kokonaisuudessaan läpi useasta eri näkökulmasta. Ensimmäisten lukukertojen jälkeen vastauksista oli rakentunut mieleeni eräänlainen yksityiskohdista rakentunut yleiskuva. Seuraavat lukukerrat toisaalta joko vahvistivat saamiani käsityksiä tai sitten muuttivat niiden luonnetta. Joistakin suvuista löytyi lisää kirjaamisen arvoisia yksityiskohtia ja erityispiirteitä.

Kävin suku kerrallaan läpi kolmen sukupolven jäsenten tuottamat, kasvatuksen tematiikkaan liittyvät vastausosat. Samalla kun kirjoitin suku kerrallaan vastauksia erittelin niitä sen mukaan, mitä suvun eri sukupolvien vastaajat sanoivat a) neuvomisesta ja ohjaamisesta, b) palkitsemisesta sekä c) rankaisemisesta. Tässä erotin koodimerkinnoilla erikseen sekä omassa lapsuudessa koetut tai omasta lapsuudesta muistetut kasvatusten menettelyt että omassa vanhemmuudessa käytetyt kasvatusten menettelyt.

Neuvomisen, ohjaamisen, palkitsemisen ja rankaisemisen eri muotoja löytyi paljon. Niinpä keräsin peräkkäin kaikki erilaisia kasvatusten menettelyitä saaneiden henkilöiden vastaukset eli esimerkiksi rankaisemisessa vitsalla piiskatut, tukka-

pölyjä saaneet, nurkassa seisseet, torumista kuunnelleet jne. Merkitsin annetun maininnan aina vastaajan koodeilla, jolloin otsikoksi tuli kyseisen kasvatustavan toteutettu muoto. Haastattelun pääteemoista (neuvominen, ohjaaminen, palkitseminen ja rankaisu) ja muista useimmin toistuvista maininnoista merkitsin myös esiintymistiheyden. Kielellisistä variaatioista ja ilmaisuista en sen sijaan esiintymistiheyttä laskenut vaan niihin riitti, kun asia oli kertaalleen mainittu. Eri muotoiset tai eri tavalla ilmaistut kasvatustavat olivat:

A. Neuvominen ja ohjaaminen

- Neuvottu, ohjattu (yleinen maininta)
- Puhuminen (keskustelu, neuvottelu, perustelu ym.)
- Rehellisyys
- Kunnioittaminen
- Kuuliaisuus
- Toisen ihmisen huomioon ottaminen
- Kunnollisuus
- Työnteko
- Talousasiat
- Koulunkäynti ja harrastukset
- Konkreettiset neuvot (solmimaan kengät, istumaan potalla jne.)
- Esimerkillä opettaminen
- Ei ole neuvottu, ei ole ohjattu

B. Palkitseminen

- Palkittu (yleinen maininta)
- Sanallinen palkitseminen
  - kiitos, kannustus, kehuinen
- Materiaalinen palkitseminen
  - syötävä (karkki, jäätelö, pulla, ruoka jne.)
  - raha
  - tavara (kirja, vaatteet, harrastusväline jne.)
- Toiminnalla palkitseminen (silitys, halaus, syli jne.)
- Etuoikeudella palkitseminen (elokuva, matka jne.)
- Hyvä mieli itselle
- Palkitsemista ei käytetty
- Lahjontaa ei käytetty

C. Rankaiseminen

- Rangaistu (yleinen maininta)
- Fyysinen rankaiseminen
  - vitsa, piiska, koivuvarpu jne.
  - vyö
  - remmi
  - tukkapölly
  - luunappi
  - aresti
  - nurkka
  - suu pesty saippualla
- Sanallinen rankaiseminen
  - uhkaileminen (vitsalla, mustalaisilla, isällä, Jumalalla jne.)
  - anteeksipyyttäminen
  - puhe
  - toru
  - kielto
  - komento
  - huuto
  - saarna jne.

Psyykkinen rankaiseminen (hiljaisuus, tuomitseminen)

Muita

- katse
- etuisuuden poisotto (karkkipäivä väliin, viikkoraha pois jne.)
- ylimääräiset työt

Ei rankaisua

- ei fyysistä rankaisua,
- ei muuta rankaisua

Haastatteluja lukiessani kiinnitin huomioni siihen, että usein perheessä rankaisijana oli isä. Vaikka äidistäkin kerrottiin, hänestä kerrottiin enemmän arkisena toimijana, kasvattajana. Niinpä muodostin luokat isä kurittajana, isä kasvattajana, äiti kurittajana ja äiti kasvattajana. Myös työn tekoon viitattiin usein, jolloin keräsin vastauksista kaikki työntekoon liittyvät maininnat joko omassa lapsuudessa koetusta työnteosta tai omalta lapselta vaaditusta työteliäisyydestä. Lisäksi poimin vastauksista erilaisia omilta vanhemmilta saatuja ja omille lapsille annettuja kasvatusohjeita ja asetettuja sääntöjä. Oma luokkansa muodostui 'ei kasvatus-ta ollenkaan' -maininnoille.

Tässä vaiheessa minulla oli teemoittain eri kasvatusmenettelyistä kertovat vastauskoodit ja esimerkkejä vastauksista. Jokaisesta tema-alueesta oli helposti tarkasteltavissa kyseisen teeman esiintyminen saman suvun eri sukupolvien edustajien puheessa. Tätä sukupolvittaisen ketjun mukaista luokittelua käytin pohjana kasvatuksen jatkuvuuden ja muutoksen tarkastelussa. Tässä vaiheessa pilkkoin luettelot kuuteen osaan:

1. Vanhimman sukupolven saama kasvatus
2. Vanhin sukupolvi kasvattajina
3. Keskimmäisen sukupolven saama kasvatus
4. Keskimmäinen sukupolvi kasvattajina
5. Nuorimman sukupolven saama kasvatus
6. Nuorin sukupolvi kasvattajina

Nyt kuhunkin kasvatusmenettelyluokkaan jäi vähemmän mainintoja ja koska kaikissa sukupolvissa ei kotikasvatus ole ollut samanlaista, osa luokista jäi pois automaattisesti. Lisäksi joissain luokissa oli vain muutamia mainintoja. Tässä vaiheessa aloin yhdistellä luokkia. Puheella, komentamisella ja kieltämisellä rangaistut yhdistin luokaksi sanalliset rangaistukset, vitsan, remmin ja vyön avulla rangaistut yhdistin luokaksi vitsa jne.

Eroteltuani kolmen eri sukupolven haastateltujen vastaukset heidän omista lapsuuden kotikasvatuskuvauksistaan ja heidän vanhempansa toimimisen kuvauksistaan, tein tarkistusluokittelun. Luin yhdistettyjen luokkien pohjalta uudestaan kaikki opiskelijoiden litteroimat haastattelut. Vertasin alkuperäistä litteroitua haastatteluvastausta ja vastauksesta poimimiani otteita. Etenin vastauksissa suku kerrallaan. Joiltain osin täydensin jäljentämiäni vastauksia. Olin saattanut katkaista oman kopiointini kohdasta, joka vielä liittyi tutkimusteemoihini. Tämän jälkeen tarkistin koodaamani vastaukset, koska luokittelu olisi hyvä tehdä vähintään kahdesti (ks. Eskola & Suoranta 1998, 167–168). Tämän tarkistuskoodauksen tein

suku kerrallaan, vaikka säilytinkin eri sukupolvet erossa toisistaan. Nyt luokkia oli vähemmän ja koodaamisen tarkistaminen oli sujuvampaa.

Mukana oli vastauksia, jotka jättivät lukijalle tulkinnan varaa. Haastateltu saattoi ensin todeta, ettei häntä oltu millään lailla rangaistu. Seuraavassa lauseessa hän kuitenkin kertoi saaneensa äidiltään tukkapöllyä ainakin kahdesti ja välillä hän oli joutunut olemaan omassa huoneessaan. Tällaisissa tapauksissa koodasin vastaajan kertomat rangaistukset, mutta en koodannut vastaajan kerrontaa siitä, että häntä ei oltu koskaan kotona rangaistu.

Systemaattinen aineiston luokittelu helpotti laajan aineiston jäsentämistä ja teemojen kuvailemista. Vaikka tutkimukseni on kvalitatiivinen, olen kvantitatiivista tutkimusotetta²⁷ hyödyntäen laskenut eri teemojen alle syntyneille luokille myös frekvenssit (liitteet 3–4). Frekvenssien laskemisella halusin varmistaa mahdollisimman monenlaisten näkökulmien löytymisen samoista teema-alueista, tässä tapauksessa kotikasvatusmuistoihin sisältyvistä kasvatustenmenettelyistä. Kirjoitin frekvensseihin perustuen kuvauksia eri sukupolvien tunnusomaisista lapsuuden kotikasvatuksista, joihin sisällytin kolmen eri sukupolven ihmisten esittämiä yleisimpiä, useimmin toistuvia ja keskenään samankaltaisia piirteitä. Toisaalta aineiston luokitteluun ja laskemiseen jälkeen minulla oli tiedossa ne menettelyt, joista oli vain muutamia mainintoja. Näihin perustuen kirjoitin kuvaukset kolmen sukupolven poikkeavista kotikasvatusmuistoista.

Valitsin suoriksi aineistokatkelmiksi ne osat aineistosta, jotka mielestäni parhaiten kuvasivat ja valaisivat kyseistä teema-aluetta. Liitin tutkimukseni raportointiin suhteellisen paljon alkuperäisaineistoa²⁸. Tein tämän siksi, että myös lukija voisi rakentaa omia tulkintojaan ja samalla arvioida aineistosta tekemiäni tulkintoja (ks. myös Saarenheimo 1997, 212). Suorien aineisto-otteiden välityksellä myös haastateltujen ihmisten oma ääni välittyy lukijalle parhaiten.

Etenen lapsuudenaikaisen kotikasvatuksen²⁹ kuvailussa vanhimman sukupolven haastatelluista nuoremman sukupolven haasteltuihin. Aineisto-otteiden kertojiksi olen merkinnyt suvun edustajan sukupolvittaisen järjestyksen (isovanhempi, vanhempi, lapsi), iän ja suvun numeron. Esimerkiksi merkintä (isoäiti 82 v, 203) viittaa suvun 203 vanhimman sukupolven edustajaan, joka on 82-vuotias isoäiti.

Tulosten analysoinnissa on löydettävissä teemoittelua ja eräänlaista tyypittelyä, mutta siinä on myös muistelututkimuksen, sisällönanalyysin ja diskursiivisenkin lähestymistavan piirteitä. Sisällönanalyttinen ote ilmenee selvimmin kotikasvatusmuistojen ”laskemisessa” ja niiden pohjalta tehdyissä yleistämisissä.

²⁷ Viime aikoina tiukka erottelu kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen on vähentynyt ja ajatukset näiden kahden tutkimustradition yhdistämisestä ovat selvästi lisääntyneet (Hirjsjärvi & Hurme 2000, 21–33). Tutkimukseni ei ole puhtaasti laadullinen vaan niin sanottu mixing methods -tutkimus (ks. Brannen 1992), joissa kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia menetelmiä käytetään rinnakkain ja toisiaan täydentäen.

²⁸ Aineisto-otteet (sisennetyt tai kursivoidut) ovat suoria sitaatteja litteroidusta haastatteluaineistosta. Lainaukset poikkeavat alkuperäisestä litteroinnista kohdissa, joissa on kaksi viivaa (– –). Tällöin olen tiivistänyt haastateltavan vastausta poistamalla sitaatista puhetta, joka ei ole yhteydessä kyseiseen teema-alueeseen.

²⁹ Kasvatususkomusten ja kasvatuksen jatkuvuuden ja muutoksen luokittelu- ja analysointipe-rusteet esitän kyseisten tulososien alussa.

Diskursiivinen ote puolestaan näyttäytyy joidenkin haastatteluotteiden kielellisiin ilmaisuihin tarttumisessa, jolloin tarkastelun keskipiste siirtyy vastauksen sisällöstä kieleen ja kielellisiin ilmaisuihin. Lisäksi diskursiivisella lähestymistavalla viitataan siihen, millä tavalla haastateltavat hyödyntävät kotikasvatusmuistojaan ilmaistessaan kasvatusta koskevia uskomuksiaan.

Aineiston erilaisuuksien ja samanlaisuuksien (Mäkelä 1990, 45) etsimisen kautta kuvailen ja vertailen eri sukupolviin kuuluvien edustajien kotikasvatusmuistoja kuin myös kasvatuksesta ja omasta vanhemmuudesta tuotettuja uskomuksia. Samankaltaiset muistot rinnastuvat lähinnä eri sukupolvien jäsenten tuottamaan kollektiiviseen muistoainekseen kun taas erilaisuudet ilmentävät pääosin jokaisen haastatellun omaa henkilökohtaista, yksilöllistä muistoainesta. Sekä kollektiivisen että yksilöllisen muistoaineksen esittelyssä nojaudun pitkälti haastattelijoiden omaan ääneen eli haastatteluista poimimiini otteisiin.

Käydessäni jatkuvaa, välillä epätoivoistakin vuoropuhelua aineiston kanssa koin Vilkon (1995, 168) luonnehtiman moniäänisemmän kuvan hajoamisen. Juuri kun näytti siltä, että yhtenäinen, selvä kuva sukupolven edustajista oli hahmottumassa, se muuttuikin entistä moniäänisemmäksi ja ikään kuin hajosi. Kolmen sukupolven haastatteluja analysoidessani minun olikin helppo yhtyä Eskolan ja Suorannan (1998, 138) lausumaan: “Ei ole olemassa mitään mekaanista kaavaa tai tutkijan luovuuden sampoa, joka poikisi tuloksia, tulkintoja ja näkemyksiä kuin liukuhihnalta”. Liukuhihnaa ei syntynyt tatakään tutkimusta tehdessäni vaan jokainen tulos ja tulkinta oli itse muodostettava.

7 KOLMEN SUKUPOLVEN KOTIKASVATUSMUISTOT

7.1 Vanhimman sukupolven muistot omasta kotikasvatuksestaan

7.1.1 Työhön kasvaminen: *Ja pienestä pitäen piti tehdä mitä osasi*³⁰

Elämä 1900-luvun alkupuoliskon Suomessa oli työntäyteistä. Työtä tehtiin paljolti ilman koneiden apua, jolloin jokaisen perheenjäsenen työpanosta tarvittiin. Omavaraistalouden aikana erityisesti maaseudulla lasten ajateltiin syntyvän leipä kainalossa. Heitä pidettiin vanhempiensa vanhuuden turvana ja potentiaalisena työvoimana. Niinpä lapsilta jo pienestä pitäen vaadittiin erilaisten sisä- ja ulkotöiden tekemistä. Vanhimman sukupolven edustajista suurin osa oli asunut lapsuutensa maaseudulla, jolloin kuvauksia oli veden ja puiden sisään kantamisesta, heinäpellolla ja kotitöissä auttamisesta.

Ja sitä oppi työstä sitten hoitamaan lapsia ja siinä sivussa tekemään vielä muita töitä. No kottöitä niin. Semmosessa laumassa kymmenen lasta, no johan sit ol työtä, kun äet ol pyykillä ja navetassa, niin piti tuvassa tehdä töitä ja kotonahan mie opin leivän paistoon. Kun ei yltäny leipäaikinaa muuten alustoo, niin pit tuolille nousta ja siinä piälailaan alustoo. Ja sitten kun koulu alko, niin käytiin ensistäänkin kiertokoulua aina päivällä, niin sitten töihin kottiin. Ja iltasella piti lukkee läksyt ja souvattoo lasta jalalla tuossa, kätkythän se ol. Se vanhin ol sielä äitin matkassa ja pojat ku joutu, niin olivat siellä isän kanssa mehtätöissä. Ja tuota mie olin siinä tuvalla aina ja tein, karttasin välillä villoja, tein äitille leppeitä, kun äet kehräs. Kun kuto kangasta, niin tein aina niitä puolia sille aina iltasella (isoäiti 71 v, 224).

Isoäidin kuvaus valottaa monia tuolle ajalle tunnusomaisia elämänpiirteitä. Perheet olivat suuria ja lapsia oli paljon. Niinpä vanhemmat sisaret joutuivat säännöllisesti osallistumaan myös nuorempien sisarusten kaitsemiseen. Muihin-kin töihin oli tartuttava ripeästi nuoresta iästä ja pienestä koosta huolimatta. Ikänsä ja sukupuolensa mukaisia töitä tekivät kaikki ja jokaisella perheenjäsenellä

---

³⁰ Otsikoissa ja teksteissä kursivoidut sanat, sanonnat ja lauseet ovat peräisin litteroidusta haastatteluaineistosta.

päivät venyivät pitkiksi, kun ulkotöiden jälkeen (osalla lapsista jo koulupäivän jälkeen) oli vielä suoriuduttava erilaisista kotitaloustöistä. Muita lapsilla tuohon aikaan teetettäviä töitä olivat muun muassa polttopuiden kantaminen sekä marjojen poimiminen (ks. Aukia 1984, 173; Ruoppila 1954, 75).

Monet perheissä tehtävistä töistä oli jaettu naisten ja miesten, tyttöjen ja poikien töihin. Miesten ja poikien työt suuntautuivat pitkälti kodin ulkopuolelle (esim. hevosten hoitaminen ja halkojen hakkaaminen), kun taas naisten ja tyttöjen työt rajoittuivat kotiin ja kodin lähipiirissä tehtäviin töihin (esim. perunoiden kuoriminen ja astioiden pesu). Tätä töiden selkeää sukupuolittumista on löydetty myös Korkiakankaan (1996, 128–129) ja Löfströmin (1999, 180–185) tutkimuksista. Yksittäisten perheiden ja sukujen arkista työnjakoa tarkasteltaessa kuva oli näissäkin tutkimuksissa kuitenkin huomattavasti monimuotoisempi.

Mikäli isovanhemmat asuivat eri taloudessa isäntäväen kanssa ja perheessä oli useita pieniä lapsia, vanhemmat joutuivat ottamaan nuorimmat lapsensa mukaansa työmaille. Eräs isoäiti muistelee omaa töissä mukanaoloaan seuraavin sanavalinoin:

Jos äiti ol navetalla, se vei mukanaan navettaan. Ja jos ei muuta, niin pisti tyhjään korvoon. Ja siinä jo nähtii katottiin mitä se äiti teki. Ja niin pienestä lähtien kuin suinkin voi osallistua niihin kaikkiin tehtäviin ja töihin. Ja samalla oppi ja samalla meni se aika. Eihän niitä ollu niitä leikkikaluja. Eikä ollu nukkeloita eikä sillä tavalla. Ja kaikki se meni leikin aika meni siinä (isoäiti 59 v, 212).

Naisten työpanosta tarvittiin myös ulkotöissä. Siksi perheen pienimmät lapset seurasivat äidin töiden tekoa *korvosta* [saavi], *säkkien päältä* tai *lammashaasta*. Näin pienet lapset pidettiin poissa *pyörimästä*. Käytännössä äidin mukana *työnteossa oleminen* tarkoitti kuitenkin lapsille seuraamisen lisäksi usein pitkästyttävää odottamista. Leikkimahdollisuuksia rajoittivat sekä leikkivälineiden että -ajan puuttuminen.

Varsin yleisesti oletettiin, että seuratessaan vanhempiensa työntekoa lapset oppivat samalla myös erilaisten työtehtävien tekemistä ja kasvoivat oman sukupuolensa mukaisiin töihin ja rooleihin. Lasten odotettiin seuraavan aikuisten maailmaa jäljittelemällä heidän toimintojaan ja kuuntelemalla itseään vanhempien ihmisten puheita. Lapsilla ei ollut lupaa puuttua aikuisten puheisiin, mutta silti heidän ajateltiin oppivan jäljittelyn kautta erilaisia työtehtäviä, paikallisia tapoja ja käytäntöjä. (Hämäläinen-Forslund 1987, 223; Knuutila 1985, 350–353; Petrisalo 1985). Koska oletettiin, että töihin liittyvät kulttuuriset tavat siirtyvät lapsille omien vanhempien ja sisarusten välittämien mallien kautta, lapsia ei välttämättä enää kovinkaan perusteellisesti ohjattu eikä opetettu töistä suoriutumiseen. Työt vain määrättiin tehtäväksi. Aukian (1984, 174–176) mukaan varsinaista työn kädestä pitäen opettamista kuitenkin oli jo 7–10-vuotiaille lapsille jatkuen rippikouluikään saakka. Rippikouluikäisinä perheen kaikkien lasten tuli jo osata omalle sukupuolelleen luettavat työt.

7.1.2 Neuvominen ja ohjaaminen: *Ohojattiin olemaan ahkera työnteossa ja rehellinen toisia ihmisiä kohtaan*

Vanhimman sukupolven haastateltujen lapsuudenkodeissa korostuivat Luterilaisen etiikan mukaiset arvot: rehellisyys, työntekeä ja toisen ihmisen kunnioittaminen. Työteliäisyyden teema korostui vielä lapsena saaduissa ohjeissa ja neuvoissakin (liite 3). Rehellisyyteen ohjaamisen mainitsi 15 % haastatelluista (13/85): *Et jos mitä luppaat, niin tuota se pittää sitte tehä* (isoäiti, ikä ei tiedossa, 221) tai *jos mitä halluu ottaa niin kyssyy pittää. Kysymätä ei sua ottoo, kotonakkaan* (isoäiti 70 v, 201). Myös toisia ihmisiä kohtaan piti olla rehellinen, joten valehdella ei saanut. *Valehteleminen on varkauden äiti* oli erään isoäidin (68 v, 263) isä tähdentänyt. Perheissä lähinnä juuri isän kerrottiin korostaneen rehellisyyttä.

Toiseksi eniten tuli mainintoja työnteekoon ohjaamisesta. Työnteossa piti lastenkin olla ahkeria, tunnollisia ja nöyriä: *Työ piti teherä niin hyvin aina, että se kelepaa jokahittelle, enne kaikkea ittelle* (isoäiti 81 v, 226) ja *työ tee, kunnan työ, vaikka hittaasti, mutta kunnolla* (isoäiti 70 v, 248). Nämä muistettiin töihin liittyvinä yleisinä elämänohjeina. Konkreettisista, yksittäisistä töihin liittyvistä ohjeista mieliin palautuivat vain leivän paistamisen ja matonkutomisen opettamiseen liittyneet neuvot. Muut töiden tekemiseen liittyneet ohjeet ja neuvot olivat yleisluontoisia.

Toisen kunnioittamista (7/85) ja kuuliaisuutta (6) tähdennettiin tottelemisen tavoittelemisen muodossa. *Piti olla hyvä ja ystävällinen ihminen toisille ja olla kiltti ja nöyrä lapsi vanhemmille. Ja totella tietysti* (isoäiti 68 v, 263). Hyvänä ihmisenä, *kunnan kansalaisena*, elämisestä oli viisi mainintaa. Hyviksi kansalaisiksi tuli, jos *eli elämänsä kaikin puolin kunnollisesti* (isoäiti 68 v, 205) ja *oli ihmisiks* (isoäiti 64 v, 239). Tämä kunnan kansalaisen idea on toistunut suomalaisessa kasvatustieteellisen keskustelussa ja kasvatuksen päämääräajattelussa läpi vuosikymmenten (esim. Hirsjärvi 1981, 147–149; Häggman 1994; Korhonen 1984; 1999; Nurmi 1983, 124–125; Markkola 1994, 229; Nätkin 1997, 183–185; Ruoppila 1954).

7.1.3 Rankaiseminen: *Kuri ol ankara ja vittaakin annettiin ennen vanhaan*

Vanhimman sukupolven vastaajien kotikasvatustuotoissa korostuivat lapsena saadut rangaistukset (liite 4). Perheessä isä kuvailtiin ankarammaksi kasvattajaksi, mutta myös äiti (16) muistettiin rangaistusten antajaksi. Isä sanoi yleensä sen *viimeisen sanan* ja isän sanaa oli toteltava. Äitikin oli hyödyntänyt isän vahvaa auktoriteettiasemaa pelottelemalla *kyllä ootte hilijaa, kun isännä tuloo -tyyliin*. Isää pelättiin, mutta samalla häntä myös kunnioitettiin.

Vitsan ja piiskan ohella myös *remeli, riekku, raippa, vanha herra, koivuniemen herra, koivurieska, koivuvarpu, keppi, pistokas, vyö ja remmi* kerrottiin usein isän antamaksi. Koska ankaria ruumiillisiakin rangaistuksia pidettiin useimmiten ansaittuina, ne tyydyttiin vain toteamaan, esimerkiksi *keppiä annettiin välillä, pistokasta tai vittaakin annettiin*.

Lasten piti totella ja mikäli he olivat tottelemattomia, vitsaa annettiin. Ei se ollut mittään, ei se ollu niin hirveä asia niinku se esmerkiks tulukittas, jotta sitä hirveesti pieksettäs, mutta se ol vaan semmosten vähä niiku esmerkiks äiti ei heittänyt ennen ku

sovittiin se asia ja anteeks annettiin ja oltiin sitten ihan yhteisymmärryksessä (isoäiti 72 v, 222).

Kasvatus oli ollut suoraviivaista: rikkeestä rangaistiin. Tätä pidettiin tuohon aikaan vielä luonnollisena syyn ja seurauksen lakina. Vanhimman sukupolven haastatellut pidättäytyivät usein konkreettisen rankaisutilanteen yksityiskohtaisesta kuvailemisesta. Vaikka vitsan muoto ja antotapa muistettiin, omia tapahtumaan liittyviä tuntemuksia ei eritelty:

Kyllä minä muistan, kun housut laskettiin alas ja paljaalle semmosella ohkasella piiskalla se hirveen makeelle tuntu (isoäiti 85 v, 220).

Vanhimman sukupolven vastaajista puolet (43/85) muisti saaneensa lapsena vitsaa. Sitä oli saatu liian rajusta leikistä, pahanteosta tai yleisestä tottelemattomuudesta (ruokapöydässä nauraminen). Myös liian vilkkaasta käytöksestä oli rangaistu:

No minua on tukistettu ja minua on piiskattu, että mä oon ollu hirveän vilkas siis aikoinaan. Ja minä muistan sen, että isä on minua piiskannu, mutta ei koskaan äiti, mutta isä on kyllä koivuniemenherra käyttäny, että mä muistan, että semmonen pikkunen koivuvarpu taikka oksa niin se oli aina ikkunapielessä, että sillä läpsittiin ja sitten kun ennenvanhaan vielä oli niin pitkät palmikot ja pitkä tukka, niin että tukistettu kyllä on, mutta koskaan mulle ei oo jääny minkäänköistä katkeruutta tästä, että mä oon varmaan ihan ansainnu kaiken sen, koska mitä minua on kasvatettukin, että koska mulla on hirveen rakkaat muistot isästä ja äidistä (isoäiti 86 v, 217).

Vaikka kasvatus oli ankaraa, sitä ei muisteltu pahalla eikä saaduista rangaistuksista oltu vanhemmille katkeria. Päinvastoin kielteisillekin kokemuksille annettiin myönteisiä merkityksiä ja saaduista rangaistuksista ja tiukasta kurista jopa kiitettiin.

Että emmä tiedä, ne vaan on kaikkein parhaiten jääny mieleen ne mitä sai oikeen konkreettista kuritusta ja ne on, mä oo **kiitollinen**, että niitä tuli. Silloin olin tehny, mä olin riivattu, ku mä olin kakara, mä muistan sen. Tein paljon pahaa. Mut sain aina opetuksen siitä ja kurituksen, mikä kuuluu antaa, se oli luonnollista tietenkin (isoäiti 83 v, 257).

Isoäiti perusteli saamansa rangaistukset omalla käyttäytymisellään. Brunerin (1990, 121) mukaan omasta elämästään kertoessaan muistelijoilla onkin tapana tuottaa valinnoilleen ja elämälleen erilaisia psykologisia, sosiaalisia ja moraalisia oikeutuksia.

Myös Reima (1928, 12) kertoo kasvatusoppaassaan “Joka kuritta kasvaa, se kunniaa kuolee” vitsasta kiittämisestä: “Jopa uskallan luulla, että edelleenkin monet lapset vielä myöhemmin siitä kasvattajiaan kiittävät”. Kiitollisuus, jota rankaisijaa kohtaan osoitettiin johtuu osaltaan varmasti myös tuolle ajalle tunnusomaisesta omia vanhempia kohtaan tunnetusta voimakkaasta kunnioituksesta. Koska vanhempien ja lasten arvoero oli jyrkkä ja tottelevaisuuden vaatimus ehdoton (ks. Virtanen 1990), omia vanhempia tuli totella ja kunnioittaa eikä heitä vastaan *niskuroitu*. Omia vanhempia ei myöskään moitittu eikä arvosteltu, *vaikka sitä joskus aattel vähä aina toisinnii päin, mutta ei sitä tuotu juluki, ku sitte aikuisena* (isoäiti 76 v, 253). Yhtenä kunnioituksen ja kasvattajan arvovallan osoituksena

pidettiin omien vanhempien teitittelemistä, josta oli neljä mainintaa, esimerkiksi: *Äitiä ja issee ihan pelättiin ja kunnioitettiin. En minäkään äitiä ja issee sanonu koskaan, että sinä. Se oli niinku arvostus* (isoäiti 59 v, 212). Teitittely oli käytössä paikoitellen vielä sotien jälkeenkin, eivätkä kaikki tuona aikana lapsina olleet vieläkin sinuttele vanhempiaan (Hämäläinen-Forslund 1987, 199). Sinunkaupat saatettiin solmia vanhempien kanssa vasta vanhempien omasta aloitteesta (ks. esim. Paananen 1997, 15).

Auktoriteetin kunnioitus tuli esille ruumiillisen rankaisemisen yhteydessä myös koulumaailmassa, josta vanhimman sukupolven haastateltavilla oli muistikuvia: *Koulunkin opettaja saattoh karttakepil lyöläh takamuksiin ja hyppysille ja muuta, mut ei ne samaiset ihmiset ol tänä päivääkäh kironnu opettajaah. Tää kuvaa siit, et määrätty asti pitäs olla jonkinlaist kurii* (isoisä 74 v, 218). Opettajalla oli vanhempien tavoin oikeus rangaista lasta. Selkäsaunan ohella opettaja saattoi rangaista oppilaitaan nurkkaan laittamisella, karttakepillä näpsäyttämällä tai hiuksista vetämällä. Ruoppilan (1954, 166) mukaan opettajat saattoivat omilla kurinpidollisilla toimenpiteillään edesauttaa erilaisten ennestään tuntemattomien ja vähän käytettyjen rankaisutapojen, kuten luunapin eli sormipaukun leviämistä laajemmalle kansan keskuuteen.

Koska kurittamista ei kovinkaan monessa perheessä vielä kyseenalaistettu, monet haastatteluissa esitetyt ankarampienkin fyysisten rankaisemisten luonnehdinnat loppuivat yleensä johonkin myönteiseen tunneilmaisuun. Esimerkiksi *isä oli myös hyvä. Kun asiat sovittiin, isä vei polkupyörän tarakas meitä sekä vei meitä kirkkoon* (isoäiti 68 v, 263). Onnellisiin loppuihin kuului myös tuolle ajalle ominainen tapa, että saadun rangaistuksen jälkeen lasten tuli pyytää vanhemmiltaan tekoaan anteeksi.

Olen minäkin saanu piiskan pyllylle, oikein ohkasella piiskalla on ollunna, mutta ei sitä pantu pahaks, sitten mäntiin kuule äitin etteen ja niin kauvan siinä puhuttiin sitä asiaa ja sitte lopulta kapsahettiin äitin kaulaan ja pyyvettiin anteeks ja silloin se ol hyvä. Eikä siinä passannu vihotella eikä olla (isoäiti 72 v, 222).

Anteeksi pyytäminen ei kuitenkaan aina sujunut yhtä helposti, vaan haastatteluissa oli mukana esimerkkejä niistäkin tilanteista, joissa anteeksi pyytämistä pidettiin vitsaa pahempana rangaistuksena:

Jos ol tottelematon taikka myöhästy, kyllä se oli se koivuvihta outtamassa. Se oli jo oven piällä aina ylhäällä. Äiti tuli vitan kanssa vastaan. Mutta tietysti sitä peljättiin. Piti hyvin kiltisti olla. Eihän se kovin hyvälle tuntunut se vihta kintuilla. Ja nöyryyttävimmältä tuntu se, kun tota, ensin ol saanu vihtaa, sitten vielä tuota piti anteeks pyytämään lähtee. Pyytee anteeks, mitä oot tehny. Jos ol tehny niinku toiselle veljelle taikka, sitten issee ja äitii vastaan ollu tottelematon niin piti pyytää anteeks. Jaa kerran minä muistan, kun minä vielä päätin, et nyt kyllä en lähe pyytämään anteeks. Mut äiti sano, ruokailu mänössä, kaikki ruokapöydässä, tule pyytämään anteeks. Sitten pääset syömään. Niin minä aattelin, että nyt minä oun vaikka syömättä, mutta en pyydä anteeks. Ja aika pitkään kyllä olin, mutta sitten äiti tuli ja tietysti äitilläkin ol hätä, jos se ei tulekaan pöyvän iäreen. Ja tuota niinhän minä sitten viimeksi menin pyytämään anteeksi, itkien. Ja tuota sitten äiti piti hyvänä. Ja tietysti ol hyvä miel' kummallakin. Vaikka se sillon tuntu hirveelle, nöyryyttävälle, että vielä piti anteeks pyytää. Ja se ol äitillä ja isällä aina tapana, se piti anteeks pyytee, jos on mitä tehny väärin ja sitten äit piti hyvänä ja se meni sitten ohi (isoäiti 59 v, 212).

Isoäidin muisto anteeksipyyttämisestä oli paikantunut perheen yhteiseen ateriaan, johon voidaan Jallinojan (2000a, 203) mukaan jo sinällään liittää erilaisia vertauskuvallisia merkityksiä: läheisyyttä ja yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, huolenpitoa ja välittämistä. Muistosta päällimmäisenä tunteena kuvailtiin nöyryytystä, joka tunnettiin anteeksipyyttämisen pakon edessä. Lasten oli alistuttava vanhempien tahtoon, sillä ehdot olivat kovat (ei ruokaa) ja muut toimintavaihtoehdot vähissä. Tapana oli, että vasta anteeksipyyntöön jälkeen asia katsottiin loppuun käsitellyksi, eikä sitä enää muisteltu. Toisaalta anteeksipyyntöön yhdistyivät myös äidin hellyyden osoitukset, kun äiti *piti hyvänä*.

Isä saatettiin muistaa ankaraksi kasvattajaksi, vaikka hänen ei muistettu ruumiillista rangaistusta edes antaneen:

Ne oli vähä semmosia ankaria, että sitä piti hirveesti totella mitä ne sano, se piti totella, isä ol nii ankara, äiti ei ollu ankara, mutta isä oli. Ei kaet minua oo sillä tavalla rangastu, että ei minua oo lyöty en minä muista, että minua ois sillä tavalla rangastu, että minua ois lyöty piiskalla, niinko sillo ennenaekaen annettiin piiskaa. En muista, että sitä ois minulle annettu yhtään kertoo (isoäiti 73 v, 214).

Vanhempien ankaruus määrittyi haastateltaville hyvin eri tavalla. Toisille vastajille kasvatuksen ankaruus näyttäytyi ruumiillisina rangaistuksina, kun taas toisille ankaraan kuriin sisältyivät pelkästään vanhempien asettamat tiukat rajat ja säännöt ja niiden noudattamisen vaatimus (ks. myös Korhonen 1999, 189–190). Edellisessä katkelmassa paljastui myös haastateltaville tunnusomainen tapa kuvailla omia muistojaan vanhemmista. Toisistaan poikkeavat isä- ja äiti-muistot heijastanevat osaltaan vanhempien erilaisia kasvatustapoja. Vaikka 'isä rankaisijana' -muistot korostuivatkin tämän sukupolven puheessa, kytkettiin äiteihin lievempiä rankaisemismuistoja, kuten *tukkapuuron* antamisia eli tukistamisia.

7.1.4 Palkitseminen: *Meill ei palkittu minun lapsuuvessa*

Vanhimman sukupolven haastatelluilla oli vähän omakohtaisia kokemuksia palkitsemisesta ja palkkioiden saamisesta (liite 4). Palkitseminen ei vielä kuulunut 1900-luvun alkupuoliskon kasvatukseen: *Ei oo palakinneet millään keinoin muuta ku piti olla hilijoo ja kun oli, ei rangaistu* (isoäiti 70 v, 201). Kasvatus oli kaikkiaan niin paljon kovempi ja se oli sellasta köyhää aikaa, että palakittamisesta ei voi puhua mittään (isoisä 72 v, 283). Toisaalta tehdystä työstä ei kiitosta tai palkkaa osattu odottaa. Työntekoon oli opittava ja niinpä tyydyttiin *työn iloon ja hyvään mieleen*, jotka olivat seurausta siitä, että oli totellut ja tehnyt hyvin työnsä. Mikäli palkitsemista joissain perheissä tuolloin käytettiin, se oli sidottu tarkasti työntekoon. Jos töistään oli suoriutunut toimeliaasti, saatettiin siitä sanallisesti kiittää (7/85). Lisäksi asetetun työurakan loppuun saatosta saattoi päästä uimaan, marjaan tai kalaan tai sai *olla vapaalla*. Vastaavia palkintoja mainittiin myös Korkiakankaan (1996, 109) ja Ruoppilan (1954) tutkimuksissa.

Vanhimman sukupolven edustajien lapsuusaikana olikin yleistä, että kiitos piti omalla suorituksella *ansaita*. Kiitosta tai arvonantoa ei annettu vielä pelkästä olemassaolosta. Palkitsemisen ja hellyyden osoituksen kaipuuta olikin luettavissa useista vanhimman sukupolven haastateltavien vastauksista. Eräs isoäiti (70 v, 201) kertoi: *Voe luattuunniihhan se oes ollu palakinto jos oes päässy syltiin. Se [isä] ei*

ottanna penskoja sylliin. Isän syliin olisi kiivetty, mikäli siihen olisi lupa ollut. Äidin sylin etsimisestä ei sen sijaan kerrottu, vaikka toisaalta äidinkään sylissä istumisesta ei ollut montaa mainintaa. Osa niistä oli asettunut muistoissa rankaisemista seuranneeseen sovinnontekoon.

7.1.5 Kasvattamatta kasvaminen: *Me vaan kasvethin siinä*

Vanhimman sukupolven edustajien lapsuusaikana suurin osa vanhempien ajasta oli kulunut jokapäiväisen leivän hankkimiseen. Koska töitä oli paljon ja perheet suuria, ei vanhemmille jäänyt aikaa ja voimia lastensa kanssa leikkimiseen. Vanhimman sukupolven haastateltavat eivät maininneet kertaakaan vanhempien ja lasten keskinäisistä leikeistä. Myöskään Ruoppilan (1954, 113–118) tutkimuksessa esitettyihin lapsen hännäämiseen, kiusaamiseen, petkuttamiseen ynnä muuhun aikuisten leikinlaskuun lasten kustannuksella eivät tutkimukseni vanhimman sukupolven haastateltavat viitanneet. Leikki ei kuulunut lasten ja vanhempien yhteisiin elämänalueisiin Korkiakankaankaan (1996) tutkimuksen vanhempien sukupolvien vastauksissa eikä sen tarpeellisuuteen ollut viittauksia myöskään 1900-luvun suomalaisessa valistuskirjoittelussa (Heikkilä 1999, 238).

Muistot omista vanhemmista liittyivät yhteisten leikkien sijaan lähinnä työntekoon. Haastatteluissa oli myös isoäitejä, jotka kokivat, ettei heitä oltu lapsena riittävästi hoidettu eikä kasvatettu.

Mulle ei oo tehty mitään. Minä oon toisten jaloissa vuan kasvanu ja minua on tosisaan nii vähän kasvatettu. Minä ku nuorin olin siinä isossa pentulaumassa. Minä vuan pyörin siinä. Ei multa ikinä kysytty näläkee tai jannoo. Minä vuan olin siinä muihin mukana. Ei oo kasvatettu mikskään mua – – Se ei ollu kyllä äitillä minun kasvatusta. Se ol koko mejän laumalle yhellä tiellä (isoäiti 72 v, 243).

Mua itseeni on kasvatettu niin, että ei oo kasvatettu ollenkaan. Ei minua ole kasvatettu. Minä olen kasvanut ittestää. Ei minun asioihini ole paljon perustettu, mitä mä teen, että jos ei mulla ittellä ollu järkee nii mä oisin voinu tehdä mitä vaan. Ei ne tullu kysymään, että mitä mä tein milloinki (isoäiti 75 v, 227).

Katkelmien isoäidit kokivat jääneensä lapsuudessaan vaille vanhempiensa huomiota, huolenpitoa ja vastuunkantoa. Omasta lapsuudenkodista muistettiin lähinnä useat sisarukset ja heidän mukanaan kulkeminen. Jälkimmäisessä otteessa edes ruumiillinen kurittamattomuus ei pystynyt luomaan lapsuuskodin kasvatuksesta myönteistä kuvaa. Lapsuuden kotikasvatusmuistoihin ei kuitenkaan sisältynyt kokemuksia yksinäisyyden eikä turvattomuuden tunteista, koska vanhemmat olivat olleet lähellä ja tarvittaessa tuki ja turva oli saatu perheen vanhemmilta sisaruksilta tai omilta isovanhemmilta.

Vanhempien, lähinnä äidin ajanpuute on heijastunut lapsissa sylin ja läheisyyden kaipuuna myös muissa, erityisesti äiteihin ja naisiin kohdistuneissa tutkimuksissa (Korhonen 1996, 17; Pohjola 1999, 112–113). Muistot hellyydenilmauksista olivat harvinaisia tuota aikaa kuvailevissa omaelämänkerroissakin (Eskola 1997, 73). Vielä 1900-luvun alkupuolella ei ollut tapana, että lapsia olisi erityisesti huomioitu ja heidän mielipiteitään kunnioitettu (Virtanen 1988, 113) eikä tähän positiiviseen huomiointiin kannustaneet myöskään 1920–1930-lukujen

kasvatusoppaat, joissa liiallista hellittelyn ja hemmottelun välttämistä sen sijaan jopa korostettiin (Tähtinen 1992a, 156–160).

Osaltaan “kasvattamattomuutta” voidaan selittää varmasti sillä, että tuohon aikaan itse kasvatuksen käsitekin oli vielä varsin tuntematon. Sen sijaan, että lapsia olisi kasvatettu, heitä pikemminkin huollettiin, ojennettiin ja rangaistiin. Erityisesti lasten huoltamiseen sisältyvät asiat (lasten ruokkiminen, puhtaanapito ja vaatetus) vaativat kukin vielä 1900-luvun puolivälissäkin toisenlaisia fyysisiä ponnistuksia ja aikaa kuin tänä päivänä³¹. Jotenkin voi aavistella, että äidin tuntema hellyys ja rakkaus lapsiaan kohtaan ikään kuin siirrettiin lapselle ommeltavaan uuteen vaatteeseen tai rannalla pestyihin puhtaisiin vaatteisiin. Arkiaskareiden parissa kamppaileminen tavallaan pakotti vanhemmat peittämään niin positiiviset kuin negatiivisetkin tunteensa työnteon alle. Nykyri (1998, 172) viittaaakin eri-ikäisten naisten vihaa käsittelevässä tutkimuksessaan vihan tunteiden käsittelyyn arkitoimissa, työtä tekemällä.

Vanhimman sukupolven haastatteluissa omasta lapsuudesta muistettuja hellyyden osoituksia oli vähän ja ne kaikki tuotettiin äideistä tai mummoista: *Äiti oli hellä. Tää hellyys justiin niin, tää on tehny minuun paremman vaikutuksen kuin se isän ankaruus* (isoäiti 67 v, 233). Isoäiti vertaili äitiään ja isäänsä kertomatta kuitenkaan sen tarkemmin, miten oma äiti oli hellyyttään osoittanut. *Äiti oli semmonen, että se niinku enempi suojeli ja rakasti sillä lailla* oli erään isoäidin (66 v, 235) kuvaus.

Yksilöllistä huomiota oli saatu myös samassa taloudessa tai lähinaapurustossa asuvilta isovanhemmilta.

Mummo meillä oli hyvä (isoäiti 79 v, 259).

Mulla oli itellä mummu, joka kertoi satuja ja lauloi. Ja iltarukouksen piti joka ilta ja aamurukouksen ja ruokarukouksen. Mummu on sanonu niinku lapsesta, että joka lapsena kerää tavaraa niin se kokoaa koko elämänsä. Mummu oli mulle se, joka kannusti. Lapsen työtäki se kannusti. Se kehu, että ‘laps kalan syö, kaks perkaa’. Se oli mummulle niin suurta, ku laps teki työtä (isoäiti 80 v, 249).

Pappa otti aina minut mukaan. Tää on niin hilijanen ja mie hiippasin sen perässä, se otti mut mukaan (isoäiti 73 v, 264).

Mummu ja pappa olivat olleet läsnä lapsen arjessa ja heidän seurastaan oli piirtynyt mieliin mieluisia muistoja. Usein isovanhemmat huolehtivat myös suvun uskonnollisen perinteen jatkamisesta, jonka myös Vuorela (1983, 606) on nimennyt tuon ajan isovanhempien yhdeksi tärkeäksi kasvatustehtäväksi perinteisen tietojen ja taitojen siirtämisen ohella. Aineistossa mummoja ja vaareja muisteltiin erityisellä lämmöllä yleisemminkin. Useinhan perheen isovanhemmat olivat olleet voimavaroina niin lastenhoidossa kuin muissakin kodin askareissa. Tähän isovanhempien tarjoamaan lastenhoitoapuun viittaa myös Nätkin (1997, 215–216) suomalaista äitiyttä koskevassa tutkimuksessaan.

Joskus isovanhemmat olivat kantaneet päävastuun perheen lasten hoitamisesta ja kasvattamisesta, ja tällöin heihin liitettiin muistoja myös rankaisemisista.

³¹ Erityisesti äidin töitä helpottavat kotitalouskoneet levisivät koteihin yleisesti vasta 1950-luvun lopulta lähtien (Talve 1990, 392).

Ja mulla oli semmoset kasvattajat, varsinkin se vaari-puoli että tuota. Minä oon ollu puolenvuoden vanahasta äitin isän ja äitin luona hoitettavana ja mulla oli kova vaari. Yhesti olisin saanut selekääni, mutta olin puoli päivää paossa. Ku mä tulin takasi asia oli entisellään. Oma äiti oli vieras, kyllä se oli niin vieras. Mä puolenvuoden vanahana tulin ja kaheksantoista vanahana lähin siten isomummun ja vaarin luota. Ei sitä muista. Kun ne tuli sitte mua kahtomaan niin, minä menin sängyn alle piiloon, kun mä pelekäsin, että ne vie sinne minun syntymäkottiin (isoäiti 71 v, 216).

Isovanhemmat muistettiin omia vanhempia rakkaimpana näistä rankaisemismuistoista huolimatta.

7.1.6 Katkeruutta ja huonoja muistoja saadusta kasvatuksesta

Vanhimman sukupolven haastateltavat olivat pääosin tyytyväisiä lapsuudenaikaiseen kotikasvatukseensa. Saatuja rangaistuksia pidettiin suurimmalta osin ansaittuina ja tekoon nähden oikeudenmukaisesti suhteutettuina. Mukana oli kuitenkin muistoja myös liian ankaraksi koetusta kasvatuksesta ja kurista. Katkeruutta omia vanhempia kohtaan aiheuttivat tilanteet, joissa perheen sisarusia oli kohdeltu eriarvoisesti. Erään isoäidin muistoihin oli piirtynyt kuva epäoikeudenmukaisesta ja ilkeästä äidistä. Äiti oli verrannut kahden lapsensa tekemisiä keskenään, toista kehuen ja toista haukkuen:

Minun äitini ei tykänny minusta koko elämänsä aikana. En tosissaan ollu koskaan vanhempieni mieleinen. **Ei minua ymmärretty kotona.** Ei ymmärretty – isästä pidin, vieläki pidän, mutta äitiä vihaan, vaikka se on jo haudassa. Kyllä se niin ilkee on ollu, että voi tavatonta (isoäiti 75 v, 227).

Tässä edes kuolema ei ollut himmentänyt omaa äitiä kohtaan tunnettua vihaa.

Myös se, ettei lapsilla ollut useinkaan mahdollisuuksia itse päättää koulunkäymisestään, aiheutti katkeruutta: *Vähän oon ollu katkera, kun en koulua oo suanu käyvä* (isoäiti 70 v, 248). Kouluttautumishaaveista oli luovuttava, koska erityisesti vanhimman sukupolven edustajien lapsuusaikana koulunkäynnistä saatavaa hyötyä ei joka perheessä arvostettu. Koulun pikemminkin oletettiin vieroittavan lapset työnteosta. Ajateltiin, että “koulutus ei tuo viisautta, vaan viisaus on elämäkokemusta”, kuten Keltikangas-Järvinen (2000, 317) sananlaskujen ja koulutuksen välisestä suhteesta kirjoittaa. Ruumiillista työtä tekemällä katsottiin saavutettavan hyödyllisempi ja jollain tavoin parempi oppi elämää varten kuin koulunpenkissä istumalla. (Myös Strandell 1984, 212–214.)

Maaseudulla tarvittiinkin vielä tuohon aikaan perheen kaikkia lapsia peltotöissä, minkä vuoksi heille ei useinkaan annettu lupaa jatkaa koulunkäyntiään enää kierto- tai kansakoulun jälkeen. *Isä oli sen tyylinen, että maanviljelijän pojalla on maalla töitä. Eihän sitä, jos ihan järjen mukkaan ois aateltu, niin oishan siitä tietysti joku joutanu käymään kouluuki* (isoäiti 76 v, 253). Tässä perheessä sisaruksista kukaan ei ollut päässyt jatkamaan koulunkäyntiään, mutta tavallisempaa oli, että perheen jollekin lapselle (pojalle) tämä mahdollisuus suotiin. Muiden oli luovuttava omista kouluttautumishaaveista ja pyrinnoista, mikä puolestaan oli omiaan lisäämään sisarusten välistä eripuraisuutta.

7.1.7 Vanhimman sukupolven poikkeavia kasvatuskuvauksia: *Myö oltiin aika kilttejä, kukkaan ei suanu selekäänsä*

Vaikka ruumiillinen rankaiseminen oli varsin yleistä viime vuosisadan alun kasvatuksessa, ei kaikilla vanhimmankaan sukupolven edustajilla (20 %) ollut siitä omakohtaisia kokemuksia.

Ei kae minua oo sillä tavalla rangaistu, että ei minua oo lyöty, en minä muista, että minua ois sillä tavalla rangaistu, että minua olis lyöty piiskalla, niinku sillo ennenakaan annettiin piiskaa. Minä olin kuitenkin aena valmis mänemään sinne, mihin miut käskettiin, että ei tarvinnu antoo eikä sillä tavalla ankarasti komentoo (isoäiti 73 v, 214).

Isoäiti oli välttynyt fyysisiltä rangaistuksilta tehtyään tottelevaisena ja kuuliaisena sen, mitä vanhemmat olivat häneltä pyytäneetkin. Kaikissa perheissä fyysistä rankaisemista ei pidetty edes suositeltavana.

Muita harvemmin mainittuja saatuja rangaistuksia olivat muistot nurkkaan joutumisesta (2/85), arestista (1), saadusta luunapista (1) ja ruokapöydästä poistamisesta. *Tiukalla katseella* oli ohjattu kolmessa perheessä. Vaikka vanhimman sukupolven edustajien lapsuusaikana rankaiseminen oli pitkälti fyysistä, sanallisesta rankaisemisestakin oli joitain yksittäisiä mainintoja. *Kovalla sanalla* ojentamisesta tuotettiin neljä muistikuvaa ja *puhumisesta, torumisesta, kieltämisestä ja komentamisesta* jokaisesta yksi. Lisäksi vanhimman sukupolven vastaajia oli uhkailtu *vitsalla* (7/85), *mustalaisilla* (1), *tervaäijällä* (1) ja *piimä-äijällä* (1).

Lapsena saaduista rangaistuksista oltiin yleensä kiitollisia, jos kuritus oli tuntunut ansaitulta. Vanhempia muisteltiin kuitenkin katkeruudella, mikäli annettu rangaistus oli ollut tekoon nähden suhteettoman ankara tai rangaistus oli tullut omasta mielestä syyttä. Isoäiti muistelee katkeransävyysesti lapsena saamaansa rangaistusta:

Äiti otti miut luokalle ja anto semmosella patukalla mulle keppiä iha pyllyn päälle, mutta se oli jotenkin niin hapan se keppi, et se katkes ja eihä se, ku miä huusin sen enemmän, ku se koski. Enemmän huusin ja sitte isä otti koivusta, pihakoivusta semmosen kepin ja sillä ku se ränni kuule mua, ni iha kannikatki tuli kippeeks, että ei vissii oikee monee päivää sietäny istuakkaa. Minusta se oll liian kova rangaistus sellasesta, että mä en tehny pahhaa. Nii, mie muistan sen kuule vanhanakkii (isoäiti 71 v, 252).

Isoäidin kertoma muisto poikkeaa monella tapaa vanhimman sukupolven vastaajan rankaisemista kuvailevasta puheesta. Vaikka saaduista rangaistuksista saatettiin kertoa tarkastikin, ei rankaisemisesta aiheutunutta fyysistä kipua tai mielipahaa usein tuotu julki. Tunteet pidettiin omina tietoina, sillä niitä ei ollut tuohon aikaan tapana naapureillekaan huudella. Vaikka lähinaapurit tunnettiin hyvin, heidän apuunsa turvaututtiin lähinnä käytännön asioissa, ei niinkään perheen vuorovaikutussuhteiden selvittämisessä (myös Ahponen & Järvelä 1983, 279). Rankaiseminen oli kuitenkin jäänyt vanhimman sukupolven vastaajan mieleen, ehkä juuri siihen liittyneiden voimakkaiden tunteiden vuoksi. Liittyihän rankaisemiseen fyysisesti koettua kipua, jonka seurauksena jopa istuminen tuotti vaikeuksia. Isoäiti muisti kyseisen tapahtuman ehkä siksi, että hän katsoi saaneensa rangaistuksen väärin perustein ja koska molemmat vanhemmat olivat yhdessä osallistuneet lapsensa rankaisemiseen. Koko 85:n suvun

aineistossa ei ollut muita viittauksia kasvatustilanteisiin, joissa sekä äiti että isä olivat yhdessä rankaisseet lastaan.

Harvinaisia olivat myös ne rankaisemiseen liittyneet vastaukset, joissa rankaisijaksi ilmoitettiin joku muu perheenjäsen, esimerkiksi vanhempi sisar: *Ei siinä oikeen hyviä nimiä saanu, kun sisarukset toinen toistansa runnoo, mutta kyllä sitä kuriakin pirettihin* (isoäiti 65 v, 209) ja *no minnuu ei tota piiskanu muut ku sisko. Se oli vanhempi niin ja kun tuota minulta niin aikasseen kuoli äiti* (isoäiti 76 v, 258). Jälkimmäisen haastatteluotteen vanhempi sisar oli kuvailtu ikään kuin perheessä äidin roolin ottaneeksi kasvattajaksi, jonka tehtäviin kurinpitokin luettiin.

Vanhimman sukupolven haastatteluista yhdeksässä kerrottiin oman vanhemman kuolemasta. Leikki-iässä menetetty vanhempi oli ollut kahdeksassa tapauksessa äiti ja yhdessä isä. Erityisesti juuri äidin kuoleman jälkeistä aikaa muisteltiin raskaana ja vaikeana:

Mut tuota se on minulle jääny mieleen ja oli silloinki mielessä, ku tuota minunkii äiti kuoli, niin minä aattelin, että mitenkä minä osaan elää täällä maailmassa ja että äiti oli niin semmonen turva, että jos mitä piti kysyä, nin sillo piti häneltä se kysyä ja neuvo ja semmonen. Mietin aina, että osaanko elää ku äiti kuoli. Äiti anto neuvoja ku kysyttiin ja antoi, se jotenkii tuntui siltä, että hää ku nyt neuvoo, se on oikeen ja pittää sillä lailla tehä (isoäiti 229).

Äidin varhainen menettäminen on varmasti yksi lapsen vaikeimmista kokemusmaailmaa mullistavasta tapahtumasta, josta muistot syntyvät ja säilyvät. Oman äidin poistuminen pienen lapsen elämästä tuo tullessaan useita muutoksia ja muuttuneita arkielämän vaatimuksia. Isoäiti pohti, miten hän pystyisi elämään maailmassa, josta puuttuisivat sekä oman äidin turva että äidin neuvot. Vaihtoehtoja ei kuitenkaan ollut ja äidin poissaoloon oli sopeuduttava. Tässä muuttuneessa tilanteessa sisarukset hoitivat ja suoriutuivat kotiaskareista isän työskennellessä kodin ulkopuolella. Tarvittaessa arkipäivästä selviytymiseen oli saatu apua isovanhemmilta, muilta sukulaisilta ja naapureilta.

Varhain oman äitinsä menettämiseen liittyvät muistot olivat selvimmät esimerkit käyttämäni aineiston eloisista muistoista. Äidin kuolema langetti varjon haastateltavan lapsuuteen, vaikka varsinaisesti mennyt tapahtuma sivutettiin usein lyhyellä maininnalla esimerkiksi *kun isäni kuoli, jouduin ottamaan miehen roolin jo 12-vuotiaana tai muistan, kun äitini kuoli, ajattelin, että miten voin elää yksin, ilman äidin tukea*. Elämässä oli kuitenkin selvitty tavalla tai toisella vastoinkäymisistä huolimatta (ks. myös Eskola 1997).

Vanhimman sukupolven haastatelluissa oli yksi isoäiti, jolle hänen isänsä oli jo tuolloin antanut viikkorahaa. *Ei se millään palakihtenu, mutta koulua ku kävin ni viikkorahoja se jo sillo anto, että se ol viis markkoo aina viikossa* (isoäiti 84 v, 242). Juoksuasioiden toimittamisesta saadusta rahapalkinnosta oli yksi maininta. Jos oli rahalla palkitseminen harvinaista, poikkeavaa oli myös huomionosoituksilla palkitseminen. *Paijaaminen* tai poskelle taputus olivat kiitoksen osoituksena jääneet mieluisena muistona mieleen vain kahdelle isoäidille, joista toinen kertoo, että *se oli se palkinto se äidin halaus ja äidin joku poskelle taputus tai paijaaminen* (isoäiti 86 v, 217). Sanallisesta kiittämisestä oli lisäksi kuusi muistikuvaa, joista yhdestä on luettavissa palkitsemiseen liittyvä mieluisuus: *Isä oikeestaan, miten sen nyt sanois, kehui meitä tarvittaessa ja taputti pääläelle ja sanoi nyt teit hyvin* (isoäiti 71 v, 246).

Palkitsemiset, jotka olivat vielä tuolloin suhteellisen harvinaisia, muistettiin epätavallisina ja arkipäivästä poikkeavina hyvin.

7.2 Keskimmäisen sukupolven muistot omasta kotikasvatuksesta

7.2.1 Työtä, työtä ja vielä kerran työtä

Suuri osa keskimmäisenkin sukupolven vastaajista oli elänyt lapsuutensa maaseutu- ja ympäristössä³², jossa työ leimasi edelleen elämäntapaa ja sitä kautta myös tämän sukupolven ihmisten lapsuusaikaa.

Minun lapsuudessani oli paljon itsestänselvyyksiä. Asioita, jotka oli pakko tehdä. Siihen kuulu muun muassa tietyt työtehtävät, jotka oli pakko tehdä. Niin kuin poltto- puun ja vesien kantaminen, siivouksessa auttaminen ja se tehtiin. Ja muut maatalouteen liittyvät työt, ei siinä tarvittu mitään sen kummempia, kun isä tai äiti totesi, että ne on tehtävä (isä 51 v, 231).

Vaikka töitä piti olla alati tekemässä, työntekoon liittyvistä muistoista puhuttiin varsin toteavaan sävyyn ja pääosin neutraalisti. Tätä neutraalia suhtautumista voisi ainakin osittain selittää sillä, että vielä keskimmäisenkin sukupolven edustajien lapsuusaikana lapsi saavutti töistä suoriutumisen yleistä arvontoa ja hyväksyntää. Usein juuri työn tekemisen kautta mitattiin lapsen arvoa ja työtä tekemällä hänellä myös oli mahdollisuus liittyä oman yhteisönsä jäseneksi ja kasvaa lähipiirinsä kulttuuriin.

Lapsille asetetut, töihin liittyvät vaatimukset ja vastuut olivat suuria, koska lapsia pidettiin vanhempiensa töiden jatkajina. Lasten tuli opetella työntekoon jo varhaisessa iässä. Keskimmäisen sukupolven äiti (47 v, 281) muistikin työnku- vauksen ajalta, jolloin hän oli neljävuotias: *Työtä, työtä ja vielä kerran työtä. Neljä vuotiahana piti jo teherä lehemähaan aita, vaikka oli halu teherä ku tiäsi että päästethän lehemät pihalle. Ettei mun tartte mihinkään paimentamahan.* Hieman myöhempään ikään sijoittuva työntekoon muisto palautui mieliin toiselle äidille:

On joutunut jo pienempiään, siskojaan ja veljiään hoitamaan ja kaikkee tekemään. Ihan jo 7-vuotiaana, ekaluokalla olin koulussa. Vein pikkuveljen tarhaan aamulla, kun läksin kouluun. Oltiin auttamassa, pyykkiä huuhtomassa rannalla ja semmosia kaikkia töitä. Sitä, kun tosiaan joutunut siihen työhön osallistumaan. Ei mitenkään pakotettu, mutta sitä oli siinä mukana (äiti 36 v, 212).

Työtehtävät jaettiin tekijän iän ja taitojen sekä työvoiman tarpeen mukaan. Ensimmäisen näytteen lehmäaidan tekemiseen osallistuminen tuntuu tämän päivän näkökulmasta katsottuna ylivoimaiselta neljävuotiaan suoritettavaksi. Seitsemänvuotiaalta oli vaadittu erilaisista työtehtävistä suoriutumista muidenkin

³² Maaseutukulttuuri väistyi maassamme varsin myöhään. Maa- ja metsätaloudesta sai elantonsa v. 1940 yli puolet (59 %), v. 1950 lähes puolet (41 %) ja v. 1970 enää 18 % koko väestöstä (Talve 1990, 388).

keskimmäisen sukupolven haastateltujen mukaan. Köyhissä maataloissa 12-vuotiasta pidettiin jo riittävän vanhana jopa lähtemään vieraalle töihin.

Nuorempien sisarusten kaitseminen oli eräs työtehtävä, joka lankesi usein sisarussarjan vanhimmalle, myös pojalle: *On pitänyt nuoremmista veljistä huolta pittää, vaikka aina ei ole halunnu* (isä 48 v, 229). Hoitotehtävä ei useinkaan ollut omaa elämää rajoittavana mieluinen, koska perään katsottavia sisaruksia oli paljon ja hoitajaksot pitkiä. Toisaalta annetun työtehtävän suorittamista varjosti vielä tietoisuus siitä, että epäonnistuneesta tehtävän suorittamisesta saattoi seurata kaitsijalle rangaistus: – – *ja jos jossain vaiheessa ei tullut tehtyä niin kun käskettiin, niin kyllä se vitsa ei ollu tuntematon käsité* (isä 51 v, 231). Niinpä keskimmäisenkin sukupolven haastattelussa oli mainintoja siitä, kuinka vanhemmat olivat rangaisseet lastaan myös silloin, kun nuoremmalle sisarukselle oli sattunut tapaturmainen vahinko. Juuri näitä, omasta mielestä ilman syytä tai toisten puolesta saatuja rangaistuksia muisteltiin katkeruudella:

Minä sain selkääni ihan syyttä. Joku muu saatto tehdä jotaki, mutta ku minä olin vanhimmasta päästä, niin minä sain selkääni. Ku minen kahtonu niitä pienempiä. Että moon niinku tuntenu vääryyttä (äiti 47 v, 249).

Vanhimmalle lapselle langennut lastenhoitotehtävä oli osittain seurauksena vanhempien työntäyteisyydestä. Perheessä isällä ja äidillä molemmilla oli kädet täynnä töitä, eikä aikaa jäänyt lasten jatkuvaan valvontaan. Koska perheen pienimpiä lapsia ei voitu ottaa mukaan työmaille, oli jonkun sisaruksista jäätävä heitä vahtimaan.

Vanhempien aika ei myöskään riittänyt työtehtävien suorittamisessa vaadittavien konkreettisten ohjeiden antamiseen, jolloin töiden tekemiseen opeteltiin pääosin siten, että *oltiin siinä touhussa mukana ja seurattiin sivusta, mitenkä joku asia tehdään tai tapahtuu* (äiti 36 v, 212). Omista isovanhemmista, vanhemmista ja sisaruksista katsottiin mallia:

Ihan joka päivä **olin mummun perässä** ihan joka ikisessä askareessa ja äeti kuletti sen, minkä muistan, hirveen paljo **olin matkassa**. Aena olin pyörän tarakalla. Joka paekassa olin sen matkassa, mut siinä oppi sen (äiti 41 v, 239).

Siäl **kävelläh peräs** ja siinä kasvettih, kuunneltih ja nähtih (äiti 46 v, 219).

Tästä *mukana olemisesta, sivusta seuraamisesta ja perässä kävelemisestä* oli osalle keskimmäisenkin sukupolven haastateltavista jäänyt kotikasvatuksesta sellainen muistikuva, ettei heitä oltu lapsena *ehkä nykykäsityksen mukaan niinkään kasvatettu, se tapahtui vaan työn merkeissä ja työn ohella* (isä 48 v, 205). Tai kuten eräs äiti totesi: *Työn ja touhun keskellä – läsnäollessa* (äiti 43 v, 283).

Puhe kasvatuksesta ja kasvatuksen kohteena olemisesta oli monelle keskimmäisenkin sukupolven edustajista vierasta. Omat vanhemmat olivat ohjanneet työntekoon ja kurittaneet, mutta eivät vastaajien mielestä varsinaisesti kasvattaneet.

7.2.2 Rankaiseminen: *Jos oli jottain töllön töitä tehny, niin selkäsaunan uhka oli*

Keskimmäiseen sukupolveen kuuluvien muistot lapsuusajan kotikasvatuksesta nojautuivat vielä hyvin pitkälle kotona annettuihin fyysisiin rangaistuksiin. Eniten muistikuvia olikin juuri vitsarangaistuksen ja tukkapöllyn saamisesta (liite 4). Rankaisemisessa käytettyä apuvälinettä ei kuitenkaan nimetty aina vitsaksi, vaan muistoja oli myös piiskan, remmin, tuppi- ja nahkavyön, raipan ja remeliinin saamisesta.

Keskimmäisen sukupolven edustajia oli lapsena uhkailtu piiskalla. Vitsa oli ollut muistuttamassa lapsia pahoista teoista *ikkunan pielessä, oven karmissa, uunin lippaassa tai peilin päällä*. Usein vanhempien ei ollut tarvinnut muuta kuin osoittaa piiskaa sormellaan tai katseellaan, niin lapset olivat noudattaneet vanhempiensa tahtoa. Myös muista pelottelun välineistä oli mainintoja:

Meitä peloteltiin pienenä **kinkkaponkalla**. Isä pelotteli meitä **näkillä**. **Tuomaspiiskarit** kävi meitä lyömässä, eikä niitä saanu mennä piiloon. Ne piiskas sen takia, että lapset ois kilttejä, kun pukki tulee. Näin meitä ohjattiin ja kasvatettiin (äiti 54 v, 272).

Ainoo mitä mä niinku muistan mun lapsuudesta on se, että määrätynlaisia pelotteluja, koska mummo oli uskovainen ihminen, ni sen mä muistan, että se pelotteli joskus tämmöst villii ja eläväistä lasta sellasilla asioilla, ett jos en mä oo kiltti ni **Jumala heittää kuuman kiven päälle** tai **vetää tukasta tulijärveen** ja sit semmosen asian mä muistan sit et mä oon ollu jo isompi, koska tota mä määrätysssä iässä rupesin tätä reviiiriäni pikkusen niinku leventää – – mustalaisia hiekkakuopilla, et ne teki leirit sinne ja niit oli todella paljon ja ne tuli aina hevosilla ja niit hevosii oli aina ihan mahdoton määrä, ni mummo sai kesäsin pysyy mut kai aika likellä sitä mummolan taloo, kun se sano et, **jos en mä oo kiltisti ni mustalaiset tulee ja vie mut** (äiti 50 v, 223).

Pelottelun tarkoituksena oli ollut varjella ja suojella lasta erilaisilta vaaroilta, esimerkiksi kaivoon putoamiselta, veteen hukkumiselta tai metsään eksymiseltä. Toisaalta näillä yleisesti hyväksytyillä keinoilla tehostettiin lapsen kiltteyden ja kuuliaisuuden vaatimusta ja saatiin hänet pysymään poissa pahanteosta. Koska lapsessa on helppo herättää pelkoa, pelotteluilla tehostettiin kieltoja. Usein toistuvina menettelyinä ne yleensä myös muistettiin lapsuudesta hyvin.

Suomessa lapsia on 1900-luvulla peloteltu ja häرنätty erilaisilla kansanusko-
muksiin kuuluvilla olennoilla, kuten peikoilla, möröillä, noidilla, kummituksilla tai näkeillä (Hämäläinen-Forslund 1987, 203–204; Ruoppila 1954, 171; Tommola 1955, 7) ja myöhemmin hammaspeikoilla ja kilttejä lapsia joulunaikaan seuraavilla tontuilla (Virtanen 1984, 109). Vaikka pelottelua ja uhkailua pidettiin tehokkaina käyttäytymisen säätelijöinä, saattoivat ne pitkäaikaisesti käytettyinä kuitenkin aiheuttaa lapsille arkuutta ja pahoja unia vaarantaen samalla hänen psyykkistä kehitystään. (Ruoppila 1954, 175; Tommola 1955, 58–59.)

Keskimmäisen sukupolven vastaajatkin kuvailivat isänsä äitiään tiukemmaksi ja ankarammaksi kasvattajaksi. Perheessä isä teki yleensä päivät töitä kodin ulkopuolella, vieraalla työnantajalla tai pellolla, jolloin hänestä kerrotut muistikuvat liittyivät usein rankaisemiseen tai muihin erityistilanteisiin. Isästä kurittajana oli 15 muistikuvaa, esimerkiksi:

Isä antoi tarvittaessa selkään (äiti 41 v, 208).

Isästä muistan, et mä sain oikeen niinku remmiä persuuksille (isä 44 v, 217).

Pari kertaa on tuota isä rangaissu mua kunnolla antamalla tuppivyötä (äiti 48 v, 216).

Isä haki vitan ja ripsutteli (äiti 51 v, 253).

Perheessä isä miellettiin vanhimman sukupolven haastateltujen tapaan edelleen auktoriteetiksi ja vahvaksi määrääjäksi, jonka sanaa oli toteltava niin lasten kuin äidinkin. *Isän ei tarvinnu ko kerran yskästä, niin piti jo ymmärtää olla kunnolla* (äiti 55 v, 266) tai *isä ku suuttu, ni sillo oli oksat pois* (äiti 44 v, 234).

Isästä oli kuitenkin joitain mukaviakin muistoja, jotka liittyivät lasten palkitsemiseen ja isän kanssa touhuamiseen:

Isä saattoi joskus tuua karamellipussinkin, kun se oli sillä tuulella (äiti 51 v, 201).

– – sitten myöskin isähän niinku hirveen mielellään tai myö mänttiin yhdessä, oltiin kalassa ja ongella ja hän piti meitä matkassa ja puolelle ja toiselle, ja siinä vaiheessa kun ensimmäinen traktori oli, myö saatiin olla pukilla heti (äiti 51 v, 253).

Äidistä vastaavia positiivisia toimintaan liittyviä muistoja ei tuotettu, vaan äideistä kerrottiin lähinnä arjessa läsnäolevana, työteliäänä puurtajana. Keskimäisen sukupolven haastateltujen lapsuusajan perheissä äiti kantoi pääasiassa vastuun lastenkasvatuksesta vastaten jokapäiväisistä tilanteista ja arkisista kotitöistä. Äiti *oli navetalla, pyykillä, kutoi mattoja, leipoi* ja siinä ohessa myös *neuvoi, opasti, rohkaisi ja auttoi* lapsiaan sekä *keskusteli* heidän kanssaan. Myös Korhosen (1999, 191) ja Vilkon (1997, 202–204) tutkimuksissa lapsuuden äitejä kuvailtiin isää arkisemmin. Äidin työteliäisyys, toimeliaisuus sekä perheestä ja lapsista huolehtiminen korostui heidänkin tutkimuksissaan.

Lasten hoito ja kasvatusta kotona ovat kuuluneet usein äidin tehtäviin ja isän arvoa ja merkitystä kasvatustilanteissa on alettu korostaa vasta viime vuosisadan loppupuolella (Huttunen 1996, 1998). Vaikka isä ei vielä viime vuosisadan alussa paljoa osallistunutkaan lasten perushoittoon, oli hänellä perheessä ylin määräysvalta. Isän sanaa oli toteltava ja hänen tahtonsa oli lasten alistuttava. Isän antama kasvatusta kuvattiinkin ankaraksi ja vaativaksi. Isät toimivat usein vitsan antajina, mutta myös äidit saattoivat kurittaa. (Hämäläinen-Forslund 1987, 197–200; Ruoppila 1954, 28.)

Keskimäisen sukupolven haastateltujen äidit olivat pitäneet kuria tarvittaessa. Äidin muistettiin korottaneen ääntään tai tukistaneen kuitenkin vain neljässä haastattelussa. Joskus rankaisijana oli myös ollut oma isoäiti, jota piti totella. *Mut, kun vanhempi sano, että tämä on näin ja ne on ikää eläneet ja vanhempia kuin minä, niin se piti totella, enkä minä kavu sitä, että tottelin. Ite piti hakke vihta ja mummo anto vihtoo ja sano, että toista kertoo ei sua tämä tapahtua, eikä tapahtunukaan, koska minä pelekäsin sitä vihtoo* (äiti 40 v, 248). Äiti kunnioitti itseään vanhempia ihmisiä ja oli valmis toimimaan heidän ohjeidensa mukaan. Koska vitsa pelotti, sen saamista pyrki välttämään.

Fyysisten rangaistusten rinnalla keskimmäisen sukupolven vastaajien lapsuuden kotikasvatuksessa oli turvauduttu jonkin verran sanallisiinkin rangaistusmenettelyihin, joita luonnehtivia sanoja olivat:

puhuminen	ärhtäminen
nuhteleva	toruminen
saarnaaminen	huutaminen
komentaminen	rähjääminen
haukkuminen	räyhääminen
juputtaminen	pelotteleva

Maininnat olivat kuitenkin yksittäisiä, koska kasvatusmuistojen pääpaino oli tuolle ajalle tunnusomaisesti fyysisissä rangaistuksissa.

Vaikka lapsena saatu kotikasvatus oli ankaraa, ei saatuja fyysisiä rangaistuksia useinkaan muistettu pahalla: *Siis mulle on oltu hirveen jämäköitä kyllä, enkä muistele pahalla siinä, vaikka oon saanu vitsaa, mutta en muista pahalla. Se oli ihan paikallaan, mä olin itepäinen, rajat löyty* (äiti 46 v, 219). Saatuihin rangaistuksiin etsittiin perusteluja omasta tottelemattomuudesta, itsepäisyydestä tai väärästä teosta. Joskus omien vanhempien käyttäytymistä kyseenalaistettiin toteamalla, että *muistaa hyvin ku raippoja on saanu aina vähän väliä. Vaikkei mitään tehennykkää, niin eres varmuureksi annettiin, jottei tee* (isä 47 v, 215).

7.2.3 Kotona ei suuremmalti palkittu, elettiin vaan tavallista elämää

Lapsuudenaikaiset muistot palkitsemisesta liittyivät keskimmäisenkin sukupolven edustajilla lähinnä palkitsematta jäämiseen (liite 4). Kaikkiaan neljännes (28 %) haastatelluista kokikin jääneensä ilman palkitsemisia: *Ei se [palkitseminen] ollut tapana* (äiti 44 v, 252), *ei mua oo sen kummemmin palakittu* (äiti 45 v, 228) *eikä siihen aikaan palkittu niinku lapsia* (äiti 40 v, 243) olivat useimmin toistuvia mainintoja. Palkitsematta jäämistään haastateltavat perustelivat muun muassa vanhempien auktoriteetilla: *Ku jotain sanottiin, ni se oli niinku toteltava* (äiti 51 v, 253). Joskus lapsena luvattu palkkiokin jätettiin antamatta:

Ei mua oo, ei oo palkittu nuorena. Luvattu on, mutta ku on luvattu, niin sitä ei ookkan täytetty. No isä esimerkiksi ku mä hoijin Ristoa yötä päivää niin pilipalit. Ne oli sellaset puukengät. Ja sitte ku mä kysyin, että saanko mä ne pilipalit, niin isä sano, että hyvä kun leipää saat. Ei se kyllä kovin motivoitunu tekemään enää uutta uhrausta sitte (äiti 47 v, 249).

Saaduista palkitsemisista ei ollut jäänyt kyseiselle äidille minkäänlaisia muistikuvia ja sisaren hoidosta palkkioksi luvatut kengätkin jäivät saamatta. Kyseinen tapahtuma oli jäänyt äidin mieleen ehkä juuri pettymyksestä seuranneen mielipahan vuoksi.

Vaikka palkitseminen ja kiittäminen eivät olleet jokapäiväisiä vielä 1940–1950-luvunkaan kasvatuksessa, oli keskimmäisen sukupolven haastatteluisissa jo edellistä sukupolvea enemmän palkitsemiskuvauksia (liite 4). Sanallisesta kiittämisestä, kehumisesta ja kannustamisesta kerrottiin yhteensä 14 muistikuvaa (16 %). Omilta vanhemmilta saatua pientäkin kiitosta tai tunnustusta pidettiin

mieluisana ja sitä muisteltiin lämpimästi: *Äiti muisti aina kiittää, että sä oot nyt viittinyt ja jaksanut tehdä ja oot taas auttanut* (äiti 45 v, 256).

Lasten palkitsemiset liittyivät pääosin tarmokkaaseen työntekoon tai hyvin suoritettuihin töihin:

Hyvin suoritetusta työstä saattoi saada joskus pikkuleivän tai pullapalasen. Se oli aikamoinen kiitos, kun sen onnistu saamaan. Ja sitten vielä enemmän, jos isä sattui sanomaan, että kylläpä teit kuin mies nuo hommat, niin sehän tunnusti rintaa nostavan ihan kovasti (isä 51 v, 231).

Pikkuleivän tai pullan saaminen ei ollut keskimmäisen sukupolven vastaajien lapsuudessa varmasti mikään jokapäiväinen palkkio. Sisältyiväthän kakut ja muut herkut vielä useassa perheessä lähinnä juhlahetkiin. Lapsille mieluisena palkitsemistapana muistettiin myös karkin saaminen, josta tosin oli vain kaksi mainintaa. *Viiden pennin tikkari* oli annettu palkkiona ahkerasta työnteosta ja toisessa tapauksessa karkkia oli käytetty houkuttimena juoksuasioiden toimittamiseen. *Joku kotona asuva setä tarvihti jotaki apua, niin hyvinnii äkkiä suatettii sanno, että suat karamelliä, kun tiet sitä taekka tätä, ja tiet sen ja sen palveluksen* (isä 51 v, 231). Lapsilla oli vikkelät jalat ja palvelualtis mieli, joten heitä pyydettiin pienten asioiden toimittamistehtäviin varsin yleisesti.

Sen lisäksi, että palkitseminen sidottiin työntekoon, se yhdistettiin kolmessa perheessä urheilukilpailuissa menestymiseen. Hyvästä kilpailusuorituksesta oli annettu tunnustuksena uusia harrastusvälineitä.

7.2.4 Normaalisti on neuvottu ja ohjattu – tarpeen mukaan

Keskimmäisen sukupolven haastateltavilla oli neuvomiseen ja ohjaamiseen liittyviä muistoja enemmän kuin vanhimman sukupolven vastaajilla (liite 3). Lapsena saaduissa neuvoissa ja ohjeissa korostuivat vanhimman sukupolven edustajien tapaan ahkera työnteke (12/85), rehellisyys (9) ja toisten kunnioittaminen (4). *Kädestä pitäen neuvominen* toistettiin useasti, vaikka vastaajat eivät tarkentaneetkaan tässä yhteydessä annettujen neuvojen sisältöä. Toisaalta keskimmäisenkin sukupolven haastateltujen kohdalla lasten neuvomiset ja ohjaamiset toteutettiin käytännössä pitkälti niin, että vanhemmat määräsivät mitä tehdään ja mitä ei. *On vaan sanottu suoraan, teet näin ja näin* asioita sen tarkemmin neuvomatta, selittämättä ja perustelematta.

Kyseiselle ajalle ominaisesti luotettiin myös siihen, että lapset oppivat pitkälti sivusta seuraamalla:

Nehän [opit] kulkee maataloude tavallah isältä pojalle, ett siäl kävellääh peräs ja jopa parhaan aikaan meit ol kolme sukupolvee miä, isä ja isänisä. Siinä sitä kasvettih, kuunneltih ja nähtih ja siitähän se lähtee. Tavallah. Käytännön opetusta nii. No ehkä se meil ainakii äidin osuus neuvojana jäi vähemmälle, tollasis työasiois (isä 49 v, 218).

Oppi oli kulkenut perinteisesti isältä pojalle eikä maataloustöiden opettamiseen oltu äitiä tarvittu. Kolmen sukupolven miehet olivat tehneet töitä rinta rinnan. Muita tällaisia jokseenkin harmonisia kuvauksia kolmen sukupolven edustajien yhteiselosta ei tähän aineistoon sisältynyt. Mikäli isovanhemmat asuivat samassa talossa, heihin viitattiin ikään kuin yksilöinä eikä niinkään osana suvun ketjua.

Vaikka jo lähes puolet keskimmäisen sukupolven edustajista muisti lapsena saaneensa neuvoja ja ohjeita, pidettiin niitä osittain vielä riittämättöminä. Yhtenä tällaisena neuvontakynnyksen ylittämättömänä teemana mainittiin lapsen sukupuoliuuteen liittyvät asiat. Vielä 1900-luvun puolivälissäkään vanhemmilla ei ollut tapana kertoa lapsilleen näistä asioista. Niitä peiteltiin ja salailtiin useamman sukupolven ajan, jolloin perheen vanhemmat sisarukset tai ystävät toimivat neuvonantajina.

Minusta ei niinku neuvottu ei oikein mittään, että oltiin niinku hirveen pimennossa, että ei tiijetty **semmosia asioita** niinku lapset nykyään tietää, mutta kai se oli iha tavallista, ettei lapsille puhuttu **semmosia asioita**. Vanhempien taustatkii oli semmoset nii ei kai osaa oikei neuvoo tai kai ne neuvo sen, minkä osasivat. Sitten ihan tämmösiä kotitöitä neuvottiin, miten tehtiin, ja niitä tehtiin paljon, ainakin tytöt teki. Ja opetettiin, että omillaan piti pystyä toimeen tulemaan ettei kenenkään nurkkiin tarvis jäähä loisimaan ja että **kunnolla, kunnolla pitää olla** (äiti 43 v, 214).

Vastaaja risteilee muistoissaan sekä omien henkilökohtaisten tuntemustensa että kollektiivisesti jaettujen muistojen välillä. Lapsuudenkodissa oli hänen mielestään vaiettu sellaisista asioista, joista olisi pitänyt puhua. Tätä tämä äiti oli kuitenkin valmis puolustelemaan tavallisena, laajemminkin näyttäytyvänä piirteenä *lapsille ei puhuttu semmosia asioita* -tyyliin. Samansuuntaisia kokemuksia ilmaisivat myös Pohjolan (1999, 96) ja Kososen (1998, 73–76) tutkimuksen naiset viitatessaan seksuaalisia ilmiöitä ympäröivään salaisuuksien ja hiljaisuuden kehään. Myös Korkiakankaan (1996, 39) mukaan seksuaalisuus on ollut suomalaisessa yhteiskunnassa tabu, josta ei ole julkisesti eikä yksityisesti puhuttu.³³

Edellisessä aineistokatkelmassa toistui myös viime vuosisadan vaihteesta jatkunut kansanomaisen lastenkasvatuksen tavoite kasvattaa lapsista omilla töillään toimeentulevia, yhteiskuntaan sopeutuvia kunnan kansalaisia (Ruoppila 1954, 182–183). Muistoja *kunnolla pitää olla* -tyylisestä neuvomisesta kertoi kolme muutakin keskimmäisen sukupolven haastateltua. Tällöin *kunnan ihmisenä elämiseen* kytkettiin hyveinä rehellisyys, toisen ihmisen kunnioittaminen, ahkera työnteko ja taloudellisesti omillaan toimeen tuleminen. Toisten elätettäviksi ei saanut jäädä.

7.2.5 Keskimmäisen sukupolven poikkeavia kasvatuskuvauksia: *Äitee huuti ja anto tukkapöllyä*

Äiti käytti sanontaa, kun sain selkään, sano aina, että ei se kippee, vaan se häppee. Äiti on ollu mulle se kauheen vahva kasvattaja. Oikeestaan oon äidin kanssa eläny koko lapsuuteni kahdestaan. **Äiti on kyllä vieläkin auktoriteetti ja jopa pelon aihe** (äiti 40 v, 243).

Keskimmäisen sukupolven haastateltavat muistelivat äitiään harvoin rankaisijana (4/85) ja vitsan antajana. Tässä haastateltavan äidin mieleen olivat jääneet vieläpä oman äidin sanatkin, jotka hän oli lausunut rangaistusta antaessaan. Äidillä oli ollut merkittävä asema tyttärensä kasvatuksessa ja äiti muistettiin edelleenkin

³³ Erityisesti syvä hiljaisuus, "aukko" on verhonnut suomalaisen agraarin perinteen ja muistitiedon kokoelmassa homoseksuaalisuusteemaa (Löfström 1999, 107–109).

vahvana kasvattajana ja auktoriteettina. Lapsuuden kotikasvatus oli ollut hänellä tiukka ja kuri kova.

Yleisestä linjasta poikkeavan muiston kertoi myös toinen äiti:

Minua ei ole palkittu, no ohjattu tietysti on, on ohjattu oikein tekemään. Se on ollu niin luonnollista se tekeminen, ei ole tarvinnut palkita eikä paljo ohjatakkaan. Ei ole käytetty rankaisukeinoja. Ei oo, en oo saanu selekään ikinä, kun mä en oo ikinä ollu tuhma. Mä oon ollu älyttömän kiltti (äiti 50 v, 241).

Vastaajana ollut äiti koki jääneensä lapsuusaikana vaille palkkioita. Toisaalta hänen hyvä ja moitteeton käyttäytymisensä olivat säästäneet hänet rangaistuksil-takin. Tätä äidin esittämää tuhma-kiltti-vastakkainasettelua ei esiintynyt tässä aineistossa kovinkaan useasti. Keskimmäisen sukupolven edustajien lapsuusaika-na kiltteys ja tuhmuus yhdistettiin vielä lapsen itsensä ominaisuuksiin, hänen luonteenpiirteisiinsä. Tänä päivänä lapsen kiltiksi ja tuhmakeksi nimittämistä kehoitetaan välttämään.³⁴

Palkitsemisesta oli jäänyt erälle äidille varsin poikkeava muistikuva:

Että kun minä tein töetä niin mulla oel semmoset taksat, että puita ku hain pirtin uuniin, se oel 20 penniä siihen aekaan. Toen minä sitte yhen puun tae kaks. Siinä oel vähä semmonen hankemaa [urakka] otettu ka sillee (äiti 41 v, 239).

Äidille lapsena maksettua rahapalkkaa ei oltu varsinaisesti sidottu tehdyn työn määrään. Toinen keskimmäisen sukupolven haastatellun poikkeava palkitsemis-muisto liittyi sanalliseen palkitsemiseen.

Mut esimerkiksi palkitseminen, niin isä oli esimerkiks hirveen herkästi anto tunnustus-ta, silleesti vieraihenki aikaan sillä tavalla, että jopa sen tunsu ite kiusallisena. Mutta isä sano aina tekemisistä ja muista (äiti 51 v, 253).

Vaikka lapsia sanallisesti jo palkittiinkin, oli vielä 1900-luvun puolivälinkin kasvatuksessa yleisenä, vallalla olevana uskomuksena, ettei *lasta saa kehua lapsen kuullen*. Omaa lasta ei ollut tapana kehua naapurienkaan kuullen.

7.3 Nuorimman sukupolven muistot omasta kotikasvatuksestaan

7.3.1 On neuvottu ja ohjattu ehkä vähä liikaakin

Nuorimman sukupolven haastateltavat kokivat saaneensa neuvoja ja ohjeita paljon (liite 3). Heitä oli neuvottu edellisten sukupolvien tapaan muun muassa kunnollisuuteen (9/85), toisen huomioon ottamiseen (7) ja rehellisyyteen (5). Muistoja oli myös yksittäisissä arkipäivän toiminnoissa neuvomisesta, esimerkiksi kengännauhauhojen solmimisesta ja pöytätapojen opettamisesta. Lapsuuden

³⁴ Tätä ajatustapaa tukevat esimerkiksi perheille neuvolassa jaettavat Mannerheimin lastensuojeluliiton "Lapset eri ikäkausina" -ohjelehtiset.

kotikasvatuksessa ei enää korostunut vanhempien kunnioittaminen (3) eikä kuuliaisuus (1). Myös työntekoon ohjaaminen väistyi.

Työnteon asemesta neuvoja, ohjeita ja kannustusta oli suunnattu erilaisiin koulunkäyntiin ja harrastuksiin liittyviin asioihin (8): *Äiti auttoi mua läksyjen teossa* (tytär 22 v, 256) ja *on ohjattu pitämähän suvun käsityö- ja musiikkitaitoa yllä. Äiti on opettanu pienenä virkkaamahan* (tytär 21 v, 233). Useimmiten äiti oli neuvonut läksyjen teossa isän kannustaessa urheiluun tai muihin harrastuksiin.

Muistoja oli myös liiallisesta neuvomisesta: *Neuvottu on joka paikassa, joka tilanteessa ja aina* (poika 20 v, 248), *ehkä joskus liiankin perusteellisesti* (tytär 19 v, 242) ja jopa *häiriöksi asti* (poika 28 v, 220). Nuorimman sukupolven haastatelluista (poikia) kaksi koki jääneensä vaille riittäviä neuvoja ja ohjeita.

Omasta lapsuudesta muistettiin muitakin sanallisia ohjaamistapoja, kuten puhumista, selittämistä, keskustelemista, sovittamista ja pyöreän pöydän neuvotteluja. Vanhemmat olivat perustelleet näkemyksiään ja ottaneet huomioon myös lastensa mielipiteitä.

Kasvattaessaan meitä vanhempani ovat keskustelleet asioista kanssamme, osallistuneet harrastuksiin ja kannustaneet niissä. Tunnen, että hellyys ja turvallisuuden luominen on ollut aina jotenkin mukana. Riidat on aina pyritty sopimaan ennen nukkumaan menoa. Vanhemmat pyrkivät myös jotenkin tekemään meitä tietoiseksi siitä, että jokainen on tavallaan toisilleen esimerkkinä ja että kukaan ei kai halua olla huono sellainen. Nirsoilua, ennakkoluuloisuutta, epärehellisyyttä, passiivisuutta muiden muassa ei hyväksytty tai ainakin piti sitten osata perustella kantansa (tytär 19 v, 217)

Tytär kuvaili vanhempansa varsin aktiivisina kasvattajina, sillä olivathan vanhemmat osallistuneet, keskustelleet, kannustaneet ja pyrkineet sopimaan. Lapsuudenkodista muistettu kasvatusta kuvailtiin myönteiseksi. Hellyys ja rakkaus olivat aina mukana ja riidatkin sovittiin aina ennen nukkumaan menoa. Vastavuoroisesti lapsilta oli odotettu ennakkoluulottomuutta, rehellisyyttä ja aktiivisuutta. Liitteessä 3 (taulukko 3) on yhteenveto vanhimman, keskimmäisen ja nuorimman sukupolven edustajien muistamista lapsena saaduista neuvoista ja ohjeista.

7.3.2 Palkittu on kiitoksella, rahalla tai jollain tavalla

Nuorimman sukupolven edustajien saama kotikasvatusta erosi vanhimman ja keskimmäisen sukupolven vastaajien kuvaamasta lapsuuden kasvatuksesta erityisesti palkitsemiseen liittyneiden muistojen osalta. Palkitseminen ja erityisesti materiaalien palkkioiden antaminen lisääntyivät elintason nousun myötä, jolloin ne sisältyivät jo itsestään selvinä osina nuorimman sukupolven haastateltujen saamaan kasvatukseen (liite 4). Palkkioina oli annettu rahaa (22 %), karkkia (18 %), jäätelöä, urheiluvälineitä, yllätyksiä, vaatteita ja leluja. Vanhemmilta saatiin rahaa yleisesti nyt myös viikkorahan muodossa. Viikkorahaa ei kuitenkaan oltu annettu kaikille nuorimman sukupolven haastatelluille ja osan oli pitänyt ansaita viikkorahansa kotitöitä tekemällä. Myös mummo oli palkinnut rahalla: *Ja mummu on varsinki sellaanen, jotta se antaa meille serkuksille aina syksyllä, joulun aikahan ja keväällä jonkun verran rahaa. Tai sitte mennähän yhyres mummun kans kaupungille ja se ostaa jotaki vaatteeta tai sitte mitä ny sattuu tarvittemahan* (tytär 21 v, 233).

Sanallisesta palkitsemisesta oli muistikuvia lähes puolella (45 %) nuorimman sukupolven haastatelluista. Muistoja oli lapsena kehumisesta (21/85), kiittämisestä (11) ja kannustamisesta (6). Mainintojen määrä oli näin ollen huomattavasti suurempi kuin kahdella aiemmalla sukupolvella. Nyt lapsia olikin kehuu ja kiitetty avoimemmin muidenkin ihmisten läsnäollessa eikä kiteytyneen uskomuksen *lasta ei saa kehua lapsen kuullen, ettei se ylpisty* mukainen kasvatus ollut enää voimassa:

Ainaki minä muistan, että jos osasin jonku asian tai näytti, että mulla on lahjoja johonkin asiaan, nii isä varsinkin kannusti mua siinä. Se oli mulle tärkeä asia, kun isä kannusti ja muistan sen myöhemminkin. Mielelläni teki sitä asiaa, josta oli kehuu (poika 26 v, 258)

Saatuja kiitoksia muisteltiin lämmöllä. Samalla kehuu ja kannustukset valoivat uutta uskoa omiin kykyihin nopeuttaen ja parantaen annettujen tehtävien suorittamista.

Hellyydenosoitusten, *syli, halaus, rutistus, päänsilitys*, saamisesta palkitsemistilanteissa kertoi kahdeksan haastateltua. Lisäksi nuorimman sukupolven edustajat muistivat lapsuudestaan erilaisia etuoikeuksilla palkitsemisia: myöhempi kotiintuloaika, kirjan lukeminen, vapautus perjantaisiivouksesta, matkan tai luottamuksen antaminen. Omaan lapsuuteen paikantuvat muistot palkitsemisista olivat kirjavia ja nyt palkkioita saatiin muustakin kuin ahkerasta työnteosta. Etenkin hyvistä koulusuorituksista oli palkittu:

Ja tietysti jos koulussa on tullut hyviä numeroita, niin on sitten saanu vaikka viisi markkoo ja saanu käyvä karkkia ostamassa. Jos tuli kymppi, niin tuli kymppin raha (tytär 20 v, 244).

Saadun palkkion suuruus oli sidottu koulusuorituksen onnistumisen tasoon. Myös mummolta oli saatu koulusuorituksiin liittyviä palkkioita: *Ja mummo tietysti joskus on. Todistusta oon käyny näyttämässä. Että niinku satasen heittäny silleen* (tytär 18 v, 212) ja *no se saatto olla, että toinen mummu palkitsi, jos pääsi luokalta* (tytär 25 v, 273). Raha on palkkiona mieluisa ja konkreettinen ja niinpä sen saaminen yleensä myös muistettiin. Pienempi perhekoosta ja lastenlasten määrän väheneminen ovat osaltaan korostaneet isovanhempien roolia myös perheen tukijana ja taloudellisesti auttajana (Roos & Rotkirch 1997, 10). Isovanhempiin uskalletaan turvautua useammin, kun mahdollisen avun tarvitsijoita on vähemmän.

Nuorimman sukupolven edustajien muistot isovanhemmistaan liittyivät kaikki palkitsemiseen yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, jossa heitä muisteltiin yhteisen ajan jakajina. *Kun äitillä oli paljon työtä, niin mummo kaitsi minua ja luki aina Aku Ankkaa. Toisaalta vaari korjasi moottorisahoja pihamökissä ja usein istuskelin siellä ja kuuntelin tarinoita* (poika 19 v, 218). Yhteiset hetket isovanhempien kanssa muistui mieleen lämpiminä ja tarinat entisaikain elämästä mieluisina. Isovanhempien ja lastenlasten välille voi tällaisten hetkien kautta rakentua lämmin ystävyysuhde, johon kuuluu erilaisten neuvojen ja ohjeiden antamista sekä sosiaalisten ja käytännön taitojen välittämistä. Isovanhemmilla on usein lapsen omia vanhempia enemmän aikaa vastata myös lasta askarruttaviin kysymyksiin. Tämä puolestaan luo mahdollisuudet isovanhempien ja lastenlasten välisille syvällisillekin keskusteluille (ks. Hurme 1988; 1991).

7.3.3 Rangaistu on tiukalla keskustelulla, kotiarestilla ja kerran jopa pienellä risun pätkällä

Nuorimman sukupolven edustajien lapsuudessa kuria ja järjestystä oli ylläpidetty useimmin erilaisin sanallisin kasvatusmenettelyin. Heille oli lapsena *huudettu päin naamaa ihan täysillä* (tytär 20 v, 284), *pidetty pieniä ja hirveitä saarvoja* (tytär 19 v, 280), *tiukkoja puhutteluja* (tytär 19 v, 227) tai *annettu pahoja nootteja* (poika 19 v, 218). Muita mainittuja sanallisia rankaisumenettelyjä olivat muun muassa:

keskusteleminen	kieltäminen
toruminen	nuhteleva
varottaminen	komentaminen
nalkuttaminen	moittiminen
saarnaaminen	haukkuminen
rähjääminen	karjuminen

Rankaisemiset olivat liittyneet lasten ja vanhempien välisiin erimielisyyksiin tai omaan *jääräpäisyyteen* ja *kovakorvaisuuteen*: *Jos joku asia ei tullut selväksi* (tytär 30 v, 201) tai *sana ei mennyt hyvällä perille* (tytär 19 v, 206). Myös tuhmien tekojen ja kiukuttelun muistettiin johtaneen rangaistukseen. Kotikasvatusmuistoja oli myös lapsena saaduista erilaisista kiristyksistä ja uhkauksista (17/85):

Et mene koskaan sinne tai et saa rahaa käyttöön.
 Jos et tee sitä, ni ei tuu viikkorahaa.
 Jos et tee sitä ja sitä, lelut lähtee sitte kellariin.
 Jos sinä ja Mikko vielä tappelette takapenkillä, niin jääte kävelemään.

Väliaikaisista edun menetyksistä, kuten viikkorahan, karkkipäivän tai ruoan väliin jättämisestä, kotiintuloajan aikaistamisesta sekä kauppareissusta syrjäyttämistä oli yhteensä 10 muistikuvaa. Joskus rangaistuksena oli määrätty lisää tiskivuoroja tai muita ylimääräisiä töitä. Myös arestissa (eristyksissä) istumistaan muisteli lähes viidesosa (19 %) nuorimman sukupolven haastatelluista.

Pienenä, jos asia ei mennyt hyvällä perille, minut käskettiin omaan huoneeseen ja pysymään siellä, kunnes osasin olla kunnolla – isompana oli sitten aresti vastaava rangaistus (tytär 19 v, 206).

Kotiarestissa ollessaan tyttären oli pitänyt pysyä omassa huoneessaan rauhoittumassa ja miettimässä käytöstään siihen saakka, kunnes omilta vanhemmilta oli saatu lupa tulla pois. Ulkoilla ei kotiarestin aikana voinut.

Vaikka nuorimman sukupolven vastaajien saamat rangaistukset olivat lieventyneet, oli heistä yli kolmasosa (36 %) saanut *vitsaa*, *risun pätkää*, *remmiä* tai *selkäsaunoja* lapsuudessaan. Määrä oli pienempi kuin Pulkkinen (1985) pitkittäistutkimuksessa³⁵, jossa kaksi kolmasosaa haastatelluista oli saanut selkäsaunoja

³⁵ Pulkkinen pitkittäistutkimuksessa haastateltiin vuonna 1980 20-vuotiaita nuoria (67 poikaa, 68 tyttöä). Syntymävuotensa perusteella haastateltavat olisivat sijoittuneet tutkimukseni nuorimpaan ikäryhmään kahta keskimmäiseen sukupolven kuuluvaa vastaajaa lukuunottamatta. Pulkkinen pitkittäistutkimuksen haastattelut sijoittuivat 16–17-vuotta aikaisempaan kuin tutkimukseni sukupolviaineiston haastattelut eli aikaan, jolloin ruumiillista kurittamista ei vielä oltu laissa kielletty.

vitsalla, remmillä ynnä muilla annettuina. Nuorimman sukupolven vastaajien mukaan vitsan saamista ei enää oltu pidetty itsestään selvänä seurauksena väärästä käyttäytymisestä eikä sitä näin ollen oltu annettu toistuvasti. Varsin yleisesti sillä oli rangaistu *yhen kerran, kerran, pari kertaa, tosi harvoin* tai *joskus*. Ja tällöinkin piiskaamista edelsi jo useita vanhempien lausumia varoituksia.

Äitini varoitti minua monta kertaa ja jos varoitukset eivät menneet perille, seurasi jokin ankarampi kurinpalautustoimenpide. Fyysinen kurinpalautus ei ollut yleinen, mutta joskus siihenkin äitini turvautui (tytär 22 v, 256).

Tämä muisto oli nuorimman sukupolven edustajien puheessa ainoa, jossa äiti muistettiin *kurinpalautuksen* antajaksi. Muissa 'äiti rankaisijana' -muistoissa (6) äiti oli uhannut vitsalla, vetänyt joskus ponihännästä, antanut tukkapöllyä ja luunap-peja sekä istuttanut rauhoittumishetkiksi koville puutuoleille. Perheissä isän (14) muistettiin toimineen rankaisijana äitiä useammin. Isä oli uhkaillut *remeliinillä* ja antanut *selkään* sekä perheen tytöille että pojille.

Vaikka tämän tutkimuksen nuorimman sukupolven edustajien lapsuusaikana ruumiillista rankaisemista ei vielä oltu laissa kielletty, oli julkisessa keskustelussa (esim. neuvolat ja tiedotusvälineet) jo puhuttu sen mahdollisista haittavaikutuksista. Tämä oli saattanut vaikuttaa siihen, että vitsan tilalle tai rinnalle oli usein valittu vitsalla uhkailu (8/85) tai jokin lievempi fyysinen rankaisemistapa, kuten tukkapöllyn (28/85) tai luunapin antaminen. Tukkapöllyä muisti saaneensa lähes kolmannes³⁶ haastatelluista nuorimman sukupolven vastaajista. Neljännes nuorimman sukupolven haastatelluista ei muistanut lapsuudestaan minkäänlaisia fyysisiä rankaisumenettelyjä (liite 4). Pulkkinen (1985) tutkimuksessa näitä vastaajia oli ainoastaan 12–15 %. Kun kyseisen tutkimuksen tuloksia vertaa tutkimukseni tuloksiin, näyttää siltä, että rangaistukset ovat lieventyneet.

Muistot fyysisestä rankaisemisesta liittyivät usein yksittäiseen *kiukutteluun*, *hölmöilyyn*, *tuhmaan tekoon* tai *isoon rikkeeseen*. Saatuja rangaistuksia ei edelleenkään muisteltu katkeruudella vaan asetettuja rajoja pidettiin tarpeellisina esimerkiksi huomauttamalla, että *eihän sitä tiä, miten hunningolle olis voitu mennä, jos ne olis antanu tehä ihan kaikki* (tytär 24 v, 213).

7.3.4 Nuorimman sukupolven poikkeavia kasvatuskuvauksia: *Palkitseminen on lähinnä sitä, että saa ruokaa syödä ja saa olla kotona*

Palkitseminen eri muodoissaan ilmensi parhaiten nuorimman sukupolven edustajien saamaa kotikasvatusta. Elintaso oli noussut, jolloin vanhemmilla oli nyt ensi kertaa mahdollisuudet antaa lapsilleen erilaisia materiaalisia palkkioita. Niinpä seuraava muisto lapsuusajan palkitsemisesta poikkesi muista kerrotuista kasvatuskuvauksista:

Palkittu on tosi vähän, aivan liian vähän ja rangaistuksia on taas tullu paljon enemmän. Aina on pitänyt tehdä töitä, että palkitaan ja sittenkin, jos palkitaan. Palkitseminen on lähinnä sitä, että saa ruokaa syödä ja saa olla kotona. Emmä sit tiedä onko mua muulla

³⁶ Pulkkinen (1985) tutkimuksessa tukistukset ja näpsäytykset oli yhdistetty yhdeksi luokaksi ja niitä oli saanut neljännes haastatelluista nuorista.

lailla palkittu. Ehkä ny ei oo niin paljon rangastu. Ainakin on neuvottu, mitä äänestä (poika 21 v, 261).

Aineistokatkelma välittää lukijalle kuvan kasvatuksesta, johon ei palkitsemista kuulunut tai se oli kokonaan sidottu tiukasti työntekoon. Vaikka vastaaja oli asunut lapsuutensa kaupungissa hänen oli pitänyt tehdä töitä *aina*. Pojan muusta aineistosta poikkeavassa vastauksessa epäselväksi jää aina-sanana merkitys, mitä sillä tarkoitetaan tässä yhteydessä. Olisi suoraviivaisempaa uskoa, että kyse onkin joistain tietystä työsuorituksesta ja siitä palkitsemisesta kuin ainaisesta työnteosta. Vastaajan epäröintikin jättää varaa arvailulle: *Emmä sit tiedä, ehkä ny ei oo, palkitseminen oli lähinnä jne.*

Lapsena saatuja rangaistuksia muisteltiin yleensä sopivina ja ansaittuina. Seuraavassa kuvailtu rangaistus sen sijaan oli muusta aineistosta poikkeava:

Ja sitte yks semmonen rangaistus on kyllä kans mitä on käytetty aika paljonkin niin, no paljon ja paljon, mut muutaman kerran muistan, että uhkailtiin, että saat piiskaa ja sit itte piti lähteä se piiska hakemaan jostain. Ja minähän reippaana tyttönä lähdin sitä piiskaa jostakin koivusta kättelemään, sitä piti pihalla jo kokeilla valamihiksi, että takapuoleen vähä itteänsä lyödä, mikä tuntuis sellaselta mukavammalta niistä. Aika pieni oksa sieltä sitte aina tuli mukaan, ettei ottas kipiää. Mutten mä kuitenkaan ikinä sitä piiskaa saanu, että ne sitt pantiin aina kerättiin semmosiin hirvensarviin odottamaan, eikä niitä sieltä ikinä oikiastaan muista, ois pois otettukaa. Mutta sielä se aina se piiska ja odotti että – – muttei mua koskaan kuitenkaan lyöty. Mutta se oli semmonen vain uhkailu, että se piiska piti hakea ja kyllä sitä yleensä sillä jo huomaa, että taas vähän oli tyhmyyksiä tehny, kun sitä piiskaa piti lähteä hakemaan (tytär 23 v, 281).

Aineistonäytteestä on tulkittavissa tyttären tunteet. Etukäteen ei voinut tietää rangaistaisiinko vitsalla tällä kertaa ihan oikeasti. Vaikka vitsa oli sopivaksi testattu, helpotus oli suuri, kun vitsaa ei käytettykään. Rangaistus oli kuitenkin saatu ja oma tyhmyys huomattu.

Toinen poikkeava rangaistusmuisto liittyi *saippuan syöttämiseen* eli suun pesemiseen saippualla:

No yhen kerran mä oon syöny saippuaa, kun mää kirosin, seki oli just näitä perinteisiä, mitä on kuullu, että on ja sit ajattelee et ei ikinä – no tommosii mä en välttämättä niinku käyttäs (poika 18 v, 219).

Vaikka aineistokatkelman poika viittasi tämän menettelyn *perinteisyyteen*, oli koko sukupolviaineistossa vain kaksi mainintaa suun saippualla pesemisestä. Molemmat maininnat tuotettiin nuorimman sukupolven haastatteluissa. (Vrt. Aukia 1984, 179; Ruoppila 1954, 137.) Mieleen jäänyt rangaistus oli langennut myös eräälle pojalle, kun hän muisteli tupakanpoltosta kiinnijäämistään: *Mamma pakotti polttamaan seurassaan aina vain lisää ja lisää* (poika 30 v, 265). Tehokkaana muistettiin myös kaupasta karkin varastamisesta seurannutta rangaistusta, kun näpistetty tavara piti itse palauttaa kauppaan ja tuntea häpeä.

7.4 Kun minua kasvatettiin – yhteenvedoa kotikasvatusmuistoista

Lapsuuden kotikasvatusmuistot paikantuivat kotiin ja siellä saatuihin kokemuksiin ja koettuihin tuntemuksiin. Osa muistetuista tapahtumista kerrottiin yleisellä tasolla osa syvemmillä henkilökohtaisella tasolla. Yleisemmällä tasolla liikkuneita muistoja olivat erilaiset kuvaukset yleisistä elinoloista, kodin tapahtumista sekä omista vanhemmista ja sisaruksista. Sen sijaan henkilökohtaisemmat muistot liittyivät erilaisiin töiden tekemisiin ja lapsena saatuihin rangaistuksiin ja palkkioihin.

Muistelussa yksityinen ja yhteinen risteilivät. Tämän voi havaita siinä, miten työnteko ja työntekoon liittyneet muistot jäsensivät vanhimman ja keskimmäisen sukupolven haastateltujen kotikasvatuksesta tuotettuja muistoja. Näiden sukupolvien lapsuuden aikaisessa elämänmenossa työnteon teema näyttäytyi vahvana, ikään kuin yhteisön määräämänä suuntaviivana, yhteisinä olosuhteina tai ”yhteisöllisen muistin säilömänä käsityksenä”, kuten Helsti (2000, 26) kotisyntytyksiä käsittelevässä tutkimuksessaan toteaa. Myös Korkiakankaan (1996) lasten työnteon ja leikkien muistelua käsittelevän tutkimuksen tuloksissa erityisesti vanhimpiin sukupolviin kuuluvien ihmisten muistoissa työnteon nähtiin määrittävän kaikkea elämänmenoa.

Työn tekemistä ja työteliäisyyttä pidettiin yhdenlaisena perinteenä ja uskona, että elämän voi muuttaa työtä tekemällä paremmaksi. Vielä 1940–1950-luvun Suomessakin oli vahva usko ja pyrkimys päästä työnteon ja ahkeruuden kautta irti jatkuvasta aineellisesta niukkuudesta (Strandell 1984, 242–243). Tuohisen (2000, 245) mukaan työteliäisyys ei ole Suomessa koskaan ollut ainoastaan kovaa työntekoa ja kunnialla suoriutumista vaan se on ollut aina myös tyydytystä tuottavaa ”taitavuutta, osaavuutta, neuvokkuutta ja hallintaa”. Lapset oppivatkin vanhemmiltaan jo varhain, miten oman elämän muuttaminen parhaiten onnistuu (ks. Jallinoja 2000a, 225).

Työnteon teemojen korostumista voitiin tässä tutkimuksessa pitää odotettuna, koska yksi tuonaikainen, vanhan kansan tavoite oli totuttaa lapsi varhaiseen työntekoon (Virtanen 1988, 112–113). Tutkimuksessani haastateltavat muistivat osallistuneensa kodin piirissä tehtäviin töihin jo 4–7-vuotiaina (ks. myös Aukia 1984, 173; Ruoppila 1954, 75). Työtaitojen varhaista oppimista ja opettamista pidettiin merkittävänä osana aikuistumista ja toisaalta tärkeänä lasten kasvatus- ja sosiaalistamiskeinona (Korkiakangas 1996, 76). Sitä kautta töiden teettäminen tai niiden opettaminen liitettiin myös osaksi hyvää vanhemmuutta. Koska elämä oli itsessään työtä, lapset yhdistivät leikkimisen työtehtävien tekemiseen (ks. Lönnqvist 1992, 195–199).

Työn tekeminen, oma osaaminen ja pystyminen olivat varsinkin maaseutuoloissa kasvaneille haastatelluille usein pääasiallinen saadun arvostuksen lähde, tärkeä ja vahvasti latautunut omanarvontunnon asia, kuten Määttänen (1993, 157) äitien ja tyttärien sekä anoppien ja miniöiden omaelämäkertoja tutkittuaan kirjoittaa. Jatkuva uurastus oli myös yksi tapa olla perheenä yhdessä ja tuntea yhteenkuuluvaisuutta. Lapset alkoivatkin jo hyvin varhaisessa vaiheessa avustaa omia vanhempiaan erilaisissa kotitalouteen liittyvissä töissä. Lasten omaksumilla työnteon malleilla varmistettiin osaltaan suvun perinteiden säilyminen ja välitty-

minen myöhemmille sukupolville. Työteliäisyydestä oli tullut Korhosen (1994) tutkimuksessa osa naisten identiteettiä ja omasta kodista, omalta äidiltä perittyä työnteon mallia oltiin taipuvaisia siirtämään myös seuraavalle sukupolvelle. Tämä ajattelumalli kertautuu myös Nenolan (1986, 16) kirjoituksissa naiskulttuurin ylläpitämisestä ja kulttuuristen tapojen siirtymisestä sukupolvelta toiselle.

Vanhimman ja keskimmäisen sukupolven edustajien muistoissa lapsuus näyttäytyi elämänvaiheena, jonka aikana aikuiset työnteon opettamisen ja kurittamisen avulla pyrkivät muovaamaan lapsistaan kuuliaisia ja nöyriä kristillistä etiikkaa noudattavia kansalaisia. Tätä työnteon kautta opettamista ja lasten ehdotonta kuuliaisuutta oli korostettu myös Tähtisen (1992a, 90–99) tutkimissa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun uskonnollisissa kasvatusoppaissa. Erilaisten pienten työtehtävien kautta lapsille piti opettaa, että työ on Jumalan armolahja.

Tässä tutkimuksessa työnteosta puhuttiin konkreettisiin toimiin tarttumisina ja niinpä työn tuloksia myös mitattiin konkreettisesti. Vaikka tehdystä työstä ei maksettu lapsille palkkaa, lapset saattoivat joskus ansaita hiukan taskurahoja toimittamalla pieniä asioita tai keräämällä käpyjä tai marjoja (ks. myös Paananen 1997, 45–47). Ahkerasta työnteosta palkittiin ja laiskuudesta rangaistiin. Toisaalta omasta lapsuudesta muistettiin useita työn tekemiseen kytkettyjä, vanhempien lapsilleen antamia elämänohjeita ja neuvoja: *Työ on paras elämä* (isoäiti 81 v, 226), *työ on paras opettaja* (isoäiti 59 v, 212) ja *ahkeruus on kaiken perusta* (isä 48 v, 205).

Jatkuvan työnteon, ponnistelun ja pärjäämisen rinnalla köyhyys, ankeat olot, toisen vanhemman menettäminen, koulutuksen puuttuminen ja sota-ajan yleinen epävarmuus olivat kaikki erityisesti vanhimman sukupolven edustajien kokemia yhteiskunnallisia olosuhteita. Samansuuntaisesti niukista koulutusmahdollisuuksista ja jatkuvista kamppailuista perheen elannon saavuttamiseksi kirjoittaa myös Kauppila (1996, 49–56, 65–72) kuvatessaan vanhimpaan sukupolven kuuluvien ihmisten elämää (ks. myös Antikainen & Kauppila 2000). Tutkimukseni, samoin kuin Kauppilankin (1996) elämäkertahaastattelututkimuksen vanhimman sukupolven edustajat olivat syntyneet pääosin 1920-luvun alun ja 1930-luvun puolivälin aikana, jolloin heitä voisi kutsua Roosin (1988, 26) jaottelun mukaan pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolveksi.

Vaikka tutkimukseni vanhimman sukupolven edustajien yhteisenä nimittäjänä olikin sota³⁷, viitattiin siihen haastatteluihinkin vain silloin, kun haastateltavat kertoivat omien vanhempien menetykseen liittyneestä surusta, vanhemman menetyksestä seuranneista arkielämän vaikeuksista sekä tuota aikaa kuvaavasta yleisestä niukkuudesta ja köyhyydestä. Ehkä onkin niin, ettei sota sinänsä jaottele haastateltavien kokemuksia kasvatuksesta tai ainakaan he eivät määritä omaa suhdettaan siihen. Myöskään Roosin (1987, 54) tutkimissa elämäkerroissa sotakokemuksia ei juuri kuvailtu. Kauppilan (1996) tutkimuksessa sota-ajan kokemukset sen sijaan saivat paljon painoarvoa.

Lapsena vaadittua työteliäisyyttä voidaan vielä keskimmäisenkin sukupolven edustajilla selittää ainakin osittain sodanjälkeisellä jälleenrakennuksella ja sitä seuranneella aineellisen hyvinvoinnin tavoittelulla. Elämän ulkoiset ehdot olivat kuitenkin vielä verraten niukkoja. Jatkuva työnteoko vaati vanhemmilta vielä

³⁷ Sota oli tämän tutkimuksen vanhimman sukupolven haastatelluille yksi avainkokemus (ks. lukua 6.2.1 s. 46), mutta sitä ei kuitenkaan muisteltu haastatteluihinkin enempää.

paljon ponnisteluja eikä lapsille annettavan ajan ja huomion mahdollisuuksia juurikaan ollut. Tutkimuksessani vanhempien voimavarojen riittämättömyys lastensa huomioon ottamiseen oli koettu jonkinlaisena kasvattamattomuutena, itsestään kasvamisen ajatuksena. Tällainen puhe toistui erityisesti vanhimman ja keskimmäisen sukupolven haastateltujen esittämässä kotikasvatusmuistoissa. Lastenkasvatus tapahtui tuohon aikaan vielä pitkälti muun toiminnan ohessa eikä sitä vielä mielletty miksikään erilliseksi tehtäväksi³⁸. Korhonen (1999, 188) selitti omassa tutkimuksessaan tätä itsestään kasvamisen ideaa laajemmalla, tuolle ajalle yleisellä ajattelutavalla, jonka mukaan uskottiin, että lapset ikään kuin varttuvat itsestään. Vanhempien kiellot, käskyt ja rangaistukset eivät hänen mukaansa ulottuneet lasten toimintaan vertaisryhmissä, jolloin lasten toimia niissä ei myöskään oltu kontrolloitu.

Tutkimukseni keskimmäiseen sukupolveen kuuluvat ihmiset ovat syntyneet pääosin 1940–1950-luvulla, jolloin tämän sukupolven edustajia kuuluu Roosin (1987, 55–56) luokittelun mukaan sekä suuren murroksen että lähiöiden sukupolveen. Tämän sukupolven jäsenten kuvaamat lapsuusmuistot sijoittuivatkin hyvin samoihin vuosiin kuin Korhosen (1994, 1999) tutkimuksen keski-ikäisten naisten ja miesten lapsuusvuodet. Tutkimukseni keskimmäisen sukupolven haastatellut pitivät lapsuudenaikaisia sääntöjä tiukkoina ja yleensä niiden noudattamisen vaatimusta oli tehostettu vielä fyysisten rangaistusten uhalla. Vaikka ruumiilliset rangaistukset olivat varsin yleisiä, oli niiden rinnalla käytetty sanallisia rangaistusmenetelmiä, muun muassa kieltämistä, huutamista ja uhkailemista.

Nuorimman sukupolven kotikasvatusmuistot poikkesivat monissa kohdin kahden aiemman sukupolven kotikasvatusmuistoista, koska lapsuutta eivät enää piirittäneet köyhyys, niukkuus eikä raadanta. Suurimmat erot liittyivät siihen, etteivät työntekoon liittyneet muistot enää juurikaan värittäneet nuorimman polven lapsuusmuistoja. Kaupunkiolosuhteissa työnteon opettamisella ei katsottu olevan kovinkaan suurta painoarvoa lasten kasvatuksessa. Koulua pidettiin nuorimpaan sukupolveen kuuluvien jäsenten työnä, jolloin koulutehtävien ulkopuolelle sijoittuvien työvelvollisuuksien asettamista oli jo harkittu. Nuorimman sukupolven edustajien työtehtäviin liittyneet muistot rajoittuivatkin lähes yksinomaan kotiin ja siellä astioiden tiskaamiseen, roskakorin tyhjentämiseen, oman huoneen siivoamiseen tai nurmikon leikkaamiseen.

Mutta mitä muita nuorimman sukupolven edustajien suoritettavaksi soveltuvia työtehtäviä kaupunki- tai taajamakodissa olisi voinut itse asiassa ollakaan? Myös kotona häääävänä 1940–1950-luvulla syntyneen, työteliäisyyteen kasvaneen³⁹ äidin voi olettaa ottaneen harteilleen suurimman osan kodin piiriin liittyneistä töistä. Toisaalta koneistetussa kodissa lasten mukaan ottaminen töiden tekoon on vaikeampaa. Korhonen (1996, 18–19) kirjoittaakin ”naiskulttuurin huolenpidon ansoista” kuvatessaan sitä, kuinka juuri 1950-luvulla syntyneet, ripeään työntekoon tottuneet äidit paneutuvat huolella kodeissaan omilta äideil-

³⁸ Tämä ajattelutapa on löydettävissä myös Ollilan (1993) Marttajärjestön historiaa käsittelevästä tutkimuksesta.

³⁹ Työteliäisyys kuvasi adjektiivina parhaiten sekä 1930–40-luvuilla ja 1950–60-luvuilla syntyneiden elämäkertakirjoittajien lapsuuskodin äitejä myös Nurmisen ja Roosin (1992) tutkimuksessa.

tään perittyjen kodinhoitotaitojen hyödyntämiseen. Tähän kätkeytyy kuitenkin yksi huolenpidon ansoista ”jos teet kaiken itse, mitä jää lapselle”.

Koska työllä ja töiden tekemisellä ei ollut enää keskeistä sijaa tutkimukseni nuorimman sukupolven edustajien lapsuusmuistoissa, kotikasvatusta muisteltiin työnteon sijaan pitkälti muiden teema-alueiden kautta. Koulunkäynti ja harrastustoimintaan osallistuminen olivat molemmat osa nuorimpaan sukupolveen kuuluvien ihmisten arkipäivää. Niihin liitettiin muistojen tasolla erilaisia kasvatustenettelyjä. Hyvästä koulumenestyksestä ja urheilusuorituksesta oli saatu vanhemmilta kiitosta tai rahallisia palkkioita. Myös neuvontaa ja ohjausta oli annettu kouluun tai harrastuksiin liittyvissä kysymyksissä. Koulussa epäonnistumisesta ei kuitenkaan oltu rangaistu.

Vaikka lapsuuden kotikasvatuksen muistelemisen temaattinen painopiste oli nuorimman sukupolven edustajilla erilaisissa saaduissa rangaistuksissa, ei kasvatusta voitu enää pitää niin ankarana kuin kahdella aiemmalla sukupolvella. *Kovakouraiset* rangaistukset (vitsan saaminen) olivat nuorimpaan sukupolveen kuuluvien kasvatuksessa vain yksittäisiä tapauksia, eivätkä ne enää olleet yleensä toistuneet arkipäivän kasvatustilanteissa. Pulkkisen (1986, 114) mukaan kasvatusta voidaan vielä luokitella ohjaavaksi ja demokraattiseksi, vaikka siihen olisi liittynytkin yksittäisiä ruumiillisia kurittamisia. Poikkeavina ja konkreettisina kasvatustenettelyinä ruumiilliset rangaistukset kuitenkin muistettiin hyvin. Kasvattaminen oli perustunut aiempia sukupolvia enemmän palkitsemiseen ja sanalliseen ohjaamiseen. Kiittämisen merkitys myös hellyyden osoittamisen muodossa oli yleistynyt. Lapsuuskodissa oli kuunneltu ja kunnioitettu jo lastenkin mielipiteitä perheen yhteisiin asioihin liittyvässä päätöksenteossa. Nuorimman sukupolven edustajien kotikasvatustuistoissa näkyi kodin hyväksyvämpi kasvatustilapiiri.

Vanhimman ja keskimmäisen sukupolven edustajien lapsuudessa lasten ja aikuisten välisiä suhteita säätelevä sukupolvisopimus korosti lähes yksiselitteisesti aikuisten auktoriteettia. Isä kuvailtiin äitiä ankarammaksi ja tinkimättömämmäksi kasvattajaksi: isän sana oli laki ja sitä oli toteltava. Perheessä isä oli tarttunut piiskaan äitiä yleisemmin myös nuorimman sukupolven jäsenten kertomissa lapsuusmuistoissa, mikä heijastui joskus isään liitettyissä voimakkaissa, negatiivisissa tunneilmaisuuksissa. Äiti puolestaan muistettiin arkisemmin ja lievempiin rankaisukeinoihin, huutamiseen tai tukistamiseen turvautujana. Myös Korhosen (1994, 1999) tutkimuksissa isäkuvaukset olivat yleensä kielteisesti latautuneita, kun taas Nykyrin (1998, 156) eri-ikäisten naisten vihaa käsittelevässä tutkimuksessa omia äitejä oli kuvailtu negatiiviseen sävyyn.

Nuorimman sukupolven haastatelluille isän kuva ei kuitenkaan piirtynyt pelkästään rankaisijaksi vaan hänestä kerrottiin muitakin arkiseen perhe-elämään osallistumista ilmaisevia muistoja. Isän mukana oli kuljettu töissä ja harrastuksissa ja isä oli neuvonut erilaisissa käytännön asioissa. Isää ei kuitenkaan kuvattu kaverina⁴⁰. Sitä, ettei isää enää kuvattu pelkästään määrällijänä ja rankaisijana, voitaisiin selittää Roosin ja Hoikkalan (1998, 10) tapaan osana Giddensin esittämää sukupolvien peräkkäisyyden murenemistä. Isän auktoriteetti heikentyy ja

---

⁴⁰ Myöskään Roosin ja Rotkirchin (1997, 7) mukaan suomalaisissa elämänerroissa omasta isästä ei kerrota kaverina.

perheenpäänä oleminen muuttaa muotoaan. Tämä tulee esille nuorimman sukupolven edustajien lapsuusvuosiin, 1970-lukuun paikannetulla osallistuvamman isän kuvalla, avustavalla isällä, kuten Huttunen (1994) nimeää. Nämä avustavat isät tiedostivat perinteisiä isiä selvemmin oman merkityksensä lapsen kehitykselle sitoutuen omaan isyyteensä toisella tavalla.

Myös äideistä ja äitien antamasta arkikasvatuksesta nuorimman sukupolven edustajat kertoivat kahta edellistä sukupolvea enemmän. Osaltaan tähän vaikuttavat perhekoon pienenemisen mukanaan tuomat muutokset vanhempien ja lasten välisissä suhteissa. Muistot äidistä sijoittuivat pääosin kotiin ja arjen askareisiin, kuten Innasenkin (2001) lukiolaisten tyttöjen ja poikien omaelämäkerroista tehdyssä tutkimuksessa. Kuvaukset vanhempien auktoriteetista olivat nuorimman sukupolven haastateltavien puheessa korvautuneet yhä useammin vanhempien kanssa käytävien neuvottelujen ja keskustelujen kuvailuilla. Eri sukupolviin kuuluvien jäsenten välisistä suhteista käydäänkin yhä enemmän neuvotteluja perhesuhteiden muodostuessa aiempaa monimuotoisemmiksi (Korhonen 1994; 1999). Vuosisadan lopulle tultaessa kasvatusta leimaa perheenjäsenten välinen entistä tasa-arvoisempi vuorovaikutus, jossa jokaisella perheenjäsenellä on mahdollisuus vaikuttaa perheessä yhteisesti päätettäviin asioihin.

Kerronnan painopisteet eroavat toisistaan eri sukupolvissa (Vilkkö 1997), mikä on ymmärrettävää, jos pohditaan, kuinka paljon suomalainen yhteiskunta on muuttunut viime vuosisadan aikana. Tutkimukseni vanhimman sukupolven edustajista suurin osa eli lapsuutensa vielä maaseudulla ja keskimmäisenkin sukupolven edustajien lapsuusmuistoista enemmistö sijoittui maaseutumaiseen ympäristöön. Rakennemuutos kuitenkin kuljetti keskimmäisen sukupolven jäseniä jo koulutuksen ja työn perässä kaupunkiin. Puolet keskimmäisen ja nuorimman sukupolven haastateltavista ilmoitti asuvansa nyt kaupungissa tai taajamassa (liite 1, taulukko 2).

Eri sukupolvien jäsenten erilaiset vastaukset

Lapsuuden kotikasvatusta käsitteleviä haastatteluvastauksia lukiessani havaitsin kolmeen eri sukupolveen kuuluvien haastateltujen toisistaan poikkeavat vastaukset. Erityisesti vanhimpaan sukupolveen kuuluvien ihmisten pitkä elämäkokemus takasi sen, että muisteltavaa ja kertomista riitti. Vanhimman sukupolven edustajien vastaukset olivatkin usein pitkiä ja monivivahteisia ja niihin sisältyi paljon omakohtaisia kokemuksia. Paljon oli nähty, paljon oli koettu, mutta kaikkea oli selvitty. Opiskelija arvioi haastattelutilannettaan: *Kuten aavistinkin, runsaimman puhetulvan ja omien lapsuusmuistojen kertomisen sain kuin sainkin isoäidiltäni. Häneltä juttua olisi tullut vaikka kuinka paljon, ja välillä myös hieman ohi aiheenkin.*

Vanhimman sukupolven edustajien kertomusten rikkauteen saattoi vaikuttaa myös heidän kerrontaperinteensä ja se, että heillä oli mahdollisuus haastatelluissa muistella menneitä yhden sukupolven yli nuorimman sukupolven edustajalle. Väheksyä ei myöskään voi isovanhempien merkitystä oman aikansa kulttuuriperinnön siirtäjänä ja arvojen välittäjänä tuleville sukupolville. Isovanhemmilta arvojen, asenteiden ja periaatteiden välittäminen käy luontevasti (Kalliopuska 1994; King & Elder 1997).

Vanhimman sukupolven haastateltujen saattoi olla toisaalta helpompi tuoda julki omien vanhempiensa antamaa kasvatusta, koska heidän vanhempansa eivät enää olleet elossa. Omien vanhempien vahvaan kunnioitukseen kuitenkin kuului, ettei heistä ajateltu tai puhuttu pahaa.

Nuorimman sukupolven edustajien kotikasvatukseen liittyvät muistot olivat yleisluontoisempia kuin kahden edellisen sukupolven muistot, ja niihin oli paikoitellen vaikea saada otetta. Vaikka kaikkiin kysymyksiin oli vastattu, vastauksissa oli mukana kohtalaisen vähän omakohtaisia kokemuksia, tuntemuksia ja kannanottoja. Lisäksi vastaukset olivat paikoin niukkasanaisia, ikään kuin ulkoapäin ohjautuneita. Omasta lapsuudesta kerrottiin tavallaan peili-ikkunan takaa. Lapsuuteen ei palattu, sinne ei sukkellettu samalla tavoin kuin vanhimman ja keskimmäisen sukupolven jäsenten vastauksissa. Yhtenä syynä nuorimman sukupolven edustajien niukkasanaisuuteen ja erilaiseen kielelliseen ilmaisuun oli se, että puolet heistä vastasi haastattelukysymyksiin kirjallisesti. Muistelun kieli olisi rakentunut ehkä erilaiseksi, mikäli myös tämän sukupolven kaikki jäsenet olisi haastateltu ja heidän vastauksensa nauhoitettu.

Lapsuusaika oli suurimmalla osalla nuorimman sukupolven vastaajista vielä melko lähellä haastatteluhetken elämäntilannetta. Tämä selittäisi ehkä osaltaan sitä, miksi lapsuuden kotikasvatukseen oli sinällään niin vaikea palata. Vaikka nuorimmankin sukupolven edustajat olivat jo aikuisikäisiä, suurin osa heistä asui vielä lapsuuskodissaan. Oma perhettä ei ehkä ollut ja vain viidellä tämän sukupolven haastatellulla oli omia lapsia. Täten he eivät olleet joutuneet oman vanhempana toimimisenkaan kautta muistelemaan, pohtimaan tai tulkitsemaan lapsuutensa kotikasvatusta. Selviä kasvatukseen liittyviä kannanottoja ei ehkä siten pystytty vielä esittämäänäkään.

Edellistä oletustani tukee Järvilehdon (1996, 31) väite siitä, että lapsuusajan muistikuvien tuottamisen edellytyksenä on tiettyjen lapsuuden ympäristön piirteiden kertautuminen nyky-ympäristössä. Vasta samojen tai samankaltaisten piirteiden toistumisen kautta lapsuusajan muistikuvia pystytään hyödyntämään muistamisessa ja muistelemisessa. Selvimmin tämä yhteistyö vanhan ja uuden aineksen välillä toteutuu vanhempana toimimisessa, arkipäivän kasvatustilanteissa, joissa kertautuvat hyvin samantapaiset tilanteet kuin mitä on koettu omassa lapsuudessa.

8 KOLMEN SUKUPOLVEN KASVATUSUSKOMUKSET JA AJATUKSET OMASTA KASVATTAJANA TOIMIMISESTAAN

8.1 Uskomusten useat muodot

Kertoessaan omasta vanhempana toimimisestaan haastateltavat pohtivat lapsilleen antamaansa kasvatusta. He kertoivat siitä, miten he olivat lapsiaan palkinneet, rankaisseet, ohjanneet ja neuvoneet tai miten he tulisivat tulevaisuudessa tekemään (nuorin sukupolvi). Samalla kun haastateltavat kertoivat omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan, he tuottivat erilaisia kasvatukseen liittyviä uskomuksia.

Osa uskomuksista oli kiteytynyt yleisesti tunnetuiksi ja tunnistettaviksi sanonnoiksi, kansanviisauksiksi. Näitä uskomuksia poimiessani pidin kirjaa siitä, kuinka moni vastaaja oli tuottanut saman sanonnan. Kasvatukseen liittyvät sanonnat sisältyvät osaksi vanhemmuuden etnoteoriaa, jolloin ne tavallaan pyrkivät ohjaamaan vanhempien kasvattajana toimimista.

Tunnetuin kasvatussanonta oli Raamatusta peräisin oleva: *Joka vitsaa säästää se lastaan vihaa*; mutta joka häntä rakastaa, se häntä ajoissa kurittaa (Sananl. 13:24). Arkipuheessa tästä sanonnasta sanotaan usein vain alkuosa. Kolmen sukupolven haastateltavista 30 % muisti sanonnan vitsan säästämisestä. *Joka kuritta kasvaa, se kunnialta kuolee* -sanonnan mainitsi kaikkiaan 18 % haastatelluista. Näitä vanhan kansan sanontoja ja sananparsia muistettiin omien vanhempien ja suvun muiden jäsenten käyttäneen. Suullisena perimätietona ne tuotettiin lähes poikkeuksetta samassa kielellisessä muodossa.

Kielellisen muodon säilyttämisen pyrkimys ilmeni myös sisällöllisesti muuttuneissa uskomuksissa, esimerkiksi *joka vitsaa vihaa, se lastaan rakastaa*. Sanonnan kielellinen muoto säilyi, vaikkei alkuperäistä ajattelutapaa enää hyväksytytkään. Vaikka suullinen perinne muuttuu ja puheen kielelliset vaihtelut ovat selviä, kuuluu uskomusperinne muiden kulttuuriin juurtuneiden ajattelutapojen rinnalla hitaasti uudistuvaan traditioon (Hirsjärvi ym. 1998, 17–18). Tästä selvänä esimerkkinä oli vitsan käyttämiseen viittaavien sanontojen runsas toistuminen tässäkin tutkimuksessa.

Sanontoja kunnioitettiin aikojen kuluessa syntyneinä viisauksina. Ne sisälsivätkin vastaajien mielestä monia *totuuden häiviä* ja joissain niissä uskottiin olevan *vinha perä*. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että erityisesti kiteytyneisiin uskomuksiin kätkeytyi hyviä elämänohjeita ja ajatuksia, jos niitä vain osasi oikeassa yhteydessä lausua ja nykypäivään soveltaen tulkita. *Niitä on tietysti määrättyllä tavalla pehmennettävä paljon – ne on nykyisinkin toteutettavia kaikki. Ajattele miten hyviä ne on, mutta eihän niitä nykyään enää niin yksioikoisesti ajatella* (isoäiti 86 v, 217). Sellaisenaan harva haastateltu niitä olikaan valmis allekirjoittamaan, olivathan ne usean keskimmäisen ja nuorimman sukupolven vastaajien mukaan jo *poissa muodistakin*. Vanhimman sukupolven edustajat sitä vastoin ilmaisivat hyväksyneensä niitä myös omiksi ohjenuorikseen.

Haastateltavien esittämien uskomusten joukossa oli kuitenkin paljon sellaisia uskomuksia, jotka eivät olleet vielä täysin kiteytyneessä muodossa. Näiden uskomusten kielellisessä ulkoasussa oli mukana yksilöllistä sävyä, jolloin ne saattoivat vaihdella lausujasta toiseen: *Pojasta polvi muuttuu, pojasta polvi paranee, polvi pojasta parempi tai miehet ei saa itkeä, iso mies ei itke, pojat ei itke, eihän pojat itke, se on heikko mies, joka itkөө*. Osa näistäkin uskomuksista tuotettiin edelleen muistitiedon varassa, kuultujen tai luettujen ainesten pohjalta, osan tullessa ilmi omina kasvatukseen liittyvinä ajatuksina tai oletuksina. Tällöin ne heijastivat kertojan omaa arvomaailmaa ja omaa vanhempana toimimista.

Osa haastateltavien uskomuksista oli ylisukupolvisia uskomuksia (vrt. ylisukupolviset muistot Korkiakangas 1996) eli ne muistettiin suvun isovanhemman lausumiksi. Esimerkiksi nuorimman sukupolven tytär (19 v, 228) muisti kuulleen *ei haukku haavaa tee* sanonnan omalta isoäidiltään. Ylisukupolviset uskomukset siirtyivät sukupolviketjussa, vaikka sanonta ei toistunutkaan kaikissa perättäisissä sukupolvissa.

Kolmen sukupolven haastateltavat tuottivat myös metaforisia uskomuksia, jotka olivat osittain kiteytyneessä muodossa ja osittain vastaajien itsensä muodostamia. Tällaisina uskomuksina lausuttiin *tupa lapset kasvattaa ja lapsi on kodin peili*. Metaforisen uskomuksen erottaa muista uskomuksista se, että metafora kiteyttää yksittäisen kokemuksen kulttuurisesti ymmärrettävään muotoon rinnastamalla pohdittavan ilmiön johonkin toiseen näkökulmaan (Nykyri 1998, 57–58; Vilkkö 1997, 16). Yllä olevissa metaforisissa uskomuksissa lapsi rinnastetaan tuvan kasvatiksi ja kodin peiliksi ottamatta kantaa siihen, uskooko uskomukseen vaiko ei.

Taulukkoon 1 on koottu kolmen eri sukupolven haastateltujen (n=255) yleisimmin tuottamat kasvatukseen liittyvät sanonnat tai sananlaskut. Esiintymisen lukumäärä kertoo, kuinka moni saman sukupolven edustaja tuotti kyseisen uskomuksen. Uskomusten prosentuaalinen jakautuminen laskettiin vastaavasti suhteessa saman sukupolven edustajiin, joita oli jokaisessa sukupolvessa 85.

TAULUKKO 1 Yleisimmin mainitut sanonnat kolmessa sukupolvessa

Sanonnat	Vanhin suku- polvi % (f)	Keskimmäinen sukupolvi % (f)	Nuorin suku- polvi % (f)
Joka vitsaa säästää se lastaan vihaa.	33 (28)	25 (21)	32 (27)
Joka kurittaa kasvaa se kunniaa kuolee.	19 (16)	29 (25)	7 (6)
Pojasta polvi paranee.	5 (4)	7 (6)	8 (7)
Harjoitus tekee mestarin.	- -	1 (1)	16 (14)
Mies tulee räkänokasta vaan ei tyhjän naurajasta.	4 (3)	7 (6)	6 (5)
Minkä nuorena oppii, sen vanhana taitaa.	4 (3)	4 (3)	9 (8)
Ei omena kauas puusta putoa.	4 (3)	4 (3)	7 (6)
Miehet (pojat) ei itke.	2 (2)	7 (6)	5 (4)
Nuorena vitsa väännettävä.	2 (2)	4 (3)	7 (6)
Ahkeruus kovankin onnen voittaa.	1 (1)	6 (5)	2 (2)
Itku pitkästä ilosta.	- -	6 (5)	5 (4)
Oppia ikä kaikki.	4 (3)	1 (1)	5 (4)
Ei oppi ojaan kaada.	- -	- -	4 (3)
Rehellisyys maan perii.	1 (1)	1 (1)	1 (1)
Sanontoja yhteensä	66	86	97

Yleisemmin tunnettuja kiteytyneitä uskomuksia toistivat useimmiten nuorimman sukupolven haastateltavat. Heidän luettelemansa kiteytyneiden uskomusten kokonaisuus oli suurin, vaikka voisi olettaa sanontojen siteeraamisen vähentyneen arkipäivän kasvatuksessa 1900-luvun aikana. Ennen samassa perhepiirissä asuneiden isovanhempien kerrottiin rikkaimmin käyttäneen juuri näitä sanontoja ja viisauksia. Tässä kohdin on kuitenkin muistutettava siitä, että yllä olevaan taulukkoon on koottu pelkästään haastateltavien yleisimmin mainitsemat **kiteytyneet uskomukset**. Erityisesti vanhimman sukupolven edustajat tuottivat yksittäisinä mainintoina useita muitakin sanonnoiksi kiteytyneitä uskomuksia, joita ei ole taulukossa esitetty. Haastatteluista ei laskettu kaikkien uskomusten esiintymistä.

8.2 Uskomusten paikallistaminen haastateltavien puheesta

Tämän tutkimuksen haastateltavat ilmaisivat kiteytyneitä uskomuksiaan vastatesaan haastattelukysymykseen *muistatko joitain tyttöjen ja poikien kasvatukseen liittyviä sanontoja? Entä lasten kasvattamisen keinoihin? Uskotko itse niihin? Muistatko kuka lähisukulaisistasi olisi niitä käyttänyt?* Valtaosa kiteytymättömistä uskomuksista kätkeytyi haastateltavien yleiseen, kasvatuksesta ja vanhemmuudesta liittyvään puheeseen ja kerrontaan. Koska uskomukset olivat ikään kuin verhoutuneet käytännön kasvattajana toimimisen taakse, eivät haastateltavat välttämättä tiedostaneet niitä saati sitten valikoineet niiden julkilausumista.

Kasvatususkomuksiksi luokittelin eri sukupolven edustajien ajatuksia ja käsityksiä lasten kasvatuksesta ja kasvatuksessa käytetyistä menettelyistä. Uskomukset sisältyivät yleensä niihin kohtiin, joissa vastaajat esittivät omakohtaisen kannanoton lasten kasvattamiseen. He joko perustelivat tai puolustivat käyttämiään tai käyttämättä jättämiään menettelyjä sekä pohtivat niiden tehoa ja toimivuutta. Vanhimman ja keskimmäisen sukupolven haastatellut tuottivat uskomuksia myös arvioidessaan omaa toimintaansa vanhempana. Vaikka omaan vanhempana toimimiseen oltiin yleisesti tyytyväisiä, oli usealla vastaajalla jotain, mitä hän tekisi toisin, jos siihen saisi uuden mahdollisuuden. Nuorimman sukupolven edustajat poikkesivat kahdesta edellisestä sukupolvesta siinä, ettei heistä suurimmalla osalla ollut omia kokemuksia vanhempana toimimisesta. Heidän kuvailunsa tulevasta vanhempana toimimisesta perustuikin lähes puhtaasti uskomuksiin.

Haastateltujen tuottamien kasvatususkomusten kuvailua ja vertailua aloittaessani aineisto oli jaettu kuuteen osaan (ks. sivu 55). Tässä vaiheessa luin aineistosta erityisesti omasta vanhempana toimimisesta tai tulevasta vanhemmuudesta kertovat vastausosat. Seuraavilla lukukerroilla merkitsin jokaisen vastaajan kohdalle asiasanoilla, esimerkiksi kannustaminen, tukkapölly, oma esimerkki, isällä uhkailu jne vastausten sisällön, jolloin minulle jäi vastauksista asiasanaluettelo. Merkinnän edellytyksenä oli, että sukupolven jäsen otti omakohtaista kantaa kyseiseen menettelyyn, perusteli sitä tai arvioi sen käyttökelpoisuutta. Jos omakohtainen kannanotto lausuttiin, esimerkiksi *mä oon letkeellä käellä lätkässy ja jotenki tuli läpsäytettyä, jos ei muute totellu, ja siitä oli apua*, vastauksen viereen tuli merkintä rankaisu. Asiasanamerkintää ei tullut, jos vastaaja vain totesi **käytäneensä** kyseistä menettelyä omien lastensa kasvatuksessa, *piiskookin rämpsytelin* tai *no puhumalla ja selittämällä*. Lisäksi käytin apunani erilaisia näkyviä muistitekniikoita (esim. alleviivauksia, koodeja ja huomautuksia).

Asiasanojen merkitsemisen jälkeen luin vastaukset läpi ja tarkistin merkintäni. Seuraavalla lukukerralla kirjasin vastaajien esittämät sisältöalueet teemoiksi. Teemoiksi muodostuivat lapsen rankaiseminen (alateemaksi kuri, viitsa, rajat, säännöt, vanhempien auktoriteetti), palkitseminen sekä neuvominen ja ohjaaminen. Neuvomisen ja ohjaamisen alateemana erotin elämänarvot (rehellisyys, ahkeruus), esimerkin voiman ja mukana kasvamisen. Haastattelukysymyksessä leikillisesti ilmaistusta esimerkistä uhkaus, kiristys ja lahjonta muodostui yksi teema samoin kuin ennen-nyt-vastakkainasettelusta. Uskomukset yliviivasin eri väreillä teemojen mukaan hahmottamisen helpottamiseksi. Etenin vastausten

luennassa sukupolvittain siten, että aloitin vanhimpaan sukupolveen kuuluvien haastateltujen vastauksista.

Esittelen uskomukset teemoittain, jolloin kunkin uskomusteeman alla kuvailen kolmen eri sukupolven edustajien tuottamia kasvatukseen liittyviä uskomuksia ja vertailen niiden välisiä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Kasvatusmenettelyihin (rankaiseminen, palkitseminen, ohjaus ja neuvonta) liittyvien uskomusten lisäksi käsittelen muutamia muita haastatteluissa korostuneita uskomusteemoja.⁴¹ Nimeän luvut vastaajien ilmaisemien uskomusten mukaan.

8.3. Uskomukset kasvatusmenettelyjen peilaajina – kun kasvattaminen ja uskomukset kohtaavat

8.3.1 *Joka kuritta kasvaa se kunniaa kuolee*

Ni kyllä he on saanu vähä vitsaa, mutta joka kuritta kasvaa, ni kunniaa kuolee, ni (isoäiti 88 v, 238).

Hyväksyvimmin tähän uskomukseen suhtautuivat juuri vanhimman sukupolven haastateltavat, joista suuri osa lukeutui vielä ruumiillisen kurittamisen kannattajaksi. Ilman kuria ei saavutettu kunniaakaan. Haastatteluotteen isoäiti kertoi antaneensa *vähä* vitsaa, joka oli tavallista erityisesti vanhimman ja keskimmäisen sukupolven haastateltavien puheessa. Vaikka lasta piiskattiin *en silleen kauhean kovasti, en minä mitenkään paljon ja vähäsen sillai* -puheella vähäteltiin, lievennettiin ja samalla seliteltiin rankaisemista (ks. Nykyri 1998, 130–137.) Eräs isoäiti totesi lapsiaan piiskatessaan toistaneensa lausetta: *Tää ei oo kipiäks vaa tää o häpiäks*. Hänen mukaansa piiskaamisen tarkoitus ei ollut lapsen satuttaminen, vaan tavoitteena oli saada hänet huomaamaan teon vääräisyys ja katumaan tekoaan.

Kurista kertominen kirvoitti vastaajat ilmaisemaan myös omia uskomuksiaan. Kannanotoista ilmeni, että osa haastateltavista viittasi kuri-sanalla lähinnä lapsen fyysiseen rankaisemiseen, kun taas suurimmalle osalle haastateltavista kuri merkitsi yleisempää järjestyksen ylläpitämistä sekä sääntöjen ja rajojen asettamista.

Kyllä **lapsella pitää olla kuri**, mutta kurikin saa olla ihan lempee, ei sen tarvi olla kova, että nyrkillä tai tukkapölyllä ja semmosella. Kyllä lapsi uskoo oikeeseen puhumiseen. Mutta kyllä pitää olla kuri, kyllä pitää äidin olla äiti ja isän olla isä – – kyllä sen puoleen pitäis vanhempikiin kunnioittaa (isoäiti 77 v, 229).

Kyllä jonkinlainen, en minä tiä onko se nyt kuri vai mikä, mut jonkunlainen **pätevyys pitää olla** siinä kasvatuksessa (isoäiti 72 v, 240).

Laps vaatii sen täsmällisyyden ja kurin, et se tekkee sen, vaikk ei muukko sormellas näyttää, ni se tottelee (isoäiti 88 v, 238).

⁴¹ Tutkimuksessani en käsittele tyttöjen ja poikien kasvattamiseen liittyviä uskomuksia, koska niitä kuvataan ja tulkitaan Perinne ja muutos vanhemmuudessa ja kasvatuksessa. Sukupolvien ja kulttuurien välinen tarkastelu -tutkimusprojektin muissa julkaisuissa (ks. Mykkänen, Hirsjärvi & Laurinen 2001).

Ensimmäisen haastattelunäytteen isoäidille kurin ylläpitämiseen ei sisällynyt ruumiillista kurittamista, sillä kovat kurituskeinot vastaaja sulki pois. Hän ja toisen näytteen isoisä mielsivät kurinpidon kuitenkin lapselle välttämättömäksi. Kolmannessa otteessa isoäiti puolestaan liitti kuriin vanhempien riittävän auktoriteetin ja täsmällisyyden, jonka seurauksena lapsi totteli. Avoimeksi jäi, sisällyttikö tämä isoäiti ruumiillisen kurittamisen kuriin vai ei. Eräs nuorimman sukupolven poika (19 v, 218) viittasi kurin ylläpitämiseen: *Tietty ankaruus ja kuri on jossain määrin lapselle hyväks.*

8.3.2 Joka vitsaa säästää se lastaan vihaa

Vitsalla rankaiseminen oli ollut osa jokapäiväistä kasvatusta erityisesti vanhimman sukupolven edustajien omassa lapsuudessa ja usein näillä omilla lapsuuskokemuksilla perusteltiin ruumiillisen rankaisemisen hyväksymistä myös omassa vanhemmuudessa. Myönteisimmän kannan tämän luvun otsikon vanhaan sanontaan ilmaisi juuri vanhimman sukupolven isoäiti:

Joka vitsaa säästää se lastaan vihaa. Ihan Raamatullinen sana. Sitähän Raamatussakin sanotaan, että kurita lastasi, niin hän antaa ilonaiheita sielullesi. Sehän on oikein Raamatun mukkaan, että niitä pitäis kasvattaa Herran kurissa ja nuhteessa. Niin että **lapset pitää kasvattaa Herran kurissa ja nuhteessa**. Ei ne saa olla miten ne itte haluaa (isoäiti 71 v, 216).

Raamatun mukaan kasvattamista kaipasi myös eräs keskimmäisen sukupolven äiti: *Mielestäni Raamatussa on selkeät ohjeet siitä, että lasta tulee kasvattaa, myös tarvittaessa jossain määrin kurittaa* (äiti 42 v, 264).

Vitsalla rankaisemisen **tehoon** uskoivat erityisesti vanhimman sukupolven edustajat. *Jos ei muute totellu niin sitte mä oon letkeellä käellä lätkässy ja jotenki tuli läpsäytettyä, jos ei muute totellu ja siitä oli apua* (isoäiti 76 v, 202). Myös selkäsauat oli todettu tehokkaiksi:

Isä ennen kaikkea niin on joutunut joskus antamaan piiskaa, mikä on varmasti ollu aika semmonen nöyryyttävä kokemus lapselle ja sitä varmasti on opittu pelkäämään, että ei niitä selkäsauvoja oo tarvinnut kovin montaa antaa. **Ne on kyllä tehonnu ja on olleet paikallaan** silloin, kun on tarvinnu antaa ja on ollu oikeen hyvä kasvatukseen (äiti 41 v, 208).

Tämä keskimmäisen sukupolven äiti ilmaisi piiskaamisen olevan lapselle ikävä kokemus, mutta silti hän oli valmis hyväksymään keinon osuvana ja tehokkaana. Kun selkäsauva oli annettu lapselle oikeassa kohdassa, se oli tehonnut.

Vaikka kiteytyneeseen vitsa-uskomukseen lausuttiin hyväksyviä kannanottoja kaikissa kolmessa sukupolvessa, oli vanhimman sukupolven edustajissa eniten vitsan käytön hyväksyviä kasvattajia. Tämä sukupolvi puolusti lastensa piiskaamista sillä, että *se ol ennen vanhaa semmosta, että tuota pikkusen täyty räpsäyttää vaikka piiskalla, semmosella pienellä, niinku siihe aikaa se oli se kasvatukseen semmosta. Niinku minä itekki oon saanu piiskaa, joo* (isoäiti 72 v, 219). Piiska kuului kyseiseen aikaan ja sen ajan kotiin. Se oli ikään kuin itsestäänselvyys. Ankaran kurin kokeminen omassa lapsuudessa oli saattanut luoda kurittamisen tehokkuutta korostavia uskomuksia (Simons & Beaman 1992) myös tälle isoäidille.

Koska lapset olivat tottuneet tiukkaan kuriin, uskottiin heidän sitä myös tarvitsevan käyttäytyäkseen kunnollisesti. *Lapset oli niin kovakorvaisia, ettei asia menny perille helposti* kuten eräs isoäiti (74 v, 279) uskomuksensa ilmaisi. Toisaalta kuria pidettiin isoissa perheissä kutakuinkin välttämättömänä järjestyksen ylläpitäjänä:

Sillä lailla niitä ennevanhaan kato ku, se ol monta kertoo kuule ku paljo ol lapsia eikä sitä, se ol vähä sen tottelemisen kanssa semmosta ja tämmöstä niin kyllä se **piti kuri säilyä** (isoäiti 72 v, 222).

Eihän katos kun oli monta lasta, kymmenen ain perheessä, niin eihän siit ois tullu mitää. **Täyty** vitsan kans ohjata. Ja useimmiten ei vitsaa tarvinnu antaa mut ku huomautti tästä niin se oli aika tehokasta (isoäiti 73 v, 264).

Isossakin lapsikatraassa vitsan olemassaolosta muistuttamisen kerrottiin joskus riittäneen tavoitellun tuloksen saavuttamiseen. Rangaistuksen pelkoa pidettiin tehokkaana kasvattamisen tapana. Tiukan paikan tullen lapsia muistutettiin olemassa olevasta vitsasta ja *sillon ne herkes hiljoo ja se tehos aina* (isoäiti 72 v, 222). Tämä kuvio toistui usein lähes samankaltaisena erityisesti vanhimman sukupolven edustajien puheessa.

Vitsan antamista pidettiin myös merkinä välittämisestä: **Rakkaalla kädellä sitä vanhempi vitsaa antaa** (isoäiti 86 v, 217) ja *kyllä se vitan suaminen osottaa lapselle sen, että siitä välitetään, vaikka se sillä hetkellä ei hyvältä tunnukaan* (äiti 40 v, 248). Molemmat vastaajat uskoivat vanhempien voivan osoittaa lapselleen rakkautta ja välittämistä piiskan antamisenkin kautta. Rakkaudella piiskaaminen juontaa juurensa jo varhaisesta suomalaisesta kansanperinteestä, jota mukaillen Reimakin (1928, 12) toteaa kasvatusoppaassaan vitsan olevan “rakkauden ihanin kukka” ja “rakkauden korkein huippu”. Näillä metaforisilla uskomuksilla tämä kansakoulunopettaja muistuttaa lukijoitaan vitsan ja rakkauden välisestä suhteesta. Vitsan käyttämisen tulisi hänen ohjeidensa mukaan olla harvinaista ja sitä tulisi pitää yhtenä tapana osoittaa lapselleen rakkautta. Vitsaa ei saisi antaa liian usein, sillä todellista “suurta rakkautta voimme osoittaa vain harvoin” (Reima 1928, 12). Samaa kurittamisen linjaa noudattaen:

Oon minä näillekkii muutaman kerran antanu pistokasta, **kun ei muu tehonnu**. Mutta siinäkkii pittää olla rajasa, ettei se piiska suanu olla mikkään keppi⁴², vaan semmonen ohut. **Rakkaudella pitäisi piiskata, ettei vihämielellä saa piiskata**. Eeekä usseesti harrasteta sitä sitten, kerran pari lapsen kasvuvaeheessa. Ja sitten, jos rangaistaan lasta, niin sille pittää kertoa, että miks sitä rangaistaan, että se sitten oppii. Pitäähän näitä joskus rangaista ja sitten supattoo (isoäiti 65 v, 225).

Vaikka isoäiti oli turvautunut vitsan antamiseen, ei hänkään hyväksynyt mitä tahansa rankaisemisen antotapaa. Sen sijaan hän esitti vastauksessaan kurinpidolle useita ohjeita ja neuvoja, jotka ovat kuin suoraa lainausta Reiman kasvatusop-

⁴² Myöskään Reiman (1928, 31) mukaan lasta ei saanut kurittaa millä tahansa käteen sopivalla: “Ei kepit, ei remmit solkineen, ei rottinki eikä paksu nuora – – koivuvitsan tehoavasta vaikutuksesta on monta ylistysveisua viritetty. Se on meillä oikein vanha kansallinen kasvatusvälikappale ja mikäli vielä ruumiillista rangaistusta tarvitaan, niin koivuvitsoilla vitsottakoon”.

paasta. Isoäiti korosti oppaan tavoin *rakkaudella piiskaamista* vastakohtana *vihamielellä piiskaamiseen*. Kasvatusoppaassa vanhempien viha ja kiukku leimataankin heikkouden merkeiksi, siinä missä mielenmaltti ja tyyneys vanhempien voimaksi. (Emt. 21–22.) Myös Ruoppila (1954, 169) toteaa kirjassaan oikeaksi ja tuona aikanakin päteväksi kasvatustavan, joka ei kokonaan hylkää kuritusta mutta ei myöskään anna sille valta-asemaa “kurita lasta vasemmalla kädellä ja hyväile oikealla”.

Isoäiti korosti puheessaan viimeisenä ohjeenaan rankaisemisen jälkeisen sovinnon tärkeyttä, *supattamista*, josta myös Reima (1928) vanhempia muistutti. Tätä riidan ja rangaistuksen jälkeistä sovittelua pidettiin tärkeänä kaikissa sukupolvissa, mutta erityisesti vanhimmassa ja keskimmäisessä sukupolvessa. Jo sanonnaksi kiteytyneellä uskomuksella *älä annan auringon laskea vihasi ylle* viitattiinkin juuri sovinnon tekemiseen. Vaikka päivällä oli ollut riitoja ja paha mieltä, ajateltiin ettei illalla saanut käydä nukkumaan ennen kuin lapsi oli keskustelun ja sovinnon jälkeen pyytännyt vanhemmiltaan anteeksi. Seuraavana päivänä asiaan ei enää haluttu palata eikä sitä enää *vatvottu*.

Yksi vanhimman suvun haastatteluissa esitetty rankaisemisen ehto oli rikkomuksen ja rangaistuksen välinen yhteen sopivuus. Rangaistuksen piti olla tekoon oikein suhteutettu, jolloin vanhempien on tiedettävä, miksi he rankaisevat – *pitää välttää, ettei ole sellainen pöhölä, joka hakkaa kaikesta* (isoisä 71 v, 228). Ellei vanhempi itse tiedä, mistä lastaan rankaisee, rangaistuksesta voi tulla liian ankara, jolloin on vaarana, että “vihan voimat lapsessa kasvavat” (Reima 1928, 17–19).

Nuorimman sukupolven haastatellut välttivät lapsen rankaisemiseen liittyvien suorien ja ehdottomien kantojen ilmaisemista. Joitain ajatuksia kuitenkin esitettiin. Yleisenä linjana näissä vastauksissa oli, että vitsan antamisen sijaan uskottiin lievempien rangaistusten tehokkuuteen. Täysin poissuljettuina ei fyysisiä rangaistuksiakaan pidetty vaan tehokkaan rangaistuksen valinta jäi pohdittavaksi: *Vitsan läimäytystä voisin harkita* (poika 19 v, 218) ja *rankaisuna jotain pientä kotiaarestin poikasta tai jotain voisin miettiä* (poika 19 v, 240). Nuorimman sukupolven vastaajat eivät olleet asettuneet fyysisen rankaisemisen ehdottomiksi vastustajiksi, vaikka he sulkiivatkin vitsan antamisen tässä yhteydessä pois.

En aio piiskata, mutta niinku justii nopata saatan ja vetää hiuksista, tukistaa (tytär 18 v, 226).

Itse en usko ruumiilliseen rankaisemiseen, mutta esimerkiksi **luunappi ei tapa ketään**. Voisin myös jättää lapsen kotiaarestiin tarpeen vaatiessa (tytär 19 v, 271).

Tässä ankaramman fyysisen rankaisemisen tilalle oli valittu lievempi rangaistus, koska ilman rankaisemista ei lasten kasvattamisesta uskottu selvittävän. Samaa ajatusta ilmaistiin useassa vastauksessa uskomuksella: *Lasta ei voi kasvattaa ilman minkäänlaisia rangaistuksia* (tytär 19 v, 221). Rankaisemiset oltiin valmiita hyväksymään ja ne perusteltiin mahdollisella toistuvalla, samaan asiaan liittyvällä tottelemattomuudella ja vanhempien auktoriteetin turvaamisella. Rankaisemisen raja kulki joskus kaukanakin: *Ei minusta ole kuitenkaan täysin väärin rangaista esimerkiksi toistuvasta samasta tottelemattomuudesta vitsalla, kunhan se ei pahoinpitelyksi muutu* (tytär 18 v, 207).

Siinä, missä nuorimman sukupolven vastaajat vielä miettivät ja pohtivat ajatuksiaan fyysisestä rankaisemisesta ja siihen suhtautumisesta, erottui keskimäisen ja vanhimman sukupolven haastatelluista selviä fyysisen rankaisemisen vastustajia. Kiteytynyt uskomus vitsan antamisesta siis kiistettiin ja piiskaamisen sijaan painotettiin sanallisia keinoja:

En usko, ei sitä piekssee pie. Laps kärssii jos sitä piiskataan. Se **pittää sana uskoo** (isoäiti 70 v, 201).

No ei oo miusta hieno tapa lyyvä lasta vitalla. Se **pitää puhumalla selvittää** se asia. Ääntä suapi korottoo niin paljon ku haluvaa vaa (äiti 51 v, 201).

Ellei sanalla uskonu, niin se ei usko, vaikka miten kurittaa (isoäiti 77 v, 229).

Vaikka vitsaan liittyvä sanonta muistettiin ja se ilmaistiin, ei sen tehoon kuitenkaan välttämättä uskottu: *Ei se sillä hakkaamalla parane*, kuten eräs isoisä (66 v, 284) asian kiteytti. Muita vitsan käytön kieltäviä perusteluja olivat:

Risusta vain kasvaa uhuma ja sisu (isoäiti 67 v, 233).

Lyyä ei, se ei auta ketään. Päinvastoin. Se kasvattaa vaan uhmaa ja vihaa ketä lyyvään ja mitä enemmän lyyvään. Asiat jää silleen selevittämättä (äiti 46 v, 240).

Jotku [lapset] tulee kahta hullummaksi, jos kurittaa (isoäiti 70 v, 204).

Vitsan jättämistä lastenkasvatuksen ulkopuolelle saattoivat edeltää myös omat kielteiset kokemukset sen käyttämisestä:

Mummo oli sitä mieltä, että vitsalla pitäs lasta – – minä yritin kerran ja se jäi minua painamaan mieltä, minä en oo sen koommin vihtoo ottanukkaan. Mie en tykänt siitä yhtään, semmosesta lapsen kasvatuksesta. Ei se olluna oikein (isoäiti 78 v, 262).

Mummo, joka tässä tapauksessa saattoi olla haastatellun isoäidin oma isoäiti, äiti tai anoppi, oli uskonut vitsalla rankaisemisen tehoon ja toivonut saman menettelyn jatkuvan vielä lapsenlapsensakin vanhempana toimimisessa. Tämä ylisukupolvinen uskomus ei kuitenkaan ollut siirtynyt pysyvästi puhujan omaan kasvatustajatteluun ja vanhempana toimimiseen. Perheessä asuvien eri sukupolviin kuuluvien jäsenten keskenään erilaiset uskomukset saattoivat herättää ristiriitaisia tunteita:

Mutta **minä en oo käyttänyt vitsaa ja enkä oo siis ainakaan lapsiani vihannut vaan rakastanut**. Sukulaisista kyllä vaari vanhempaa poikaa, vaikka tykkäs siitä. Ja kerranki se laitto, ku oli tuota niittokone tuossa pihassa ja sitte se oli mun isä ja sitte se katto lasista, että mitä tuo poika oikeen touhuu, kun se oli voillu sen niittokoneen. Se oli pannu pienellä kädellä hiekkaa joka kuppiin ja se kone meni pilalle. Ja se meni sinne pihalle ja minä vapisin tuvassa ihan, jotta ja pelkäsin, että se lyö sitä ja se meni ja otti sen kiinni ja vei sen tuonne huoneen taakse ja en tiä sitte piiskasko sitä sitte. Ja mulla tuli itkua (isoäiti 76 v, 202).

Vaarin toiminta vastoin kertojan itsensä periaatteita herätti lapsen äidissä voimakkaita tunteita ja surua, mutta silti puhuja ei kertonut puuttuneensa oman isänsä

kurittajana toimimiseen. Tilanteeseen oli vaikea mennä väliin, vaikka kyseessä olikin oman lapsen rankaiseminen.

Vaikka vitsan antaminen ja lapsen rakastaminen rinnastettiin aiemmin tässä luvussa toisiinsa, käännettiin kuritususkomusta puheessa myös päinvastaiseksi: *Joka vitsaa säästää, se lastaan rakastaa*. Rakkauden kasvattavaan voimaan uskoivat erityisesti nuorimman sukupolven edustajat, mutta siihen ei uskottu vitsan antamisen yhteydessä. *Rakkaus ei mielestäni ilmene lyömisenä* kuten nuorimman sukupolven tytär (19 v, 202) asian ilmaisi. Rankaisemisen sijaan rakkaudella kasvattamiseen ajateltiin kuuluvan tiettyä kuria, yhteisten sääntöjen noudattamista, perinteisten arvojen (toisen kunnioitus ja rehellisyys) arvostamista ja keskinäistä luottamusta. Lapsen rakastamisen tavoittelemisesta kertoivat jonkin verran myös keskimmäisen sukupolven edustajat.

Rakkaudella kasvattamisen mainitsi kolme vanhimman sukupolven haastateltua. *Mutta se laps pittää suaha rakkauvella, puhumalla ja ottoo lähelleen ja sitten laps oppii ymmärtämään, että niinkö se onnii tämä asia* (isoäiti 70 v, 248). Rakkautta osoittamalla arkipäivän kasvatustilanteista uskottiin selvittävän rakentavammin. Rakastavaan kasvatustapaan liittyvä ohje löytyi myös Reiman (1921, 25) kasvatussopista: ”Paljon meissä kasvattajissa on puutetta ja vikoja, mutta jospa me voisimme hankkia kasvatusvälikappaleksemme oikean ja viisaan rakkauden. Kasvatettavamme ovat valmiit antamaan meille anteeksi paljon, kunhan me vain viisaasti heitä rakastamme”.

Yllä esitetyn kaltaista ‘syli ja hellyys’ -puheen puuttumista voidaan vanhimman sukupolven edustajien osalta selittää ainakin osittain vielä 1900-luvun puolessakin välissä Suomessa vallitsevilla ihanteilla ja arvoilla. Kasvatuksessa tähdennettiin vanhemman auktoriteetin ja lapsen kuuliaisuuden rinnalla lapsen fyysisestä perushoidosta huolehtimista. Vasta lapsen psyykkisten tarpeiden tunnustamisen jälkeen alettiin korostaa positiivistenkin tunteiden osoittamista ja vanhemman ja lapsen välisen luottamussuhteen rakentumista. Sama suunta korostui 1930–1950-luvuilla ilmestyneissä kasvatussopissa (Tähtinen 1992a,b). Myös Virtanen (1988, 113) toteaa hellyyden ja lapsen ymmärtämisen olleen vasta myöhempiä kasvatuksen iskusanon.

8.3.3 Rajoja ja sääntöjä tarvitaan: *Kyllä se laki vuoan pitäts olla lapsillakkiin pienestä pittäen*

Kuria tähdentävä ja perusteleva linja toistui yleisimmin kaikissa haastatelluissa sukupolvissa. Kurin korostaminen ilmaistiin esimerkiksi seuraavin sanoin: *Rehtiä kuria, selviä ohjeita ja esimerkkiä näyttäen* olivat erään isoisän (63 v, 257) kertomat keinot selviytyä kasvatustilanteissa kohtaamistaan solmukohdista. *Kurittaakin pitää tietyllä tavalla*, sama isoisä jatkoi. Määrätynlaista ja välillä tiukkaakin kuria pidettiin lasten kasvattamisessa tärkeänä, mikäli kurilla tarkoitetaan lapsen käyttäytymistä ohjaavia sääntöjä tai järjestyksen ylläpitämiseen vaadittavia rajoja. *Lapsella pittää olla selevät rajat* (äiti 41 v, 239), koska *jos ei oo mittää rajoja, ei sitte ikkää tiä, mikä on oikee ja mikä vääri* (äiti 55 v, 266).

Rajojen asettamista lapsille painotettiin sillä edellytyksellä, että *niitä pitää myös nourattaa* (isä 55 v, 279). Otaksuttiin, ettei vielä pelkkien sääntöjen asettaminen riitä, vaan kasvatuksessa tarvitaan lisäksi lapsen tottelevaisuutta sääntöjen

noudattamisessa. Rajojen selkeyttä ja niiden mukaan toimimista korostivat nuorimman sukupolvenkin vastaajat: *Kasvatuksessa on oltava selvät säännöt oikeista ja vääristä asioista* (poika 30 v, 211) oli eräs esimerkki tämän uskomuksen sanallisesta ilmaisusta.

Sääntöjen noudattamisen korostamisen yhteydessä nuorimman sukupolven haastateltavat painottivat myös vanhempien oman kasvatustoiminnan johdonmukaisuutta. Kyseinen ajattelutapa ilmaisiin esimerkiksi seuraavin sanoin: *Et kasvatuksen pitää olla johdonmukaista, ei sellaista, että sanotaan yhtä ja tehdään toista* (tytär 22 v, 224) tai *vanhemmat pitää aina sanansa mitä ne puhuu lapsille* (poika 20 v, 235). Yleinen kanta oli, että vanhempien tulisi pysyä sanojensa takana eikä toimia kuin *tuuliviiri* (tytär 22 v, 256). Vastaajat ajattelivat, että lasten on vaikea ymmärtää, missä rajat menevät, jos vanhemmat niitä koko ajan muuttavat: *Semmonen että et tosiaan jos joskus kieltää jostain, nii se on aina se sama asia, ett sitä ei muutella koko ajan. Että tänään sä saat sen asian, huomenna et saa. Eihän se laps voi sitä ymmärtää* (tytär 22 v, 276).

Kasvatuksen johdonmukaisuuden arveltiin vahvistavan osaltaan vanhemman ja lapsen välistä luottamussuhdetta: *Siihen tulee se luottamus, että lapsi ymmärtää, ettei tartte moneen kertaan sanoa asiaa, vaan se menee kerralla perille* (poika 20 v, 235). Vastaaja uskoi, että vanhempien johdonmukaisuudella edesautetaan lapsen tottelevaisuutta. Myös annetuista lupauksista kiinnipitämistä osana vanhempien johdonmukaisuutta edellytettiin lapsen turvallisuuden tunteen säilymiselle. *Lupaukset olis kyllä varmaan hyvä pitää, aina pitää lupauksensa mitä on luvannu, ettei tuu sitte semmosta turvattomuuden tunnetta* (tytär 23 v, 281).

Haastatteluissa toistui ajatus siitä, että vanhempien tulisi osata asettaa rajat ja säännöt lapsilleen jo riittävän aikaisin. *Nuorena vitsa väännettävä* -uskomus esitettiin kaikissa sukupolvissa juuri tässä asiayhteydessä. Eräs vanhimman sukupolven isoäiti tarkensi uskomustaan *lapselle on se vitsa väännettävä jo nuorena eikä sitten, että laps ei tottele ennee, jos se on korva korvan tasalla ja ku se on jo aisakoivun pakuinen* (isoäiti 78 v, 262). Näillä uskomuksilla isoäiti viittasi lähinnä juuri yleisen kurin ja järjestyksen ylläpitämiseen, eikä niinkään konkreettisen vitsan antamiseen. Mitä aikaisemmin oikean ja väärän, hyvän ja pahan opettaminen aloitettiin, sitä helpompaa lapsen olisi myöhemmin omaksua ja noudattaa muita yhteisön asettamia rajoja ja sääntöjä: *Nuorena se on vitsa väännettävä, vanhana se ei enää taevu* (isoäiti 64 v, 239).

Nuorimman sukupolven vastaajat korostivat eniten rajojen ja sääntöjen merkitystä lasten kasvatuksessa. Kuri oli sanana osittain korvautunut heidän puheissaan riittäväillä rajoilla ja selkeillä säännöillä, *pelisäännöillä*. Nuorimman sukupolven haastateltavat poikkesivat kahdesta edellisestä sukupolvesta myös siinä, että tämän sukupolven haastatellut aikoivat vaatia omalta lapseltaan aktiivisempaa roolia jo sääntöjen ja rajojen luomisessakin. He uskoivat, että *kun säännöt ja ohjeet tehdään yhdessä lapsen kanssa, niin hän ymmärtää ne, ne myös tehoaa tai ainakin pitäisi tehota* (tytär 30 v, 201). Uskomuksen taakse kätkeytyy oletus siitä, että lasten kanssa luoduista säännöistä tulisi todennäköisemmin 'meidän perheen sääntöjä'. Tällaisen ajattelutavan omaksuminen heijastaa osaltaan sitä muutosta, mikä on tapahtumassa ja osittain jo tapahtunut perheenjäsenten välisessä hierarkiassa. Osa nuorimman sukupolven vastaajista ei enää usko perinteiseen asetelmaan, jossa vanhemmat asettavat säännöt ja lapset tottelevat, vaan heidän

mielestään yhdessä sovittujen sääntöjen noudattaminen olisi lapsille sekä helpompaa että todennäköisempää. Heidän mukaansa yhdessä luodut säännöt opettaisivat lasta itseäänkin perustelemaan mahdolliset sääntöjen rikkomisensa.

Nuorimman sukupolven vastaajat tähdensivät erityisesti turvallisia sääntöjä ja rajoja:

Mun mielestä tämmöset turvalliset säännöt luomalla kasvatus on hyvällä pohjalla. Kun lapselle selittää, mitä saa tehdä ja minkä takia ja keskustelemalla lapsen kanssa, niin hänkin **ymmärtää** sitte näitä vanhempien kasvatuseriaatteita (tytär 19 v, 257).

Vastaajan tavoitteena oli lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen kautta saada lapsi **ymmärtämään**⁴³ sekä sääntöjen merkityksiä että vanhemman omia kasvatuseriaatteita. 'Että lapsi ymmärtäisi' -tavoitteeseen liittyy kiinteästi nuorimman sukupolven haastateltavien puheessa korostunut perustelujen merkitys.

Kaikkiaan seitsemän nuorimman sukupolven vastaajaa uskoi, että perustelujen kautta lapsi ymmärtäisi parhaiten kieltojen, rajoitusten ja sääntöjen tarkoituksen. Rajoja pidettiin välttämättöminä ja niiden otaksuttiin sisältyvän turvalliseen kotiin. Vastaavasti rajojen puuttumista pidettiin yhtenä turvattomuuden ja välinpitämättömyyden tunteiden aiheuttajana: *Rajat antaa lapsel semmoisen tiätyn turvallisuuden. Jos ei niinku anna mitää rajoi, ne ei siit lapsest paljoo välitä* (tytär 20 v, 251).

Sukupolviaineistossa korostettiin yhdensuuntaisesti sitä, että rajoja tarvittiin jo pelkästään elämässä pärjäämiseen. Ilman ulkoapäin asetettuja rajoja lapsesta ei tule kunnan kansalaista.

Että kyllä se pittää se kurikii olla. Jos ei mitään sääntöjä eikä semmosia, ei sitä kyllä **kunnan kansalaista** eikä ihmistä tule (isoäiti 59 v, 212).

Lasten kunnialliseksi, kuuliaiseksi ja kunnan kansalaiseksi kasvattaminen on ainakin Suomessa ollut yksi vanhempien tärkeimmistä kasvatustehtävistä. Koska kuri ja kunnollisuus liitettiin yhteen, uskottiin, ettei ilman riittävää kuria kunnan ihmiseksi kasvattamisesta selvitty. Sen lisäksi, että lapsesta haluttiin kasvattaa kunnan kansalainen, odotetaan sitä myös kasvattajilta eli vanhemmilta itseltään. Kunnan kansalaisen kasvattamisen idea näyttäytyi tässäkin aineistossa erityisesti vanhimman ja keskimmäisen sukupolven edustajien haastattelussa. Ajat olivat niukat, perheet suuria ja kasvatus ankaraa, joten kuri ja säännöt liittyivät ikään kuin itsestään selvyysinä moitteettoman, siveellisen ja hyviä tapoja noudattavan kunnan kansalaisen kasvattamiseen.

Nuorimman sukupolven haastatellut puhuivat kunnan kansalaisesta joko hyvänä kansalaisena tai hyvänä ihmisenä. Näihin molempiin kytkettiin kahdesta aiemmasta sukupolvesta poiketen useampia lapsen yksilöllisyyttä kuvaavia ja tukevia piirteitä, muun muassa riittävä harkintakyky, vastuuntunto, itsensä kunnioittaminen, itsenäisyys ja omatoimisuus. Koska kasvatukselle asetetut päämäärät ja tavoitteet kytkeytyvät osaltaan aina sekä nykyisyyteen, menneisyy-

⁴³ Myös Pulkkinen (1985) tutkimuksen 20-vuotiaat nuoret ilmoittivat keskeisiksi kasvatuseriaatteikseen ymmärtämyksen ja siihen liittyvän demokraattisuuden.

teen että tulevaisuuteen, oli oletettavaakin, että kunnan kansalaisuuden ideaan liittyvät ominaisuudet vaihtelevat eri aikoina.

Vapaa kasvatust

Rajojen ja sääntöjen asettamisen ja kurin ylläpitämisen vastapariksi esitettiin usein vapaata kasvatust. Vapaan kasvatustuksen vastustajia löytyi jokaisesta sukupolvesta. Yleisesti uskottiin, että vapaassa kasvatustuksessa lapselle ei ole asetettu *minkäänlaisia* rajoja tai sääntöjä, lapsia *ei kielletä mistään*, heille *annetaan kaikki*, mitä he pyytävät ja heidän annetaan *iha rellestää vaan*.

Yllä esitetyt vapaaseen kasvatustukseen liitetyt uskomukset ja vapaan kasvatustuksen nimetyt tunnusmerkit osoittanevat hyvin sitä negatiivista sävyä, jolla pesäeroa vapaaseen kasvatustukseen kuvailtiin. *No kyllähän se joku tietty kuri pittää lapsilla olla, ei ne sua silimille hyppiä*, oli erään äidin (43 v, 225) käsitys vapaasta kasvatustuksesta. Täysin kurittomat lapset saattavat vaikka *vanhempiaan pompottaa*, kuten eräs toinen äiti (41 v, 278) ajatuksiaan kiteytti. Myös muita mahdollisia seurauksia mainittiin:

Vapaasta kasvatustuksesta on sitten seurauksena se, että ne lapset ite sitten kärsii vanhempana siitä. Ei niitä tarvihte vangitakaan, mutta niille pitää pienestä lähtien kylvee se pohjimpaan, että mitenkäs sinä isompana elät. **Elä oikein, elä varasta, eläkä valehtelee, eläkä rumasti puhu vanhemmilles**, tämä on minusta niin kaunis kasvatustapa (isoäiti 70 v, 248).

Katkelman isoäiti pohdiskeli vapaan kasvatustuksen seurauksia lapsen näkökulmasta. Hänen mukaansa lapsi joutuu kärsimään myöhemmin rajojen puutteesta. Mikäli rajoja ei aseteta tarpeeksi ajoissa, niin niitä on vaikea enää myöhemminäkään löytää. Isoäiti nostikin vapaan kasvatustuksen tilalle jo vanhan kansan korostamat kasvatustavoitteet: kunnollisuus, rehellisyys ja vanhempien kunnioitus.

Vapaan kasvatustuksen sijaan korostettiin riittävää vanhempien kunnioitust. *Pittää lapsella olla mitä kunnioittaa tai arvostaa*, kuten eräs isoäiti (77 v, 229) totesi. Vaikka kolmessa sukupolvessa yksikään haastateltava ei ilmaissut asettuvansa vapaan kasvatustuksen puolestapuhujaksi, esittivät nuorimman sukupolven edustajat kasvatustuksen vapaudesta esimerkiksi seuraavia kommentteja:

Annetaan niinku **omia vappauksia**, eikä sidota lasta liikaa (tytär 20 v, 244).

Lapselle on **annettava vapautta**, eihän se muuten opi ottamaan vastuuta. Mutta toisaalta sille on asetettava rajat, että se tuntee olonsa turvalliseksi. Lapsi pitää opettaa kantamaan vastuuta ja sitä mukaan lisätä sitä vapautta, kun se osottaa pystyvänsä kantamaan sitä vastuuta – liiallinen vapaus on pahasta (tytär 25 v, 231).

Vastaajat uskoivat ajattelutapaan, ei vastuuta ilman vapautta, jonka mukaan oikeissa mittapuissa annetun vapauden kautta lapselle pystytään opettamaan vastuunkantamista. Myönnetyllä vapaudella on kuitenkin rajansa.

8.3.4 *Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto*

Kurin ylläpitäminen ja lasten rankaiseminen liittyvät läheisesti vanhempien auktoriteettiin. Vanhimman sukupolven haastateltavien kasvattaessa oli vielä lähes itsestään selvää, että vanhemmat yksin määräsivät mitä lapset tekevät ja miten: *Kyllä pitää äidin olla äiti ja isän olla isä* (isoäiti 77 v, 229). Sukupolvien välinen hierarkia oli selvä ja niinpä aikuinen asettui *perheen päänä*, vanhempänä ja viisaampana lasten yläpuolelle. Siispä ajateltiin, että *se määrää kenen ruokapöydän alla jalat kulloinkin olivat*. Tällä uskomuksella viitattiin myös vanhempien rooleihin elättäjinä. Koska vanhemmat omalla työllään kantoivat leivän kotiin, katsottiin, että heillä oli perheessä ylin päätösvalta.

Eräs isoäiti esitti tämän ajatuskuvion uskomuksella *tehkee sitten mitä vaan, kun ommaan nokkaan tuuloo* (isoäiti 70 v, 248). Sen lisäksi, että isoäiti viittasi uskomuksella vanhemman määräysvaltaan, hän käytti sitä myös kertoessaan vanhempien kasvatusvastuusta. *Sitten, kun ommaan nokkaan on tuullu, sitten en enää oo vastuussa*. Lapsen varttuessa vastuun katsottiin vähitellen jäävän lapselle itselleen, ja erityisesti rippikoulun käymisen jälkeen vanhempien päätösvalta ja halu puuttua oman lapsensa asioihin väheni olennaisesti vaikkakaan ei kokonaan poistunut (vrt. Ruoppila 1954, 28).

Keskimmäisen sukupolven äidin (39 v, 209) sanat *niin kauan kun saman katon alla asutaan, vanhemmat on ne, jotka määrää suht pitkälle lapsiansa, koska vanhemmat on kodin perusta* muistuttavat edellisiä kannanottoja. Äiti viittaa vanhempien auktoriteettiin asettamalla heidät metaforisesti kodin perustaksi. Vanhempien määräävästä asemasta kertoi kaksi muutakin keskimmäisen sukupolven vastaajaa. Ensimmäisessä näkemyksessä katsottiin, että *tällasta pienoista painostusta täytyy käyttää ja sellasta, no ei ny mitään palkitsemista eikä tällasta, että mieluumminkin niin, että tekee niin ku käsketään, ni se on myöskin etu molemmin puolin* (äiti 44 v, 252). Tämän äidin mielestä kasvattaminenkin on helpompaa, kun lapsi tottelee.

Toisessa vastauksessa puolestaan painotettiin vanhemman omaa vahvaa auktoriteettiasemaa:

Koska mähä oon ollu niin kauheen määräävä auktoriteetti sillain, että **muaha on toteltava**. Siinäähä ei niinku oo mitää vaihtoehtoja, koska jos mä sanon, että nyt on niinku sun vuoro tiskata ja piste, ni sähä tiskaat siitä nii ja taikka ne on viikon ne tiskit ja oottaa (äiti 40 v, 284).

Äiti ilmaisi omat käskynsä selvästi eikä niihin enää jätetty selittelemisen eikä keskustelemisen varaa. Lapselle ei jäänyt muita vaihtoehtoja kuin totella, aina-kaan tässä kotitöiden jakotilanteessa.

Myös nuorimman sukupolven edustajat ottivat kantaa vanhempien auktoriteettiin lähinnä kasvatusmenettelyjen kautta:

Jos vanhempi joutuu turvautumaan lahjontaan, lapsi on mielestäni niskan päällä ja vanhempi on vaarassa menettää auktoriteettinsa. **Lapsen on toteltava** jo pelkästään sen tähden, koska **vanhempi määrää ja käskää** (tytär 22 v, 256).

Haastateltava tuomitsi jyrkästi lahjonnan käytön kasvatuksessa rinnastaen sen vanhempien horjuvaan auktoriteettiin. Toisaalta vastauksesta on luettavissa ehdoton usko asetelmaan, jonka mukaan vanhempi käskää ja lapsi tottelee. Tätä

ehdotonta *käskeyvaltaa* korosti myös joukko muita haastateltuja: *Jos lapselle jotain käskkee, hän sen myös toteuttaa, ettei tarvitse turvautua minkäänlaisiin vippaskonsteihin* (poika 21 v, 260) ja *se [lasten kasvattaminen] ei tarvi mittää noista [lahjonta, uhkaus ja kiristys], ku ne tottelee minua, ku sanon, ja tietää, että oon oikeassa. Se on näin* (poika 18 v, 262). Samaa tottelemisen tematiikkaan viitattiin myös uskomuksella *kenen leipää syöt, sen lauluja laulat* (tytär 30 v, 201).

Vahva auktoriteetti voidaan erään isoisän (66 v, 284) mukaan opetella *rauhallisella puhumisella ja asioiden esittämisellä, mutta kuitenkin tarpeeksi tiukkaan, että kun antaa jonkun tehtävän, ni se pitää vaatia tehtäväksi. Ei tartte piiskaa eikä mitään käyttää*. Vastaja uskoi, että asioiden rauhallinen esittäminen riitti toivotun lopputuloksen saavuttamiseksi. Muihin kasvatukseen menettelyihin ei tarvinnut turvautua.

Vanhimman sukupolven äitien oli ehkä huomattavasti vaikeampi luoda tällaista voimakasta auktoriteettia itselleen, sillä he olivat lastensa kanssa isä enemmän vastaten jokapäiväisestä, arkisesta lastenkasvatuksesta. Isien toistuva poissaolo kotien pihapiiristä johti helposti tilanteeseen, jossa äidit uskoivat isän auktoriteetin voimaan turvautumalla isällä pelottelemiseen. Tämä isien kuriagenttina toimiminen (Hoikkala 1994, 91), toistui erityisesti isoäitien puheissa heidän kertoessaan omien lastensa kasvatuksesta:

Mä sanon isälle (isoäiti 67 v, 233).

Niin sitt ku isä tuloo, jos et ny oo kuviillas (isoäiti 70 v, 254).

Kun isä tulee kotia, niin saatte selekähän (isoäiti 78 v, 267).

Nyt isä tulee ja nyt pitää olla hilijaa, muuten teidän käy kehnosti ja kyllä se niin kauan aina päti, kun hän oli siinä näköksällä (isoäiti 69 v, 270).

Ootakku isä tulee kotia (isoäiti 60 v, 271).

Ja kun isä tulee, niin – – (isoäiti 76 v, 272).

Vaikka nämä isoäidit pitivät isällä pelottelemista tehokkaana keinona järjestyksen palauttamiseen, myönsivät he pelottelun vaikutuksen jääneen usein lyhytaikaiseksi. Keskimmäisen sukupolven haastatelluista pelkästään yksi nimesi isällä pelottelun hyväksi pelottelukeinoksi, kun taas nuorimman sukupolven vastaajat eivät tätä isällä pelottelemisen ajatusta esittäneet lainkaan.

Eräs vanhimman sukupolven haastatelluista esitti hiukan toisenlaisenkin kannanoton vanhempien auktoriteettiin:

Se pitäs kasvatuksessa olla **tover se kasvatettava** eikä minkään määräysvallan alanen. Näin minä ajattelen tuota asiaa. Jos se on alistetussa asemassa se kasvatettava nii ei varmasti kunnian kukko laula. Sen pitäs olla tasavertainen (isoisä 72 v, 240).

Isoisän ajatuksena oli, että tasavertaisen kumppanuuden kautta voidaan päästä kasvatuksessa eteenpäin. Mikäli arvovaltaa kasvatukseen halutaan, se pitää hänen mukaansa ansaita yhteisillä keskusteluilla.

Tätä toverillista kasvatussuhdetta kannatti myös kaksi nuorimman sukupolven tytärtä. Molemmat heistä toivoivat, että lapset kertoisivat vanhemmilleen kaikki asiansa: *Missään nimessä en halua, että minun ja lasteni välillä olisi asioita, joista emme voisi puhua keskenämme* (tytär 30 v, 201) ja *minä haluan olla minun lasten kanssa sellanen paras ystävä, että ne pystyy kertomaan mulle kaikki juttunsa. Yritän jutella niiden kanssa* (tytär 25 v, 241). Vanhempi on kuunteleva ystävä ja vanhemman ja lapsen välistä suhdetta voisi kuvata enemmänkin toverilliseksi kuin vanhempi-lapsi-suhteeksi. Hoikkalankin (1993) tutkimuksessa kaveri-isyydestä puhuttiin ainoastaan silloin, kun siihen pyrittiin itse vanhempana.

Tämän päivän lasten kasvatuksessa on kyse entistä enemmän juuri vasta- vuoroisesta vaikuttamisesta, jossa myös lasten kokemusten ja tietojen ajatellaan välittyvän vanhemmille (Björnberg 1992b, 98–100). Vanhemmat eivät enää halua määrätä auktoriteetteina lastensa elämästä eivätkä he pyri olemaan lapsilleen ehdottomia viisauden, tiedon ja elämäntaidon edustajia (Värri 1997).

Eräs keskimmäisen sukupolven äiti puolestaan ilmaisi oman huolestumisensa kaverivanhemmuudesta:

Nykyään on luisuttu siihen, että **lasten kanssa ollaan vaan kavereita** ja minä siinä pelkään niin kun sitä, että onko meistä hävinny lapsien mielestä turvallisuuden tunne. Me kuitenkin vastataan monista niittenkin asioista ja meidän luokse voi aina tulla ja turvata. Siinä mielessä uskon siihen 'kunnioita isääsi ja äitiäsi'. Tietynlaista kunnioitusta vanhempia kohtaan. Ei semmosta, että minä pakottaisin sen, mutta et pystyis in ansaitsemaan sen (äiti 40 v, 243).

Kasvatusta ei voi äidin mielestä rakentaa pelkän vanhempien ja lasten välisen kaveruuden varaan, vaan lasten kasvattamisessa tarvitaan myös riittävä määrä vanhempien itsensä ansaitsemaa kunnioitusta. Vanhempien kunnioittamista toivoi toinenkin äiti (45 v, 244), joskin hänen mukaansa vanhempien kunnioittamisen lisäksi *nuorkin saap sannoo mielipiteensä. Se vanhempi ei oo mikkään sellanen auktoriteetti, että ihan mitä saap sannoo, kyllä ihan, jos tuntoo, että on äeti jossain viärässä, niin saap kyllä sannoo.*

Äiti oli sitä mieltä, että myös lapsilla on oikeus ilmaista mielipiteensä eikä vanha uskomus *lapset saavat näkyä, mutta eivät kuulu* pätenyt hänen mielestään enää. Ajatus siitä, ettei lasten sopinut puuttua aikuisten puheisiin oli väistynyt jo yleisemminkin keskimmäisen sukupolven edustajien vastauksista. Toinen lapsen sanallista ilmaisua suuntaava sanonta oli *mies tulee räkänokasta vaan ei tyhjän naurajasta*, joka tuotettiin kaikissa kolmessa sukupolvessa. Vaikka tämä uskomus yleisesti vielä muistettiin, ei siihen enää varsinaisesti uskottu. Alunperinhän tällä uskomuksella oli kyseenalaistettu naurajan järjenjuoksua (Keltikangas-Järvinen 2000, 157). Sillä haluttiin puuttua myös lasten turhaan nauramiseen ja ylenmääräiseen ilonpitoon, joista kumpikaan ei sopinut perinteiseen, vanhan kansan tavoitteeseen kasvattaa lapsesta aikuinen, joka olisi puheiltaan, käyttäytymiseltään ja tunneilmaisultaan vakaa ja varovainen (Ruoppila 1954, 127; Virtanen 1988, 113). Ilonpidon suhteen tuli olla säästeliäs, koska sen ajateltiin ennakoivan pahaa. Myös

sanonnalla *itku pitkästä ilosta* haluttiin varoittaa hauskanpidon mahdollisista seurauksista.⁴⁴

8.3.5 Uhkaus, kiristys ja lahjonta – parhaita lastenkasvatuskeinojako?

Yleisesti kolmen eri sukupolven edustajat olivat sitä mieltä, että lahjontaa, uhkausta ja kiristystä ei pitäisi huonoina kasvatuskeinoina käyttää omassa kasvattajan toiminnassaan. Niitä oli kuitenkin käytetty tai niitä oltiin valmiita käyttämään joissain arkipäivän kasvatustilanteissa erityisesti niiden tehokkuuden ja helppouden vuoksi.

Vaikka omassa kodissa korostettiin perinteisiä elämänarvoja ja uskontoa, myös Jumala kuvailtiin pelottavaksi hahmoksi, jota lastenkin tuli nöyrästi kunnioittaa:

Jos tekee pahuutta, niin Jumala tiputtaa ison kiven päälle (isoäiti 78 v, 267).

Jos puhuu rumia, niin Jumala pudottaa ison kiven kielen päälle (isoäiti 78 v, 267).

Jumala pudottaa suuren kiven päähän, jos ootta tottelemattomia ja pahoja.

Taivaan isä ottaa ruoan pois, jos sotki tai jätti syömättä ruokaa (isoäiti 59 v, 277).

Lapsille uskoteltiin, että Jumala seurasi lasten toimia ja rankaisi heitä tarvittaessa. Kiroilun ja rumasti puhumisen ajateltiin likaavan lasten suuta ja seurauksena oli rangaistus. Jumala kuvailtiin suurten kivien pudottajaksi ja kielen leikkaajaksi myös Ruoppilan (1954, 136–137) ja Tommolan (1955) tutkimuksissa. Osaltaan lasten Jumalan pelkoa vahvisti käsitys siitä, että “vain hyvälle lapsille on luvattu pääsy taivaaseen” (mts. 185). Myös Häggmanin (1994) 1800-luvun sivistyneistöä kuvaavassa tutkimuksessa Jumalalla pelottelemista esiintyi. Tämä sivistyneiden omaksuma ajattelumalli näytti juurtuneen varsin syvälle Suomen kansan keskuuteen ilmaantuen vielä ainakin vanhimman sukupolven edustajien uskomuksiin.

Myös keskimmäisen sukupolven vanhemmat olivat yrittäneet omia lapsia kasvattaessaan välttää uhkausta, kiristystä ja lahjontaa, koska *ne eivät olleet lapsen parhaita kasvatuskeinoja*. Tästä kielteisestä suhtautumisesta huolimatta osa tämän sukupolven edustajista myönsi joskus *syyllystyneensä* tai *sortuneensa käyttämään* ainakin näitä kolmea menetelmää:

Jos et nyt lopeta, Vanha Herra tulee (äiti 45 v, 236).

Jos et sitä tee, nii en minäkää tee sitten sitä tai et saa tätä (äiti 49 v, 237).

Jos et tee näin, et saa myöskään mennä ulos tai ei osteta jotain tiettyä vaatetta tai tavaraa (äiti 47 v, 203).

Jos oot kiltisti saat tätä ja tätä (äiti ikä ei tiedossa, 207).

⁴⁴ Paananen (1997, 9) viittaa tähän samaan omaelämäkerrassaan: “Iloisen naurun hetkellä vanhat ja viisaat ihmiset varoittivat ilakoinnista, jottei vaan paha tätä iloa kuule. Itku pitkästä ilosta, parku kauan nauramisesta”.

Jos ei oo iha kunnolla, niin saap tukkapöllyä (äiti 43 v, 214).

Uhkailussa toistuvat 'jos–niin'-puhe, joka on yksi uhkailun tunnusmerkki. Lapsen uhkaamista, kiristämistä ja lahjontaa ajateltiin helppoina menettelyinä erityisesti silloin, kun kasvattajan *oma pinna on palamassa, hermot tiukalla, on itekin väsynyt tai haluaa päästä itte aika vähällä*. Vaikka näitä menettelyjä kerrottiin käytetyn, sama vastaaja saattoi seuraavassa lauseessa kuvailla, miten hän vältteli näihin keinoihin turvautumista ja kuinka hän pyrki pääsemään niistä eroon.

Lahjonnan voimaan uskovia ja toisaalta sen kokonaan kieltäviä kannanottoja löytyi kaikista sukupolvista. Haastateltavien joukossa oli isä (51 v, 231), joka piti näitä vanhoja perinteisiä keinoja parhaimpina: *Tietysti vois ihanteellisesti ajateltuna, että lapset ymmärtää puhheen ja tekköö ihan ilman näetä vanhanaikaisia temppuja. Kyllä käytäntö on osoittanut, että on vaikee piästä näistä vanhoista menetelmistä*. Isä myönsi puheenvuorossaan tavallaan uskovansa näiden menetelmien tehoon samalla, kun hän kokemukseensa vedoten pohti näiden keinojen mahdollista korvaamattomuutta.

Suurin osa vastaajista ei myöntänyt käyttäneensä lahjontaa, *muuten kuin joissain tiukissa erityistilanteissa*. Yhtenä tällaisena erityistilanteena oli mainittu lapsen hammaslääkärillä käynti. Että kaikki sujuisi hyvin, lasta oltiin valmiita lahjomaan jo etukäteen. Lapsen lahjontaan turvautumista perusteltiin sen tehokkuudella auttaa selviytymään erilaisten hetkellisten, kiperienkin tilanteiden yli, vaikka se ei sinänsä ratkaisisikaan tilanteeseen johtanutta perimmäistä ongelmaa.

Lahjontaan viittaavien vastausten tulkintaa monimutkaisti erityisesti lahjonta- ja palkitseminen-käsitteiden läheisyys. Osalle vastaajista näiden käsitteiden välinen ero oli ilmeisen selvä, koska he pystyivät perustelemaan toisen tai molempien käyttämättä jättämisen. Sen sijaan osa vastaajista käytti näitä kahta käsitettä synonyymien tavoin kertoessaan suhtautumisestaan palkitsemiseen ja lahjontaan:

Tietysti hyvästä työstä aina pikkusen voip lahjoo, jos laps tekkee ja on kiltti (isoäiti 72 v, 207).

Jos laps tekee jonkun hyvän työn omasta tahdostaan, niin siitä voi antaa sellaisen palkinnon. Pienen lahjoituksen. Mutta ei muussa tapauksessa (isoäiti 70 v, 204).

Lahjonnan voimaan ja kannustavaan tehoon uskovat isovanhemmat puhuivat lahjonnasta ikään kuin palkitsemisena.

Joskus lahjonnasta kerrottiin vain toteamalla: *Lahjonta kyllä tehos* (isoäiti 64 v, 239). Tässä isoäiti jätti kuvailematta, missä yhteydessä ja miksi lahjonta oli tehonnut. Yhteistä lahjonnan tehoon luottaville vastaajille oli, että he uskoivat pienen houkutuslupaamalla lapsen tottelevan paremmin ja tekevän annetun tehtävän.

Toiseen tepsii niinko tämmönen pieni aasinporkkana ja pieni lahjonta tepsii, mutta mielestäni kova pakotus ei oo hyväks (äiti 45 v, 238).

Lahjon tekemään rahalla jotain pikkuhommia, ku ei muuten oo kukaan meidän huushollissa tehny niitä (äiti 50 v, 241).

Jos on viiskymppiä tai satanen ja pyytää tiskaamaan, niin varmasti tiskaa ja jotakii muutakii kun leikkaa nurmikon ja tällasia (tytär 19 v, 280).

Tehokkaimpana lahjonnan välineenä pidettiin rahaa, jota lupaamalla lapsi saatiin osallistumaan niihinkin kotitöihin, jotka muuten jäisivät tekemättä. Rahan mahtiin uskoivat erityisesti nuorimman sukupolven edustajat. Myös koulutehtävien suorittamisesta oli lahjottu: *Saat sitte sitä, kun luet läksyt hyvin* (äiti 49 v, 202).

Pääosin lahjonnasta kuitenkin puhuttiin negatiivisesti ja nekin, jotka sitä olivat tilapäisesti käyttäneet, eivät pitäneet sitä kovinkaan suositeltavana tapana varsinkaan pitkäaikaisesti käytettynä. Useimmin lahjonnan kasvatukseen tyrmäsivät kuitenkin vanhimman sukupolven edustajat. Lahjonnan tehoon ei uskottu: *En minä tuota lahjoja koskaan joutuna käyttämään ja minä aattelin, että sekkään nyt hyvä kasvatukseen, että sitä lahjoilla kasvatetaan* (isoäiti 78 v, 262). Lahjoilla kasvattaminen oli vanhimman sukupolven haastatelluille jo käytännön mahdottomuus elämisen puitteiden niukkuuden vuoksi. Kaikki mitä liikeni, meni välttämättömiin menoihin eikä jäänyt mitään, millä edes olisi lahjonut.

Eräs keskimmäisen sukupolven isä (49 v, 227) puolestaan kiteytti lahjonnan huonot puolet kokemuksen rintaäänellä: *Ei se lahjominen välttämättä kyllä auttanut, se huonontaa vaan asiaa ja tilannetta. Se niinku vaatimukset vaan kasvaa ja kasvaa. Se oli sellaan vaikutus*. Osa haastateltavista ei nimennyt uhkausta, kiristystä ja lahjontaa edes varsinaisiksi kasvatukseenkeinoiksi:

Nehän ovat tapa toimia, nehan ovat osa elämää. Ihminen kaiken aikaa järjestee asioita joko kepillä tai porkkanalla. Jos ei puhe muuten auta, niin koetetaan hyvällä tai koetetaan pahalla tai näiden yhdistelmällä. No jos se on kasvatusta, niin se on kasvatusta, mutta se on myös tapa toimia normaalissa elämässä (isä 42 v, 245).

Kyseiä menettelyjä myös vastustettiin:

Ne on jo rikoslaisakin kiellettyjä keinoja, et jos niinku ihminen syyllistyy tämmöseen niinku aikuinen ihminen, niin ne on niinku niin negatiivisia, että mä en niinku missään tapauksessa niitä hyväksy (isä 44 v, 217).

Ei ne minust, ei ne ol hyväksyttävii. En suosittelis (isä 49 v, 218).

Vaikka erityisesti isät tuntuivat ottaneen ehdottomiakin kantoja näiden kolmen menettelyn toimivuuteen, oli joukossa äitienkin ajatuksia: *Mun mielestä uhkailulla ei saa mitään hyvää aikaseksi ja sama pätee kiristykseen. Jos sä lähdet sellaiselle tielle niin kun kasvatukseen mukaan, se menee pieleen. Lapsi rupee – tuleeko se pelko ja sellanen sulkeutunut tyyppi, joka ei puhu sillai kun pitäis* (äiti 46 v, 247).

Nuorimmassa sukupolvessa näitä keinoja sekä vastustettiin että kannatettiin. Uhkausta, kiristystä ja lahjontaa arvostelevat nuoremman sukupolven vastaajat halusivat käyttää näiden *kierojen* menetelmien sijaan rehellisiä keinoja, joissa lapselle selitetään teon tarkoitus ja peruste. Omista lapsista ei haluttu lahjomalla kasvattaa *vinoutuneita ihmisiä*. Erään pojan (20 v, 248) mukaan *kukaan lastaan oikeasti rakastava vanhempi ei edes osaa kiristää*. Toisaalta uhkaukseen, kiristykseen tai lahjontaan turvautumista kritisoitiin siitä, että ne toimivat pelkästään *hätäapuna*; niiden kautta ei saavuteta mitään pysyvää hyötyä.

Lahjontaa minä en ainakaan hyväksy. Minusta on todella tyhmää alkaa lahjoo rahalla, karkeilla, leluilla yms. Jos lapsi kiukuttelee kaupassa, saattaa hänen vanhempansa sanoa, että jos lopetat kiukuttelun saat karkkia. Näin lapsi saattaa oppia, että aina kun hän kiukuttelee tai tempuilee, hän saa tahtonsa läpi (tytär 20 v, 229).

Vastaaja kiisti lahjonnan käyttökelpoisuuden ja arvioi lapsen omaksuvan väärän 'syy ja seuraus' -ajattelumallin.

Uhkaukseen, kiristämiseen ja lahjontaan turvautumisen kannattajat puolustelivat kantaansa muun muassa *jokainenhan niitä käyttää* -toteamuksella. Näihin menettelyihin ikään kuin ajauduttiin ja *aika hyvinä keinoina ne varmasti ovatkin niitä ensimmäisiä, jotka tulevat mieleen lasta kasvatettaessa* (tytär 19 v, 202). *Vippaskonstien* käyttämistä perusteltiin myös vanhempien etuoikeudella ja sillä, että ***lapsethan on sillai nii aitoja ja vilpittömiä, että ne menee pienenä ihan mihin vipuun tahansa*** (tytär 19 v, 242).

Toisaalta uhkaus ja kiristys nimettiin omien, aiempien kokemusten perusteella tehokkaiksi keinoiksi erilaisten vastenmielisten töiden tekemisen vauhdittajina. *Jos et siivoa jälkiäsi, et saa karkkipäivänä karkkia* (tytär 20 v, 225) tai *lapsi ei saa mennä toisten kanssa ulos leikkimään, jos hän ei siivoa jälkiään sisällä* (tytär 19 v, 203). Menetelmien hyväksyttävyyys perustui kuitenkin niiden satunnaiseen ja harkittuun käyttämiseen. Jokapäiväisesti käytettyinä ne menettivät nuorimmankin sukupolven haastateltujen mielestä tehonsa.

Tämän teema-alueen puheita voisi kuvailla kaksijakoisiksi. Uhkaus, kiristys ja lahjonta kiellettiin ja ne tuomittiin huonoina menetelminä yleisen tason puheessa, mutta jo seuraavassa lauseessa saatettiin tunnustaa, miten omaa lasta oli uhattu, kiristetty ja lahjottu. Koska erilaiset, jopa päinvastaisetkin käsitykset ja uskomukset saattavat risteillä samankin vastaajan ajattelussa ja arkipäivän kuvailussa (Goodnow 1996, 336), voidaan yleistä, kulttuurisen tason puhetta ja henkilökohtaista, omakantaista puhetta pitää paikoitellen keskenään hyvinkin ristiriitaisina. Huonoina ja yleisestikin väärinä pidettyjä menettelyjä oltiin valmiita hyödyntämään otollisissa tilanteissa vanhempana toimittaessa. Tiedettiin, miten vanhemman olisi hyvä toimia, mutta alituisesti ei jaksettu:

Tiedän, että se ei oo oikein. Siitä huolimatta käytän niitä [uhkausta ja kiristämistä]. Niin, jos mä jaksaisin aina olla sillä tavalla – – mutta oon ihminen minäki (äiti 40 v, 243).

8.3.6 Palkitseminen

Vanhimman sukupolven edustajat muistelivat lasten palkitsemisesta kysyttäessä, että kun he olivat itse vanhempina, *ei suanu kiittää lapsen kuullen, että tuloo ylpeeks*. Tähän kollektiiviseen uskomukseen otti moni vanhimman sukupolven edustaja kantaa, osa sen hyväksyen osa hyläten. Toisaalta juuri tällä sanonnalla he selittivät ja puolustelivat omien lastensa kiittämättä ja palkitsematta jättämistä. *Ee sitä kiitosta ny niin palijo. Kun ukki ja mummo varovat kehumasta lasta lasten kuullen, se oli niinku sopimatonta ja se kaet lie heijastunnu minunki kasvatuksessai* (isoäiti 85 v, 220). Ehkä vanhemman oman tahdon vastaisestikin lasta ei oltu uskallettu paljoa kiitellä, etteivät lähipiirissä asuneet sukulaiset olisi arvostelleet ja muistutelleet sen mahdollisista kielteisistä seurauksista. Toisaalta lasten palkitsematta jättämis-

tä saatettiin suhteellistaa yleisiin vallassa oleviin kollektiivisiin käsityksiin: *Ei siihen aikaan ollut tapana paljoa palakita*. Tähän kehumiseen ja palkitsemiseen rinnastettavasta liiallisesta hemmottelusta ja hellittelystä varoitettiin vanhempia myös 1920–1930-lukujen lääketieteellisiin näkemyksiin painottuvissa kasvatustapaissa (Tähtinen 1992a, 156–160).

Keskimmäisessä sukupolvessa kaksi edustajaa ilmaisi lapsen kehumista kieltävän kiteytyneen uskomuksen: *Ei saa kehua lasta lapsen kuullen ja lasta ei pidä kehua kuin vasta partasuuna*. Uskomus siitä, että lapsesta kasvaa ylpeä, jos liikaa kehua, toistui sisältönä näissä molemmissa uskomuksissa. Keskimmäisen sukupolven vastaajista suuri osa kuitenkin uskoi, että lasta tuli kiittää ja kannustaa. *Mun mielestä lasta ei koskaan kehua liikaa. Et aina pitäs vaan enempi kehua kun niinkun tuomita tai haukkua tai silleen* (äiti 43 v, 250). He uskoivat palkitsemisen tehoon. Myös nuorimpaan sukupolveen kuului vastaajia, jotka olivat valmiita palkitsemaan ja kannustamaan lastaan aina tarvittaessa. *Kiitos ja kannustus on kyllä niin suuri asia pienen lapsen elämäs. Että sillä on mahtava voima, että mitä se saa aikaan* (tytär 25 v, 237). Sanallinen palkitseminen eli kehuminen, kiittäminen ja kannustaminen, miellettiin hyväksi keinoiksi erityisesti silloin, kun lapsi tarvitsee tukea ja rohkaisua. Vähitellen lapsen kiittäminen siis tuli osaksi suomalaista kasvatuskulttuuria.

Kodin piirissä tehtyjen töiden palkitsemiseen vanhimman sukupolven haastatellut suhtautuivat pääsääntöisesti niin, että *kyllä työ tekijäänsä kiittää* (isoäiti 59 v, 212). Toisaalta lasten oli töihin lähdettävä, jos vanhemmat niin käskivät. Kuuluihan se tuohon aikaan vielä lasten velvollisuuksiin.

Ei sitä sillä lailla, koska se on se **lapsen velvollisuus tehdä kotona** vanhemmille, jos vanhemmat tarttee sen työapua taikka semmosta, ni se on lapsen velvollisuus tehdä, ei niitä pidä palkkioilla ruveta, sillo se menee se nurinkuriseksi se kasvatustysteemi ja se saa huonon käsityksen asioista, jos sille aina annetaan palkkio (isoäiti 66 v, 284).

Rahapalkkoja ei houkuttimiksi hyväksytty yleisesti ainakaan vielä vanhimman sukupolven vastaajien keskuudessa. Myöskään herkuilla palkitsemiset eivät olleet vanhimman sukupolven haastateltujen mieleen: *Omille lapsille palkitseminen aina sanallista, ei missään nimessä karamellijuttuja* (isoäiti 80 v, 265).

Vanhimman sukupolven vastaajien mielestä töiden **hyvästä** suorittamisesta ei ollut syytä palkita. Olivathan mahdollisuudet erityisesti palkkioiden antamiseen tuohon aikaan vielä pieniä: *Ei niit palkintoja, ei voinnu ajatellakkaa ku ol paljo lapsia [14], ni ei niit voinu ajatella ollenkaa* (isoäiti 77 v, 237). Lapsia oli useita ja yhden palkittavan jälkeen olisi pian ilmaantunut toinen palkkion odottaja. Niinpä johdonmukaisesti toimien vanhemmat eivät halunneet palkita sisaruksista ketään.

Keskimmäisen sukupolven vanhempana toimimisen aikainen elintason nousu ja materiaalinen hyvinvointi sekä toisaalta palkitsemisen muuttuminen yhteiskunnallisesti hyväksyttävämmäksi kasvatustapahtumaksi edistivät sanallisen ja materiaalisen palkitsemisen hyväksymistä ja yleistymistä. Niinpä oli oletettavaakin, että keskimmäisen ja nuorimman sukupolven edustajat suhtautuivat myönteisemmin lastensa materiaaliseen palkitsemiseen. Myös rahallinen palkitseminen hyvästä koe- tai todistusnumerosta hyväksyttiin:

Jo koulujen kokees on lähäretty viirestä markasta, riippuu siitä, mitä kokeesta on saanu. Ja aina on parannettu, on saanu kympin, jos on kymppiin asti yltäny. Ja samoon toristuksesta ja kaikista muista (äiti 46 v, 254).

Hyvästä koenumeroista palkitsemisen taustalla oli uskomus siitä, että rahan antaminen kannustaa lasta parempiin koulusuorituksiin.

Sitä vastoin selvänä vähemmistönä olivat seuraavanlaiset kannanotot palkitsemisesta:

En kuitenkaan palkitse esimerkiksi hyviä todistus- tai koenumeroita rahalla, mielestäni kannustava sana riittää, ja jos ei olisi hyvä numero tullutkaan, niin voi sanoa, että seuraavalla kerralla sitten (äiti 47 v, 203).

Mahdollisen epäonnistumisen merkitys korostuisi, jos sen seurauksena olisi jäänyt vielä mahdollinen palkkiorahakin saamatta. Samansuuntaisen kiistävän mielipiteen palkitsemiseen lausui eräs nuorimman sukupolven edustaja. *Rahallinen se [palkitseminen] ei ainakaan ole. Jotkut vanhemmat saavat lapsensa ahkeroimaan koulunumeronsa eteen lupaamalla tietyn rahasumman tietystä numerosta* (tytär 20 v, 210). Vastaajaa itse ei yhdy uskemukseen, jonka mukaan raha kannustaisi lasta parempiin koulusuorituksiin. Hän ajatteli, että koulunumerot lapsen tuli hankkia itselleen, ei vanhemmille.

Vaikka kotitöistä palkitsemiseen suhtauduttiin jo suopeammin, eivät kaikki keskimmäisenkään sukupolven vanhemmat olleet valmiita maksamaan niistä palkkaa: *Kotityöt tehdään ilman mitään palkkaa taikka palkkioita* (äiti 38 v, 210). Osa vanhemmista oli liittännyt viikkorahan saannin kotitöiden tekemiseen. *Sinun täytyy ansaita se raha jollain tavalla ja mikä se olis muuta ku kotityöt* (äiti 39 v, 209). Viikkoraha ei saanut ennen kuin oli sovituista töistä suoriutunut. Nuorimman sukupolven edustajat sen sijaan eivät yhdistäneet viikkorahan saantia kotitöistä palkitsemiseen vaan päinvastoin viikkorahan pois ottaminen mainittiin yhtenä rankaisemisen keinona.

8.3.7 Neuvominen: *Neuvominen se on tärkeä ja opastaminen kaikissa pienissä hommissa*

Puhumista pidettiin kaikissa kolmessa sukupolvessa parhaimpana kasvatusmenettelynä. *Hyvä keskustelu on parasta, että lapsi pääsis sen keskustelun kautta siihen, mikä olis oikein ja mikä väärin* (isoäiti 70 v, 204). Puhumiseen rinnastuivat haastatteluvien puheessa myös lapsen neuvominen, ohjaaminen ja lapsen kanssa keskusteleminen. Näiden lisäksi selittäminen ja selostaminen sisällytettiin puhumisen alle. *Puhumalla sitä on yritetty vaa järkeä päähän* (isoäiti 78 v, 282).

Lapsen sanallinen ohjaaminen korostui useimmiten nuorimman sukupolven edustajien haastatteluissa. Puhuminen, keskusteleminen, selittäminen, ohjaaminen tai neuvonta nimettiin ensisijaisiksi kasvatusmenettelyiksi lähes jokaisessa tämän sukupolven jäsenen haastattelussa. Sanallisia keinoja korostettaessa tähdennettiin myös lapsen yksilöllisyyden huomioon ottamista: Toiselle lapselle riitti, kun asian sanoi kertaalleen, toiselle samakin asia piti selittää useampaan kertaan. Ensiarvoisen tärkeänä tavoitteena pidettiin, että lapsi myös ymmärtää hänelle annetut

ohjeet. Tästä lapsen ymmärtämisestä ei ollut juurikaan mainintoja keskimmäiseen ja vanhimpaan sukupolveen kuuluvien edustajien haastatteluissa.

Vaikka sanalliset menettelyt korostuivat lähinnä nuorimman sukupolven haastateltavien puheessa, oli vanhimmassa ja keskimmäisessäkin sukupolvessa *hyvän puheen voimaan* uskovia edustajia:

Hyvä sana tehoaa aina paremmin kun tuota alistaa jotenkii kovvuudella (isoäiti 89 v, 280).

Hyvä puhe on parempi. Huutaminen ei koskaan. Ett hyvä puhe ja asioitten selvittäminen tehoo varmasti paremmin kuin huutaminen (isoäiti 76 v, 232).

Sanalliset keinot arvioitiin tehokkaammiksi kuin mahdolliset rankaisemiset. Puheella uskottiin päästävän parhaisiin lopputuloksiin.

Aina *hyvän sanan* riittävään tehoon ei kuitenkaan uskottu, vaan joskus hyväksyttiin *kovempi volyymi*:

Ja sitte se on yleensä se aika tiukka sana, se on aika hyvä rangaistus, että sillo ku sitä tarvii, nii sanoo sen verran tehokkaammi, nii kyllä se mennee perille (isä 49 v, 280).

Tämä tehokkaampi sanominen saattoi merkitä käytännössä myös *topakkaa karjaisemista, tuimaa ja napakkaa puhumista* tai *huutamista*, josta oli mainintoja kaikissa sukupolvissa. Yleisesti otaksuttiin, että ääntä maailmaan mahtuu ja että sitä riittää lapsillekin.

Eräs maalla asunut isoäiti (65 v, 209) puolestaan luonnehti ja selitteli sanallista ohjaamistaan *miksen minä ollut häijykin, minä huurin, huurin suoraa huutua, nii ku kaikki tahtoo tehrä, ku on oikeen tyätä ja tuskaa*. Isoäidille oli jäänyt omasta kasvattajana toimimisestaan mieleen tälle aineistolle tunnusomainen naiskasvattajan kuva. Tavallisen sanomisen tueksi oli tarvittu voimakkaampaa äänen käyttöä, koska oma auktoriteetti ei yksinään välttämättä vielä taannut riittävää uskottavuutta eikä näin mahdollistanut tarpeellisenä pidetyn kurin ylläpitämistä.

Varsin usein lapsen sanallista ohjaamista kuvailtiin rankaisemisen kanssa. Tuskin kukaan vanhempi on halukas rankaisemaan lastaan ääneti ilman puhumista tai selittämistä. Sen sijaan moni tämänkin tutkimuksen vanhempi oman kertomansa mukaan yritti ensin puhua ja selittää, sitten ehkä komentaa tai käskää ja vasta sen jälkeen oltiin tarpeen mukaan valmiita kovempiin rangaistuksiin:

Jos monta suusannoo sanoo eikä uskota, niin suap näpätä muttei hakata (äiti 40 v, 248).

Tietysti niinku pyrin keskustelemalla selvittämmää nää asiat. Jos ei sitte niinku mene sitte niin sanotusti niinku perille, pitäähän sitä sitten jottain rangastuskonstia ottaa sitte käytäntö. Niinku ny tietysti tämä huutaminen, äänen koventaminen on niin sanotusti yks konsti – – joskus hermostuksissaa voi tietysti vähä uhatakki, että jos ei oo iha kunnolla, niin saap tukkapöllyä (äiti 43 v 214).

Vanhemman käyttäytymisen vaiheet lapsen ohjaamisessa näyttäytyvät tässäkin varsin selvästi. Mitä pidemmälle tilanne kehittyi, sitä kovempia *konsteja* varauduttiin käyttämään, kunnes kärsivällisyyden loputtua tämäkin äiti oli kertomansa mukaan valmis lastaan rankaisemaan. Ajattelu ja puhuminen muuttuivat toiminnaksi ja käytännöksi.

Toisaalta haastatteluissa viitattiin päinvastaisiinkin tilanteisiin, joissa puhumista korostettiin vasta rankaisemisen jälkeen. Tällöin keskustelua oli jatkettu rauhallisessa tilanteessa siihen saakka, kunnes väärin tehdyn asian merkitys varmasti ymmärrettiin ja viesti meni lopullisesti perille.

Mä oon aina pyrkinyt ja kyllä vieläkin niin, sitte ku on rauhallisia hetkiä, niin juttelemaan sellaisista asioista, mitkä on jäänyt kesken elikkä silloin ku ollaan kiukkuisia. Pysin siihen, että tilanne saadaan läpi muuna aikana – – että kuinkas pitäs tehdä (äiti 41 v, 261).

Erityisesti keskimmäisen ja nuorimman sukupolven jäsenet korostivat vanhemman ja lapsen välisen **luottamuksen** tavoittelemista. Vanhemmat olivat pyrkineet kasvatuksessaan siihen, että kotona pystyttäisiin keskustelemaan vaikeistakin asioista. Vanhemmat toivoivat, että he kuulisivat huonotkin uutiset omalta lapseltaan suoraan mieluummin kuin *kylän akoilta*. *Elikkä, ei niin pahhaa asiaa saa olla, etteikö vois siitä tulla kottii kertomaan* (äiti 50 v, 230). Taustalla oli ajatus siitä, että perheen ikävät asiat tuli hoitaa aina kodin seinien sisäpuolella. Tähän kyseiseen asiaan viitattiin myös sanonnalla *kodin likapyykki pestään kotona* (äiti 43 v, 250). Perheen ulkoiseen loukkaamattomuuteen viittaa sanonta *ommaa pessää ei liata*, jota Pohjola (1999, 101–102) on siteerannut eri-ikäisten naisten omaelämäkertoihin ja haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessaan.

Nuorimman sukupolven haastateltavat tähdensivät vankan luottamussuhteen muodostumista vanhemman ja lapsen välille. Molemminpuolisen luottamuksen syntymistä edesautettiin avoimella ja rakastavalla perheilmapiirillä, rakentavalla kasvatuksella sekä turvallisella kodilla. Vanhemmilla pitää *kuunnella sitä pientä, että mitä hänellä on sanottavaa* (tytär 25 v, 237). Vain tätä kautta lapsi oppisi puhumaan kotonaan kaikki heille tärkeät, aratkin asiat.

Täytyy pystyä keskustelemaan tietyistä asioista ja ongelmista. Perheen perheilmapiiriin pitää olla avoin ja rakastava. Silloin siellä on turvallista olla (tytär 20 v, 229).

Tämäntapaisia keskimmäisen ja nuorimman sukupolven edustajien ajatuksia vanhempien ja lasten välisen luottamuksen rakentamisesta eivät vanhimman sukupolven edustajat ilmaisseet.

Eräs keskimmäisen sukupolven äiti korosti puhumisen ja neuvonnan merkitystä kuvaillessaan tilannetta, jossa hän kertomansa mukaan juhliin mentäessä selitti autossa lapsilleen mahdollisimman tarkasti tulevan illan ohjelman sekä sen, mitä vanhemmat kulloinkin lapseltaan odottivat. Näin lasten oli helpompi käyttäytyä oikein. Tästä hyvästä käytöksestä lapset sitten saivat myöhemmin kiitoksen. Tällaisesta ennakoivasta puheesta eivät muut haastateltavat maininneet.

Vanhempien liialliseen puhumiseen ja ohjaamiseen saattaa kätkeytyä omat vaaransakin:

No sitä jatkuvaa kalatusta oon koettanu välttää – – sitte ku sanoo nii sen pitäs olla niinku siitä asiastaki. Sit ku sanoo, nii yleensä se sit tehoaaki. **Sit ku jatkuvasti kalattoo, nii siitä ei tuu ku paksut korvanlehdet**, että siitä ei tuu oikee mikskää (isä 49 v, 280).

Isä viittasi kalatus-sanalla yleiseen huomauttelemiseen eli nalkutukseen. Samaisen huomion teki keskimmäisen sukupolven äiti (49 v, 269) kertoessaan omasta, usein vasta jälkeensä huomaamastaan jankuttamisesta: *Se jankuttaminen ei näytä menevän perille.*

Vaikka lasten sanallista ohjaamista pidettiin ensisijaisena ja parhaana menetelmänä arkipäivän kasvattamisessa, sävytti usean haastateltavan puhetta vielä eräänlainen tavoitteellisuus. Lapselle puhumista ja asioiden perustelemista olisi vastauksista päätellen haluttu käyttää vieläkin enemmän:

Minusta vois niinkö **perustella**, että minkä takia joku asia pitää tehdä niin. Sillä tavalla, että se on järkevää, että laps ymmärtää, että miks hän ei saa, saa tehdä jotakin asiaa. Koittaa perustella se, mutta ei tietenkään aina pysty, koska ei aina oo, aina oo aikaa siihen, että joku asia käydään perusteellisesti läpi. Pyrkimys on hyvä (äiti 41 v, 278).

Ajan vähyydellä ja oman kärsivällisyyden loppumisella vanhemmat selittivät omaa *vajavaista* käyttäytymistään. Juuri näiden resurssien riittämättömyyden vuoksi itse ei oltu kasvattajana täysin tyytyväisiä. Käytettyjä kasvatustapoja saatettiin selittää tai katua. Joskus omaa kasvattajana toimimista myös soimatettiin.

Kai sitä toimii monta kertaa hirveen vajavaisesti, vaikka haluais toimia toisella tavalla nii eihän sitä pysty. No monesti ihan väärin, ihan eri tavalla ku pitäs, mutta en minä siitä mitään huonoo omaatuntoa kannu, ku kukaan ei pysty täydellinen olemaan (äiti 43 v, 214).

8.3.8 Esimerkin avulla opettaminen: *Itte menöö ereltä*

Haastatteluissa yhtenä lapsen neuvomisen ja ohjaamisen sekä työnteon oppimisen yhteydessä korostuneena teemana toistui esimerkin voima, johon uskottiin myös lasten kasvattamisessa:

Lapselle pitää opettaa ne elämäntavat, niinku esimerkillä näyttää, menöö itte ereltä. Siinä tarte palijo lauseita eikä sanoja. Yleinen henki, joka on. Ei niille tarte palijo saarnata. **Elämä opettaa lisää siihen, jolla on järkiä ottaa sitä opiksi.** Ne oppii siinä korvalla, ku me tehtihi sitä tyätä aina (isoäiti 81 v, 226).

Isompana maailma opettaa sitte lissää (isoäiti 77 v, 229).

Isoäitien kerrontaa värittävät uskomukset lapsen opettamisesta ja kasvattamisesta. Uskomukset *lapsi oppii esimerkistä* ja *elämä (maailma) opettaa, jos on järkiä ottaa opiksi* ilmensivät ehkä selkeimmin näiden isoäitien sukupolven ajattelutapaa. Perinteisesti vanhempien työskentely kodin pihapiirissä mahdollistikin tämän lapsille esimerkkinä olemisen, koska lapset olivat töiden teossa mukana seuraamassa vanhempiensa työntekoa.

Kaupunkiolosuhteissa asia ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Vanhempien työskennellessä kodin ulkopuolella lapset eivät välttämättä tiedä, mitä heidän vanhempansa tekevät, saati sitten miten tekevät. Malleja töiden tekemiseen saadaan rajoitetusti, eikä lapsilta toisaalta vaadita töihin osallistumista samassa mittakaavassa kuin maaseutu-ympäristössä. Lasten töihin opettaminen ja oppiminenkin on siis varsin erilaista kaupungissa kuin maaseudulla. Vanhemman

esimerkkinä olemiseen sisältyy kuitenkin lisäksi paljon muutakin kuin työntekoon opettaminen ja oppiminen.

Keskimmäisen sukupolven vastaajat korostivat vanhimman sukupolven vastaajia useammin vanhempien omaa esimerkkiä kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. *Kasvatuksessahan vanhemmat omalla elämäntyyllillä viestittää lapsille, pienestä pitäen lapset oppii vanhemmiltaan* (äiti 39 v, 209). Vanhemmat arvioivatkin omaa toimintaansa, omaa mallina olemistaan yhtenä kasvatuksen kulmakivenä. Tätä vahvaa näkemystä perusteli eräs isä (48 v, 229) uskomuksellaan *minusta kasvattaja omalla esimerkillään kasvattaa tulevata sukupolvee* (isä 48 v, 229). Mikäli vanhemmat pyrkivät olemaan lapsilleen hyviä esikuvia, heidän itsensä piti toimia omien periaatteidensa mukaan. *Vasta oman esimerkin kautta esimerkiksi kasvatukseen notki tehoavat* (äiti 41 v, 270). Vanhempien piti keskimmäisen sukupolven haastateltujen mielestä olla toiminnassaan johdonmukaisia eikä heilläkään ollut lupaa puhua yhtä ja tehdä toista.

Yleisesti otaksuttiin, että mikäli vanhemmat toimivat ristiriitaisesti omien periaatteidensa kanssa (esim. valehtelevat, vaikka korostavat rehellisyyttä), on lapsiakin vaikea saada vakuuttuneeksi kyseisen periaatteen oikeellisuudesta. Toisaalta vanhempien oman, kunnollisen esimerkin katsottiin auttavan lapsia selviytymään tämän päivän tietotulvassa. *Tänä päivänä erilaisia kasvatusehjeitä ja niitä elämänehjeitä tuloo silmät, korvat täynnä joka puolelta* (isä 48 v, 229). Nuorimassa sukupolvessa vanhempien oma esimerkinä toimiminen näyttäytyi vain sääntöjen ja rajojen asettamisen yhteydessä:

Oma esimerkki ois aika tärkeä, että jos sää kiellät lasta jostain, mitä sää ite teet, teet toisin, ni se ei varmaan mee perille (tytär 22, 276).

Lapsen on vaikea tietää, mikä on oikeaa käyttäytymistä, jos vanhemmat toimivat eri tavalla kuin puhuvat.

8.3.9 Mukana kasvaminen: *Ei lapsia tarvitse kasvattaa, ne kasvavat itsestään*

Itsestään kasvamisen taustalta on löydettävissä voimakasta perinnöllisten tekijöiden korostamista, joka oli vallalla oleva ajattelutapa vielä keskimmäisenkin sukupolven edustajien toimiessa vanhempina. *Ei omena puusta kauas putoa* -uskomus toistettiin kaikissa kolmessa sukupolvessa. Tämä uskomus perustuu näkemykseen, jonka mukaan lapsista kehittyy vanhempiensa kaltaisia ilman, että siihen voidaan kovin paljon kasvattamisella vaikuttaa. Vanhemmat eivät välttämättä edes koe pystyvänsä kasvattamisella suuntaamaan lapsensa kehitystä. Itseä ei mielellään nimetä kasvattajaksi eikä itseä nähdä kasvattajana. Tässäkin tutkimuksessa kasvattamiseen ajateltiin sisältyvän jotain sellaista, mihin vastaajat eivät halunneet itseään tai lastaan liittää. "Kasvattajakamma" (Hoikkala 1993) kokivat tutkimukseni vanhimman sukupolven ja jonkin verran myös keskimmäisen sukupolven haastateltavat. Osaksi tätä voisi selittää omalla ankaraksi koetulla lapsuuden kotikasvatuksella tai sitten sillä, että lastenkasvattamista pidettiin kaiken kaikkiaan vaikeana tehtävänä.

Vanhimman sukupolven vastaajista 16 kuvasi omien lastensa kasvattamatta jättämisensä: *Ne on siinä parvessa menny ja leikkiny* (isoäiti 76 v, 202) tai *ei niitä periaatteessa sillon mitenkään kasvatettu, ne kasvo siinä, ko oli kolome sukupolovia* – ne

oppi siinä, ko ne näki (isoäiti 73 v, 278). Oman toiminnan taustalla oli yhtäältä uskomus siitä, että lapset kasvavat kasvattamattakin. Toisaalta kasvatus saattoi olla vanhimman sukupolven edustajille käsitteenäkin vieras, jolloin on mahdollista, että he liittyivät sen konkreettisesti kuriin ja rangaistuksiin eikä kasvatukseen sen laajemmassa merkityksessä (ks. Ojakangas 1997, 35–36).

Toisaalta kasvattamattomuutta edesauttoivat myös olosuhteiden asettamat rajoitukset. Töitä oli ollut paljon ja usein kasvatus jäikin epäolennaiseksi tehtäväksi muiden töiden rinnalla: *Siinähan ne vaan män itestää*, kuten eräs isoäiti (87 v, 213) asian ilmaisi. Lapset olivat *menneet siinä sivussa* yleisemminkin. Sisarukset kasvativat toinen toisiaan ja vanhemmat oli haettu apuun vasta, kun hätä oli ollut suuri. *Siihe aikaan ei kasvatettu sen koommin, lapset tuli vain mukhan ja toisten perässä. Vanhemmat lapset kasvatti toisihaan. Se oli tavallaan semmosta sakinhivutusta* (isoäiti 74 v, 279). Keskimmäisen sukupolven edustajien haastatelluista tämän saman kannan esitti yksi isä: *Ee sitä kovin paljon tarvihe lapsia kasvattoo, nehän kasvaa siinä mukana* (isä 51 v, 231).

Isovanhemmuus

Vaikka vanhimman sukupolven edustajilla olisi ollut mahdollisuus kertoa roolistaan isovanhempina, vain kolme heistä pohti suhdettaan lastensa perheeseen ja lapsenlapsiinsa.

Parasta asiaa on sitte, kun tulee siihen ikään, että alkaa olla lastenlapsia, ni **niihin on kaikkiin niinku enemmän kiintyny**, kun on enemmän aikaa (isoäiti 71 v, 224).

Että monta kertaa aattelee, että niinkö **lastenlapsia pitää paljo parempana ko omia lapsia**. Ja se on monella muullaki vanhemmalla, että ko se oli niin erilaista silloin, että sitä oli nii kauhiasti sitä menua ja työtä, että sitä ei kerenny ennen ko vähän sinne sänkhyn sitte hyväillä ja siunata (isoäiti 72 v, 276).

Vanhimman sukupolven haastatelluilla on isovanhempina lapsenlapsilleen enemmän aikaa kuin aikoinaan omille lapsille. Lisääntynyt aika mahdollistaa kiinteän suhteen luomisen heihin ja tätä mahdollisuutta halusivat myös nämä isoäidit hyödyntää. Myös lastenlasten määrän väheneminen osaltaan edistää isovanhempien ja lastenlasten välisten suhteiden lähentymistä (King & Elder 1995, 173; Suutama 1986). Mitä vähemmän lastenlapsia on, sitä enemmän isovanhemmilta liikenee aikaa ja huomiota yhtä lastenlasta kohden. Toisaalta eliniän pidentymisen seurauksena isovanhempina ollaan tänä päivänä pidempään kuin 1900-luvun alkupuolella (Bengtson 1993, 14–15; Roos & Rotkirch 1997, 10; Rossi & Rossi 1990, 6–7).

Eräs isoisä (72 v, 240) sen sijaan halusi auttaa lastensa perhettä, mutta ei ollut tulkinnut avun antamista lupakirjana lastensa elämän liialliseen puuttumiseen: *No siihenhän minä en puutu siihen tuota isovanhempina, että minä menisin toisen huusholliin miäreemään en, en missään nimessä. Se on heijän huol ja jos minä oon kerran niitä neuvona oikein nii kai hyä tekkee sen saman jutun*. Isoisä itse oli mielestään jo kantanut vastuunsa lasten kasvattamisesta ja nyt oli hänen omien lastensa vuoro kasvattaa.

8.3.10 Työ: *Ahkeruus kovankin onnen voittaa*

Perinteisen kasvatuksen yksi tavoite oli työntekoon opettaminen ja työteliäisyyden korostaminen. Vanhimman ja keskimmäisen sukupolven haastatellut liittivät työn ja töiden tekemisen kasvattamiseen. Seuraavia kiteytyneitä uskomuksia hyödynnettiin juuri töiden tekemisen opettamisessa:

Ahkeruus on ilomme.
Pitää olla töissään ahkera.
Tuo tullessa, vie mennessä.
Joka ei työtä tee, ei syömänkään pidä.
Työtä pitää tehdä.

Työ tekijänsä neuvoo.
Hyvin suunniteltu työ on jo puoliksi tehty.
On vientiä ku sammakolla äkhen alla.

Joutilas johonkin joutaa, tarttuu tuhmiin tekoihin.
Illan virkku, aamun torkku, se tapa talon hävittää.
Työnteko, rehellisyys ja ihmisen kohtelu on kolome sellasta, mitkä ei koskaan vanhene.
Tyttö, sinun pitää olla nöyrä ja työ tee, kunnon työ, vaikka hittaasti mutta kunnolla.
Itse tienattu raha on arvokkaampaa kuin jonka on saanut ihan vain tuosta.

Suurimman osan yllä olevista uskomuksista ilmaisivat vanhimman sukupolven edustajat, jotka olivat itse kasvaneet aikana, jolloin ruumiillisen työn kunnioitus oli korkeimmillaan. He myös kantoivat vielä vahvasti mukanaan talonpoikaista perintöä (Strandell 1984, 228). Työllä oli heille suuri välineellinen arvo: sen lisäksi, että työtaidot piti hallita, oli työnteko myös yksi tuon ajan elämän kulmakivistä (Ruoppila 1954, 75–86).

Niinpä oli odotettavaa, että sama ahkeruusajattelu toistui myös heidän vanhemmuutta koskevissa uskomuksissaan. Uskottiin myös, että ahkerasta ja työtätekevästä naisihmisestä tulisi hyvä puoliso – “laiskaa ja kyvytöntä odotti vanhanpiian kohtalo” (Ruoppila 1954, 78). Ruumiillisen työn kunnioitusta ja selviytymisen eetosta oli haluttu siirtää seuraavalle sukupolvelle, omille lapsille, ikään kuin perintönä. Vanhimman sukupolven jäsenillä ei toisaalta ollut monia muitakaan vaihtoehtoja kuin kasvattaa lapsensa samanlaiseen elämään, minkä he olivat itse eläneet. Tämä ilmeni myös Korkiakankaan (1996, 103) tutkimuksessa, jonka mukaan vanhimman sukupolven edustajat olivat “turvautuneet tuttuun ja totuttuun, sen avulla oli ennenkin joten kuten eteenpäin menty”.

Keskimmäisen sukupolven edustajien vanhempana toimimisen aikaiset olosuhteet poikkesivat hyvin paljon niistä olosuhteista, joissa he itse elivät lapsuuttaan. Talonpoikainen perintö alkoi menettää merkitystään, kun maa-seudulta muutettiin kaupunkimaiseen asuinympäristöön (ks. Strandell 1984, 235–236). Tästä huolimatta keskimmäisen sukupolven edustajat uskoivat vielä työn kasvattavaan voimaan. Lapsilla tehdyksi tarkoitettuja töitä oli vähemmän, koska koneet auttoivat jo osaltaan kotitöiden tekemistä. Perheessä ei välttämättä enää ollut nuorempia, kotona asuvia sisaruksiakaan, joiden hoitovastuuta olisi voinut siirtää vanhemmille sisaruksille. Toisaalta lapsilta kuitenkin haluttiin

vaatia edes jonkinlaista aktiivisuutta kotitöihin osallistumisessa. Tehtäviä töitä ei haluttu erotella sukupuolen mukaan, vaan lasten oli hyvä opetella tekemään kaikenlaisia töitä. *Kaikkee sitä pitäs kokkeilla, ei kukkaan oo seppä syntyissään* (äiti 43 v, 214). Käsitystä siitä, että lapsen pitäisi saada nauttia vapaudestaan, ei esitetty.

Nuorimman sukupolven haastatellut eivät enää tietoisesti pohtineet töitä ja töiden tekemistä ja niinpä he ilmaisivatkin vain kaksi töiden tekemiseen ja ahkeruuteen liittyvää uskomusta:

Ei saa opettaa olemaan jouten, vaan pitää opettaa tekemään töitä ja olemaan ahkera (tytär 27 v, 266).

Se työ, mikä tehdään tehtäis heti kunnolla (tytär 20 v, 210).

Molempiin uskomuksiin sisältyi näkökulma ahkerasta, hyvin työnsä hoitavasta ihmisestä.

8.3.11 *Rehellisyys maan perii*

Lapsen neuvomisessa ja ohjaamisessa korostettiin yleisesti erilaisia kasvatus-tavoitteita ja -päämääriä, joista yksi oli rehellisyyteen kasvattaminen. Tätä suomalaisen kasvatuksen peruspilaria korostivat erityisesti vanhimman sukupolven edustajat. Rehellisyyttä painottavat uskomukset olivat seuraavanlaisia:

Rehellisyys maan perii.

Rehellinen pitää olla.

Pitää puhua totta.

Lapselle ei saa valehdella eikä kertoa satuja.

Totuus pitää kertoa lapselle aina pienestä pitäen.

Vaikka näitä rehellisyyteen ohjaavia sanontoja muistivat eniten vanhimman sukupolven edustajat, esitettiin niitä kahdessa jälkimmäisessäkin sukupolvessa. Kahden ensimmäisen yllä esitetyn uskomuksen lisäksi keskimmäisessä sukupolvessa toistuivat uskomukset: *Totuus ei pala tulesakaan ja köyhä voi olla, mutta rehellinen pitää olla*. Näiden sanontojen avulla vanhemmat halusivat kiinnittää huomiota **valehtelemisen** ja yleisen **vilpillisyyden** seurauksiin. Valehtelemista pidettiin syntinä ja sen katsottiin kulkevan käsi kädessä varastamisen kanssa. *Ja lapselle ei saa ikinä valehdella. Jos lapselle valehteloo, niin siinä menöö sen lapsen ainakin uskottavuus, että se ei usko silloin vanhempinsa koskaan* (isä 47 v, 215). Sen lisäksi, että kasvattaminen vaikeutuu, on vaara opettaa lapsensakin valehtelemaan.

Nuorimman sukupolven haastatelluista viisi vastaajaa esitti rehellisyyden yhdeksi kasvatustavoitteekseen ja näistäkin kaksi puhui rehellisyyden sijaan totuudesta, jota tulisi kasvatuksessa viljellä. Uskomukset *valheella on lyhyet jäljet ja rehellisyys maan perii* sanottiin molemmat kerran. Nuorimman sukupolven haastatteluvastauksista ei voi kuitenkaan tehdä sitä johtopäätöstä, että rehellisyys ei enää päämääränä ja periaatteena sisälly kasvatustavoitteisiin. Ehkä rehellisyyttä ei itsestään selvänä ilmaistu. Toisaalta voidaan otaksua, että rehellisyys kytkettiin esimerkiksi lapsen ja vanhemman välisen luottamuksen rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Tähänhän rehellisyyden vaatimus sisältyy ikään kuin automaattisesti.

8.3.12 Ennen ja nyt: *Ennen kaikki oli toisin*

Nykyisyyden ja menneen konstruointi ilmenee selväpiirteisenä juuri lapsuuden muistelussa. Moni asiahan muistetaan lapsuudesta nykyhetkeen verrattuna jollain tavalla parempana, aidompana, yksinkertaisempana, ristiriidattomampana ja harmonisempana. Tällaiselle omien lapsuuskokemusten kaunistelemiselle (ks. Häggman 1994, 29) ja nostalgiselle muistelemiselle (Korkiakangas 1996, 37–38) olivat puitteet olemassa myös tässä tutkimuksessa. Ennen–nyt-vastakkainasetelmaa pohtivat erityisesti vanhimman sukupolven haastateltavat. Vaikka haastateluissa ei esiintynytkään varsinaista nostalgista muistelemista, sisältyi joihinkin vastauksiin menneen ajan ihannoitua: *Siihen aekaan lapsetti ol kuuliaisia, ee niitä palakittu, eekä ne väettänä vastaa, ee missää tappaaksessa* (isoäiti 85 v, 211). Tavallaan tämä varmasti piti osittain paikkansakin ainakin viime vuosisadan alkupuolella. Lasten sananvalta oli vähäistä ja aikuisen auktoriteetti takasi sen, etteivät lapset uskaltaneet esittää omia mielipiteitään edes omille vanhemmilleen.

Perinteistä kasvatusta kuvailtiinkin kurinalaisemmaksi ja ankarammaksi, mutta saatettiin sitä määritellä myös toisella tapaa: *Sen aikainen kasvatusta oli, kuinka sen sanoisin, lämpösempi tai vanhemmat oli, vanhemmat tykkäs lapsista enemmän* (isoäiti 77 v, 229). Tässä uskomuksessa oli jo enemmän nostalgisia piirteitä, joiden valossa vanha kasvatusta piirtyi kaikkienensa lämpöisten tunteiden siivittämäksi.

Jotkut haastateltavista myös arvostelivat tämän päivän kasvatusta. Arvosteluvissa kannanotoissa viitattiin lapsen kurittamiseen:

Eihän niitä nykyään kun ei saa kurittaa eikä tehdä mitään. Täs on se ero. **Ennen ne oli kyl aika tehokkaita tapoja** (isoäiti 73 v, 264).

Tästä vastauksesta on luettavissa jonkinlaista kurittamisen kaipuuta⁴⁵, vanhojen hyvien tapojen peräänkuuluttamista. Nykypäivän kasvatusta arvosteltiin myös riittämättömistä rajoista: *Mielestäni nykyaikana on ongelmana se, että lapselle ei aseteta tarpeeksi rajoja, jolloin hän joutuu niitä itse hakemaan, eikä enää osaa erottaa oikeaa väärästä, mikä näkyy myös nuorison moraalien puutteena ja käyttäytymisen ongelmina* (äiti 42 v, 264). Tähän kannanottoon kätkeytyy useita uskomuksia tämän päivän kasvatuksesta ja nuorten käyttäytymisestä. Vastaajan uskomusten mukaan asetettujen rajojen puute johtaa suoraviivaisesti nuorison huonotapaisuuteen.

Lapsille asetettuja nykyisiä sääntöjä pidettiin toisaalta liian väljinä:

Mutt **annetah liian paljo periks jossain asioiss nykyäh**. Kaikkee pyritäh saamah (isoisä 73 v, 218).

Ennen piti tietee mihinkä mennee ja kysyä lupa, vaikkei ollu niin paljo mahdollisia paekkojakaan kun nykyisin. **Tänä päivänä niitä lupia ei enää kysytä** (isoäiti 70 v, 248).

Isoisä piti nykypäivän vanhempien lapsilleen asettamia vaatimuksia liian löysinä. Vanhimman sukupolven toimiessa kasvattajana Suomessakin oli vielä selvät säännöt kyläilyistä, kylään ei esimerkiksi saanut mennä jouluna eikä sunnuntaina

⁴⁵ Jo Reima (1915/1928, 8–10) kirjoitti kurin löyhtymisestä seuraavasti: "Kuritus on jäänyt pois käytännöstä ja tulokset ovat myös sen mukaiset – todellisen kurin puute on yksi aikamme vitsauksista".

ennen kirkonmenoa (ks. myös Ruoppila 1954, 150). Siinä, missä näistä säännöistä on joustettu, ollaan toisaalta siirrytty yhä yksityisempään, suljettuun perhe-elämään, jossa sosiaaliset suhteetkin hoidetaan tiettyjen, yhdessä sovittujen aikojen mukaan. Isoäidin vastauksesta voisi päätellä, että tämän päivän vanhemmat haluaisivat selviytyä kasvatustyöstään aiempaa sukupolvea helpommalla. Tätä mielikuvaa tukee isoisan huomautus vanhemman periksi antamisesta.

Tämän päivän kasvatusta ihannoivissa kannanotoissa verrataan lasten kasvatukseen käyttävissä olevaa aikaa ennen ja nyt:

Ku ei ennen ollu aikaa olla lasten kans. Ei ollu aikaa ku ensi oli työ ja sitte vielä kaikki iltatyöt. Että enemmän sitä oli vaan aina kiukkunen iltasin. Ku tuntuu, että **nykyään on aikaa vanhemmilla olla lasten kanssa**. Oikein harmittaa, se kyllä harmittaa, ku ei ollu aikaa (isoäiti 60 v, 271).

Lisääntynyttä aikaa ja kasvatuksen sujuvuutta ihannoitiin uskomuksin yleisimmin vanhimmassa sukupolvessa. *Kyl se minusta tuntuu, et kyl nykyvää helpompaa on lasta kasvattaa. Ku vanhemmilla on aikaa ja mahdollisuuksia. Ja sit ympäriltä tulloo kaikkee virikkeitä* (isoäiti 79 v, 259). Virikkeiden ja parantuneiden elinolosuhteiden uskottiin suoraan helpottavan tämän päivän kasvatusta. Yksikään vanhimman sukupolven edustajista ei kuitenkaan ottanut kantaa vanhemmuuden kasvaviin vaatimuksiin tai muihin lapsen kehitystä suuntaaviin tekijöihin (televisio, radio ym. joukkotiedotus).

Ajan lisääntymiseen joudun tämän päivän äitinä kuitenkin ottamaan kriittistä kantaa kysymällä, missä on se aika, joka perheissä olisi varattuna ensisijaisesti vain lasten kanssa *olemiseen*. Päivähoitokierroksen ja kotiin tulon jälkeen kotona odottavat usein ne samat työt kuin entisaikojenkin äideillä. Vaikka apuna ovat kotitalouskoneet, jotka osaltaan helpottavat äidin työtä, vievät kotityöt paljon aikaa. Toisaalta tilalle ovat tulleet muut tämän ajan vanhemmille yhteiskunnan taholta asetetut vaatimukset ja odotukset, kuten lasten erityistaitojen varhainen harjaannuttaminen harrastuksiin kuljettamisten muodossa.

Eräs isoäiti (72 v, 276) mainitsi olevansa tyytyväinen, ettei nykyisessä lasten kasvattamisessa enää saanut tukistaa ja antaa piiskaa: *Kyllä se ennen oli vähä tietysti, monesti liikaki kovaa tukisti eli jotain piiskaa, piiskaa, kyllä ne joutu olehen ne risut siellä oven päällä – – sai lyärä*. Välttämättä vanhempien tilannetta ei aina helpottanutkaan se, että heillä oli tavallaan yhteiskunnan lupa kurittaa lapsiaan. Päinvastoin se saattoi luoda vanhemmille hyvinkin ristiriitaisia tunteita. **Kun pitäisi, mutta kun ei haluaisi** lastaan kurittaa.

Vanhan ja uuden ajan vertaaminen oli yleisintä lähinnä vanhimmalle sukupolvelle. Keskimmäisen sukupolven vanhemmat ottivat asiaan jonkinlaista kantaa, vaikka he eivät varsinaisesti verranneetkaan eri aikojen kasvatusta. Heillä kannanotot liittyivät lähinnä rankaisemista sivuaviin uskomuksiin ja näiden vanhojen, ankarampien menetelmien vanhanaikaisuuteen, *ne olivat poissa muodista, se oli sitä aikaa* jne. Nuorimman sukupolven edustajat eivät vastauksissaan vertailleet vanhaa ja uutta aikaa ollenkaan.

8.3.13 Kasvatus – *niin visainen homma*

Kasvattamisen vaikeutta pohtivat erityisesti vanhimman ja keskimmäisen sukupolven edustajat. Erään isoisän tulkinta kasvatuksesta oli:

Kasvatus on niin **visainen** homma, onkohan niin viisasta ihmistä kettään, joka täysin ymmärtää tämän kasvatuksen (isoisä 72 v, 240).

Niin ikään eräs vanhimman sukupolven haastateltu totesi, että *se on niin moni-mutkaasta se kasvattaminen* (isoäiti 70 v, 254). Näiden isovanhempien kasvattamisesta puhumisen pulmallisuutta lisäsi varmasti vielä se, ettei oikein tiedetty, mitä *kasvatus* itse käsitteenä tarkoittaa ja mihin sillä viitataan (ks. Ahponen & Järvelä 1983, 278).

Mitä oli kotikasvatus tämän tutkimuksen kolmen sukupolven ihmisille? Vastauksista poimimieni määrittelyjen⁴⁶ mukaan kasvatukseen uskottiin olevan lapsen rakastamista, ohjaamista, neuvomista ja käskemistä. Lisäksi kasvatus oli lapselle puhumista, lapselta kyselemistä, lapsen kanssa keskustelemista ja asioiden perustelemista. Kasvatukseen sisältyi lapsen kannustamista, palkitsemista ja rankaisemista ja oli pa kasvatus välillä *näitä vanhanaikaisia temppujakin*: lapsen uhkaamista, kiristämistä ja lahjontaa. Ongelmakohtaisissa kasvatus oli myös *luovimista, juksaamista ja narraamista*. Erään nuorimman sukupolven edustajan mukaan kasvatuksessa *on käytettävissä kaikki keinot, mitä tilanne vaatii* (poika 20 v, 235).

Haastateltujen mukaan kasvatuksen tavoitteena on opettaa lapselle mitä saa tehdä ja mitä ei, mikä on oikein ja mikä väärin. Kasvatus on myös rajojen ja sääntöjen asettamista ja niiden noudattamista. Toisaalta se on eri sukupolviin kuuluville jäsenille myös lapsen ohjaamista rehellisyyteen, vastuullisuuteen sekä toisen ihmisen huomioon ottamiseen ja arvostamiseen. Vanhimman ja keskimmäisen sukupolven edustajille se on lisäksi ahkeruuteen ohjaamista, työntekoon ja toisen ihmisen kunnioittamiseen opettamista. Keskimmäisen ja nuorimman sukupolven jäsenille kasvattamiseen sisältyy myös lasten harrastuksiin ohjaamista ja niissä kannustamista.

Arkipäivän kasvattamisessa ja lasten kanssa toimimisessa keskimmäisen sukupolven haastateltavat mainitsivat turvautuneensa *semmoseen maalaisjärkeen* (äiti 47 v, 260), *terveeseen maalaisjärki asialinjaan* (isä 48 v, 267). Pohdittavaksi jää, mitä käytännön kasvatustilanteissa tarkoittaa sanonta *tärkein keino kasvatuksessa on maalaisjärjen käyttö* (äiti 41 v, 270). Nämä vastaajat eivät määritelleet maalaisjärki-käsitettä sen enempää. Maalaisjärjen käyttämisestä kasvatuksessa ei puhunut minkään muun sukupolven edustaja, vaikka maalaisjärjelle läheisellä *terveellä järjellä ja järkevällä puheella* kasvattamista korostivat erityisesti nuorimman sukupolven edustajat.

Kasvatukseen liittyvää tietoa, käytännön neuvoja ja vinkkejä oli etsitty kasvatusta koskevasta kirjallisuudesta. Erityisesti näistä oli mainintoja keskimmä-

⁴⁶ Vaikka poimin tähän joitain kasvatukseen liittyviä, välillä metaforisiakin ilmauksia, en tehnyt sitä systemaattisesti läpi koko sukupolviaineiston. Mikäli tekstimäärä olisi ollut pienempi, olisin voinut jäljittää näitä ilmauksia enemmänkin. Kiinnostavaa olisi ollut etsiä niitä myös muista kasvatukseen liittyvistä käsitteistä.

sen ja nuorimman sukupolven edustajilla. Myös lehtien, television ja radion kautta välittyviä kasvatus- ja elämänohjeita oli huomioitu omassa vanhempana toimimisessa ja neuvolasta saadut kasvatusohjeet mainittiin muutamissa haastatteluissa. Tärkeänä kasvatusohjeiden lähteenä esitettiin kaikissa sukupolvissa lisäksi vielä oma, lapsuudenaikainen kotikasvatus, josta oli valikoitu tai valikoitaisiin hyviä neuvoja.

Vaikka erityisesti vanhimman ja osaltaan vielä keskimmäisenkin sukupolven edustajien yleiset elämisen puitteet olivat niukat ja vaativat, oli kasvatuksessa koettu onnistumisia. *Luultavasti oon niinku onnistunukkin* (isä 48 v, 229) ja *kunnon immeisiä niistä on tullunna* (isoäiti 68 v, 205) olivat ehkä yleisimpiä oman onnistumisen ja kasvatuksesta selviytymisen ilmauksia. Itseä vanhempina ei kuitenkaan kehuttu enempää. Nätkin (1997, 181–183) löysi selviytymisen ylpeyttä erityisesti juuri suurten perheiden äitien puheesta.

Toisaalta tyytyväisyys omaan vanhempana toimimiseen heijastui myös niistä vastaajien kommentteista, joissa he vertasivat omaa vanhempana toimimistaan omien vanhempiensa antamaan kasvatukseen. Onnistumista oli koettu, jos omia lapsia oli pystytty kiittämään ja kannustamaan enemmän ja rankaisemaan vähemmän kuin mitä vastaajat itse olivat aikoinaan saaneet osakseen. Nuoremman sukupolven haastatellut eivät tämäsävyistä itseä arvioivaa puhetta vielä esittäneet, koska suurin osa heistä pohti vanhempana toimimista vasta puheen tasolla.

Ensimmäisen lapsen syntymä muuttaa perhetilanteen kokonaisuudessaan toisella tavalla haasteelliseksi. Samalla hetkellä kun naisesta tulee äiti ja miehestä isä, syntyy myös joukko muita uusia rooleja: täti, setä, isoäiti, isoisä ja isoisoisä. Vanhemmat haluavat tehdä parhaansa lapsensa kasvattamisessa asettaen itselleen suuria odotuksia ja vaatimuksia. Korhonen (1996, 19) nimittääkin perheen ensimmäisen lapsen syntymää äitien elämän käännekohtaksi.

Ensimmäisen lapsen kanssa sitä oli hirveen ehdoton kaikessa, halus hirveen niinku tarkasti ja kirjan oppien mukkaan kasvattaa ja että kaiken ois pitäny niinku olla täydellisesti oikein, että sitä niinku ehdottomasti vaati. Ensimmäisen lapsen kanssa oli vielä nii kypsytön sillen siihen kasvattajan rooliin. Nyt jos kasvattas tässä ajassa tällä järjellä nii paljo viisaammihan sitä tekis monta asioo (äiti 43 v, 214).

Yksi haastateltavista kertoi kohdanneensa ensimmäisen lapsensa ja hänen käyttäytymisensä eräänlaisena haasteena: *Että koki, et jos lapsi teki väärin tai huonosti, ni oli itse huono kasvattaja, oli niinku jotenki epäonnistunu* (äiti 47 v, 260). Sama äiti jatkaa: *Ihan selvästi sitte seuraavan kanssa jo oli niin semmonen rennompi olo. Enää vanhempien ei tarvinnut kokea, että kaikki sen lapsen tekeminen johtus niinku omista virheistä tai omista onnistumisista.*

Kasvattajan varmuutta lisäsivät aika ja uudet, erilaiset kokemukset. *Kokemuksen avulla toinen laps on ollu helpompi kasvattaa* (isä 48 v, 263) tai *ikä kasvattaa kasvattajaa* (äiti 43 v, 214). Kasvattajana toimimista ei pidetty pysyvänä tilana vaan alati muuttuvana ilmiönä.

Kasvattaminen vaatii haastateltujen mukaan vanhemmilta muun muassa aikaa, mallina olemista, anteeksi antamista, erehtymistä, kantapään kautta oppimista, mielenmalttia ja *pitkää vieteriä*. Osa haastateltavista koki epäonnistuneensa kasvattamisessa sekä sen asettamien ylisuurten vaatimusten vuoksi että

kokemusten puuttumisen vuoksi. Kaiken kaikkiaan kasvattajana toimimista pidettiin vaikeana tehtävänä:

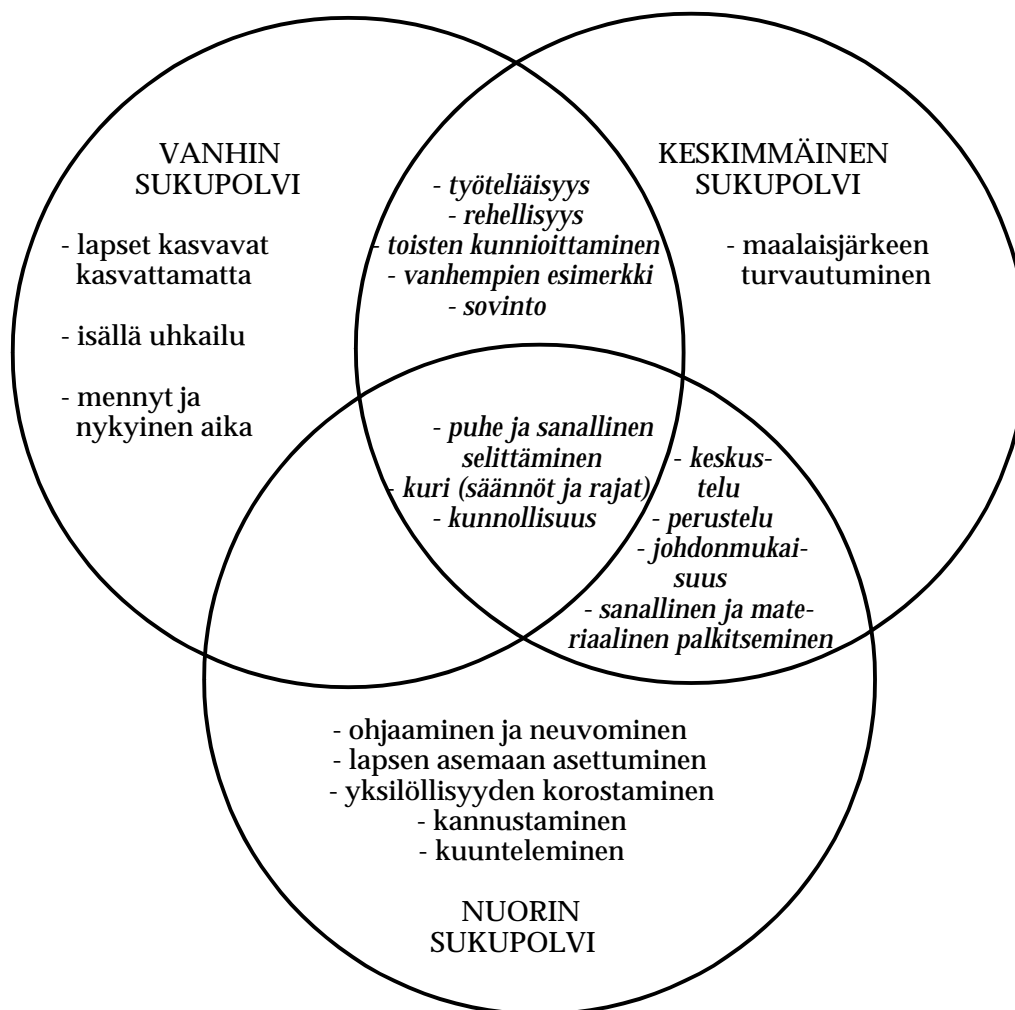
No se [kasvattajana toimiminen] on todella vaikea tehtävä ja tota joka päivä tulee uudet tilanteet esiin, että aina pitäs niinku osata toimia oikeen. Ja se on ainaki semmone tärkeä asia, että kun lapset kasvaa, niin pitäs itte osata kasvaa siinä mukana. Ja yhtäkkiä pienet lapset ei oookkaan enää pieniä, vaan ne on jo kasvanu aika isoiksi ja siinä pitäs itte niinku pysyä mukana. Mut kuiteskin saara pidettyä ohjaket omis käsis, että ei ihan voi tehdä mitä sattuu. Ja tietysti koittaa elää ja opastaa aina tilanteen mukahan, mitä milloinkin tai mistä on kyse ja mitä tapahtuu. Ja olla siinä ihan, tota joka tilantees, parhaansa mukaan (äiti 43 v, 283).

8.4 Kolmen sukupolven yhteiset ja erilliset kasvatususkomukset

Kasvatuksesta kertomisen kieli oli elävää ja täynnä uskomuksia läpi sukupolviaineiston. Menneisyyden ääni kuului kasvattamisessa erityisesti useiden vanhojen sanontojen toistumisena. Muistettuja sanontoja ja uskomuksia kunnioitettiin omien vanhempien, isovanhempien ja suvun muiden jäsenten lausumina *totuuksina*. Nykypäivän kasvatukseen soveltaen ja osin kriittisestikin suhtautuen niistä sai haastateltujen mukaan vielä käyttökelpoisia ohjenuoria. Sanontoja haluttiin suullisena perimätietona siirtää myös omille lapsille.

Vanhimman sukupolven haastatellut uskoivat useammin kuin nuorempien sukupolvien vastaajat fyysisen rankaisemisen ja erityisesti piiskaamisen voimaan. Vitsan antamista pidettiin *perinteisenä* ja *tehokkaana* keinona, jolle oli kuitenkin asetettu omat kriteerinsä. Vaikka nuorimmassakin sukupolvessa oli edustajia, jotka uskoivat piiskaamisen tehoon, kannatti heistä kuitenkin jo enemmistö lievempiä ja suvaitsevampia vaihtoehtoisia rankaisemistapoja. Piiskaamisen sijaan lasta oltiin valmiita rankaisemaan tukistamalla, eristämällä toiseen huoneeseen tai jättämään rangaistuksen nimissä väliin viikkoraha tai karkkipäivä.

Keskimmäisen sukupolven edustajat asettuivat kannanotoissaan näiden kahden sukupolven välimaastoon. Heidän paikkaansa oli vaikea määrittää ja eräällä tavalla tätä sukupolvea voisi kutsuakin hämmennyksen sukupolveksi. Yhtäältä tämän sukupolven haastateltavat uskoivat vanhojen rankaisemistapojen tehoon eli he olivat valmiita turvautumaan vitsalla rankaisemiseen. Toisaalta omaa vanhemmuutta ei enää voitu ongelmallisissa tilanteissakaan rajata pelkkään kurinpitäjän rooliin vaan piiskaamisen tilalla haluttiin käyttää muita rankaisemismuutoksia. Keskimmäisen sukupolven haastateltavat korostivat yhä useammin erilaisten sanallisten menettelyjen merkitystä (kuvio 1). Esimerkiksi keskustelu ja perustelu rakentuvat lapsen ja vanhemman väliselle luottamussuhteelle. Suhdetta omiin lapsiin luonnehdittiin kaiken kaikkiaan tasavertaisempänä kuin mitä se oli ollut heidän omilla vanhemmillaan. Vanhempien vahvaa auktoriteettia haluttiin kritisoida, vaikka siitä ei luovuttukaan.

KUVIO 1 Kolmen sukupolven yhteiset ja erilliset kasvatususkomukset

Ympyröiden päällekkäinen alue (leikkauskohta) kuvaa sitä aluetta, joka on kolmelle tai kahdelle sukupolvelle yhteistä. Sellaisia vanhimmalle ja nuorimmalle sukupolvelle keskenään yhteisiä piirteitä ei löytynyt, joita ei olisi ollut myös keskimmaisella sukupolvella.

Keskimmäisen sukupolven edustajien ristiriitainen asema perinteiden murtajana näyttäytyy juuri tässä. Heidän omat vanhempansa, vanhimman sukupolven jäsenet, kantoivat vielä vahvasti mukanaan talonpoikaista kasvatuserintöä, jota he myös olivat välittäneet omille lapsilleen. Kuitenkin keskimmäisen sukupolven vastaajista osa halusi lastenkasvatuksessaan välttää vanhoihin, jäykkiin toimintamalleihin nojautumista ja turvautua lastenkasvatuksessaan muihin tarjolla olleisiin rakentavampiin vaihtoehtoihin. Tulos on pitkälti samansuuntainen kuin Nurmisen ja Roosin (1992) tutkimissa elämänkerroissa, joista välittyi vanhempien toive yhä rakentavammasta vanhemmuudesta ja sitä kautta uudeltaisesta suhtautumisesta lapseen. Verrattuna omaan lapsuuteen peräänkuulutettiin

tasavertaisuutta, avoimuutta, ymmärrystä, suvaitsevuuutta ja heikompaa autoritaarisuutta. Sanallisen selittämisen suosimista ja fyysisen rankaisemisen välttämistä korostivat myös Welles-Nyströmin (1996) ruotsalaista vanhemmuutta ja äitiyden etnoteorioita tarkastelevan tutkimuksen äidit. Ohjaavan kasvatuksen periaatteet painottuivat myös 1950-luvun jälkeisissä psykologisiin näkemyksiin perustuvissa kasvatustutkimuksissa (ks. Tähtinen 1992a).

Huomattavasti vahvemmin näihin myöhemmin ilmenneisiin kasvatustutkimustuloksiin uskoivat kuitenkin nuorimman sukupolven haastatellut, joiden kasvatustutkimuksissa oli jo selvästi tunnistettavissa lapsilähtöisen ja ohjaavan kasvatuksen periaatteita. Uskomuksissa korostuivat aiempia sukupolvia useammin lapsen yksilöllisyyden huomioon ottaminen, kunnioittaminen ja tukeminen. Kasvatuksen vastavuoroisuutta tavoitellen uskomuksissa painottuivat lapsen tasavertainen kuuntelu ja hänen kanssaan keskustelu. Myös Pulkkinen (1985) pitkittäistutkimuksessa nuoret luonnehtivat omia kasvatustutkimustuloksiaan demokraattista ilmapiiriä, lämpöä ja turvallisuutta korostavina.

Tutkimukseni tulokset rinnastuvatkin osittain Martinin ym. (1991) tutkimukseen, jossa selvitettiin yhdysvaltalaisien saman suvun isoäitien ja äitien uskomuksia vanhemmuudesta ja lasten kasvatuksesta. Isoäitien uskomuksissa painottuivat rajojen asettaminen, soveliaan käyttäytymisen opettaminen ja vanhempien kunnioittaminen. Vastaavasti nuorimman sukupolven äitien uskomuksissa korostuivat erityisesti lapsen itsenäisyyden tukeminen, yksilöllisyys sekä hoidon ja hoivan merkitys.

Tutkimuksessani rajojen ja sääntöjen merkitystä tähdensivät myös nuorimman sukupolven haastateltavat (kuvio 1). Vaikka heistä osa lukeutuikin vanhemman vahvan auktoriteetin kannattajaksi, rajat ja säännöt tuli heidän mukaansa asettaa lapselle johdonmukaisesti tiukkojen käskyjen ja ehdottomien kieltojen sijaan riittävästi perustellen ja selittäen. Myös lapsen ottaminen mukaan sääntöjen muokkaamiseen edisti heidän mielestään osaltaan lapsen tottelemista. Luottavaisen ja vastavuoroisen vanhempi-lapsi-suhteen korostamisen rinnalla oli havaittavissa tasa-arvoisempaa kumppanuuden ja kaveruuden tavoittelemista, vaikka nuorimman sukupolven edustajat eivät kahta aiempaa sukupolvea useammin nimittäneetkään itseään tulevana vanhempina lapsen kaveriksi.

Koska nuorimman sukupolven edustajista vain viidellä oli omia kokemuksia kasvattajana toimimisesta, he kertoivat vanhemmuudesta ja kasvattamisesta lähinnä omien uskomustensa valossa. Vaikka omia lapsia ei ollut, eikä välttämättä edes nuorempia sisaruksia, joiden hoitamisesta olisi saatu kokemuksia, oli heillä käsitys siitä, millaiseksi he halusivat kasvattaa oman lapsensa. Kasvatustutkimuksissa korostuivatkin vahvasti sekä kasvatustavoitteet että -periaatteet. Omat kasvatustutkimukset ja -käsitykset ilmaistiin selvästi ja rohkeasti ehkä juuri henkilökohtaisten kasvattajakokemusten puuttuessa. Tätä ilmiötä kuvaa sanonta *vanhat piit ovat parhaita kasvattajia*.

Osaltaan tällä ilmiöllä voisi selittää myös sitä, miksi nuorimman sukupolven edustajat toistivat useimmiten yleisesti tunnettuja sanontoja (taulukko 1). Virtanen (1994, 76) muistuttaa sanontojen käyttökelpoisuudesta tilanteessa, jossa puhuja haluaa varmoilla ja selkeillä kannanotoillaan ikään kuin vakuuttaa kuulijansa tai antaa vaikutelman siitä, että "puhujan takana on vanhojen viisaus, kokemus ja

perinteen voima”. Perityn ajattelun voidaan katsoa olevan puhtaimmillaan juuri omien kasvattajakokemusten vähyyden vuoksi.

Nuorimman sukupolven haastateltavat olivat todennäköisesti tietoisia myös tämän päivän vanhemmuudelle asetetuista haasteista ja kulttuurisista odotuksista. Kulttuuristen konventioiden mukaisesti vanhemmuudelle asetetut vaatimukset ilmaistiin osittain uskomusten muodossa, osittain ehkä ideaalina vanhemmuuden haavekuvana. McGilliguddy-De Lisi ja Subramanian (1996, 144–145) viittaavat tähän kirjoittamalla uskomusten päivittämisestä.

Yksi tämän ajan asettama vaatimus on pojilta odotettu sitoutuvampi ja osallistuvampi isän rooli. Tätä odotusta isän aktiivisemmasta toiminnasta kodin ja lasten hoidossa tukevat osaltaan yhteiskunnassa vallalla olleen mieskulttuurin muutokset ja isän roolin korostaminen osana lapsen myönteistä kehitystä ja kasvua (Huttunen 1998; Korhonen 1999). Näin ollen olemassa olevat tiedot ja asetetut odotukset saattoivat osaltaan suunnata nuorimman sukupolven jäsenten kasvatususkomuksia. Lisääntynyt koulutus ja joukkoviestimet tuottavat koko ajan uusia vanhemmuuden ihanteita ja muuttuvia malleja, joista nuorimman sukupolven edustajat saavat aineksia oman vanhemmuutensa pohdintaan. Toisaalta on mahdollista, etteivät nuorimman sukupolven haastatellut olleet käytännön kokemuksen puuttuessa vielä kovinkaan tietoisesti pohtineet vanhemmuuden ja kasvattamisen kysymyksiä.

Nuorimman sukupolven vastaajien omaksuma vanhemmuuden etnoteoria muodostuikin lähinnä heidän omista lapsen luonteeseen, käyttäytymiseen ja tarpeisiin liittyvistä uskomuksistaan sekä niistä yleisistä vallalla olevista käsityksistä, joita liitetään lastenkasvatukseen. Myös nuorimman sukupolven jäsenten omat lapsuudenaikaiset kokemukset olivat suunnanneet heidän uskomuksiaan. Harkness ja Super (1996) ovat todenneet, että yhteiskunnassa yleisemmin voimassa olevat uskomukset eri kasvatusmenettelyistä ja käytännön kasvatustoiminnasta vaikuttavat osaltaan yksilöiden vanhemmuuden etnoteorioiden muodostumiseen.

Keskimmäisen ja vanhimman sukupolven edustajien vanhemmuuden etnoteorioissa korostuivat käytännön kasvatusmenettelyt ja niiden valikoimisen perusteet: miksi oli käytetty tiettyjä menettelyjä ja miten menettelyjä oli tulkittu, arvioitu ja perusteltu. Lasten kasvattamisesta ja omasta vanhemmuudesta kerrottiin oman kokemuksen pohjalta. Omista lapsista ainakin osa oli kasvatettu jo aikuisikäisiksi, jolloin kasvattamisen “tuloksetkin” olivat jo osaltaan nähtävissä.

Vanhemmuudesta ja kasvattamisesta puhuminen oli erilaista, kun oma kasvattaminen oli ohi. Kasvatukseen liittyvät uskomukset ja ajatukset olivat sekoittuneet omiin kokemuksiin vanhempina, mikä teki kahden vanhimman sukupolven edustajien ilmaisemista kasvatususkomuksista moniulotteisempia ja vaikeammin hahmotettavia. Nuorimman sukupolven edustajien oma vanhemmuus ja kasvattajana toimiminen olivat vasta edessäpäin, jolloin heillä kasvattamisesta puhumisen kontekstina oli vielä oma lapsuudenkoti. Tulevaa vanhemmuutta peilattiin pääosin omaan lapsuudenaikaiseen kotikasvatukseen.

Muovautuvat ja muuttuvat kasvatususkomukset

Uskomukset sisältävät henkilökohtaisten tulkintojen lisäksi yhteisöllisiä arvoja ja normeja, koska kollektiivinen kulttuuri jo itsessään tuottaa uskomuksia. Koska uskomukset liittyvät tiettyyn historialliseen aikaan (Lifhtfoot & Valsiner 1991, 411–412), kulttuurin sisällä tapahtuneet muutokset ajattelun ja kokemuksen tavoissa muovaavat myös uskomuksia. Pohdittuaan sananlaskujen, jotka ovat eräänlaisia kiteytyneitä uskomuksia, arvomaailman ulottumista nykypäivään, Keltikangas-Järvinen (2000, 317–318) toteaaakin, ettei sananlaskujen mukaisista ihanteista kiinnipitämiseen enää liity samanlaisia sosiaalisia pakotteita eikä niiden rikkomiseen sellaista sosiaalista häpeää kuin entisaikojen yhteisössä. Yhteisöllinen arvomaailma on muuttumassa ja muuttunut yhä yksilöllisemmäksi.

Lasten kasvattamisessa nämä kulttuurissa tapahtuneet muutokset heijastuvat lapsen rankaisemista koskevien uskomusten muuttumisena. Vielä viime vuosituhanella, 1900-luvun alkupuolella ja vielä puolivälin jälkeenkkin lasten ruumiillinen rankaiseminen oli sallittua ja toisaalta jopa suositeltavaakin⁴⁷ (Ruoppila 1954). Samanaikaisesti myös kurittamiseen viittaavat uskomukset olivat rankaisemista suosittavia. Tutut sanonnat lapsen kurittamisesta olivat läsnä tuon ajan arkipäivän kasvatuksessa, mikä ilmeni vanhimman ja osittain keskimäisenkin sukupolven haastateltujen sanontoihin suhtautumisessa. Ruoppilan (1954, 156) mukaan usko ruumiillisen kurittamisen ja vitsan antamisen tehoon olivat seurausta ”kirkonjuurruttamasta uskosta tällaisen kasvatustavan tehokkuuteen”. Nuorimman sukupolven edustajatkin muistivat näitä sanontoja kertoessaan omasta tulevasta vanhemmuudestaan, mutta sellaisenaan niihin ei varsinaisesti uskottu.

Myös lasten oikeuksien kehittyminen heijastuu eri aikojen kasvatususkomuksiin. *Lapset saavat näkyä mutta eivät kuulua* ilmentää uskomuksena tietynlaista suhtautumista lapsiin ja lapsuuteen, mikä oli vallalla vielä vanhimman ja keskimäisenkin sukupolven edustajien lapsuusaikana. Lapsella ei ollut lupaa puuttua aikuisten puheisiin, vaan hänen piti olla kuuliaisesti hiljaa, kun paikalla olevat aikuiset keskustelivat. Lapsen kuunteleminen ja hänen mielipiteidensä arvostaminen oli muutenkin vähäistä. Vähitellen lapsuutta on alettu luonnehtia jonkinlaisena projektina, jossa lasta itseään pidetään aktiivisena ja kyvykkäänä toimijana. Tämä lapsilähtöinen lähestymistapa, joka välittyi nuorimman sukupolven haastateltavien puheesta, tulee lisääntymään myös seuraavien sukupolvien kasvattamisessa.

Lapsuuskäsitysten muuttuminen muovaa myös vanhemmuudelle asetettuja vaatimuksia. Korhosen (1994, 1999) mukaan vanhemmuuteen kohdistuvia paineita suuntaa osaltaan sekin, että kasvatusta on alettu pitää ikään kuin muusta elämästä erillisenä alueena. Tähän samaan ajatuskuvioon sopii Björnbergin (1992b, 89) kuvaus perheestä projektina. Ruotsalaiset vanhemmat korostavat hänen mukaansa omaa jatkuvaa saatavilla oloaan, kotien ulkoisista puitteista huolehtimista sekä lasten harrastuksiin osallistumista. Strandell (1984) on kol-

⁴⁷ Alkuperäiseen, vuoden 1889 rikoslakiin sisältyi sekä vanhempien oikeus kurittamiseen että myös heille kuuluva kuritusvelvollisuus (ks. Husa 1996).

meen naissukupolveen liittyvässä tutkimuksessaan yhdistänyt nämä samat piirteet äidin työteliäisyyttä kuvaaviksi piirteiksi.

Yhtenä osoituksena lasten oikeuksien kehityskulusta on lainsäädännön kehittyminen⁴⁸. Nykyinen Suomen laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361) kieltää lapsen ruumiillisen kurituksen. Lisäksi lievemmat kasvatus-tarkoituksessakin annetut rangaistukset (luunapit ja tukkapöllyt) ovat kiellettyjä (KKO 1993:151). Niinpä se kotikasvatus, johon 1900-luvun alkupuoliskolla kuului myös ruumiillinen kurittaminen, ei enää tänä päivänä ole hyväksyttävä. Arkipäivän kasvattamisen tasolla tämä merkitsee perheessä sitä, että yhä useammalla julkisella auktoriteetilla on oikeus ja jopa velvollisuus puuttua sellaisiin asioihin, jotka ennen kuuluivat kodin seinien sisäpuolelle (Björnberg 1992a, 4). Vanhemmuudesta on tullut tätä kautta entistä julkisempää. Koska vanhempien ympärillä on useampia itsehillintään kannustavia valvovia silmiä, odotetaan vanhemmilta tänä päivänä entistä tehokkaampaa itsehillintää, jolla tavoitellaan lapsen parhaan lisäksi vanhemman omaa etua. "Ei jakseta tuhjata energiaa joihinkin asioihin, vaan ohitetaan ne tynesti ja omaa mielenrauhaa suojellen", kuten Nykyri (1998, 135) kirjoittaa.

Kun eri aikoina syntyy erilaisia uskomuksia, niin miten voidaan selittää sitä, että jo laissakin kielletyt toiminnot jäävät uskomusten muodossa elämään. Ruumiillista kuritusta kannattavat uskomukset muistettiin läpi koko aineiston. Yhtenä selityksenä on näiden kasvatusmenettelyjen käyttäminen tämänkin päivän lasten kasvattamisessa. Niiden suhteellinen esiintyvyys on kuitenkin muuttunut ja perinteisten eli autoritaariseen kasvatukseen sisältyvien menettelyjen rinnalle on rakentunut ja rakentuu, tälle ajalle ominaisia kasvattamisen tapoja. Osaltaan kuritususkomusten tiheää toistumista voisi selittää uskomusten kiteytymisellä. Kiteytyttyään uskomus säilyy kielellisellä tasolla kansanomaisessa puheessa. Kun kasvattamisessakin on kyse ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, suullista perimätietoa, jota uskomuksetkin pitkälti ovat, siirretään puheen ja toiminnan välityksellä seuraaville sukupolville. Näin uskomukset elävät ja jäävät elämään.

Uskomukset säilyvät ja siirtyvät perheen sisällä, vaikka niitä ei välttämättä olisi kielellistetty. Vanhemmat välittävät kasvatususkomuksia lapsilleen oman kasvattajana toimimisensa kautta, lapset sen sijaan välittävät omia uskomuksiaan vanhemmilleen. Nuorimman sukupolven edustajien uskomukset saattavat suunnata osaltaan vanhempien sukupolvien uskomuksia, koska perhepiirissä jäsenet vaikuttavat toisiinsa. Tämän aineiston nuorimman sukupolven jäsenet asuivat pääsääntöisesti vielä kotona, jolloin heidän läsnäolonsa suuntaa väistämättä vanhempien haastatteluhetken uskomuksia. Vaikka suvun isovanhemmat eivät yleensä asu samassa taloudessa, on mahdollista, että lastenlasten uskomukset heijastuvat osaltaan myös heihin. Onhan vanhimman sukupolven vastaajien varsinaisesta arkipäivän kasvattamisesta jo aikaa.

Toisaalta haastateltujen sukupolvien edustajien altistuminen samoille sosiaalisille voimille (joukkotiedotus, radio, televisio, lehdet ym.) yhtäläistä osaltaan eri sukupolveen kuuluvien ihmisten kasvatususkomuksia (Glass, Bengtson, Dunham 1986). Perheen piirissä vaikuttavia uskomuksia saatetaan

---

⁴⁸ Ruumiillinen kurittaminen kiellettiin oppikouluissa v. 1832 ja kansakouluissa v. 1914 (Ojakangas 1997, 62).

pitää ikään kuin itsestään selvinä totuuksina, jotka eivät kaipa olemassaololleen perusteluja (Sigel 1986, 54–55). Goodnow ja Collins (1990, 57–58) nimittävät tätä perheenjäsenten väliseksi jaetuksi ymmärrykseksi.

Kasvatususkomusten eroja eri sukupolvien välillä voisi osaltaan selittää yhteiskunnan asettamien odotusten muuttumisella. Siinä missä vanhimpaan ja osittain vielä keskimmäiseenkin sukupolveen kuuluvien ihmisten kasvatuspäämääränä oli kasvattaa lapsistaan kuuliaisista, työtä pelkäämättömiä ahkeria kansalaisia, korostuivat nuorimman sukupolven edustajien puheessa yhä enemmän lapsen henkilökohtaiset ominaisuudet. Jälleenrakennuskauden jälkeen nöyriä, vaatimattomia, itsensä uhraavien ja alistuvien kansalaisten kasvattamisen sijaan peräänkuulutettiin nyt entistä yksilöllisempää kasvatustapaa, jossa huomioidaan laajemmin lapsen persoonallisuus ja erityispiirteet. Yhteiskunnan asettamissa tavoitteissa korostetaan lasten tasa-arvoista kohtelua, itseilmaisun tukemista ja persoonallisuuden huomioon ottamista. Lapsille asetetut kasvatustavoitteet eivät siis ole pelkästään yksittäisten vanhempien asettamia vaan aina laajemmin yhteiskunnassa vallalla olevia päämääriä, joista vanhemmat joutuvat valikoimaan itselleen sopivimmat omaa vanhemmuuden etnoteoriaa rakentaessaan ja toimiessaan itse kasvattajana.

9 KASVATUKSEN JATKUVUUS JA MUUTOS ERI SUKUPOLVIEN KETJUISSA

Kasvatuksen jatkuvuutta⁴⁹ ja muutosta tarkastellessani palasin jälleen koko aineiston luentaan ja aineistosta tekemääni tarkkaan luokitteluun, jota kuvasin luvussa 6.4. Luokittelun tuloksena aineiston jokaisesta kasvatukseen ja erityisesti kasvatukseen liittyvästä teema-alueesta (ohjaamisen, neuvomisen, palkitsemisen ja rankaisemisen eri muodot) oli tarkasteltavissa sen esiintyminen saman suvun eri sukupolvien edustajien puheissa. Luokittelussa oli koodein eroteltu vastaajien omaan lapsuuden kotikasvatukseen liittyvät muistot ja omaan vanhempana tai tulevana vanhempana toimimiseen liittyvät kuvaukset. Ne suvut, joissa sama teema-alue toistui suvun eri sukupolviin kuuluvien haastateltavien vastauksissa, sisällytin jatkoanalyysiin. Aineiston supistamisen jälkeen haastateltuja sukuja jäi 40. Näiden sukujen luennan aikana kirjasin jokaisesta vastauksesta löytämäni jatkuvuuden ketjut ja eri teemoihin liittyvät irti otot ja toisin toimimiset. Sukujen sisällöllisen tarkastelun seurauksena aineisto supistui 22 sukuun, koska osassa sukuja kasvatuksen jatkuvuutta tai muutosta pohdittiin erityisen vähän tai se jäi epäselväksi.

Vertailuasetelma syntyi siis omista lapsuuden kotikasvatuksesta ja omien vanhempien toiminnasta sekä omasta vanhempana ja kasvattajana toimimisen muistelemisesta ja kuvailemisesta. Oman lapsuuden kotikasvatukseen ja oman kasvattajana toimimisen kuvausten yhteneväisyyksiä tulkitin merkeiksi jatkuvuudesta. Yhteneväisissä kuvauksissa oli haluttu toimia tietoisesti samalla tavalla kuin omat vanhemmat aikoinaan. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomiotava, etteivät pelkät yhteneväisyydet vielä välttämättä merkitse puhdasta **jatkuvuutta**, vaan kysymys saattaa olla myös *samankaltaisuuden kokemisesta*, mihin Määttänen (1993, 152–153) viittaa kuvatessaan omaelämäkertoihin perustuvan tutkimuksensa analyysiä tyttärien äiteihin samastumisesta. Kertojalla itsellään voi olla vahvat jatkuvuuden kokemukset edellisen sukupolven äidin ja oman elämän

---

⁴⁹ Käsite jatkuvuus korvaa ongelmallista ja vaikeasti tulkittavaa siirtymisen käsitettä.

välillä⁵⁰ jo osittain siitäkkin syytä, että sukupolvi jo sinänsä luo jatkuvuuden ja samuuden tunnetta.

Mikäli lapsuuden kotikasvatuksen ja oman kasvattajana toimimisen kuvauksissa oli muistoja ja omia kokemuksia kasvatukseen eroista ja eri tavoilla toimimisesta, tulkitsin ne sukupolvien ketjussa tapahtuneiksi muutoksiksi. Muutoksesta (katkoksesta) ja irtiotosta oli kysymys silloin, kun oli haluttu toimia ja jo toimittukin (vanhin ja keskimäinen sukupolvi) tai haluttiin toimia (nuorin sukupolvi) **toisin** kuin omat vanhemmat aikoinaan. Omasta lapsuuden kotikasvatuksesta tunnistettiin epäkohtia, joihin haluttiin saada muutosta omassa vanhempaan toimimisessa. Täten toisin toimiminen, niin kuin se tässä tutkimuksessa ilmeni, oli aina kielellisesti ilmaistua ja tietoista. Asiat, joita kolmen sukupolven haastatellut eivät kuvailleet, jäivät siis tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Haastatteluissa kerrotut muistot ja kuvaukset sekä samanlaisina toistuvista asioista että eri sukupolvien jäsenten erilaisista toimintatavoista liittyivät pääosin käytännön kasvatukseen. Vastaajien oli helppo ottaa kantaan omiin lapsuudenaikaisiin kokemuksiinsa ja samalla kuvailla, miten itse oli toiminut tai toimisi kasvattajana. Näissä jatkuvuuden ja muutoksen kuvauksissa on kyse aina **saman suvun** edustajista. Kun viitataan sukuun ja sen eri jäseniin, kyse on aina eri sukupolviin kuuluvista haastatelluista. Valitsin ensimmäiseksi jatkuvuuden tarkastelemisen teemaksi lapsen ruumiillisen rankaisemisen, koska lapsen rankaiseminen ja erityisesti ruumiillinen kurittaminen esiintyi sukupolviaineistossa yleisimpänä jatkuvuuden ja muutoksen teemana.

9.1 Ruumiillinen rankaiseminen

Ruumiillinen rankaiseminen on ollut osa suomalaista perinteistä kasvatusta niin käytännön kasvatukseen kuin uskomustenkin tasolla. Nämä perinteet muuttuvat yhteiskunnassamme hitaasti, mikä tuli esille ruumiilliseen rankaisemiseen liittyvien lapsuuden kotikasvatusten ja ruumiilliseen rankaisemiseen liittyvien kasvatuskomusten toistumisena. Sanonnoiksi kiteytyneet kuritususkomukset *joka kuritta kasvaa se kunniatta kuolee* tai *joka vitsaa säästää se lastaan vihaa* piirtyivät monien eri sukupolviin kuuluvien vastaajien mieliin. Ellei niihin enää uskottu, niihin otettiin ainakin kanta.

Ihmiset muistavat yleensä elämästään tilanteita ja tapahtumia, joita sävyttävät voimakkaat myönteiset tai kielteiset tunteet, kuten onnistuminen ja ilo tai vastaavasti kipu, häpeä, epäonnistuminen, suru, viha, pettymys ja alistaminen. Negatiivisia tunteita liitettiin usein juuri lapsena saatuihin rangaistuksiin tai omien lasten rankaisemiseen, joista molemmista oli jäänyt haastatelluille eloisia muistoja (näistä oli puhe sivuilla 40–41).

---

⁵⁰ Myös sukupuolella saattaa olla merkitystä samankaltaisuuden kokemisessa. Esimerkiksi Härmäisen ja Ruoppilan (1984) tutkimuksessa juuri ensimmäisen lapsensa saaneilla tyttärillä ja heidän äideillään oli enemmän yhtäläisyyksiä kasvatusta koskevissa arvioinneissa kuin vanhemmilla ja heidän pojillaan.

Tarkastellessani samasta suvusta haastateltujen eri sukupolviin kuuluvien jäsenten suhtautumista ruumiilliseen rankaisemiseen löysin heidän puheestaan paljon yhteneväisyyksiä ja eroavuuksia. Aineistossa oli sukuja, joissa ruumiillisen rankaisemisen hyväksyivät ja sitä käyttivät kaikki kolmen sukupolven edustajat. Heillä oli piiskan tai vitsan saamisesta omakohtaisia lapsuudenaikaisia kokemuksia ja muistoja. Toisaalta aineistossa oli mukana sukuja, joissa ruumiillista rankaisemista ei hyväksynyt kukaan haastatelluista. Näissä suvuissa vanhimman sukupolven edustajilla oli usein vielä lapsuusaikaan paikantuvia kokemuksia piiskan tai vitsan saamisesta.

Näiden kahden eri tavoin johdonmukaisesti toimivien sukujen väliin jäivät suvut, joissa ruumiillisen rankaisemisen hyväksyi vain osa suvun haastatelluista ja osa suhtautui siihen kielteisesti. Kielteisesti suhtautuva saattoi olla minkä tahansa sukupolven edustaja, jolloin vaihtoehtoisia ketjuja oli kolme. Kielteisesti ruumiilliseen rankaisemiseen suhtautuva saattoi olla **isovanhempi**, jolla itsellään oli piiskan tai vitsan saamisesta kokemuksia omalta lapsuusajalta. Isovanhempi ei kuitenkaan halunnut käyttää kyseisiä menettelyjä enää omassa kasvattajana toimimisessaan. Toisessa vaihtoehdossa suvun isovanhempi hyväksyi ja käytti ruumiillista rankaisemista toimiessaan kasvattajana, mutta hänen lapsensa hylkäsi kyseiset menettelyt oman kasvattajana toimimisensa ulkopuolelle. Tällöin **suvun keskimmäisen polven edustaja** kapinoi suvussa voimassaolevia käytänteitä ja perinteitä vastaan kieltäytyen vitsan antamisesta riippumatta siitä millaisia omakohtaisia kokemuksia hänellä itsellään oli niiden saamisesta. Koko aineistossa tämä *tekisin toisin kuin omat vanhempani* -vastaaja oli useimmiten keskimmäisen sukupolven edustaja. Kolmantena vaihtoehtona oli, ettei **suvun nuorin edustaja** enää hyväksynyt piiska- tai vitsarangaistuksia omaan mahdolliseen tulevaan vanhemmuuteensa, vaikka oli niitä itse vielä yksittäisinä tapauksina saanutkin.

Lähempään tarkasteluun poimin kolme sukua, joissa olisi havaittavissa sekä jatkuvuutta että muutosta ruumiillisen rankaisemisen käytössä. Ensimmäisenä on suku, jossa ruumiillisen rankaisemisen hyväksyivät ja sitä käyttivät **kaikki** haastatellut. Jokaisella suvun edustajalla oli myös omakohtaisia lapsuuteen paikantuvia kokemuksia piiskan tai vitsan saamisesta. Toisena kuvailen suvun, jossa **osa** haastatelluista hyväksyi ruumiillisen rankaisemisen osaksi omaa vanhemmuuttaan. Tämän suvun jäsenistä kahdella oli omakohtaisia lapsuudenaikaisia kokemuksia vitsan tai piiskan saamisesta. Toisin toimija oli tässä suvussa keskimmäisen sukupolven haastateltu. Tähän valintaan päädyin, koska keskimmäisen sukupolven jäsenten toisin toimimisia oli määrällisesti aineistossa eniten. Vanhimman sukupolven edustajat kertoivat toimineensa lapsen ruumiillisessa rankaisemisessa pitkälti omien lapsuuskokemustensa mukaisesti, kun taas nuorimman sukupolven edustajilla ei vielä juurikaan ollut kokemuksia omasta vanhempana toimimisesta. Vaikka nuorimman sukupolven vastaaja kertoikin sanallisella tasolla toimivansa samalla tavalla tai toisin kuin hänen omat vanhempansa aikoinaan, jää arvoitukseksi, miten hän käytännön kasvatustilanteissa lopulta toimisi. Kolmanneksi poimimassani suvussa **kukaan** haastatelluista ei **hyväksynyt** ruumiillista rankaisua omaan vanhemmuuteensa. Heistä ainoastaan isoäidillä oli siitä omakohtaisia lapsuusmuistoja. Ruumiillinen rankaiseminen on ollut Suomessa niin yleistä, ettei sukupolviaineistosta löytynyt yhtään sukua, jossa

ruumiillista rankaisemista ei olisi esiintynyt kenenkään lapsuusmuistoissa tai kasvattajana toimimisen kuvailussa.

9.1.1 Silloin kyllä piiskaan

Suvussa, jossa ruumiillisen rankaisemisen ketju jatkui myös käytännön kasvatuksen tasolla, oli mukana isoäiti, äiti ja poika. Isoäiti ja äiti olivat eläneet lapsuutensa maaseudulla, mutta haastatteluhetkellä kaikki suvun edustajat asuivat jo kaupungeissa eri puolilla Suomea.

Suvun isoäiti oli saanut piiskaa omalta siskoltaan. Perheen äiti oli kuollut, kun vastaaja oli ollut seitsemänvuotias. Vanhemmalle sisarelle oli ikään kuin langennut kasvattajan rooli. Varhaisesta äidin menettämisestä huolimatta suvun vanhimmalle haastatellulle oli muotoutunut mieleen kuva onnellisesta lapsuudesta: *Minen ossoo vuan, että minulla oli hyvä lapsuus* (isoäiti 76 v, 258).

Omaa vanhempana toimimistaan ja omien lastensa rankaisemista tämä isoäiti muisteli:

Vuan tietysti sehän on sitte vielä, kun niitä on monta eri luonteisiihan on lapsissa niinku on aikkaisissa, jotta tuota tietysti toinen lapsi uskkoo vähemmällä ja toinen ei sitte taho uskkoo sillä tavalla, jotta se vuatii sen tiukemman, jotta kyllä minä **vitallaki rapsasin** kintuille, jos ei ruvenna tehoommaan – – Se oli se rangastus semmonen, että nurkassa ja tietysti sitä niin ku **vitalla aina rapsautettiin kintuille**, vaan vähä vaan. Isän ei oo kertookaan tarvinna vitalla. Sen piti sana kuuluu. Vaan sano, niin se piti uskkoo (isoäiti 76 v, 258).

Eriluonteiset lapset vaativat isoäidin mukaan erilaisen kurin. Isoäiti oli turvautunut vitsaan, mikäli muut menettelyt eivät olleet tehonneet. Kurinpidossa perheen vanhemmat olivat toimineet eri tavalla. Siinä, missä perheen isän (tässä isoisan) auktoriteetilla sanotut sanat olivat tehonneet, oli perheen äiti (tässä isoäiti) jo joutunut tarttumaan vitsaan. Äidin sanalla tuntui olevan vähemmän painoa, mutta isän sanaan oli ollut uskominen.

Suvun äiti muisti lapsuudestaan myös piiskarangaistuksia.

Jaa, no ainaki **piiskaa sai**, he, he, he – – Että kuri tietysti, kun verrataan niin kuri ihan oli kyllä **kovempi** mitä, mitä niinku minäki käytin, että sitä kyllä tehtiin, että mitä vanhemmat käski sitte (äiti 45v, 258).

Vanhempien antamien käskyjen mukaan oli toimittava, mikä oli omiaan rakentamaan äidille muistoja oman lapsuusajan kovemmasta kurista. Kasvattajana toimiessaan äitikin oli tarttunut vitsaan:

Niin, no kyllä mä **piiskaa annoin**, että niin ku Antti [poika] aina muistelee, että äiti aina hakkas kauheella nahkaremmillä. Hah, hah, hah. Ett' kyllä minä niinku **piiskaa käytin** ja kyllä se ihan sillä lailla oli hyvä keino ja tuota ja ja ensi puhumalla yritti aina sitte ohjata ja milloin mikäkin puhe tepsii (äiti 45 v, 258).

Ensisijaisena kasvatusmenettelynä äiti oli käyttänyt omien vanhempiensa tavoin puhumista. Mikäli valittu puhetapa ei johtanut lapsen käyttäytymisen muutokseen, myös äidin oli pitänyt turvautua lastensa kasvatuksessa vitsaan. Äiti pitikin piiskaamista hyvänä keinona, jos puhe ei ollut tuottanut toivottua tulosta. Hän ei

haastattelussa arvioinut sitä, kuinka pysyviä lapsen käyttäytymisen muutokset olivat saadun vitsarangaistuksen jälkeen olleet.

Kun vertaa isoäidin kuvausta kasvattajana toimimisestaan äidin lapsuuden kotikasvatusmuistoihin sekä äidin omaan vanhempana toimimisen kuvailuihin, on näissä kuvauksissa paljon samankaltaisuutta. Kaikissa kuvauksissa piiska sai painavan merkityksen. Sitä oli käytetty, kun muut keinot eivät olleet tehonneet. Kuitenkin äiti koki lapsuuden kotikasvatuksessa kohtaamansa kurin *kovemp*ana kuin millä tavalla hän itse oli lapsiaan kasvattanut. Lapsuudessa omien vanhempien auktoriteetti oli mitä luultavammin ollut vahvempi kuin mitä se hänellä itsellään vanhempana oli. Ruumiilliset rangaistukset olivat ehkä olleet useammin toistuvia, mikä oli myös omiaan lisäämään äidin tuntemuksia lapsuusajan ankarammasta kurista. Luonnollisesti ankaramman kurin tunnetta vahvisti hänen erilainen asemansa näissä muistoissa. Lapsuusmuistoissa äiti oli ollut rankaisemisen kohteena, tottelemattomana lapsena, ja kasvattajana toimimisen muistoissa ja kuvailussa hän oli itse rankaisijana, vahvempana osapuolena. Tämä asetelma luo ja ylläpitää keskenään erilaisia muistoja.

Suvun nuorimpana edustajana oli poika, jonka muistoihin lapsena saadut piiskarangaistukset myös paikantuivat:

Monta kertaa heräs itellä kysymys, saako vai eikö saa tehdä jotain asiaa ja silloin kysyttiin asia äidiltä. Äiti antoi pienenä rajat asioista ja ympäristöstä, joita ei saanut ylittää. Sitte ku rajat ylitettiin niin uhattiin ja rangaistiin. Siis ensi varoitettiin ja seuraavalla kerralla **piiskattiin** asiasta riippuen. Varsinaista kotiareestia ei ollut, siis sisälläolopakkoa, mutta kavereiden luo ei saanut mennä, jos oli arestissa. Pihalla kyllä sai olla. Jos oltiin tuhmia oltu, ei saatu karkkia aikooihin. Ilman äitin lupaa ei saanu vaihtaa leluja, mutta jos niin tapahtui, niin jouduttiin menemään takaisin kaverin luo ja vaihtaa lelut takaisin (poika 26 v, 258).

Ennen varsinaista rankaisemista, poikaa oli ojennettu sanallisella varoittamisella. Rankaisuna poika kertoi saaneensa piiskaa, mutta äidin kertomaa nahkaremmiä hän ei haastattelussa maininnut. Haastatteluotteessa näyttäytyi uudempana kasvatusmenettelynä myös väliaikainen edun menetys, joka tässä tapauksessa oli ollut karkkilakko.

Pojalla itsellään ei ollut omaa tai omia lapsia, mutta mahdollisesta tulevasta vanhemmuudesta oli hänellä jo jokseenkin selvä kuva:

Jos on jotaki sellasia asioota, että pitää neuvoa, mitä ei saa ja mitä saa tehdä. Oon ottanu niinku sen sillä lailla, että puhun naamatusten lapsen kans ja selitän, miksi jotaki asiaa ei saa tehdä niin ja mitä seurauksia siitä on, jos niin teköö. Jos lapsi uhmaa monta kertaa kieltojani, niin silloin kyllä **piiskaan** (poika 26 v, 258).

Vaikka suvun nuorin jäsen hyväksyikin piiskaamisen yhdeksi mahdolliseksi kasvatusmenettelyksi, saattaa hän silti itse vanhempana toimiessaan ajatella ja toimia jo eri tavalla. Oman lapsen piiskaaminen on sanallisella tasolla eri asia kuin todellisessa kasvatustilanteessa isänä toimiminen. Poika ei tuominnut millään lailla omien vanhempiensa toimintaa piiskan antajina, mutta on myös mahdollista, että isänä tämä vastaaja tulkitsisi omia lapsuudenkokemuksiaan eri tavalla. Eri elämänvaiheiden ja muuttuvien elämäntilanteiden ja oman kasvattajan kokemuksen myötä myös oma ajattelu- ja toimintatapa saattaa muuttua, koska tulkinnan lähtökohdat muuttuvat (Rossi & Rossi 1990). Vanhemmuus ei ole

mikään muuttumaton, tyhjiössä syntynyt tila vaan pikemminkin vanhemmuuksia luodaan ja niitä muutetaan vuorovaikutuksessa lapsen ja ympäristön kanssa (myös Alanen 1996, 19–20).

Suvun kaikki haastatellut hyväksyivät ruumiillisen rankaisemisen yhdeksi rankaisemisen muodoksi, mutta he kaikki kertoivat turvautuneensa tai turvautuvansa piiskaan vasta muiden menettelyjen jälkeen. Piiskalla rankaiseminen ei ollut tällekkään suvulle mikään itsetarkoitus, mutta siihen oltiin kuitenkin valmiita tarvittaessa turvautumaan. Samanlaisia fyysistä rankaisemista jatkavia ketjuja oli Grazianon, Hamblenin ja Planten (1996) yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa. Vanhemmat, joita oli lapsena fyysisesti rangaistu, suosivat fyysisiä rangaistuksia tehokkaina ja suotavina myös omien lastensa kasvatuksessa. Näiden fyysisesti rankaisevien vanhempien omat lapset puolestaan hyväksyivät kyseiset menettelyt vanhempien oikeutena siitakin huolimatta, että ne tuottivat heille kipua ja vihaisia tunteenpurkauksia. He olivat itse valmiita käyttämään niitä myös omassa vanhemmuudessaan. Myös Holdenin ja Zambaranon (1992) tutkimuksessa jo viisi-vuotiailla lapsilla oli vanhempiensa kanssa yhdensuuntaisia käsityksiä fyysisestä rankaisemisesta.

Harmaisen ja Ruoppilan (1984) tutkimuksen mukaan vanhemmat, joita oli lapsena fyysisesti rangaistu, hyväksyivät ja uskoivat ruumiilliseen kurittamiseen perustuviin rankaisemistapoihin. Toisaalta he olivat itsekin valmiita niitä käyttämään. Kyseisessä haastattelututkimuksessa selvitettiin nuorten äitien ja heidän vanhempiansa lapsuuden kasvuympäristön merkitystä kasvatusta koskevien asenteiden ja menettelyjen siirtymiseen. Toisaalta ne nuoret vanhemmat, joita itseään oli kasvatettu vapaan kasvatuksen menettelyin, suosivat lapsikeskeistä kasvatusta, mutta eivät vapaata kasvatusta (Harmainen & Ruoppila 1984, 149; Ruoppila 1991, 135–136).

Ankara vanhemmuus näyttää jatkuvan sukupolvelta toiselle, jos oletetaan, että rankaiseva tapa kohdella lapsia on omaksuttu mallioppimisen kautta omilta vanhemmilta ja erityisesti omalta äidiltä (Simons ym. 1991). Ruumiilliseen rankaisemiseen uskomisen ja vihamieliset luonteenpiirteet olivat yhteydessä ankaraan vanhemmuuteen. Vanhemmuutta ja erityisesti rankaisemista mittaavista kyselyistä koostuvan yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan ankara, fyysisiä rangaistuksia sisältävä kasvatustarjoaa lapselle opittuja ja refleksinomaisia tapoja toimia sekä välittää hänelle ruumiillista kurittamista suosivaa vanhemmuuden filosofiaa. Toisaalta saadut fyysiset rangaistukset voivat myös lisätä lasten vihamielistä reaktioita, joka puolestaan voi johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen toisia ihmisiä sekä myöhemmin myös omia lapsia kohtaan.

Fyysisen rankaisemisen hyväksyvän suvun edustajista kukaan ei tuominut vanhempiansa käyttämiä ankaria kasvatusten menettelyjä. Piiskaa oli lapsena saatu, mutta sitä ei arvosteltu yhdessäkään tämän suvun haastatteluvastauksessa. Toisaalta mikäli piiskaaminen olisi lapsena koettu vääränä ja epäoikeudenmukaisena menettelynä, sen käyttämistä omassa vanhemmuudessa olisi ehkä jo harkittu saatikka, että se olisi omaksuttu osaksi omaa kasvattajana toimimista.

9.1.2 *Mutta kyllä tästä ruumiillisesta kurituksesta, siitä on luovuttu*

Sukua, jossa ruumiillisen rankaisemisen ketju katkeaa, edustivat maaseudulla asuvat isoäiti, isä ja tytär. Suku poikkesi edellisestä suvusta siinä, että ruumiillisen rankaisemisen hyväksyi ja sitä käytti osa suvun edustajista, mutta eivät kaikki. Isoäidille lapsuuden kotikasvatus oli jäänyt mieleen saatujen rangaistusten kautta. *Lapsuuden koessa käärettiin piiskoo ja tukasta otettiin* (isoäiti 74 v, 231). Sen sijaan, että hän olisi kuvannut omaa lapsuuttaan yksityiskohtaisemmin, hän pysähtyi miettimään omaa vanhemmuuttaan ja omien lastensa rankaisemista:

Kyllä se laki vuoan pitäs olla lapsillakkiin pienestä pittäen. Ee nyt tietenkään millään vihalla takoja, mutta useemmitenhan se on, että kun **pikku vitan** ottaa ja hoosut aakasoo, niin pyytävät jo anteeks. Kyllähän sitä tässäki kun ol niin paljo sitä sakkia – – Kyllä lapsille neovottiin, mikä on oekeen ja viärin. Pöövässä pit syyvä ja leepä käessä ee suanna lähtee juoksentelemaan. Ihan tämmösiä kääöstapoja. Leepee annon sillon, kun ol näläkä ja **vihtoo** sillon, kun ol ilikee, en minä muuta tok osanna (isoäiti 74 v, 231).

Tämän haastattelunäytteen viimeinen virke antaa isoäidin kasvattajana toimimisesta varsin yksioikoisen kuvan: nälkään tarjottiin lapselle leipää ja pahatapaiseen käytökseen vitsaa. Isän lapsuusmuistoihin kodin kasvatusmenettelyt olivat piirtyneet vähän moniselitteisemmin:

Jos jossain vaiheessa ei tullu tehtyä niin kun käskettiin, niin kyllä se **vitsa** ei ollu tuntematon käsite – – **Piiskaa** oon minäkii saanna aikanaa lähisukulaiselta. Asu siinä aika paljon muitakin, kun äeti ja isä paekanpiällä, niin suatto olla, jos ee poejat mieliks ollu, niin suatto piiska heelua muihinniin osalta. Samaten siinä lahjontoo käärettiin meejänkin suhteen meleko paljon muittennii kuin vanhempiin taholta (isä 51 v, 231).

Lapsuudenkodissa asui muitakin sukulaisia, jotka osaltaan myös osallistuivat perheen lasten kasvattamiseen ja kurittamiseen. Isä muisti lapsuudestaan kodin töihin liittyviä velvoitteita, joiden suorittamatta jättämisestä oli tullut rangaistus. Kasvatus oli ollut vastaajan kuvauksen mukaan suoraviivaista. Lapsilla ei ollut tuolloin vielä paljoakaan sananvaltaa: vanhemmat käskivät ja lapset tottelivat.

Elämän olosuhteet muuttuivat paljonkin isän lapsuusajasta omaan vanhempana toimimisen aikaan. Kuitenkin isän mielestä *monesti tuntuu siltä, että vanhat perinteiset keinot ovat parhailta*. Isä kertoi pitäytyneensä *aika paljolti* samoissa keinoissa kuin hänen omat vanhempansa, *mutta kyllä tästä ruumiillisesta kurituksesta, siitä on luovuttu*:

Vanhempien lasten kohalla tuli vielä mieleen, että oesko se **piiska paras neuvoja**, mutta kyllä se on se sen anti jääny sitten olemattomiin ja **nuorimpien** osalta tuntuu sitten, että **ee tulis mieleenkään ottaa piiskaa** esille ja ruveta ruumiillisen väkivallan avulla niinku opastusta antamaan. Että enemminkin sitten todellakin nämä lahjonta oikeestaan ehkä kaikkein eniten sitten lahjonta on se, jolla kasvatan (isä 51v, 231).

Isän ajattelutavan muutos välittyy otteesta hyvin. Vanhempia lapsiaan kasvattaessaan isä oli vielä uskonut ruumiillisen rankaisemisen tehokkuuteen. Omat lapsuuskokemukset saattoivat osaltaan tukea tätä uskomusta. Piiskan saamiset muistettiin lapsuudesta ehkä tehokkainakin käyttäytymisen suuntaajina ja käyttäytymistapojen muuttajina. Vasta isän omat kokemukset kasvattajana

toimimisesta olivat muuttaneet hänen käsityksiään fyysisen rankaisemisen tehokkuudesta ja sitä kautta saavutettavasta hyödystä. Perheen nuorempia lapsia isä oli kasvattanut jo eri tavalla eli hän oli pystynyt irtautumaan omilta vanhemmilta saamastaan rankaisemisen mallista. Tässä oli kyseessä **onnistunut toisin tekeminen**, joka sekin saattoi olla vanhempien vaikutusta, sukupolvien käänteistä perintöä (Thompson 1995, 6).

Vaikka isän lapsuuden muistot ja kokemukset vitsan saamisesta saattoivat olla tukemassa kasvattamisen ensiaskeleilla uskomusta vitsanannon tehokkuudesta, on myös mahdollista, että omakohtaiset lapsuudenkokemukset vitsan saamisesta tukivat isän ajattelutavan muuttumista. Lapsena saatuja vitsarangaistuksia eivät sävyttäneet katkerat tuntemukset eivätkä väärinkohdelluksi tulemisen kerronnat, mutta silti niiden olemassaolosta ei voi olla varmuutta. Myös yleinen 1970-luvun lopulla lisääntynyt keskustelu ruumiillisen rankaisemisen haitoista ja vahingollisuudesta saattoi osaltaan suunnata isän kasvattajana toimimista.

Suvun tytär muisti lapsuutensa kotikasvatuksesta ensisijaisesti sanallisen neuvomisen ja lahjomisen. Puhetta piiskalla rankaisemisesta ei hänen vastaukseensa sisältynyt, joten tytär kuului mitä todennäköisemmin perheen nuorempiin lapsiin. Ehkä häntä ei oltu vitsalla rangaistukaan. Omaan mahdolliseen vanhemmuuteensa tytär haluaisi ottaa puhumisen ensisijaisena lastenkasvatuskeinona:

Ja minun mielestä puhuminen on ensisijainen keino. Tietysti saattaa joskus olla aihetta antaa **tukkapöllyä**. Se on rankin muoto, mitä minä hyväksyn. **En hyväksy lyömistä**. Puhuminen on ensisijainen keino ja pitää puhua niin, että laps ymmärtää sen. Hyvin pienikii laps ymmärtää puhheesta, kun esittää tarpeeks selkeesti ja esimerkein ja sen lapsen ajatusmaailman mukaisesti (tytär 25 v, 231).

Pelkkä puhuminen ei vielä suositeltavaksi kasvatusmenettelyksi riittänyt, vaan vastaajalla oli selvä käsitys siitä, **miten** kasvatuksessa tuli puhua. Lapselle puhumisessa tulee hänen mukaansa huomioida lapsen ikä ja kehitystaso sekä puheen riittävä selkeys. Tytär kiteytti ajatuksensa kasvattajana toimimisesta toteamalla vielä, että *lasten kasvatuskeinoja on monenlaisia. Toisiin uskon, toisiin en. Vihtaan en usko, puheeseen uskon* (tytär 25 v, 231).

Nuorimman sukupolven tytär mainitsi tukkapöllyn yhtenä mahdollisena kasvatusmenettelynä. Sen sijaan tukkapöllyn antamisesta tai saamisesta ei ollut mainintoja suvun muiden edustajien vastauksissa, ei edes tyttären omissa lapsuusmuistoissa. On kuitenkin mahdollista, että tässäkin suvussa sitä oli käytetty, mutta siitä ei haastatteluissa mainittu. Suvun isoäiti ja isä pitäytyivät vastauksissaan pitkälti omiin kokemuksiinsa piiskarangaistuksista. Tukistamista ei ehkä pidetty niin merkityksellisenä kuin vitsalla rankaisemista. Useimmat sukupolviaineiston vastaajat eivät sisällyttäneet tukkapöllyä ruumiilliseen kuritukseen kuuluvaksi rangaistuskeinoksi, vaan siihen liitettiin ainoastaan vitsalla ynnä muilla rankaisemiset.

Toisaalta on tietenkin mahdollista, ettei tytär itsekään ollut koskaan tukkapöllyä saanut, mutta halusi kuitenkin siihen viime kädessä omassa mahdollisessa vanhemmuudessaan tukeutua. Tukkapöllyn antamisen malli oli kenties omaksuttu ystävän perheestä tai jostain muualta, koska ainoastaan osa erilaisista toimintamalleista välittyy oman perheen sisällä. Kulttuurin ja toimintatapojen siirtymisen väylät ovat moninaiset, kuten Bertaux ja Thompsonkin (1993) korostavat. Esimer-

kiksi sosiaaliset instituutiot ja erilaiset vertaisryhmät välittävät ja siirtävät tietoja oman perheen ohella. Poissuljettua ei ole sekään, että tyttären vanhemmat välittävät lapsilleen sellaisen mallin, joka on erilainen kuin heidän itsensä hyväksymä ajattelu- tai toimintatapa. Bertauxin ja Thompsonin (1993, 2) mukaan vanhemmat voivat siirtää lapsilleen jopa omien ajattelu- tai toimintatapojensa peilikuvia.

9.1.3 *Se ee oo mikkään kasvatusmuoto se fyysinen kuritus*

Suvusta, jossa ruumiillista rankaisemista ei hyväksytty eikä käytetty oli haastateltu maaseudulla asuvaa isoäitiä, äitiä ja tytärtä. Koko aineistosta ei löytynyt yhtään sukua, jossa ruumiillista rankaisemista ei olisi esiintynyt missään muodossa. Niinpä tässäkin ruumiillisen rankaisemisen hylänneessä suvussa, isoäidillä oli muisto yhdestä lapsena saadusta piiskarangaistuksesta.

Minua ee oo kyllä palakittu eekä rangaastu, vuan on ohjattu vähä. Että äetin kanssa meellä oel semmoset meleko viileet välit, että mittää ee sieltä kyllä tullu. Että mutta **yhen kerran saen selekään** ja se riitti, mutta ee minua kyllä palakittu eekä ohjattu ja neovominenkii oel sitä, että kunnolla ku oot ja ihmisiks on oltava. Siihe se kasvatus jäe. Isä ee puuttunu (isoäiti 64 v, 239).

Vanhimman sukupolven vastaajien tapaan isoäidin mieleen lapsuuden kotikasvatus kuvastui vähäisenä. Isoäidin lapsuusaikaan ei paikantunut muistoja saaduista palkkioista tai vanhempien antamista käytännön ohjeista ja neuvosta. Vanhemmat olivat antaneet kyseiselle ajalle tunnusomaisesti *kunnolla, ihmisiksi on oltava* -ohjeita niitä sen tarkemmin erittelemättä. Lapsen itsensä oli tästä ohjeesta ymmärrettävä, miten tuli käyttäytyä. Vastauksessaan isoäiti ei kertonut, miten hän itse oli tulkinnut 'ihmisiksi on oltava' -ohjetta. Vaikka koko kasvatus ja kasvattaminen olisivatkin neuvomista ja ohjaamista, ei niistä välttämättä jää sanallisina kasvatusmenettelyinä selkeitä muistoja.

Omaa kasvattajana toimimistaan isoäiti peilasi omien vanhempiensa toimintaan: *Minä mielestäni toemin parempana kasvattajana, koska minä piin **puhevälit kumpaannii lapseen ja ne sae puhua kaekki huolet ja yritin niinku poekaankii suaha sitä kontaktia paremmin*** (isoäiti 64 v, 239). Isoäiti kuvasi omaa toimintaansa positiivisesti. Vanhempana toimiminen oli onnistunut vastaajan itsensä mielestä omia vanhempia paremmin ja arvioita omasta onnistumisesta kasvattajana lisäsi vielä se, että isoäiti oli pystynyt ulkopuolisesta painostuksesta huolimatta pidättäytymään lastensa fyysisestä rankaisemisesta.

Ne aena sano, että joka vitsaa siästää vihhoon lastaan, mutt siinä minä oon kyllä ihan eri mieltä. Että **se ee oo mikkään se kasvatusmuoto se fyysinen kuritus** (isoäiti 64 v, 239).

Isoäidin puheessa ne-sana viittaa mitä luultavammin puolisoon, muihin sukulaisiin tai ehkä naapureihin. Isoäiti oli toiminut lastensa kasvattamisessa silloista yleisempää käytäntöä vastaan ja se oli huomioitu ehkä myös kodin ulkopuolella. Isoäidin puheessa olivat vastakkain yleiset, odotetut tavat toimia *ne sano aina* (kulttuuriset uskomukset), oma henkilökohtainen uskomus *ee se oo mikkään se kasvatusmuoto se fyysinen kuritus* sekä oma kokemus *yhen kerran annettu selkään ja*

se riitti. Isoäiti kapinoi omaa kokemustaan ja kulttuurisia uskomuksiaan vastaan ja toimi itse toisin. Siitä hän oli myös ylpeä.

Vanhempiin liitettiin kasvattajina runsaasti odotuksia ja vaatimuksia. Vaikka vastuun lasten kasvattamisesta kantoivat lasten vanhemmat, myös naapurit kasvattivat toistensa lapsia. Naapurien tuntema yhteisyys ja samanlaiset elämänarvot helpottivat toisten asioihin puuttumista. Yhteisölliselle kasvatukselle, joka vielä isoäidin kasvattajana toimimisenkin aikaan (1950-luvulla) vallitsi, oli ominaista, että naapurit ja muut kyläläiset arvioivat ja arvostelivat naapuriensa kasvattajana toimimista. Sanonta *naapurien lapsia on helpompi kasvattaa* kuvaa tätä.

Isoäidin oma tytär eli keskimmäisen sukupolven äiti muisti lapsuuden kotikasvatuksestaan nurkkarangaistuksen. *Jos minä olin ilikiona [ilkeänä] minut pistettiin nurkkaan* (äiti 41 v, 239). Omasta vanhemmuudestaan kertoessaan hän ei kuitenkaan nurkkaan laittamista maininnut. Sen sijaan äiti ottaa kantaa ruumiilliseen rankaisemiseen.

Ee se sekkään oo hyväks, sillä pittää olla selevät rajat, **mut ruumiillista kuritusta ee terve lapsi eekä sairas tarvii**. Mutt se on kyllä oltava sitte **viimeinen sana**, että se mennee perille (äiti 41 v, 239).

Äidin suhtautuminen ruumiilliseen kuritukseen oli yhtä ehdottoman kielteinen kuin suvun isoäidilläkin. Rajat piti olla, mutta niiden asettamiseen ei ruumiillista kuritusta tarvittu. Sanallisen puuttumisen piti riittää.

Suvun tytär muisteli lapsuuttaan vanhemmiltaan saamiensa ohjeiden ja neuvojen kautta.

Mielestäni minua on ohjattu ja neuvottu paljon. On neuvottu, kuinka toimia eri tilanteissa, miten suhtautua muihin ihmisiin ja mikä on oikein ja mikä väärin. Ennen kaikkea minut on opetettu puhumaan asioista, olivat ne miten vaikeita tahansa. **Minua ei ole koskaan rangaistu fyysisesti**, vaan jos olen ollut tottelematon vanhempani ovat sanoneet asiasta minulle tarpeeksi tiukasti ja sen jälkeen asiaa ei ole enää muistettu (tytär 20 v, 239).

‘Viimeisen sanan’ -menettely oli kasvatuksessa toiminut. Samaa, *tarvittaessa tuimankin napakkaa* puhetyyliä ja *turhan räyhäämisen välttämistä* tytär korostaisi myös mahdollisessa omassa vanhemmuudessaan.

En itse myöskään missään tapauksessa rankaisisi lapsiani fyysisesti, sillä siitä ei saa kuin molemminpuolisen pahan mielen. Mutta mielestäni rankaisematta jättäminenkin on välinpitämättömyyttä myös. Lapselle täytyy **puhua** tarpeeksi jämerästi asian kohdalla (tytär 20 v, 239).

Tämän suvun kolmen sukupolven edustajien oman vanhemmuuden kuvaukset kulkivat pitkälti samansuuntaisia polkuja. Riittäviä *puhevälejä*, *viimeistä sanaa* ja *jämerää puhetta* korostivat kaikki kolme vastaajaa eikä kukaan heistä hyväksynyt ruumiillista rankaisemista kasvatukseen. Bertauxin ja Thompsonin (1993, 2) mukaan perheissä vanhemmat haluavatkin useimmiten siirtää lapsilleen niitä perhekkulttuurien muotoja, jotka he itsekin hyväksyvät. Tässä tapauksessa sanallinen lapsen toimintaan puuttuminen ja kielteinen suhtautuminen fyysiseen kurittamiseen voisivat olla tällaisia suvussa siirtyneitä toimintatapoja.

Vastaajien oma lapsuus ja omat vanhemmat näyttäytyivät selvästi myös ruumiillista rankaisemista koskevassa kasvatusajattelussa. Haastatellut suvun jäsenet myönsivät ottaneensa mallia omien vanhempiensa antamasta kasvatuksesta ja tavasta ratkaista kasvatuksen ongelmia. Omaan koettuun kasvatukseen oli helppo turvautua, koska siihen oltiin tyytyväisiä ja se oli kaikkein lähimpää seurattu malli. Lapsuusympäristönsä myönteisinä kuvaavat äidit kertoivat useimmiten jatkavansa vanhempiensa perintöä myös Korhosen (1994) tutkimuksessa. Äitiydessä näitä yhtymäkohtia omaan lapsuuden kotiin ovat löytäneet myös Jokinen (1996) ja Määttänen (1993, 149–156). Hyviksi koetut kasvatuseritykset otettiin osaksi omaa vanhemmuutta, mutta huonoina ja epäoikeudenmukaisina koettuja menettelyjä haluttiin omassa vanhemmuudessa välttää. Tässä viimeisessä suvussa näitä huonoina pidettyjä menettelyjä ei juuri mainittu.

9.2 Jatkuvuuksia kasvatuserityksissä ja arjen askareissa

Aineiston luennassa huomioni kiinnittyi myös erilaisiin arkipäivän kasvatustilanteiden kuvauksiin, joissa oli selvästi löydettävissä yhtäläisyyksiä ja jatkuvuuksia saman suvun haastateltavien välillä. Tällainen muisto saattoi liittyä sukupolvelta toiselle toistuvaan palkitsemisen muotoon tai neuvomisen ja ohjaamisen sisältöön. Tapahtumat kuvattiin toistuvasti samankaltaisina käyttäen sattuvia ilmaisuja ja osuvia sanavalintoja. Nämä usein pikkuasioihin kohdistuvat muistot tai puhetaivat olivat kertojilleen merkityksellisiä, sillä ne korostuivat suvun eri vastaajien puheissa. Joskus nämä tärkeät ja kertomisen arvoiset muistot poikkesivat toisistaan. Tällöin suvun jäsenille oli jäänyt tapahtumasta erilainen muistikuva.

Palkitseminen

Vaikka palkitseminen ei vielä ollut kovinkaan yleistä vanhimman sukupolven haastateltujen lapsuusaikana eikä vielä heidän toimiessaan vanhempina, oli haastattelussa mukana myös suvun sisällä samanlaisina toistuvia muistoja tietynlaisista palkitsemisen tavoista.

Ja sitte niinku palkitsemisesta, niin silloin varsinki, kun opetteli lukemahan, niin **kukkoo munii** kirijan välihin rusinamölttiä ja se kirija oli aivan ruskia siltä kohoralta mihinä se rusinapaketti tai paakku oli ollu. Eihän ne mihinää paketiis siihen aikaan ollu, niinku nykyään, sellasiasia pieniä paketteja, joita voi laittaa sinne kirijan välihin. Ja mulla ne oli kirijan välis, jottei mihinään tyynyn alla (äiti 49 v, 233).

Jos jostakin kokeesta on tullu esimerkiksi hyvä numero, niin kyllä mulle aika useen sitte on **kukkoo muninu** jotakin (tytär 21 v, 233).

Kiitoksen saaminen tällaisen konkreettisen palkkion muodossa oli jäänyt mieluisana muistikuvana suvun äidin ja tyttären mieliin. Erityisesti äidin lapsuudessa makoisten palkkioiden saaminen oli vielä suhteellisen harvinaista ja varmasti mieleen jäävää. Rusinat kun eivät olleet jokapäiväisiä herkkuja. Äidin puheesta on kuitenkin tulkittavissa, että rusinoita oli löytenyt kirjan välistä useammin kuin

kerran. Suvun tytär sen sijaan ei kertonut, mitä kukko oli hänelle muninut, mutta hänelläkin palkitsemiset liittyivät koulussa onnistumiseen. Äiti palkittiin lukemaan opettelemisen yhteydessä ja tyttäret puolestaan hyvistä koenumeroista.

Neuvominen ja ohjaaminen

Yhteiskunta, jossa ja johon sukujen vanhimpia haastateltuja kasvatettiin poikkeaa paljon sukujen nuorimpien edustajien lapsuuden ajan kotikasvatuspuutteista. Silti sukujen eri jäsenten väliltä löytyi selviä yhteneväisyyksiä suomalaista kotikasvatusta ohjaavien ja kasvatusta kuvaavien neuvojen ja kasvatuseriaatteiden ja -päämäärien ilmaisuissa. Yksi tällainen sukupolvesta toiseen näyttäytyvä kasvatuseriaate oli kunnan kansalaisuuteen kasvattaminen, joka toistuu seuraavissa saman suvun (267) isoäidin, isän ja tyttären vastauksissa.

Neuvottu on elämähän **kunnolla**, että tulis **hyviä kansalaisia** (isoäiti 78 v).

Täytyy antaa aikaa ja rakkautta ja huomioida toinen ihminen. Nämä on jokaisen tärkeä muistaa, niin eiköhän jokaisesta tuu **hyviä kansalaisia** – Toki yritän saamaan lapsistani **kunnan kansalaisia**, joilla on rehellisyys, kunnioitus, työnteko ja toisen ihmisen huomioonottaminen muun muassa tärkeinä asioina elämässä (isä 48 v).

On neuvottu elämään ja olemaan **kunnollinen**, arvostamaan työtä, olemaan rehellinen ja tunnollinen ja ottamaan huomioon toiset ihmiset. Neuvottu kuuntelemaan koulussa opettajaa ja olemaan esittämättä riitapukaria – Kait sitä yrittää saada lapsesta kasvamaan **kunnollinen ja tunnollinen ihminen** ja välttää lapsen joutumista huonoille teille (tytär 19 v).

Kunnan kansalaiseksi kasvattamiseen liitettiin rehellisyys, ahkeruus, työn arvostaminen ja toisen ihmisen kunnioittaminen ja huomioiminen. Vaikka suvun vastaajat olivat eri-ikäisiä, oli heidän puheensa kiteytynyt hyvin samanmuotoiseksi.

Kunnan kansalaisuuteen kasvattamisen lisäksi eri sukupolvien ihmisten puheissa kertautuivat perheelle ja suvulle ominaiset yksittäiset tavoitteet. Esimerkkeinä tästä voisivat olla velvollisuuden tunteen luominen ja hyvien tapojen opettaminen. Näistä jälkimmäistä korostettiin eräässä suvussa erityisesti vanhemman ihmisen kunnioittamisessa ja huomioon ottamisessa. Keskimmäisen sukupolven äiti muisteli lapsuudestaan seuraavaa:

Kyllä mua on neuvottu, jotta kuinka pitää toimia tietyis tilanteis. Niinku ottamahan **vanhempi ihminen huomioon** eikä itte tryykätä erelle, jotta kyllä pitää antaa tietä ja istumapaikka vanhemmalle ihmiselle. Esimerkiksi **linja-autos** jos vanhempi ihminen tulee autohon niin pitää nousta seisomahan ja antaa hänelle paikkansa. Ja eikä ny yksistänsä vaan linja-autos vaan aina kun sattuu sellanen tilanne, jotta nuorempi antaa paikan sille vanhemmalle. Ja eikä aina tyrmätä **vanhemman ihmisen ajatuksia** ja jos on eri mieltä, niin voi olla eri mieltä, muttei niinkun sillä lailla, jotta minä vaan oon oikias, jotta tuo on niin vanhaa asiaa jottei se oo enää mitään (äiti 49 v, 233).

Nuorimman sukupolven tytär puolestaan muisteli samaa asiaa seuraavin sanakääntein:

Mua on kyllä neuvottu ja ohjattu. On neuvottu jotta **vanhempia kohtahan pitää olla kohtelias ja vanhempaa varsinkin outoa pitää teititellä**, ainakin aluuksi. Ja **linkas** ei

saa vallata kahta penkkiä. Ja mua on neuvottu pitämähän tiätyt arvot tai arvostamahan tiättyjä asioota. Mua on opetettu arvostamahan perhettä, sitä omaa kaikkein tiiveintä yhteisöä ja mulle mun perhe äiti ja isä on tosi tärkeetä ja tiätysti terveys ja kristillinen usko. Ne on kaikki sellaisia arvoja, jotta niistä ei oikiastansa mikään oo selevästi ykkönen, vaan ne on kaikki aiva sulas sovus siälä ykkössijalla (tytär 21 v, 233).

Äidin ja tyttären lapsuusmuistoihin sisältyi omilta vanhemmilta saatuja ohjeita hyvistä tavoista ja tärkeistä elämänarvoista. Itseen vanhempien henkilöiden kunnioitus ja sen paikantuminen juuri linja-autoon toistuivat suvun kahdella jäsenellä. Tyttären kuvaamista lapsena saaduista neuvoista ja ohjeista on luettavissa, mitä äiti oli kasvattajana toimiessaan painottanut.

Suvun sisällä siirtyvä neuvo saattoi olla myös hyvin konkreettinenkin:

No se niin ku isältä tai minun papalta [isä] niin ku sanotaan semmonen neuvo, minkä oon pyrkiny tässä elämässä ainakin **eteenpäin viemään** vähän niin ku lapsillekin oon sitä pyrkiny siirtää. Se on ollu niin ku siitä rahan käytöstä, että **pitää käyttää sen verran rahaa minkä ite hankkii**, että ei eletä niin ku yli varojen. Mikä nyt tässä yhteiskunnassa on aika kärkevästi koettu, että tavallaan koko yhteiskunta ja määrätyt piirit on eläny yli varojen, mut se niin ku tuota tavallaan on se perhekin on yhteiskunta pienessä mittakaavassa. Se on minun isän ohje ollu ja sitä minä, se on niin ku jääny minun mieleen. Se on jotenkin jääny minun mieleen, että tuota sen mukaan pitää elää ku hankkii. Tosin tänä päivänä se on kaikki toisin (isä 48 v, 229).

Isältä minulle on siirtynyt sellainen osuva neuvo tai ohje, jonka hän on saanut omalta isältään eli **elä sen mukaan minkä hankit**. Tämä neuvo on jäänyt todella hyvin mun mieleen. Toivottavasti pystyn **viemään tämän neuvon eteenpäin** myös omille lapsilleni tulevaisuudessa (tytär 20 v, 229).

Isoisältä isälle ja isältä tyttärelle siirtyneessä neuvossa sanamuotokin oli säilynyt samanlaisena. 'Älä elä yli varojen' -neuvo liittyi osaltaan aikaan, jolloin jokaista perhettä kohtasi taloudellinen tiukkuus ja rahan käyttäminen oli erityisen tarkkaa. Suomessa säästäväisyys ja säästeliäästi eläminen olivat yhtenä elinehtona sodan jälkeiselle jälleenrakentamiselle. Säästäväisyyttä korostettiin myös kotikasvatuksessa. Mutta vaikka elintaso on jo noussut, toivoi tytärkin vielä pystyvänsä siirtämään tätä neuvoa omille lapsilleen. Osaltaan tämä neuvo rahan käyttämisestä liittyi kunnan kansalaisen kasvattamiseen. Yhteiskuntaan sopeutuva, kunnan kansalainen tulee elämässä toimeen omillaan. Jokainen elää sillä, mitä hankkii.

Työn tekemiseen liittyvä ahkeruus oli itsestään selvä vaatimus, mutta myös neuvoja ja ohjeita annettiin nimenomaan työnteosta. Eräs äiti muisti lapsuutensa kotikasvatuksesta ohjeen, että **mikä työ tehdään, se tehdään kunnolla ja kait olen yrittänyt sitä teillekin sanoa** (äiti 38 v, 210). Tämä töiden kunnolla tekeminen liittyi osaltaan myös työn kunnioittamiseen. Kun työtä arvostaa tarpeeksi, siitä yrittää myös suoriutua kerralla hyvin. Suvun tytär (20 v, 210) muisti saman neuvon myös omasta lapsuudenkodistaan. **No minua on nyt ainakin neuvottu tekemään se työ, mitä milloinkin teen, niin heti kunnolla**. Saman ohjeen hän haluaisi siirtää myös omille lapsilleen:

Itse toimiessani kasvattajana pyrkisin myös sanomaan niin kuin äitinikin mulle juuri sen, että **se työ mikä tehdään tehtäis heti kunnolla**. Yritän myös olla apuna ja neuvoa antamissani tehtävissä, missä he apua tarvitsisivat.

Tällä neuvolla haluttiin paitsi välttää työn huonoa lopputulosta myös sitä, että tehtyä työtä pitäisi jälkeenpäin palata korjaamaan.

Uskonnollisuus

Suomessa kristillisiä elämänarvoja ja uskonnollisuutta kunnioitettiin perinteisessä kasvatuksessa. Luottamus Jumalaan, kristilliset arvot ja Raamattuun vetoaminen olivat teemoja, jotka näyttäytyivät vahvoina myös sukupolviaineistossa. Uskonnollista elämäkatsomusta haluttiin tietoisesti siirtää suvun sisällä seuraavien sukupolvien jäsenille esimerkiksi iltarukouksen opettamisen muodossa: *Semmonen tietysti on niinku jääny mun äitin opettama toi iltarukous. Aina luettiin joka ilta – ja se on semmonen asia, mitä omien lastenkin kanssa ni aina joka ilta yhdessä rukoiltiin, hyvänyön rukouksia* (äiti 50 v, 223).

Eräässä uskonnollisessa suvussa (264), josta oli haastateltu isoäitiä, äitiä ja tytärtä, lapsia kasvatettiin ja ohjattiin Raamattuun vetoamalla:

Mie ohjasin aina, aina, että kun minä vetosin aina usein **Raamattuun** siin, että kun Raamattu sanoo näin, niin tarvii totella. Otin sieltä ohjeita (isoäiti 73 v).

Mielestäni **Raamatussa** on selkeät ohjeet siitä, että lasta tulee kasvattaa, myös tarvittaessa jossain määrin kurittaa (äiti 42 v).

Äitini vetosi opetuksissaan myös usein **Raamattuun** ja otti sieltä hyviä tapoja, kuinka tulee käyttäytyä ja neuvoi niitä meille. Eikä se minustakaan hullumpi neuvonantaja ole (tytär 18 v).

Usein uskonnollisiin elämänarvoihin liittyivät kiinteästi myös anteeksi antaminen tai toisen ihmisen huomioon ottaminen:

Mie oon yrittäny olla rauhallinen ja luottavainen Jumalaan. Sil viisii, kun toivotaan lastensa kasvavan. Mie toivon kaikkee hyvää nytteki viel vanhana iäl lapsille, ett me opittais **ymmärtämään toisiamme ja antamaan anteeksi**, jos meillä on jotakin toista vastaan (isoäiti 72 v).

Äitillä oli paljonkin hyviä neuvoja, että välittää kaikista ihmisistä ja tulee toimeen ihmisten kanssa. **Otaa toiset ihmiset huomioon**. Isän puolelta ei ollut mitään neuvoja kyllä, muuta ku sitä kuritusta. Äiti puhui aina jonkin verran Jumalasta. Kotona pidettiin pyhäkoulua – – Mulle on ollut tärkeää, että tosiaan **pärjää kaikkien ihmisten kanssa** ja itte yrittää olla **oikeudenmukainen kaikkia kohtaan** (äiti 45 v).

Äiti neuvoi minua **ottamaan toiset ihmiset huomioon** ja kotona oli kristilliset arvot tärkeitä. Äiti vei mua pyhäkouluunkin – – elämänohjeina haluan antaa lapsilleni kristillisiä arvoja, **Jumalan ja lähimmäisten kunnioittaminen** ovat tärkeitä ja ennen kaikkea itsensä kunnioittaminen. Rakkaus on tärkein, sitten viisus (tytär 22 v).

Tämän suvun (256) haastatellut nostivat esille vahvat jatkuvuuden tunteet oman lapsuuden ja oman vanhemmuuden välillä kristillisissä arvoissa. Erityisesti äiti ja tytär muistivat oman äitinsä neuvoja selkeinä suunnannäyttäjinä. Keskimmäisen sukupolven äidin omalta äidiltään saamia neuvoja vastaan asettui isän kuritus. Uskonnollisuuden ketju ei katkennut vielä tyttärenkään kohdalla, joka muisteli lapsuudenkotinsa kristillisiä arvoja. Samoja arvoja hän halusi painottaa myös omassa mahdollisessa tulevassa vanhemmuudessaan.

Edellisissä aineisto-otteissa olivat puhujina isoäidit, äidit ja tyttäret. Omalta äidiltä perityt kristilliset arvot ja Raamattuun vetoaminen muistettiin ja ne haluttiin sisällyttää myös osaksi omaa vanhempana toimimista. Perheissä äideillä on todettu olevan merkittävämpi rooli uskonnollisten arvojen siirtäjänä sukupolven jäseneltä toiselle (mm. Hayes & Pittelkow 1993).

Uskonnollisten arvojen siirtyminen ja jatkuminen on todennäköisempää, mikäli lapset ovat tietoisia omien vanhempiensa uskomuksista. Okagakin ja Bevisin (1999) yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan uskonnolliset arvot olivat vanhemmilla ja heidän lapsillaan samansuuntaisia vain siinä tapauksessa, että vanhemmat olivat välittäneet uskonnollisia arvojaan lapsilleen. (Ks. myös Alesandri & Wosniak 1987.)

Kasvatuksen jatkuvuus haastateltavien itsensä kertomana

Kasvatuksen jatkuvuutta sukupolvelta toiselle pohtivat myös haastateltavat itse vastatessaan omaa lapsuuden kotikasvatusta ja omaa vanhempana toimimista koskeviin kysymyksiin. Osa haastatelluista oli halunnut tai haluaisi **tietoisesti** jatkaa omien vanhempiensa menettelytapoja myös omassa vanhemmuuden roolissaan. Omasta lapsuudesta muisteltiin omien vanhempien hyvin toimineita kasvatustenettelyjä, joihin haluttiin turvautua myös omien lasten kasvattamisessa. *No sitähän siinä kasvatti samalla viisiin, kun oli itekki oppinna kasvattamaan. Ei meillä mittään ollu erikoista* (isoäiti 80v, 244). Samalla linjalla oli erään toisen suvun isoäiti toteamuksellaan: *Mutta kyllä se on niinku tuo Esteri sanoo, jottei hän taira lyörä, ku häntei oo koskaa lyöty, jotta kyllä se on vähä niinki* (isoäiti 70 v, 254).

Myös nuorimman sukupolven vastaajat peilasivat omaa mahdollista tulevaa vanhemmuuttaan omien vanhempiensa toimintatapoihin, koska heistä kovinkaan monella ei vielä ollut kokemuksia oman lapsen kasvattamisesta. Esimerkiksi eräs tytär (20 v, 229) ajattelee näin: *Luultavasti minun on helppo ottaa malleja omista vanhemmistani, kun kasvatan tulevaisuudessa omia lapsiani. Vanhemmilta saadut neuvot ja ohjeet ovat olleet toteuttamiskelpoisia*. Toinen nuorimman suvun edustaja, jolla itsellään oli jo lapsi, totesi, että *kasvatusmenettelyt siirtyy sukupolvelta toiselle tosin koko ajan muovautuen. Ja riippuu tietysti siitä, kuinka paljon sitä pohtii. Et mitä vähemmän miettii ite niitä periaatteitaan, sitä helpommin ne edelliseltä sukupolvelta vaan siirtyy. Edellisen sukupolven kasvatusmenetelmät itekseen siirtyy itselleen, mut sitten kun pohtii asioita niin harkitsee* (tytär 22 v, 224). Tyttären mukaan vasta lapsuuden kotikasvatuksen tietoisesta pohtimisesta on mahdollista toimia omassa kasvattajan roolissa eri tavalla kuin omat vanhemmat aikoinaan.

Juuri vanhimman ja nuorimman sukupolven edustajissa oli eniten vastaajia, jotka olivat valmiita omaksuma vanhempiensa kasvatusmenettelyjä myös omassa tulevassa vanhemmuudessaan. Seuraavat otteet ovat keskimmäisen sukupolven edustajien puheista:

Kyllä se on aika paljo, ko oikein rupiaa ajatteleen, niin sitä samaa, niinkö **samalla lailla**. Ko on jotenki kuitenkin kokenu ihan, että se o ollu ihan hyvä kasvatusmenetelmä. Ettei oo semmosta jääny, että ois ollu niinko, tehty jotenki väärin (äiti 48 v, 276).

Eliikkä se on niin ku jollain tavalla perinnöllistä, että tekee samoja, **jatkaa samalla tavalla**, ku itte on tottunu saamaan, niin ku kasvatusmenetelmää tai tämmöstä ohjetta (äiti 44 v, 252).

Yhtenä vaihtoehtona kuitenkin esitettiin, ettei omien vanhempien menettelyjä tulisikaan ottaa sellaisenaan osaksi omaa kasvattajana toimimista:

Esikuvana kasvatuserityksissä ovat omat vanhemmat, mutta sukupolvien välillä kerkiää tapahtua paljon monessakin mielessä – **eletään tätä päivää** (isä 48 v, 267).

Ottaisin paljon huomioon omien vanhempien antamaa kasvatusta ja ohjeita, joita olen saanut, mutta ainahan niissä on jotain parannettavaa. Ja pitäähän sitä muistaa, että sitä **eletään tätä päivää ja tavat ja arvot muuttuu** ja meidän täytyy muuttua siinä mukana (tytär 19 v, 267).

Vastaajat olivat sitä mieltä, että yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten mukana on myös vanhempien kuljettava ja eletävä. Korhosen (1999, 233) tutkimuksessa isien kasvatuksessa kokemassa jatkuvuudessa kyse oli juuri erilaisten perusarvojen ja kasvatuksen lähtökohtien soveltamisesta ja muokkaamisesta omiin tarpeisiin ja kyseiselle ajalle sopiviksi.

9.3. Muutoksia, irtiottoja ja toisin toimimisia kasvatuksessa

Kotikasvatuksessa tapahtuneet muutokset ja toisin toimimiset näyttäytyivät silloin, kun suvun yksi haastateltu otti kantaa ensin omaan lapsuuden kokemukseensa ja sen jälkeen kertoi itse toimineensa tai pyrkivänsä toimimaan toisin kuin oma vanhempi aikoinaan. Omien vanhempien tapaa toimia kasvattajana pyrittiin **tietoisesti** välttämään, koska mieleen piirtyneet kasvatuseritykset olivat sävyiltään kielteisiä. Usein näihin muistoihin liitettiin tyytymättömyyttä, katkeruutta ja syytöksiä omien vanhempien menettelyjä kohtaan. Joskus omien vanhempien toimintatapoja ei ole edes tarkoituksenmukaista ainakaan suoraan jäljitellä (Kurki-Suonio 1996, 12), koska itse haluttiin toimia kasvattajana ikään kuin paremmin.

Useimmiten suvun toisin toimija oli keskimmäisen sukupolven edustaja. Kuitenkin tässä esitän irtiottoja kaikista sukupolvista. Valitsemani aineisto-otteet ovat joskus pitkiäkin, koska haluan esittää myös lukijalle niitä tapoja, joilla vastaaja kapinoi suvussa voimassaolevia tai vielä edellisessä sukupolvessa näyttäytyviä malleja vastaan pyrkien niistä irrottautumaan. Tässä aineistossa esiin tuleva toisin toimiminen oli siis usein tietoista tai siitä tuli tietoista viimeistään haastatteluhetkellä.

Kokemuksia rangaistuksista

Joillakin haastatelluilla oli ikäviä lapsuusmuistoja ankarasta kurista eikä menettelyjä haluttu liittää osaksi omaa kasvattajana toimimista:

Sen takia ehkä mullon tukka näin paksu, ku on veetty tukasta, hakattu perseelle ja annettu jopa vittaaki. Sitäki mä oon saanu. Ja se on ainut, miksi minen oo omia tenavia piiskannu, koska minä **sain selkääni ihan syyttä**. Joku muu saatto tehdä jotaki, mutta ku minä olin vanhimmasta päästä, niin minä sain selkääni. Kun minen kahtonu niitä pienempiä. **Että moon niinku tuntenu vääryyttä ja siks minen oo teitä hakkaamalla yrittäny**, ku puhumalla opettaa viimeiseen asti. Ja jos ei oo puhe auttanu, niin sitte moon ollu **hiljaa** (äiti 47 v, 249).

Ilmeisesti äiti oli todellakin ollut kirjaimellisesti *hiljaa*, koska suvun nuorimman sukupolven tytär muisteli, ettei heidän perheessään oltu koskaan tarvittu kovia sanoja. Isän otsarypyistä tai äidin moitteesta oli pystytty lukemaan lasten vanhemmille aiheuttama mielipaha. Myös tyttären kokema pahin rangaistus liittyi juuri tähän äidin hiljaa olemiseen:

Se hiljaisuus oli ehkä pahin rangaistus mitä mä oon koskaan saanu. Mä haluan, että asiat selevitetään, eikä niitä jäädä hautomaan. Helepotus oli aina suuri ku sen hili-jaasuuren sai katkaastua. Sitte niinku tiäs saaneensa anteeksi. Oikiastaan se keino tepsii muhun hyvin. Harmi, etten mä itte pysty mököttämään. Pitää varmaan ruveta harjoottelemaan pettyneitä ilmeitä, jos ne veis sitten viästin perille (tytär 19 v, 249).

Hiljaisuuden katkettua oltiin jo askel lähempänä sopua. Vaikka tytär oli kokenut saadun rangaistuksen epämiellyttävänä, hän piti sitä tehokkaana ja jopa kokeilemisen arvoisena. Pohtiessaan vastauksessaan omaa mahdollista tulevaa vanhemmuuttaan tytär kuitenkin ilmaisi haluavansa toimia toisin. Hän kertoi opettavansa lapsensa *mököttämisen* sijaan puhumaan: *Mä varmaan sitte ittekki joskus opetan lapset puhumaan mialuummin kuin huutamaan tai mikä vielä pahempaa mököttämään.*

Vanhemman puhumattomuudesta rankaisukeinona ja kartettavana kasvatustenettelynä kertoi myös eräs toinen äiti (41 v, 208). *Se ei sanonu meille mittää, se murjotti viikkokausia. Kaikki isän uhkailut välittyä äidin kautta. Ne oli semmosia huonoja kasvatukseenkeinoja, että niistä on kyllä jääny paha maku, että ei ainakaan omiin lapsiin oo halunnu näitä siirtää.*

Vähän vastaavanlainen katkeruutta herättänyt muisto oli piirtynyt keskimäisen sukupolven äidille (36 v, 277) lapsuudenkodin isän käyttämästä psyykkisestä rankaisemisesta. Äiti itse kertoi toimineensa vanhempana toisin.

Minua ei ole neuvottu, ohjattu eikä juuri palkittukaan, rangaistu sitäkin enemmän. Fyysistä väkivaltaa ei kotonani käytetty, mutta henkistä sitten rankimman jälkeen. Isälläni ei varmaan kai ollut keinoja ja taitoja ohjaamiseen ja neuvomiseen niin hän hoiti sen homman huutamalla, haukkumalla ja räyhäämällä – – Meidän lasten hirte-hishuumoria olikin, että jos vanhemmat yleensä puolustavat lapsiaan että 'ei ne meidän lapset, ne on ne muut'. Meillä taas isä sanoi: 'No aivan varmasti meidän lapset siinä on ollut mukana ei kenellekään muulle tulis edes mieleenkään eikä kenenkään muiden lapset oo niin kauheita kun meidän' – – esimerkiksi aina kun ei toiminut toivotulla tavalla isä lupasi, että aamulla mennään kasvatusneuvolaan, jonne ei koskaan menty.

Yleensä **pyrin välttämään henkistä väkivaltaa**, lapsen pitää tulla tietämään mitä se on tehnyt väärin. **Anteeksi ei koskaan kotonani kuulunut arkisanastoon.** Teen aina lapselle mahdolliseksi päästä vapaaksi huonosta omasta tunnosta. Jos olen itse toiminut mielestäni väärin lasta kohtaan, **pyydän anteeksi ja kerron syyn**, miksi toimin niin kuin toimin. Yleensä kerron myös, että äiti rakastaa kyllä sinua, vaikka sitä minkä teit, en hyväksykään. Erotan nämä kaksi asiaa, ettei lapsi luule, etten hänestä ihmisenä pidä.

Äiti peilasi omaa vanhemmuuttaan isän kasvattajana toimimiseen ja ainakin näitä muistoja vasten oma kasvattajana toimiminen poikkesi paljon lapsuuden kotikasvatuksesta. Muistot isästä rankaisijana olivat vahvoja eikä puhetta omasta äidistä liitetty näihin muistoihin. Kyseinen kasvatusneuvolalla uhkailu jäi tässä aineistossa ainoaksi maininnaksi, vaikka on todennäköistä, että sitä on käytetty uhkailun aseena yleisemminkin 1900-luvun puolenvälin jälkeen. Vaikka kasvatusneuvola (nykyinen perheneuvola) pyrki turvaamaan lapsen tervettä ja tasapainoista

kehitystä antamalla vanhemmille kasvatus- ja perheneuvontaa, ovat kasvatusneuvoloiden tehtävät nojautuneet alusta lähtien ongelmia korjaavaan näkökulmaan (ks. Hämäläinen 1987, 49–50). Tästä puolestaan on seurannut se, että kasvatusneuvolalla on kautta aikojen ollut jonkinlainen negatiivinen leima.

Hellydenosoituksia, positiivisia huomioimisia ja palkitsemisia

Saadusta positiivisesta huomiosta oli suhteellisen vähän muistoja erityisesti vanhimman ja keskimmäisen sukupolven haastatelluilla. Niinpä omaa lapsuusaikaa kuvattiin läheisyyden ja lämmön puutteella, jota haluttiin omassa vanhemmuudessa paikata. *Minä olen siihen **syllissä pitämiseen ja hyväilyyn ja kaikkeen halailuun ja tämmöseen koittanu vähän enemmänkin, että on tullu huomioitua, kun mitä itte oon saanu, että sen, mitä oon pystynyt niin oon koettanu sitä rakkautta antaa*** (isoäiti 86 v, 217). Samansuuntainen muisto oli jäänyt erään toisenkin suvun isälle:

Oon jäänyt miettimään myös, että ei ollu riittävässä määrin semmosta kiitosta ja sitä kautta sitä myönteistä palautetta. Perinteinen suomalainen kasvatus lähtee siitä, että lapsen annetaan niin kauan mennä, kunnes se sitten tekee jotakin sopimatonta sillo räpätää kynsille, mutta ei anneta myönteistä palautetta (isä 60 v, 220).

Isä viittaa toimineensa toisin kertomatta kuitenkaan, miten hän itse oli kiittänyt omia lapsiaan. Myös nuorimpaan sukupolveen kuuluvilla haastatelluilla oli joitain toisin toimimisia varsinkin sanallisen palkitsemisen kohdalla. *Huomaan kehuvani lapsiani **enemmän kuin itse muistan saaneeni*** (poika 30 v, 265).

Myös muistot konkreettisesta palkitsemisista olivat harvinaisia erityisesti vanhimman sukupolven mutta myös keskimmäisenkin sukupolven edustajien lapsuudesta. Näihin muistoihin viitaten eräs isoäiti (80 v, 244) oli halunnut palkita omia lapsiaan ja lapsenlapsiaan. *No ainahan mie näille jottai annoin jottain palakintoo ja rahhoo. Ja siihen aikaan, kun mie olin laps, niin **sillon ei ollu rahhoo. Mikä liikenä se män kaikki syömiseen ja muuhun, mitä tarviihti. Sitten näille johan mie sitten aina annoin rahhoo näille omille palkintona.***

Töihin tarttuminen ja vapaa-aika

Toisin toimiminen saattoi liittyä myös töiden teettämiseen:

En minä oo niin kasvattanu, ne on kasvattanu toinen toistansa. Ja **niillä on ollu ittellään se halu tehdä** kato ne on pienestä pitäen ollu mun mukana. Ku lähetti pellolleki, niin lapset mukkaa sitte. **Siellä ne olivat töis ja tekivät, minkä jaksoivat.** Että ei mun tarte sanoa, **ne on ite ollu niin pienestä mukana ja sen takia ne on kovia tekemään töitä.** Ne meni vaan. Ei niitä ennen mitenkään kasvatettu (isoäiti 70 v, 249).

No ensimmäinen, mikä tuloo miäleen on tuo yleensä työnteko ja laiskottelu, ettei ennen saanu mennä aurinkoa ottamaan meillä kotona. Jos menit ottamaan aurinkoa, niin kasvimaalle. Koko ajan piti tehdä jotakin. **Ja sen minä silloin aikoonani, että kun minä saan omia lapsia, niin kyllä ne saa maata auringossa. Kun meidän oli pakko tehdä töitä** ku jostaki oli rahaa saatava, **nii mä en oo vaatinu teiltä sitä.** Se on ainaki semmoinen, että **mä oon yrittäny poistaa sitä,** että ihmisellä pitää olla vapaa-aikaaki (äiti 47 v, 249).

Töiden teettämisen ja tekemisen muisto oli piirtynyt vastaajien muistiin vastakaisena. Se, mikä isoäidin mielestä oli ollut lasten **halua tehdä töitä** olikin äidin itsensä mukaan ollut **pakkoa**. Muistot ovat ristiriitaisia, koska kyse on kahden muistelijan omakohtaisesta kokemuksesta.

Perhe-elämän tapahtumista saattaakin rakentua ja jäädä mieliin erilaisia näkemyksiä samankin perheen jäsenille. Helstin (2000, 22) mukaan tämä johtuu siitä, että kokemuksia muistetaan ja niitä tulkitaan omista lähtökohdista, usein toisista poikkeavilla tavoilla. Toisaalta on myös mahdollista, että menneitä tapahtumia ja näin myös omia lapsuuden kotikasvatusmuistoja muokataan ja järjestellään itselle sopiviksi (Peltola & Eskola 1997). Suvun äiti oli pyrkinyt omia lapsia kasvattaessaan korostamaan lasten omaa aikaa, jota oli jäätävä myös lapselle ja tämän äiti oli varmistanut omassa kasvattajan toiminnassaan. Hän ei ollut vaatinut lapsiltaan töiden tekemistä. Jo Ruoppila (1954) kirjoitti aikoinaan lasten ja nuorten liian vähäisestä vapaa-ajasta. Äidin toisin toimimisen mahdollivat muuttuneet yhteiskunnalliset olosuhteet. Hänen vanhempansa ollessaan lasten töiden tekeminen ei enää ehkä ollut käytännön sanelema pakko vaan jo jonkinlainen vaihtoehto. Suvun tytär ei vastauksessaan viitannut töiden tekemiseen millään lailla.

Eräässä toisessa töiden tekemistä kuvaavassa suvussa (276) suvun tytär oli kokenut äitinsä liian tehokkaaksi kotitöiden tekijäksi. Itse hän haluaisi toimia omassa tulevassa vanhemmuudessaan toisin.

Kylhän se ainaki tietään, ett se vaikuttaa se, miten itteä on kasvatettu. Varmasti ne vaikuttaa palijon, mutta ei ny mitään varmaan kauheen olennaisia eroja – – Sitte ehkä tomposiks vähä itsenäisemmäks ja omatoimisemmaks, **että äiti on ollu liian tehokas äiti**, jos nii voi sanoa, **kodinhoitaja**. Ett se ehkä tulisin vähä enemmän - varmaan oon eri luontenenki, etten passaa niin palijo, **että tavallaan itsenäisesti joutuu vähä nuorempana hoitamaan kuitenkin tämmöset asiat**. Että ei äitikää ny koskaan oo tiesti [tietysti] kieltänykkää, mutt ei soo sillä lailla tosiaan, jos on jotain leiponu tai jotain, että määpä teen ko se käy kato vähä kätevämmän. Kuitenki ett siihe ois pitäny enemmän kato aikaa antaa, jos ois siinä värkätty. Että mejän isä taas on eri tyyppinen, että se on semmonen kyllä, että se on ehkä paremminki antanu ja värkänn meiän kans jotain semmosta (tytär 22 v).

Tytär ei halunnut seurata äitinsä jalanjalkia, koska hänen mielestään lapsista kasvaisi tulevaisuudessa itsenäisempiä ja omatoimisempia, jos hän itse ei äitinä *passaisi* heitä niin paljon. Huolenpidon ansaan ei haluttu langeta.

Edellä esitettyjä työnteon vähentämistä, vapaa-ajan lisäämistä ja muuttuneita rankaisutapoja pohti eräs 76-vuotias isoäiti:

Minua on neuvottu ja kasvatettu samalla tavalla kun ihte olen kasvattanu. Jos nyt olisin nuori äiti, niin eläisin enemmän lasten eheroilla, sillä lapsuus kestää niin vähän aikaa. Omia lapsia kielsin paljon sotkemasta, mutta ei sitä tarte aina niin siistiä olla. Kerran ne lapset on pieniä. Ihte **olen kasvattajana antanu vähemmän keppiä kuin omat vanhemmat**. Lasten **ei tarvinnu tehä niin paljon töitä** kuin meirän. Lapsilla on ollu **enemmän vapaa-aikaa**. Lopetin Jumalalla pelottelun, koska Jumala on rakkauden Jumala. Lopetin myös isällä pelottelun (272).

Irtiotto omien vanhempien kasvattajana toimimiseen saattoi olla päinvastainenkin:

Minä oon siis ollu ankarampi kasvattaja kun minun äeti. Että oon tiukemmat ohjaket pitäny lapsella, ku mitä äiti piti minulla. Mutta heleppohan se oel siellä salolla löysiä antoo. Äeti sillo päästi paremmin (äiti 41 v, 239).

Tämä keskimmäisen sukupolven äiti viittasi salolla-sanalla lapsuutensa maaseutu ympäristöön, jossa säännöt ja rajat olivat olleet löyhemmät kuin mitä hän itse oli joutunut asettamaan kaupunki ympäristössä omille lapsilleen. Perinteinen kasvatusta sijoittui pääosin maaseutu ympäristöön, jossa elämistä pidettiin kaupunki ympäristöön verrattuna turvallisempaan.

Vaikka 1900-luvun alun lasten elämään sisältyi vähän aikaa, johon ei kuullut työntekoa, oli todennäköistä, että lapset saivat käyttää töiltä jääneen ajan pitkälti omien valintojensa mukaisesti. Työnteon piirittämällä vanhemmilla tuskin oli enää aikaa ja voimia lasten keskinäisten leikkien kontrolloimiseen. Korhonen (1994, 174; 1999, 214) nimitti lasten elämän vielä 1950-luvullakin paradoksaalisen kurin ja vapauden yhdistelmäksi. Vahva hierarkia ja selvät säännöt olivat voimassa kasvatuksessa yltämättä kuitenkaan lasten keskinäisiin leikkeihin. Lönnqvistin (1992) mukaan lasten kulttuurille oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa tunnusomaista muun muassa lasten itsensä luoma maaperä, tila, jossa he saivat liikkua suhteellisen vapaasti aikuisen kontrolloivan maailman ulkopuolella.

9.4 Jatkuvuus ja muutos kotikasvatuksessa

Omakohtaisten kokemusten luonne heijastuu siihen, mitä lapsuudenkodista halutaan siirtää omaan vanhemmuuteen ja omaan perhepiiriin. Lasten kasvatusta koskevat asenteet ja menettelytavat siirtyvät sukupolvelta toiselle erityisesti niiden mallien välittäminä, joista nuorilla vanhemmilla oli omia kokemuksia (Vermulst, de Brock & van Zutphen 1991, 100).

Kuri, johon sisältyivät riittävät rajat ja säännöt sekä kunnon kansalaisena toimiminen, oli asia, jota haluttiin painottaa seuraavankin sukupolven kasvatuksessa. Kunnon kansalaisuus on Suomessa yksi tällaisesta ikuisesta totuudesta, joista myös Bertaux ja Thompson (1993) kirjoittavat. Tarvetta muutoksiin ja irtiottoihin ei tässä ilmennyt. Näitä samoja kasvatusta ohjaavia periaatteita halusivat omaksua omaan vanhemmuuteen ja kasvattajana toimimiseen myös Korhosen (1994) tutkimuksen äidit, jotka pyrkivät seuraamaan omien vanhempiensa esimerkkejä myös muissa myönteisiä kokemuksia herättäneissä toiminoissa. Vaikka kyse ei olekaan toimintojen ja käyttäytymisen toistamisesta sellaisenaan, on niistä silti tunnistettavissa samoja piirteitä.

Tutkimuksessani kukaan haastateltava, jolla itsellään ei ollut omakohtaisia lapsuusaikaan paikantuvia kokemuksia ja muistoja piiskan saamisesta, ei myöskään kertonut piiskanneensa omia lapsiaan. Omat kokemukset vitsan ja piiskan saamisesta olivat siis ehtona vitsan käyttämiseen osana omaa kasvattajana toimimista. Myös Pulkkisen (1985, 118) ja Grazianon ym. (1996) tutkimuksissa vanhempien antamalla ruumiillisella rankaisemisella oli yhteyttä omien lasten ruumiilliseen rankaisemiseen. Toisaalta yhteyksiä löytyi myös myöhempiin toisiin toimimisen ajatuksiin.

Lapsensa ruumiillisesta rankaisemisesta pidättäytyvillä vanhemmille ei useinkaan ollut niistä omakohtaisia kokemuksia. Usein nämä vanhemmat tuomitsivat menettelyt tehottomina ja vanhempien ja lasten välisiä suhteita vahingoittavina. Samansuuntaisen kannan olivat omaksuneet myös heidän lapsensa. Ruumiillinen rankaisemattomuus on yksi ohjaavan kasvatuksen tunnusmerkkejä. Ohjaavan kasvatuksen on havaittu siirtyvän sukupolvelta toiselle (Chen & Kaplan 2001). Sukupolvien jäsenten välinen runsas vuorovaikutus, sosiaalinen osallistuminen ja roolien mukaiset toimintatavat selittivät suuren osan sukupolvelta toiselle jatkuvasta rakentavasta vanhemmuudesta.

Ankara, autoritaarinen kasvattaminen ja sen arvostaminen ovat vähentyneet siirryttäessä vanhempaan sukupolveen kuuluvista jäsenistä nuorempiin (Sever 1989; Simons ym. 1991). Uskomus *lapset saavat näkyä, mutta eivät kuulu* heijastui vielä vanhempiin sukupolviin kuuluneiden ihmisten kasvatuskäsityksistä. Nuoremman sukupolven jäsenet sen sijaan korostivat lapsen itsenäisyyteen ja avoimeen tunteiden ilmaisuun kannustavaa ohjaavaa kasvattamista. Severin (1989) Turkissa tehdyn tutkimuksen mukaan perinteiset lastenkasvatuksen menettelyt, arvot ja uskomukset ovat jäämässä taka-alalle tehden tilaa modernien lastenkasvatusasenteiden yleistymiselle.

Mikäli lapsuusmuistot olivat sävyiltään negatiivisia ja saatu malli oli ristiriidassa omien kasvatuseriaatteiden kanssa, olivat ainekset toisin toimimiseen koossa. Soveltumattomaksi tai muuten epäonnistuneeksi todetun mallin rinnalle pyrittiin rakentamaan ja muokkaamaan vaihtoehtoinen toimivampi malli. Vaikka osalle näistä huonoista menettelyistä oli annettu perusteluja ja syitä (esim. köyhyys, työteliäisyys, ajan henki), haluttiin tällaisista muistoista irrottautua ja luoda oma, parempi äitinä tai isänä toimimisen malli. Irtautuminen omien vanhempien kasvatustavoista oli todennäköisempää silloin, kun suhde omaan, samaakin sukupuolta olevaan vanhempaan oli jäänyt etäiseksi tai siinä ilmeni ristiriitoja. Ongelmalliseksi koettu suhde toiseen vanhempaan oli yleisin sukupolvien välisten katkoksien taustalla oleva tekijä myös Korhosen (1994; 1999) tutkimuksissa. Tällöin vanhemmuuden roolia koskevat merkitykset, uskomukset, odotukset, arvot ja toimintamallit jäivät nuoremmille suvun jäsenille siirtämättä. Toisaalta myös suvun vanhimmille jäsenille kuuluva perinteiden siirtäjän tehtävä jää toteutumatta joko osittain tai kokonaan.

Koko aineistossa tällainen *tekisin toisin kuin omat vanhempani* -vastaaja oli useimmiten keskimmäisen sukupolven edustaja. Juuri hänen asemansa perinteisten kasvatuseriaatteiden murtajana oli kaikkein merkityksellisin. Tämä kuvastaa samaa keskimmäisen sukupolven haastateltujen ristiriitaista asemaa, joka näyttäytyi jo edellisessä luvussa kasvatuseriaatteista puhuttaessa. Suurimmat muutokset ja selvimmät irtiotot erityisesti ruumiillisen rankaisemisen käytössä näyttäytyivät juuri tässä isovanhempi–vanhempi sukupolviketjussa. Vanhimman sukupolven edustajat olivat turvautuneet useimmiten vitsaan ja piiskaan ja niinpä keskimmäisen sukupolven äideillä ja isillä oli näistä rangaistuksista omakohtaisia kokemuksia ja muistoja. Joko näiden kokemukseen perustuvien muistojen pohjalta tai yleisen valistuksen (neuvola, päivähoito, koulu, kasvatuseriaatteet) ja lainsäädännön muutoksen seurauksena keskimmäisen sukupolven edustajat eivät kasvattajina enää halunneet yhtä usein tai enää lainkaan turvautua ruumiilliseen rankaisemiseen.

10 KOTIKASVATUKSEN RAKENTUMINEN - POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

10.1 Kotikasvatusmuistot ja kasvatukseen liitetyt uskomukset

Kolmen sukupolven edustajat muistelivat saamaansa kotikasvatustaan värikkäästi ja paikoin hyvinkin retorisesti. Omakohtaista kantaa otettiin vanhempien valitsemiin kasvatukseen menettelyihin joskus niitä kiittäen, toisinaan arvostellen. Vaikka lapsuuden kotikasvatus oli ollut vanhimman ja keskimmäisen sukupolven vastaajilla vaativaa, ankaraa ja aika ajoin myös epäoikeudenmukaista, ei omien vanhempien menettelyjä haluttu tuomita. Lapsuuden kokemuksia oli suhteutettu silloisiin olosuhteisiin ja osittain ymmärrettiin, etteivät omat vanhemmat olleet voineet toimia toisin. Elämään oli ollut tyytyminen, kun muitakaan vaihtoehtoja ei ollut.

Haastattelutilanteessa esitettyihin kotikasvatusmuistoihin sisältyi sekä menneen, nykyisen ja osittain tulevan ajan reflektointia. Niinpä omasta lapsuudesta ja vanhemmuudesta kertoessaan haastateltavat samalla rakensivat, säätelivät, muokkasivat ja tulkitsivat myös omia muistojaan. Muistelu tapahtuu aina tämän päivän näkökulmasta, jolloin käsityksemme menneistä tapahtumista ovat Vilkon (1998, 15) mukaan liikkeessä. Kerrottuihin kotikasvatusmuistoihin sisältyi sekä faktatietoja että erilaisia kerrottuja totuuksia, jotka olivat jokaisen haastatellun omia, henkilökohtaisia muistoja omista kokemuksista. Niinpä on mahdollista, että myös kotikasvatusmuistoja järjestettiin haastattelutilanteessa uudelleen (myös Peltola & Eskola 1997, 20).

Kotikasvatusmuistoista selkeimpinä muistettiin lapsena saadut rangaistukset. Rankaisemiseen liittyvät tapahtumat muistettiin niihin liittyvien voimakkaiden tunteiden, rankaisutilanteen ongelmallisuuden ja epätavallisuuden vuoksi. Stephensonin, Kippaxin ja Crawfordin (1996, 183) mukaan juuri ongelmallinen ja outo muistetaan sosiaalisesti määrittäneinä hyvin. Sen sijaan itsestään selvät ja arkipäiväisesti toistuvat tapahtumat saatetaan unohtaa helpommin.

Lastenkasvatuksessa haluttiin pitäytyä paljolti 'tässä ja nyt' -ajatuksessa, jolloin tukeuduttiin niihin asioihin, jotka jo olivat olemassa. Vanhemman ehdottoman auktoriteetin sijaan ruumiilliselle kurittamiselle oli etsitty ja löydetty van-

hemman ja lapsen vuorovaikutukseen perustuvia rakentavampia vaihtoehtoja (puhuminen, keskustelu, perustelu ja selittäminen). Arkipäivän kasvatuksessa tämä merkitsi erityisesti rangaistusten lieventymistä ja vähentymistä. Toisaalta vapaatakaan kasvatusta eivät ihannoineet minkään sukupolven jäsenet ja siihen haluttiin pitää etäisyyttä samoin kuin Korhosenkin (1999, 232) tutkimuksessa.

Vaikka vanhemmuus on saanut ja on edelleen saamassa uusia muotoja, vanhat, perinteiset kasvatusihanteet elävät vahvoina eri-ikäisten haastateltujen kasvatususkomuksissa. Kunnan kansalaiseksi kasvattaminen läpäisee koko aineiston, joskin siihen liitetyt ominaisuudet vaihtuvat sukupolvesta toiseen. Myös ahkeran, työtä tekevän kansalaisen kasvattamiseen liittyvät uskomukset elävät ja vaikuttavat yhteiskunnassamme edelleen, vaikka nuorimman sukupolven jäsenten haastatteluissa ne eivät enää saaneet samanlaista arvoa kuin kahdella aiemmalla sukupolvella.

Yhtäläisyyttä kolmeen sukupolven kuuluvien ihmisten kasvatususkomuksissa oli myös rajojen, sääntöjen ja kurin kunnioittamisessa. Vaikka haastattelut tehtiin sukupolvien jäsenille samaan aikaan, luonnehtivat eri sukupolven edustajat kasvattajana toimimista kukin omalla kasvatuskielellään⁵¹. Vanhimman sukupolven haastatellut puhuivat lapsen ruumiillisesta rankaisemisesta kurittamisena juuri tästä syystä. Keskimmäisen sukupolven edustajat puhuivat rankaisemisen yhteydessä sekä kurittamisesta että rankaisemisesta, kun taas nuorimman sukupolven vastaajat puhuivat pääsääntöisesti rajojen ja sääntöjen asettamisesta. Toisaalta näiden käsitteiden sekoittuminen sekä arkikielessä että asiantuntijoiden puheessa lisää sekini osaltaan käsitteisiin liittyvää hämmennystä. Ojakangas (1999) viittasi Helsingin Sanomissa julkaistussa puheenvuorossaan kurin ja kurittamisen käsitteelliseen sekoittumiseen. Hänen mukaansa ”kuri on sekoitettu kurittamiseen, vaikka kuri tarkoittaa paremmin järjestystä, jossa kurituksella eli väkivallalla ei ole lainkaan sijaa” (ks. myös Ojakangas 1992).

Kolmen eri sukupolven uskomusten samankaltaisuus saattoi osin olla seurausta uskomusten ja ajatusten rinnan elämisestä ja sekoittumisesta. Uskomuksia ei oltu hylätty tai kumottu, ne vain olivat saaneet nuorimman sukupolven edustajien puheessa hieman eri merkityksiä ja sisältöjä. Sen lisäksi, että kerronnassa käytetyt käsitteet muuttuvat, on todennäköistä, että niitä on myös tulkittu eri tavalla eri aikoina. Kasvatususkomusten yhtäläisyydet voisivat olla osittain selitettävissä myös perinteillä. Koska perinteet luovat jatkuvuutta, ei niitä kaikkia haluta muuttaa. Tai ehkäpä traditiot eivät puhtaasi rapaudukaan, vaan ”jatkavat elämäänsä vähittäin, osittain, paikoittain, tilanteittain, sekavasti ja epäsystemaattisesti” (Roos ja Hoikkala 1998, 10). Samansuuntaisesta vanhan ja uuden aineksen sekoittumisesta kirjoittaa myös Ojakangas (1997, 219–220) lapsuutta ja auktoriteettia käsittelevässä väitöskirjassaan. Hänen mukaansa muutokset traditionaalisesta pedagogiikasta moderniin eivät voikaan olla yhtäkkisiä, vaan kyse on aina vastavuoroisesta, toinen toistaan tukevasta suhteesta, jossa muutokset tapahtuvat asteittain. Toisaalta kun kolmen sukupolven jäsenten haastatteluissa pysyteltiin samoissa kasvatukseen liittyvissä teemoissa ja tarkoissa haastattelukysymyksissä,

⁵¹ Puhekulttuurin muutokset heijastuvat erilaisina puhetapoina eri sukupolvien jäsenten haastatteluissa. Koska käsitteiden sisällöt todennäköisesti vaihtelevat eri aikoina, eri sukupolvien haastateltujen käyttämät käsitteet eivät ole keskenään yhteismitallisia.

voi olettaakin, ettei uskomusten tema-alueista löydy suuria eroja. Lisäksi kasvatuksessa eteen tulevat tilanteet toistuvat samankaltaisina sukupolvesta toiseen, mikä osaltaan selittää uskomusten samanlaisuutta (ks. Määttänen 1993).

Kasvatuksen jatkuvuutta ilmeni läpi koko sukupolviaineiston, eniten ruumiillisen rankaisemisen kohdalla. Kasvatuksessa omia lapsuusajan kokemuksia ja kotikasvatusmuistoja peilattiin tähän päivään. Osaltaan niitä oli seurattu omassa kasvattajana toimimisessa ja niitä oltiin myös valmiita seuraamaan ja jäljittelemään mahdollisessa tulevassa vanhemmuudessa. Perinteiden kantaminen helpottaa elämistä. Kasvatuksen jatkuvuudessa ei ole kysymys vain tietoisesta omaksumisesta, valitsemisesta ja tiettyjen kasvatusten suoraviivaisesta jatkumisesta seuraavassa sukupolvessa. Vaikka vanhemmat ohjaisivatkin lapsiaan tietoisesti tiettyjen kasvatuseräkkeiden mukaan ja tiettyjen kasvatustavoitteiden ja päämäärien suuntaisesti, on usein kyse varsin tiedostamattomista prosesseista.

Jatkuvuudessa ei myöskään ole kyse joustamattomasta tapahtumaketjusta, joka toistaisi itseään samanlaisena sukupolvesta toiseen. Yksi yhteen samankaltaisuuden sijaan eri sukupolviin kuuluvat jäsenet voivat omaksua joitain kasvattamisen piirteitä itselleen sekä soveltaa ja muokata niitä nykykulttuuriin sopiviksi tai irtautua kokonaan aikaisempiin sukupolviin kuuluneiden ihmisten menettelyistä. Korhosen (1999, 233) mukaan kasvatuksessa jatkuvuutta voi olla olemassa silloinkin, kun itse on jo toimittu eri tavalla. Tämän seurauksena jatkuvuuden tunnistaminen ei välttämättä onnistu ulkoisista merkeistä tulkitsemalla.

Vaikka julkisessa keskustelussa puhutaan paljon perinteiden toimivuuden kyseenalaistamisesta ja perinteiden murtumisesta, sisältyy jokaiseen aikaan myös jotain perinteistä ainesta. Kasvatuseräkkeet ovat hitaasti muuttuvina olleet aina osa kasvatuskulttuuria. Täten perinteiden merkitys myös vallitseviin kasvatuseräkkeisiin on ollut suuntaa-antava ja ohjaava. Perinne ei liity pelkästään menneeseen, jo tapahtuneeseen, vaan perinnettä luodaan joka päivä (Korkiakangas 1999, 155–156). Vanhoja perinteitä muokataan ja muovataan vallitseviin olosuhteisiin sopiviksi, jolloin ne saattavat saada uusia muotoja, mutta eivät kuitenkaan kokonaan häviä (Hirsjärvi ym. 1998, 13).

Tutkimuksessani omien vanhempien käyttämistä kasvatuseräkkeistä irtautumista, toisin toimimista tai muutosta omasta lapsuuden kotikasvatuksesta oli kaikissa sukupolvissa. Irtiottoja omien vanhempien toiminnasta edesauttoivat sekä omat tyytymättömyyttä aiheuttaneet lapsuudenkokemukset että omat kokemukset vanhempana toimimisesta. Oikeastaan vasta oman lapsuuden kotikasvatuksen pohdinta ja epäkohtien tiedostaminen mahdollistaa toisin toimimisen omassa vanhemmuudessa tai tulevassa vanhemmuudessa. Vaikka omien vanhempien arvoista ja toimintatavoista sanouduttaisiin irti, vanhempien antamiin malleihin saatetaan kuitenkin palata myös helposti takaisin. Joskus omien lasten kasvattamiseen halutaan siirtää myös sävyiltään kielteiseksi koettuja lapsuusajan kasvatuseräkkeitä. Yhdeksi syyksi tähän on esitetty vanhempien riittämätöntä kasvatustietoa (Pulkkinen 1985, 129).

Vanhempien kasvattajana toimiminen

Tässä yhteydessä on vielä syytä pohtia, mistä eri tekijöistä vanhempien kasvattajana toimiminen rakentuu ja mitkä tekijät suuntaavat vanhempien kasvatustoimintaa. Sovellan pohdinnassani Harrén (1984, 180) esittämiä ulottuvuuksia merkityksen muodostumisessa ja muuttumisessa. Nämä ulottuvuudet ovat julkinen – yksityinen ja kollektiivinen – yksilöllinen. Kuvioon 2 olen yhteenvedonomaaisesti koonnut tutkimukseni teoreettisten lähtökohtien ja tulosten pohjalta vanhemmuutta ja kasvattamista kuvaavia tekijöitä.

KUVIO 2 Kasvatusajattelun siirtymät julkisesta yksityiseen ja kollektiivisesta yksilölliseen

Yhtenä vahvana vanhempien toimintaa ohjaavina kehyksinä ja ohjenuorina ovat kodin ja perheen ulkopuolella vallitsevat, kulttuurisesti muovautuneet **uskomukset ja kodin ulkopuolinen tieto**. Julkiset ja kollektiiviset uskomukset ja asiantuntijoiden ja median levittämät monenkirjavat kasvatustiedot vaikuttavat yhteiskunnassamme ja niitä **välittyy** myös vanhemmille sekä yhteiskunnan instituutioiden taholta että lähiyhteisöltä ja sukulaisilta. Vaikka olemassa olevat tiedot ja uskomukset eivät sinänsä toimi suorina toimintamalleina, niiden kautta välitetään

vanhemmille erilaisia odotuksia ja vaatimuksia, millaisia heidän pitäisi vanhempina olla ja miten heidän tulisi eri kasvatustilanteissa toimia.

Vanhemmat **tulkitsevat** vallalla olevia uskomuksia ja tarjolla olevaa julkista, välillä ristiriitaistakin tietoa käyden niistä jatkuvaa vuoropuhelua myös omien kokemustensa kanssa (kokemukset lapsena ja vanhempana). Mieleenjääneistä tiedoista, uskomuksista ja muistoista rakentuvien tulkintojen kautta vanhemmat muovaavat omia yksityisiä ja yksilöllisiä uskomusjärjestelmiään ja sitä kautta soveltavat niitä osana omaa vanhemmuuttaan. Vanhempien toimintatavoissa on mukana tällöin sekä yksilöllisiä että kollektiivisia elementtejä. Myös lapset ja heidän käyttäytymisensä vaikuttavat oleellisesti vanhempien toimintaan ja siihen, mitä asioita ja toimintoja perheessä omaksutaan, valitaan ja siirretään eteenpäin ympärillä oleville ihmisille ja toisille vanhemmille. Vanhempana **toimimisen** kautta vanhempi tavallaan julkistaa itsensä kasvattajana. Vanhemmuuden ja kasvattajana toimimisen rakentumisen kehä sulkeutuu vasta, kun useiden yksittäisten vanhempien toiminnasta tulee osa yleistä käytäntöä. Tällöin ollaan jälleen julkisella, kollektiivisella alueella.

Yhteiskunnalliset muutokset näyttäytyivät tässä tutkimuksessa myös perheiden toimintatapojen muutoksina. Niinpä tämäkin kuvio rakentui kolmen eri sukupolven edustajille erilaiseksi. Vanhimman sukupolven haastateltaville kasvatuksen perinne kulki pitkälti äidiltä tyttärille ja isiltä pojille, eikä vallitsevia käytäntöjä kyseenalaistettu. Vanhimman sukupolven edustajien lapsuus ja oma vanhempana toimiminen sijoittuivat hitaammin muuttuviin elinolosuhteisiin, jolloin tarpeita toisin toimimisiin ei ollut itsellä, eikä niitä myöskään asetettu ympäristöstä käsin. Lastenkasvatustietojen saatavuus oli vielä rajallista, eikä julkaistujen kasvatusoppaiden hyödyntäminenkään ollut tämän tutkimuksen aineiston valossa vielä kovin yleisestä, tai ainakaan sitä ei haastatteluissa tuotu ilmi.

Kaupungistumisen myötä keskimmäisen sukupolven perheen äiti kouluttautui ja siirtyi kodin ulkopuoliseen työhön, jonka seurauksena lasten päivähoidosta tuli osa perheenjäsenten arkea. Yleistyvät päivähoito- ja neuvolakäytännöt muuttivat lasten kasvatuksen entistä julkisemmaksi, kuten Björnbergin (1992) ja Kurosenkin (1994) tutkimuksissa kävi ilmi. Samalla kun lastenkasvatus muuttui julkisemmaksi, lisääntyi myös vanhemmille jaettavan asiantuntijatiedon määrä. Keskimmäisen sukupolven vanhemmat ovat olleet asiantuntijapuheen ympäröimänä neuvolan, päivähoidon, koulun ja lasten harrastusten yhteydessä. Omaan kokemukseen perustuvan tiedon ja toisaalta erilaisten kilpailevien asiantuntijoiden vanhemmille välittämän oikean ja väärän tiedon välille saattoi syntyä ristiriitoja ja epävarmuuttakin (ks. Vuori 2001, 367). Myös ympäristössä tapahtuneet muutokset (lainsäädännön kehittyminen) ja ympäristöstä asetetut velvoitteet olivat osaltaan aiheuttamassa ristiriitoja ja murroksen siemeniä tämän sukupolven vanhemmuuteen.

Keskimmäisen sukupolven vanhempien ristiriitainen asema näyttäytyi läpi koko tutkimuksen. Omat vanhemmat muistettiin jatkuvasta työnteosta ja siitä, että heiltä jäi liian vähän aikaa lapsille. Tämän sukupolven edustajat olivat päättäneet omien lasten kanssa toimia toisin (ks. myös Jallinoja 2000a, 222) ja tähän heillä oli jo ollut mahdollisuuksia. Osaltaan tätä arkipäivän toisenlaista rakentamista mahdollistivat kodin piirissä tehtävien töiden vähentyminen ja

vapaa-ajan lisääntyminen (sekä vanhempien että lasten). Työteliään lapsuuden perinne ei enää jatkunut keskimmäisen sukupolven haastateltujen omassa vanhemmuudessa omalle lapselle asetetuilla töihin liittyvillä velvoitteilla. Keskimmäisen sukupolven edustajat selvisivät tästä vanhan ja uuden vastakkainasetelusta maalaisjärjen avulla, vaikka ilman koettua ristiriitaa tämä "isien perinnön" rikkominen ei kuitenkaan ollut onnistunut.

Nuorimman sukupolven haastatelluilla oli positiivisia, luottavaisia ja suhteellisen selviäkin ajatuksia siitä, miten he haluaisivat toimia itse kasvattajina kasvattaessaan omaa lastaan tulevaisuudessa. Osittain tätä voisi selittää omien kasvattajana toimimisen kokemusten rajallisuudella, osittain omakohtaisten kotikasvatusmuistojen läheisyydellä ja vahvuudella, kuten Pulkkinenkin (1985) omassa tutkimuksessaan arvioi. Nurmisen ja Roosin (1992, 125) mukaan ihmisillä saattaa olla hyvinkin idealistisia ajatuksia tulevasta vanhemmuudestaan. Nämä ajatukset ja uskomukset eroavat usein omien lapsuusajan vanhempien ajatuksista ollen jopa päinvastaisia niiden kanssa. Kuitenkin arkipäivän vanhemmuudessa, jossa kahden suvun vanhemmuuden mallit kohtaavat, ollaan heidän mukaansa tilanteessa, jossa perityistä malleista joudutaan neuvottelemaan. Kasvatustilanteiden yllättävät, vaihtuvat käännteet vaativat vanhemmilta nopeaa reagointia, jolloin todennäköisyys turvautua heille itselleen tuttuihin, sisäistettyihin ja perittyihin toimintatapoihin on suuri.

Vaikka nuorimman sukupolven edustajista ainoastaan viidellä oli kokemuksia omien lasten kasvattamisesta, oli kaikilla omaa kokemuksellista tietoa sekä kasvatuksesta että kasvatettavana olemisesta omien lapsuusmuistojen kautta. Nuorimman sukupolven edustajat olivat olleet vanhempiensa kautta välittyneen kasvatustiedon piirissä aktiivisina osallistujina. Todennäköisesti tätä tietoa oli osittain sekoittunut omiin kotikasvatusmuistoihin niin, ettei niitä enää olisi pystynyt erottamaan. Osalla nuorimman sukupolven⁵² edustajista oli myös opiskelun kautta saatua tietoa lastenkasvatuksesta ja osa halusi sitä hankkia kasvatusta käsittelevästä kirjallisuudesta. Kaikki nämä tekijät yhdessä suuntasivat tämän sukupolven edustajien luottavaista suhtautumista mahdolliseen tulevaan vanhemmuuteen.

Jokaisella vanhemmalla on omat uskomuksensa siitä, miten lapset pitäisi kasvattaa ja millaista on hyvä vanhemmuus. Heistä jokaisella on myös oma tapansa kasvattaa lastaan, jolloin uskomusten ja toiminnan välinen suhde rakentuu erilaiseksi eri kasvattajilla. Tämän seurauksena kasvatustieteen ja vanhempien toiminnan välisen suhteen kuvaileminen on hankalaa. Vaikka on todennäköistä, että vanhempi, joka uskoo sanontaan *joka vitsaa säästää, se lastaan vihaa* toimii käytännön kasvatustilanteissa eri tavalla kuin sellainen vanhempi, joka hylkää tämän sanonnan. Vanhempien kasvatustieteen uskomukset ovat pelkästään yhtenä tekijänä suuntaamassa vanhempien käyttäytymistä. Vanhemmat joutuvat näin myös tilanteisiin, joissa sekä omat, henkilökohtaiset kasvatustieteen uskomukset että yleiset, vallalla olevat uskomukset kohtaavat saaden aikaan mahdollisia ristiriitoja. Silloin näihin molempiin on otettava kantaa.

---

⁵² Nuorimman sukupolven vastaajista 47 eli hieman yli puolet oli opintotehtävää suorittavia Avoimen yliopiston kasvatustieteen opiskelijoita.

Kasvatuksen uskomusjärjestelmän lisäksi vanhempien toimintaan vaikuttavat laajemmin myös muut kasvatukseen läheisesti liittyvät uskomusjärjestelmät. Vanhemmuuden, äitiyden, isyyden, isovanhemmuuden ja lapsuuden etnoteoriat suuntaavat osaltaan kotona annettavaa kasvatusta. Koska uskomusjärjestelmät ovat sidoksissa eri aikakausiin, muovautuvat ne kunkin aikakauden mukaisiksi. Toisaalta laajemmat yhteiskunnallis-historialliset tekijät ja niihin sidotut aineelliset voimavarat ja aatteelliset piirteet osaltaan myös muovaavat uskomusjärjestelmiä ja sitä kautta suomalaista kasvatuskulttuuria. Kasvatusnäkemysten asteittainen muuttuminen kohti lisääntyvää lapsikeskeisyyttä ja lapsesta lähtevää kasvatusta heijastuvat laajempina kasvatuskulttuurin muutoksina (ks. Tähtinen 1992b, 218–219).

Julkisessa keskustelussa on puhuttu vanhemmuuden himmenemisestä ja pirstoutumisesta (Hoikkala 1993; Rotkirch 2000). Vanhempien epävarmuuden kasvattajina väitetään lisääntyneen nopeasti muuttuvassa tietoyhteiskunnassa. Kasvatusvastuun jakautumisessa vanhempien ja ammattikasvattajien näkemykset ovat olleet keskenään hyvinkin ristiriitaisia. Siinä, missä vanhemmat itse katsovat olevansa päävastuussa lastensa kasvatuksesta, ammattikasvattajat ovat kokeneet, etteivät vanhemmat joko *uskalla, kykene* tai *viitsi* ottaa tätä kasvatuksen päävastuuta kantaakseen (Seppälä 2000, 63–65). Vanhempia syytetään kasvatusvastuun siirtämisestä myös koululle, samalla kun viranomaiset painottavat koulun tiedonvälitystehtävää (Laine 2000, 159).

Nykyvanhemmilla on riittävästi tietoa lapsen kehityksestä ja tarpeistakin, ja usein perhe ja perheen hyvinvointi ovat vanhemmille itselleen kaikkein tärkeimpiä arvoja (mm. Seppälä 2000, 48). Kuitenkin kodin ja perheen ulkopuolelta asetetut velvoitteet ja odotukset sekä yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat jatkuvina haasteina lasten kasvatukseen (kuvio 2). Tämän kasvatuksen haasteellistumisen myötä lasten kasvatuksesta saatetaan olla entistä hämmentyneempiä, vaikka kyse ei olisikaan vanhemmuuden katoamisesta.

Osaltaan tätä vanhempien hämmentyneisyyttä ja epävarmuutta kasvattajina (Reuna 1999) on omiaan lisäämään julkisuudessa vanhemmuuteen liitetty sävyllään kielteinen leima. Vanhemmuuteen on sisällytetty myös syytöksiä ja syyllistämistä. Kuitenkin vanhempien itsensäkin tulisi pystyä tarkastelemaan vanhemmuuttaan riittämättömyyden ja syyllisyyden tunteiden sijaan korvaamattomana, ainutkertaisena elämänvaiheena, johon sisältyy ennen kaikkea myönteisiä asioita. Tätä kautta vanhemmat itse kokevat vanhemmuutensa voimavarat ja siihen liittyvät ilot ja ylpeydet. Yhteiskunnan tehtäväksi jäisi tämän vanhemmuuden tukeminen ja vahvistaminen.

10.2 Tutkimuksen luotettavuuden ja toteutuksen arviointi

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse (Eskola ja Suoran-ta 1998, 209–214). Niinpä olen tutkimukseni luotettavuuden arvioimiseksi ja osoittamiseksi pyrkinyt kuvaamaan ja perustelemaan mahdollisimman tarkkaan aineistonkeruuta, aineiston luokittamista sekä eri vaiheissa tekemiäni valintoja. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 188–189) korostavat tutkimuksen luotettavuutta

arvioitaessa käsiteanalyysin ja rakennevalidiuden merkitystä. Toisaalta aineistolähtöisellä lähestymistavalla olen pyrkinyt antamaan oikeutta ja tilaa eri sukupolven edustajien omalle äänelle. Täten *uskottavuuden* varmistamiseksi myös lukijoilla on ollut mahdollisuus seurata haastatteluihin osallistuneiden henkilöiden käsityksiä ja niiden vastaavuutta aineistosta tekemiini käsitteellistyksiin ja tulkintoihin.

Koska laadullisen tutkimuksen kautta tehtyjen tulkintojen suhteuttaminen on myös osa tutkimuksen luotettavuuden pohdintaa (mm. Alasuutari 1993, 210, 223; Juhila & Suonio 1999, 236), olen peilannut haastatteluvastausten sisältöjä ja niistä tekemiäni tulkintoja aiempiin, samaa ilmiötä tarkasteleviin tutkimustuloksiin ja muuhun lähdekirjallisuuteen. Tätä kautta haastateltavien kertomat kokemukset, ilmaisemat uskomukset tai niistä tekemäni tulkinnat ovat saaneet *vahvistusta* muista tutkimuksista. Eskola ja Suoranta (1998, 212–213) pitävät luotettavuuden kriteerinä tutkimustulosten siirrettävyyttä ja varmistamista. Heidän mukaansa tulosten yleistäminen ei välttämättä ole sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuuden takia edes mahdollista.

Tutkimuksen rajautuminen puoleen koko aineistosta ei ollut seurausta puhtaasta saturaation löytymisestä. Saturaation löytyminen käytettyjen kasvatusten osalta olisi ehkä saavutettu aikaisemminkin. Koska haastatteluissa puhuttiin omasta kotikasvatuksesta erilaisin kielellisin murreilmaisuin, ei kielellisten ilmausten kylläännyttäminen olisi edes ollut mahdollista. Aineisto olisi voitu rajata tätä huomattavastikin pienemmäksi, ellen olisi tavoitellut kolmen sukupolven aineistosta mahdollisimman laajaa kasvatustutkimuksen kirjoa. Toisaalta halusin sisällyttää tutkimukseeni mittavan kuvauksen suomalaisesta kotikasvatuksesta ja sen muuttumisesta myös lapsuusmuistojen valossa. Laaja aineisto mahdollisti harkinnanvaraisten aineisto-otteiden poimimisen sukupolvittaisen tarkastelun analysointia varten. Toisaalta laajasta aineistosta oli mahdollista löytää toistuvuuksien lisäksi poikkeavuuksia aineiston kuvailuun.

Pitäydyin lineaarisessa sukupolviaseman mukaisessa jaottelussa siitakin huolimatta, että se on karkea ja ikäero kunkin sukupolven vanhimman ja nuorimman edustajan välillä on suuri. Toisenlainen sukupolvimäärittely (esim. Roos 1987) olisi selkiyttänyt sukupolvirajoja ja samalla estänyt lähes samanikäisten ihmisten kuulumisen eri sukupolviluokkaan. Kohortin mukainen sukupolviin jakaminen ei sekään kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen, koska jokainen menneisyyttään muisteleva ihminen antaa kohtaamilleen tapahtumille oman henkilökohtaisen merkityksensä ja sijansa. Esimerkiksi kokemus isoäiteinä on eri ikäisiä isoäitejä yhdistävä piirre.

Käyttämäni aineiston haastatteluissa ei ollut kyse elämäkertahaastatteluista, joten sinällään haastateltujen vastaukset kysymyksiin eivät olleet kovin pitkiä ja syvällisesti pohdiskeluvia. Haastatteluiden pituudessa oli kuitenkin suurta vaihtelua suvuittain. Mikäli haastatteluissa olisi pyydetty kolmen sukupolven edustajia kuvailemaan kasvatusta⁵³ ilman strukturoituja kysymyksiä, olisi kerron-

---

⁵³ Hirsjärvi (1981) aloitti väitöskirjansa teemahaastattelut pyytämällä äitejä kuvailemaan kasvatusta. Hän kysyi, mitä kasvatusta tarkoittaa. Äidit kokivat kasvatuksen määrittämisen usein vaikeaksi ja epäröivät itse sen kasvatustutkimuksen käytämistä. Muutamat heistä eivät osanneet määrittellä sitä ollenkaan (mts. 99–100).

ta ollut todennäköisesti huomattavasti laveampaa. Koska tässä tutkimuksessa kuitenkin tavoiteltiin konkreettisempaa tietoa lapsuuden kotikasvatuksesta ja vanhempana toimimisesta, lähestyttiin kasvatuksen teema-aluetta täsmällisemmillä kysymyksillä.

Kasvatusmenettelyjen luokittelujen yhteydessä poimin systemaattisesti ainoastaan vitsa-sanan ja sitä vastaavien kurinpitovälineiden kielelliset ilmaukset. (Ks. Eskola & Suoranta 1998, 62–63.) Aineisto olisi mahdollistanut sanallisten ilmauksien poimimisen ja diskurssiivisen analyysiotteen hyödyntämisen laajemminkin, jolloin kasvatuksen teemat olisivat saaneet uudenlaista syvyyttä.

Tutkijan läsnäolo laadullisessa tutkimuksessa korostuu, koska hän on itse yksi tutkimuksensa välineistä ja osapuolista. Sijoitun tutkijanakin sukupolviketjussa keskimmäisen ja nuorimman sukupolven välille kantaen mukanaan muistoja lapsuuteni maaseutu ympäristön kotikasvatuksesta. Toisaalta kahden lapsen äitinä minulla on omia uskomuksia ja kokemuksia myös kasvattajana toimimisesta. Yhdessä nämä uskomukset, muistot ja kokemukset suuntasivat tutkijana aineistolle esittämiäni kysymyksiä. Osaltaan ne opastivat myös uskomusten, käsitteiden ja muistojen tunnistamista, nimeämistä ja tulkintaa. Väistämättäkin ymmärrän ja tulkitsen vanhimman sukupolven jäsenten tuottamia muistoja eri lähtökohdista kuin muistelijat itse (Yow 1994, 201).

Monet arkipäivän kokemukset ja kulttuuriset uskomukset kietoutuvat monimutkaisesti toisiinsa, jonka seurauksena uskomusten jäljittäjä ja paikantaja (tässä tapauksessa tutkija) joutuu useiden haasteiden eteen. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 187–188) esittävät yksittäisen tutkijan lähtevän liikkeelle kolmenlaisesta käsitteisiin sisältyvästä tiedosta: omista arkikokemuksistaan, muiden tutkijoiden lausumista määritelmistä ja tutkittavien antamista määritelmistä. Olen tutkijana pyrkinyt olemaan tietoinen kaikkien näiden kolmen tietolähteen vuorovaikutuksesta. Koska muistoja ja kuvauksia, joista ei puhuta tai joista puhutaan erityisen vähän, pitäisi pystyä aineistosta myös tunnistamaan (esim. Vilkkio 1998, 28–29), olen pyrkinyt mahdollisimman avoimesti vastaanottamaan ja tunnistamaan haastateltujen esittämiä poikkeaviakin kuvauksia ja uskomuksia. Vaikka omista kokemuksista, muistoista ja uskomuksista pitää yrittää olla koko tutkimusprosessinsa ajan mahdollisimman tietoinen, saattaisivat toisen tutkijan tekemät tulkinnat näyttäytyä hyvinkin erilaisina. Toisaalta koska myös aineistolle asetetut kysymykset vaihtelevat tutkijoiden omien valintojen mukaan, ei yhtä ja oikeaa lukutapaa ole Hyvärisen (1998, 311) mukaan edes löydettävissä.

Tulkitsin naisena ja äitinä pääosin oman sukupuoleni jäsenien puhetta, koska 78 % haastatelluista oli naisia. Kasvatus- ja vanhemmuuspuheen naisvaltaisuutta selittää osaltaan kasvatuskysymysten ankkuroituminen äiteihin. Naisten ja äitien luo mennään ehkä helpommin keskustelemaan lastenkasvatukseen liittyvistä kysymyksistä. Perheissä äidit myös usein mielletään lapselle ensisijaiseksi turvan ja suojan antajiksi (Seppälä 2000, 16). Tulosten analysoinnissa en erotellut naisten ja miesten vastauksia vaan tarkastelin puhetta ikään kuin sukupuolettomana. Miesten ja naisten puhetapojen tarkastelu erillisinä olisi kuitenkin saattanut avata uudenlaisia näkökulmia isään ja äitiin liitettyihin rooleihin ja toimintatapoihin.

Yksi lukijalle luotettavalta tuntuvan tutkimuksen kriteeri saattaa olla tutkimuksessa raportoitujen tapahtumien omakohtainen tuttuus, jolloin tulosten vahvistajana toimisi oma kokemus (Eskola & Suoranta 1998, 211). Tällöin lukijan

ja haastateltujen yhteneväiset kokemusmaailmat voivat kohdata. Tästä syystä tämänkin tutkimuksen teemat voivat tuntua lukijasta luotettavilta. Tutkimuksen luotettavuudessa ei kuitenkaan ole kyse tästä vaan aineiston merkittävydestä ja riittävydestä sekä analyysin kattavuudesta, arvioitavuudesta ja toistettavuudesta (mts. 215–217).

10.3 Jatkotutkimushaasteet

Uskomukset ovat yksi haasteellinen tapa tarkastella vanhemmuudesta ja lasten kasvattamisesta käytävää keskustelua. Kasvatususkomusjärjestelmä näyttäytyi puhtaimmillaan nuorimman sukupolven haastatteluissa, koska tämän sukupolven jäsenillä ei suurimmalla osalla vielä ollut lapsia. Vertasin uskomusten näkökulmasta viiden, jo itse vanhempana olevan, nuorimman sukupolven edustajan uskomuksia muihin saman sukupolven haastateltujen uskomuksiin. Lastenkasvatuskokemusten myötä vastaajat kertoivat hylänneensä joitain menettelyjä tehottomina samalla kun arkielämän kokemukset olivat houkuttelleet heitä turvautumaan heidän itsensä mielestä kyseenalaisiin keinoihin. Vaikka tämän sukupolven haastateltujen lapsuudenkokemuksista oli kulunut vasta vähän aikaa, ei näiden viiden henkilön suvuissa kasvatuksen jatkuvuuden tai muutoksen ketju näyttäytynyt muita sukuja vahvempina.

Pitkittäistutkimuksin olisikin mielenkiintoista selvittää uskomusjärjestelmän muuttumista: millaisina vanhemmuuteen ja kasvattamiseen liitetyt uskomukset ilmenevät ennen ja jälkeen omien lasten kasvattamisen. Tämä lähestymistapa avaisi uusia näkökulmia myös uskomusten ja käyttäytymisen välisen suhteen tarkasteluun. Toimivatko vielä lapsettomat nuorimman sukupolven edustajat vanhemmiksi tultuaan niin kuin he esimerkiksi tässä tutkimuksessa kertoivat uskomusten tasolla toimivansa? Jatkavatko he vanhempiensa kasvatusperintöä vai toimivatko he toisin kuin heidän vanhempansa? Nythän nuorimman sukupolven haastateltavat arvelivat kasvattavansa mahdollisia, tulevia lapsiaan lähes samalla tavalla kuin heitä itseään oli kasvatettu.

Nykyisessä perhetutkimuksessa ovat olleet puhujina läsnä asiantuntijat (Vuori 2001), vanhemmat (Böök 2001; Katvala 2001) ja lapset (Innanen 2001; Katvala 2001) isovanhempien äänen jäätyä edelleen kuulumattomiin. Vaikka isovanhempien merkitys ja asema on vuosien saatossa muuttunut perheessä ja sitä kautta myös lasten kasvatuksessa, siihen ei ole kiinnitetty tutkimuksellista huomiota. Toisaalta tämänkin tutkimuksen aineiston isovanhemmuus-puheen vähäinen näyttäytyminen oli yllättävää. Vaikka haastateltavat muistelivat omia isovanhempiaan vähän, olisi voinut olettaa vanhimman sukupolven edustajien itsensä pohtineen enemmän omaa rooliaan isovanhempina. Huomioitava on toisaalta se, että tässä tutkimuksessa vanhimman sukupolven edustajatkin puhuivat itsestään haastattelukysymysten ohjaamina lähinnä vanhempina ja kasvattajina. Isovanhemmuus on muuttuvien perhemuotojen myötä tänä päivänä yhä suurempien muutosten ja haasteiden edessä, joten olisikin ensiarvoisen tärkeää saada myös näiden perheenjäsenten äänet kuuluviin. Isovanhemmuus

voisi olla vielä 2000-luvullakin voimavarana sekä vanhemmille, lastenlapsille että isovanhemmille itselleen, mutta millaisena, se pitäisi tutkimuksin selvittää.

10.4 Lopuksi

Työ ja työntäyteisyys näyttäytyivät vahvana perintönä kristillisestä etiikasta ja 'perinteisestä kansan kasvatuksesta'. Työteliäisyyden ja ahkeruuden korostamista ja siitä puhumista pidetään Suomessa yleisesti muistelemisen arvoisena, tärkeänä ja hyväksyttävänä. Nykyinen tehokkuusajattelu työelämässä, työn korostuminen (vrt. työttömyys) ja työn ja perheen yhteensovittamisen ristiriitaisuudet näyttäytyvät alati julkisissa puheissa. Työ on elämää ja elämä on työtä, edelleenkin.

Vanhimman ja keskimmäisen sukupolven edustajien lapsuusaikana työ oli tapa olla perheenä yhdessä. Kun työtä tehtiin kotona, ei koti ollut koskaan tyhjä aikuisista. Tämän päivän työntekoa kuvaa eriytyneisyys, jolloin työtä ja perheenjäsenten välistä yhdessäoloa on yhä useammin mahdoton yhdistää. Koti on tyhjä silloin, kun vanhemmat ovat töissä. Niinpä lapset joutuvat kouluikään tultuaan olemaan entistä pidempiä aikoja yksin kotona, samalla kun vanhemmille ja lapsille jää yhä vähemmän yhteistä kodissa vietettyä aikaa. Tästäkin huolimatta tämän päivän työyhteiskunta tukee vanhemman kotiin jäämistä vain rajallisesti. Osittain tämän seurauksena vanhemmat itse eivät työttömyystilanteessa koe yksinomaan tyydyttävänä yksiulotteista, kotiin sijoittuvaa vanhemmuuttaan (Böök 2001).

Vaikka vanhimman ja keskimmäisen sukupolven edustajalla oli muistoja työntäyteisestä elämästä, ei muistoja ollut turvattomuuden tunteista. Vanhemmilla ei ollut liennyt aikaa hellyydenosoituksiin, mutta turvaa oli haettu ja saatu tarvittaessa sisaruksilta ja muilta sukulaisilta: oltiin mukana, kuljettiin muiden perässä. Tämän päivän lapsilla ei tällaisia turvallisia yhdysiteitä välttämättä enää ole, koska perheet ovat pieniä, eivätkä sukulaisetkaan usein asu lähellä. Suku, perhe, naapurusto ja työ eivät enää kiinnitä yksilöä samaan paikkaan samalla tavoin kuin ennen (Hoikkala 2000, 385). Muuttojen (työn perässä tai työn toivossa), päivähoitajien ja opettajien vaihtumisen myötä pysyviä ihmissuhteita on aikaisempaa vähemmän. Entistä enemmän pitäisi kiinnittää huomiota olemassa oleviin siteisiin. Täten Rotkirchin (2000, 188) väite: "2000-luvulla vanhemmuus, sukulaisuus ja ylipäänsä sukupolvien väliset suhteet voivat osoittautua yhä tärkeämmiksi alueiksi" pitänee paikkansa. Esteitä sukupolvien välisen vuorovaihtuksen ylläpitämisessä pitäisi raivata.

Uskomukset ovat yksilöiden omaa henkistä pääomaa, jolloin niitä on vaikea havaita ja todentaa. Usein ne jäävät vanhemmille ja kasvattajille itselleenkin tiedostamattomiksi. Koska tutkimukseni tekee osittain näkyväksi suomalaista kasvatuksen kulttuuriperimää, toivoisi sen auttavan tämän päivän vanhempia ja muita kasvattajia tunnistamaan ja pohtimaan myös omia vanhemmuuteen ja lasten kasvattamiseen liittyviä ajatuksiaan, käsityksiään ja uskomuksiaan. Ensiarvoisen tärkeää olisikin puhua ja keskustella näistä ajatuksista ja uskomuksista omaa lasta hoitavan ja opettavan lähipiirin keskuudessa (vanhemmat, päivähoiton ja koulun edustajat).

Kun pohdin sukuja ja sukupolvia koskevan tutkimukseni antia tämän päivän vanhemmille ja lasten kasvatukselle, niin en voi olla toisaalta varoittamatta, toisaalta lohduttamatta tämän päivän vanhemmuudessa kamppailevia aikuisia. Varoittaa haluaisin sillä muistutuksella, että lapsena koetut rangaistukset muistetaan ja niihin pystytään muistoissa palaamaan. Omien vanhempien tapa toimia on pohjana, rakennuspuuna ja evästyksenä myöhemmälle vanhemmuuden muotoutumiselle ja vanhempana toimimiselle. Niinpä oman (myös jo itse vanhempina) saadun kasvatuksen ja omien vanhempien kasvatuseriaatteiden pohtiminen olisi ensiarvoisen tärkeää erityisesti silloin, kun oma lapsuuden kotikasvatus on koettu ongelmalliseksi tai jollain tavalla vajavaiseksi. Vasta asioiden tiedostamisen ja pohdiskelun kautta voi saada voimavaroja ja aineksia omaan toisin toimimiseen.

Lohdutuksen sanani liittyvät lasten lojaalisuuteen. Vaikka lapsuuden kotikasvatuksesta muistettiin ankaria ja joskus epäoikeudenmukaisinkin koettuja tilanteita, sisällytettiin näihinkin muistoihin usein positiivisia mielikuvia omista vanhemmista. Omia vanhempia ei mielellään muistettu pahalla ja heille oltiin valmiita antamaan paljon anteeksi. *Kukaan vanhempi ei ole täydellinen, eikä hänen tule sellaiseksi pyrkiäkään.*

SUMMARY

Today there is much talk about the effects of social changes on child-rearing practices and about parenting becoming more difficult. The contradictions and challenges posed to the family by a rapidly changing society have become a matter for public debate. There seems to be a lot of talk on such topics as the loss of tradition, moral education, the importance of the family, parenting and the fathering crisis, and even with disappearance of parenthood.

In seeking to comprehend the state of child-rearing and parenting today, we need first to know history of child-rearing. Before we can understand the new parenting culture we need to investigate how parental and child-rearing thinking and beliefs have changed over the course of time. Because tradition seems to hold a stable position in child-rearing, especially in Finland, studies on the differences and similarities in child-rearing thinking past and present are needed.

This study describes and compares the memories and child-rearing beliefs of informants representing three consecutive generations. The various forms of child-rearing and parenting are traced, in particular, through child-rearing practices, limited in this study to rewarding, punishing, guiding, and giving advice. In addition the study investigates how continuity and change are manifested in the informants' memories and child-rearing beliefs across the three generations.

Data and analysis

The data of this study consist of interviews with three generations of members of 85 families (255 interviewees) living in different parts of Finland during the period 1996–1997. Within each of the 85 families three members of consecutive generations were interviewed, e.g. a grandfather, a mother and a son. Grandfathers and grandmothers formed the oldest generation, mothers and fathers the middle generation, and adult children the youngest generation.

The data were analysed by establishing themes and types as well as utilising procedures used in memory studies, content analysis and discursive approaches. Content analysis was used, especially in counting the frequencies of certain features in child-rearing memories and in making generalisations on the bases of these counts. The discursive approach was used to investigate the linguistic features of the interview data.

Child-rearing memories in the three generations

In the memories of the oldest and the middle generation childhood was a period during which their parents aimed at moulding them into obedient and humble citizens who would adopt Christian values. This was done by teaching children to work and by disciplining them. Diligent work was rewarded and laziness punished. Several guiding principles and pieces of advice given by parents and connected to work were reported: *Work is the best thing in life, work is the best teacher and diligence is the foundation for everything else.*

The parents of the oldest and the middle generation were remembered as authority figures. The father was described as a more severe and unyielding child rearer than the mother. The father's word was law and you had to obey it. The informants recalled that the father more often than the mother had used corporal punishment in their childhoods. This also was reflected in the more negative language used about the father. The mother was remembered as a user of milder, everyday methods of punishment, like yelling and pulling by the hair.

Informants in the youngest generation, especially, differed from those of the previous generations in that their childhood memories were not coloured by the same emphasis on work as earlier. Though the thematic focus of the child-rearing memories in the youngest generation was on the various ways they had been punished, child-rearing was not as severe as the child-rearing received by the two older generations. Harsh punishments (like being beaten with a switch) were unusual incidents in the child-rearing memories of the youngest generation rather than everyday forms of punishment. The child-rearing memories of the youngest generation reflected a more permissive child-rearing atmosphere in the home, manifested in the increase in guiding, rewarding, and thanking the child. The opinion of the child was also heard and respected when discussing and making decisions on domestic matters.

Child-rearing beliefs as reflections of child-rearing practices

The oldest generation believed in the effectiveness of corporal punishment more often than the younger generations, especially beating the child with a switch. Birching was considered the *traditional* and *effective* way. Though there were informants in the youngest generation who reported believing in the effectiveness of birching, the majority of the youngest generation informants favoured milder forms of punishment. Instead of birching they were ready to pull the child by the hair, order him to stay in his room or to take away benefits such as a weekly allowance or a special day for having sweets (candy day).

The ways of thinking of the middle generation were a mixture of the thinking of the two other generations. On the one hand some of the informants of this generation reported their beliefs in the use of the old forms of punishment, i.e. they were ready to use the switch. On the other hand their own practices were not, even in problematic situations, those that might be expected of an authority, instead, they were keen to find more constructive forms of punishment. Their relationship with their children was described as more egalitarian than their relationship with their own parents had been. Although heavy parental authority was criticised it was entirely relinquished.

Continuity and change in child-rearing

Continuity in child-rearing practices appeared throughout the data, especially in the use of corporal punishment. There were families in the data in which the representatives of all three generations disapproved of the use of corporal punishment. In these families the representative of the oldest generation often had memories of being birched. There were also families in which the representatives

of all the three generations approved of corporal punishment and also used it. They all had memories of being birched when they were children.

Besides these consistent families there were families in which some of the interviewees approved of corporal punishment while others did not. Those interviewees who had not been birched as a child did not whip their children. Thus personal experience of being whipped as a child approved to be a prerequisite of using switch in one's own child-rearing.

Disagreement with the child-rearing practices of one's own parents, however, appeared in all generations. Such disagreement was caused both by dissatisfaction or bitterness brought about by one's own childhood experiences and by one's experiences as a parent. These informants wanted to 'do better' as a child rearer.

Conclusions

Though child-rearing has been shaped and reshaped, the traditional ideals of child-rearing seem to be alive and well in the child-rearing beliefs reported by the informants. The goal of rearing well-behaved citizens appears throughout the data, even if some of the characteristics of what constitutes a 'good' citizen have changed from one generation to another. Although the beliefs connected to the rearing of a diligent, hard working citizen continue to live on contemporary Finnish society, they were not valued as highly by the youngest generation as by the two older generations. Nonetheless all three generations favoured setting limits and rules as well as discipline.

Experiences of childhood were reflected in the child-rearing practices of the succeeding generation. The informants wanted to incorporate some of these practices, even those experienced as negative, into their own child-rearing practices. Reliance on tradition makes life easier. It is often not until one deliberates upon the child-rearing practices of one's own childhood and becomes aware of the defects in it, that it is possible to act differently as a parent. Even where one disagrees with the values and practices of one's parents it is easy to return to the models given by them.

LÄHTEET

- Abelson, R. P. 1979. Differences between belief and knowledge systems. *Cognitive Science* 3, 355–366.
- Acock, A. C. 1985. Parents and their children: the study of intergenerational influence. *Sociology and Social Research* 68 (2), 150–171.
- Ahponen, P. & Järvelä, M. 1983. Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämän muutos. Porvoo: WSOY.
- Alanen, L. 1996. Vanhemmuus, sukupuoli ja vanhemmuuksien poliittinen sosiologia. Teoksessa *Vanhemmuuksia. Oikeuden nainen – naisen oikeus - projektin seminaarijulkaisu*, 17–29.
- Alasuutari, P. 1993/1994. Laadullinen tutkimus. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Aldous, J. & Hill, R. 1965. Social cohesion, lineage type and intergenerational transmission. *Social Forces* 43, 471–482.
- Alessandri, S. M. & Wosniak, R. H. 1987. The child's awareness of parental beliefs concerning the child: a developmental study. *Child Development* 58 (2), 316–323.
- Ambert, A.-M. 1994. An international perspective on parenting: social change and social constructs. *Journal of Marriage and the Family* 56 (3), 529–543.
- Anderson, J. R. 1980/1995. *Cognitive psychology and its implications*. 4. painos. New York: Freeman and Company.
- Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) 1996. *Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- Antikainen, A. & Kauppila, J. 2000. Koulutussukupolvet ja vapaan sivistystyön tulevaisuus. *Aikuiskasvatus* 1, 12–22.
- Apo, S. 1995. Naisten väki. Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Hämeenlinna: Karisto.
- Arendell, T. 1997. A social constructionist approach to parenting. Teoksessa T. Arendell (toim.), 1–44.
- Arendell, T. (toim.) 1997. *Contemporary parenting. Challenges and issues. Understanding families*. London: Sage.
- Arnett, J. J. 1995. Broad and narrow socialization: the family in the context of a cultural theory. *Journal of Marriage and the Family* 57 (3), 617–628.
- Ashmore, R. D. & Brodzinsky, D. M. (toim.) 1986. *Thinking about the family: views of parents and children*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Aukia, M. 1984. Perinteisestä kotikasvatuksesta Suomen maaseudulla. Teoksessa M. Ojala (toim.), 163–181.
- Baumrind, D. 1966. Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development* 37, 887–907.
- Baumrind, D. 1991. Parenting styles and adolescent development. Teoksessa J. Brooks-Gunn, R. Learner & A. C. Petersen (toim.), 746–758.
- Bengtson, V. L. 1993. Is the “Contract across generations” changing? Effects of population aging on obligations and expectations across age groups. Teoksessa V. L. Bengtson & W. A. Achenbaum (toim.), 3–23.
- Bengtson, V. L. & Achenbaum, W. A. (toim.) 1993. *The changing contract across generations*. New York: Aldine de Gruyter.

- D. Bertaux & P. Thompson (toim.) 1993. *Between generations. Family models, myths and memories*. New York: Oxford University Press.
- Bertaux, D. & Thompson, P. 1993. Introduction. Teoksessa D. Bertaux & P. Thompson (toim.), 1–12.
- Björnberg, U. (toim.) 1992. *European Parents in the 1990s, contradictions and comparisons*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Björnberg, U. 1992a. Parenting in transition: an introduction and summary. Teoksessa U. Björnberg (toim.), 1–29.
- Björnberg, U. 1992b. Parents' ideals and their strategies in daily Swedish life. Teoksessa U. Björnberg (toim.), 83–101.
- Björnberg, U. & Kollind, A.-K. (toim.) 1996. *Family Relations*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bornstein, M. H. (toim.) 1991. *Cultural approaches to parenting*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Brannen, J. 1992. Combining qualitative and quantitative approaches: an overview. Teoksessa J. Brannen (toim.), 3–38.
- Brannen, J. (toim.) 1992. *Mixing methods: qualitative and quantitative research*. Aldershot: Avebury.
- Brannen, J. & O'Brien, M. (toim.) 1995. *Childhood and parenthood*. London: University of London, Institute of Education.
- Brewer, W. F. 1986. What is autobiographical memory? Teoksessa D. C. Rubin (toim.), 25–49.
- Brooks-Gunn, J., Learner, R. & Petersen, A. C. (toim.) 1991. *The encyclopedia on adolescence*. New York: Garland.
- Brown-Smith, N. 1998. Family secrets. *Journal of Family Issues* 19 (1), 20–40.
- Bruner, J. 1990. *Acts of meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Böök, M. L. 2001. Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyys-tilanteessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 182.
- Chen, Z.-Y. & Kaplan, H. B. 2001. Intergenerational transmission of constructive parenting. *Journal of Marriage and the Family* 63 (1), 17–32.
- Damon, W. & Lerner, E. M. (toim.) 1998. *Handbook of child psychology*. New York: Wiley.
- D'Andriade, R. G. 1987. A folk model of the mind. Teoksessa D. Holland & N. Quinn (toim.), 112–148.
- D'Andriade, R. G. 1992. Afterword Teoksessa R. D'Andriade & C. Strauss (toim.), 225–232.
- D'Andriade, R. G. & Strauss, C. (toim.) 1992. *Human motives and cultural models*. Cambridge: University Press.
- Datan, N., Greene, A. L. & Reese, H. W. (toim.) 1986. *Lifespan developmental psychology: intergenerational relations*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Dencik, L. 1989. Growing up in the post-modern age: on the child's situation in the modern family and on the position of the family in the modern welfare state. *Acta Sociologica* 32 (2), 155–180.
- Dunhamn, C. C. & Bengtson, V. L. 1986. Conceptual and theoretical perspectives on generational relations. Teoksessa N. Datan, A. L. Greene & H. W. Reese (toim.), 1–27.

- Eskola, K. 1997. Varhain kuolleiden äitien verhottu muisto. Sosiaalista genealogiaa vai/ja yksityisen yleisyyttä? Teoksessa K. Eskola & E. Peltonen (toim.), 60–87.
- Eskola, K. & Peltonen, E. (toim.) 1997. Aina uusi muisto. Kirjoituksia menneen elämisestä meissä. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fielding, N. 1993. Qualitative interviewing. Teoksessa N. Gilbert (toim.), 135–153.
- Gilbert, N. (toim.) 1993. Researching social life. London: Sage.
- Glass, J., Bengtson, V. L. & Dunham, C. C. 1986. Attitude similarity in three-generational families: socialization, status inheritance or reciprocal influence? *American Sociological Review* 51, 685–698.
- Goodnow, J. J. 1988. Parents' ideas, actions and feelings: models and methods from developmental and social psychology. *Child Development* 59, 286–320.
- Goodnow, J. J. 1992. Parents' ideas, children's ideas: correspondence and divergence. Teoksessa I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi & J. J. Goodnow (toim.), 293–317.
- Goodnow, J. J. 1996. From household practices to parents' ideas about work and interpersonal relationships. Teoksessa S. Harkness & C. M. Super (toim.), 313–344.
- Goodnow, J. J. & Collins, W. A. 1990. Development according to parents. The nature, sources and consequences of parents' ideas. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Graziano, A. M., Hamplen, J. L. & Plante, W. A. 1996. Subabusive violence in child-rearing in middle-class American families. *Pediatrics* 98 (4), 845–851.
- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. 1990. What is family? California: Mountain View.
- Haavio-Mannila, E., Hoikkala, T., Peltonen, E. & Vilkkö, A. (toim.) 1995. Kerro vain totuus. Elämäkertatutkimuksen oma elämäkerrallisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Haavio-Mannila, E., R. Jallinoja & H. Strandell 1984. Työ, perhe ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Porvoo: WSOY.
- Harkness, S. & Super, C. M. 1992. Parental ethnotheories in action. Teoksessa I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi & J. J. Goodnow (toim.), 373–391.
- Harkness, S. & Super, C. M. 1996. Introduction. Teoksessa S. Harkness & C. M. Super (toim.), 1–26.
- Harkness, S. & Super, C. M. (toim.) 1996. Parents' cultural belief systems. New York: The Guildford Press.
- Harkness, S., Super, C. M. & Keefer, C. H. 1992. Learning to be an American parent: how cultural models gain directive force. Teoksessa R. D'Andriade & C. Strauss (toim.), 163–178.
- Harmainen, S. & Ruoppila, I. 1984. Kasvu ympäristön merkitys perhesuhteen muodostumiselle nuorena lapsiperheessä. Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsiraportti A 45. Helsinki.
- Harrè, R. 1984. Psykce sosiaalisena rakenteena. *Suom. K. Helkama. Psykologia* 21(3), 177–186.
- Hayes, B. C. & Pittelkow, Y. 1993. Religious belief, transmission and the family: an Australian study. *Journal of Marriage and the Family* 55(3), 755–767.

- Helsti, H. 2000. Kotisynnytysten aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Heikkilä, S. 1999. Varhaishoivaa koskeva populaari valistuskirjoittelu Suomessa 1900-luvulla. Teoksessa S. Näre (toim.), 229–248.
- Hirsjärvi, S. 1981. Aspects of consciousness in childrearing. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 43.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Laurinen, L., Kempainen, J. & tutkijaryhmä. 1998. Kasvatustraditiot ja niiden muuttuminen. Teoksessa L. Laurinen (toim.), 12–35.
- Hirsjärvi, S. & Perälä-Littunen, S. 1998. Parental child-rearing beliefs. Review of articles in educational journals. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 7.
- Hirsjärvi, S. & Perälä-Littunen, S. 2001. Parental beliefs and their role in child-rearing. *European Journal of Psychology of Education* 1, 87–116.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. 1994. Mies, kasvatusta ja hänen auktoriteettimaisema. Teoksessa J. P. Roos & E. Peltonen (toim.), 86–105.
- Hoikkala, T. 2000. Äärimmäisyyksien aika ja tuhon estetiikka. Teoksessa M. Linko, T. Saresma & E. Vainikkala (toim.), 379–390.
- Hoikkala, T. & Roos, J. P. (toim.) 2000. 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Holden, G. W., Miller, P. & Harris, S. D. 1999. The instrumental side of corporal punishment: parents' reported practices and outcome expectancies. *Journal of Marriage and the Family* 61 (4), 908–919.
- Holden, G. W. & Zambarano, R. J. 1992. Passing the rod: similarities between parents and their young children in orientations toward physical punishment. Teoksessa I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi & J. J. Goodnow (toim.), 143–172.
- Holland, D. & Quinn, N. (toim.) 1987. Cultural models in language and thought. New York: Cambridge University Press.
- Holloway, S. & Machida, S. 1992. Maternal child-rearing beliefs and coping strategies: consequences for divorced mothers and their children. Teoksessa I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi & J. J. Goodnow (toim.), 249–266.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. 1995. The active interview. London: Sage.
- Honig, A. S. & Deters, K. 1996. Grandmothers and mothers: an intergenerational comparison of child-rearing practices with pre-schoolers. *Early Development and Parenting* 5 (1), 47–55.
- Huotelin, H. 1996. Menetelmällisiä lähtökohtia elämäkertatutkimukseen. Teoksessa A. Antikainen & H. Huotelin (toim.), 13–44.
- Hurme, H. 1988. Child, mother and grandmother intergenerational interaction in Finnish families. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 64.

- Hurme, H. 1991. Dimensions of the grandparent role in Finland. Teoksessa P. K. Smith (toim.), 19–31.
- Husa, S. 1996. Voidaanko lapseen kajota? *Janus* 4 (4), 356–380.
- Huttunen, J. 1994. Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa J. Virkki (toim.), 46–66.
- Huttunen, J. 1996. Full time fathers and their parental leave experiences. Teoksessa U. Björnberg & A.-K. Kollind (toim.), 79–90.
- Huttunen, J. 1998. Isästäkö äidin kaltainen vanhempi. Teoksessa L. Laurinen (toim.), 36–66.
- Hyvärinen, M. 1998. Lukemisen neljä käännettä. Teoksessa M. Hyvärinen, E. Peltonen & A. Vilkkö (toim.), 311–336.
- Hyvärinen, M., Peltonen, E. & Vilkkö, A. (toim.) 1998. Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksissa. Tampere: Vastapaino.
- Häggman, K. 1994. Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Suomen Historiallisen Seuran tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Hämäläinen, J. 1987. Vanhempainkasvatus. Lähtökohtia, suuntauksia, kehittämisenäkymiä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hämäläinen-Forslund, P. 1987. Maamon marjat. Entisaikain lasten elämää. Porvoo: WSOY.
- Ilomäki, H., Peltonen, U.-M. & Saure, H. 1998. Johdanto. Teoksessa H. Ilomäki, U.-M. Peltonen & H. Saure (toim.), 9–15.
- Ilomäki, H., Peltonen, U.-M. & Saure, H. (toim.) 1998. Salaamatta kirjallisia muistikuvia ja löytöjä. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Innanen, M. 2001. Isyys ja äitiys nuoren kertomana-lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia. *Likes Research Reports on Sport and Health* 130. Jyväskylä: LIKES.
- Jackson, J. S. & Hatchett, S. J. 1986. Intergenerational research: methodological considerations. Teoksessa N. Danan, A. L. Greene & H. W. Reese (toim.), 51–76.
- Jallinoja, R. 1984. Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa E. Haavio-Mannila, R. Jallinoja & H. Strandell, 37–110.
- Jallinoja, R. 1993. Liberalismin ja familismin välimaastossa. *Sosiaalinen aikakauskirja* 6, 24–26.
- Jallinoja, R. 2000a. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, R. 2000b. Ylilatautunut yksityiselämä. Teoksessa T. Hoikkala & J.P. Roos (toim.), 172–186.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1996. Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta vIRRasta. *Acta Universitatis Tamperensis* A 50.
- Jokinen, E. 1996. Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, K. 1996. Muistot resurssina. Entisten asunnottomien menneisyyspuheiden tarkastelua. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila, 185–202.
- Järvilehto, T. 1996. Mihän "muistia" tarvitaan? Teoksessa K. Määttänen & T. Nevalinna (toim.), 26–34.

- Kailanpää, A. 1990. Koti ja Koulu -yhdistysten liiton 80-vuotishistoriikki. Helsinki: Koti ja Koulu -yhdistysten liitto.
- Kalliopuska, M. 1994. Relations of retired people and their grandchildren. *Psychological Reports* 75, 1083–1088.
- Katvala, S. 2001. Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 186.
- Kauppila, J. 1996. Koulutus elämäntieteen rakentajana. Teoksessa A. Antikainen & H. Huotelin (toim.) *Oppiminen ja elämäntieteen historia. Aikuiskasvatuksen* 37. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 45–108.
- Kecskemeti, P. (toim.) 1952/1959. *Essays on the sociology of knowledge*. 2. painos. London: Routledge & Kegan Paul LTD.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2000. *Tunne itsesi, suomalainen*. Helsinki: WSOY.
- Kennedy, J. H. 1992. Relationship of maternal beliefs and childrearing strategies to social competence in preschool children. *Child Study Journal* 22 (1), 39–60.
- King, V. & Elder, G. H. 1995. American children view their grandparents: linked lives across three rural generations. *Journal of Marriage and the Family* 57, 165–178.
- King, V. & Elder, G. H. 1997. The legacy of grandparenting: childhood experiences with grandparents and current involvement with grandchildren. *Journal of Marriage and the Family* 59, 848–859.
- Kirkinen, H., Hakamäki, T. & Linkola, M. (toim.) 1985. *Sukupolvien perintö*. 3 talonpoikauskulttuurin sato. Helsinki: Kirjayhtymä.
- KKO 1993:151. *Pahoinpitely*. D.R 92/661; T:4286; A:26.11.1993. Finlex oikeustapaus- rekisteri.
- Knuuttila, M. 1999. Keittämistarinoita. Jyväskylän yliopisto. *Etnologian laitoksen tutkimuksia* 37.
- Knuuttila, S. 1985. Kansanomaisen maailmankuvan juonteita. Teoksessa M. Linkola, T. Hakamäki & H. Kirkinen (toim.), 347–371.
- Knuuttila, S. 1994. Tyhjän kansan teoria. *Näkökulmia menneestä tulevaan*. Tietolipas 129. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Kochanska, G. 1990. Maternal beliefs as long-term predictors of mother-child interaction and report. *Child Development* 61, 1934–1943.
- Korhonen, M. 1994. Keski-ikäisten naisten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopisto. *Psykologian tutkimuksia* 15.
- Korhonen, M. 1996. Äideiltä tyttärille periytyvä naiskulttuuri ja huolenpidon ansat. *Naistutkimus* 1 (9), 13–28.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopisto. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 39.
- Korkiakangas, P. 1996. Muistoista rakentuva lapsuus. *Kansantieteellinen Arkisto* 42. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Korkiakangas, P. 1999. Muisti, muistelu, perinne. Teoksessa B. Lönnqvist, E. Kiuru & E. Uusitalo (toim.), 155–176.
- Kortteinen, M. 1982. *Lähiö*. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Porvoo: WSOY.

- Kosonen, U. 1998. Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta. Yhteiskuntatieteen, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 21. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Kraav, I. & Lahikainen, A. R. 2000. Perheen turva ja turvattomuus. Teoksessa P. Niemelä & A. R. Lahikainen (toim.), 91–117.
- Kurki-Suonio, K. 1996. Oikeusjärjestelmä ja naisen vanhemmuus – johdannoksi. Teoksessa Vanhemmuuksia. Oikeuden nainen – naisen oikeus -projektin seminaarijulkaisu, 1–16.
- Kuronen, M. 1994. Lapsen hyväksi naisten kesken. Tutkimus äitiys- ja lastenneuvolan toimintakäytännöistä. Stakesin tutkimuksia 35. Jyväskylä: Gummerus.
- Kvale, S 1996. Interviews. An introduction to qualitative research interviewing. London: Sage.
- Laine, K. 2000. Koulukuvia. Koulu nuorten kokemusilana. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.
- Laslett, P. & Fishkin, J. S. 1992. Introduction: processional justice. Teoksessa P. Laslett & J. S. Fishkin (toim.), 1–23.
- Laslett, P. & Fishkin, J. S. (toim.) 1992. Justice between age groups and generation. London: Yale University Press.
- Launonen, L. 2000. Eettinen kasvatusajattelu suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 168.
- Laurinen, L. (toim.) 1998. Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. Jyväskylä: Atena.
- Lightfoot, C. & Valsiner, J. 1992. Parental belief systems under the influence: social guidance of the construction of personal cultures. Teoksessa I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi & J. J. Goodnow (toim.), 393–414.
- Linko, M., Saresma, T. & Vainikkala, E. 2000. Otteita kulttuurista. Kirjoituksia nykyajasta, tutkimuksesta ja elämäkerrallisuudesta. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 65.
- Linkola, M., Hakamäki, T. & Kirkinen, H. (toim.) 1985. Sukupolvien perintö. Talonpoikauskulttuurin kasvu. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Löfström, J. 1999. Sukupuoliero agraarikulttuurissa. "Se nyt vaan on semmonen". Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Lönnqvist, B. 1992. Ting, rum och barn. Kansantieteellinen arkisto 38. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Lönnqvist, B., Kiuru, E. & Uusitalo, E. (toim.) 1999. Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. 1983. Socialization in the context of the family: parent-child interaction. Teoksessa P. H. Mussen (toim.), 1–101.
- Mannheim, K. 1952/1959. The problem of generations. Teoksessa P. Kecskemeti (toim.), 276–320.
- Markkola, 1994. Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle. Historiallisia tutkimuksia 187. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

- Martin, P., Halverson, C. F., Wampler, K. S. & Hollet-Wright, N. 1991. Inter-generational differences in parenting styles and goals. *International Journal of Behavioral Development* 14 (2), 195–207.
- McGillicuddy-DeLisi, A. V. 1992. Parents' beliefs and children's personal-social development. 1992. Teoksessa I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi & J. J. Goodnow (toim.), 115–142.
- McGillicuddy-DeLisi, A. V. & Subramanian, S. 1996. How do children develop knowledge? Beliefs of Tanzanian and American mothers. Teoksessa S. Harkness & C. M. Super (toim.), 143–168.
- Middleton, D. & Edwards, D. (toim.) 1990. *Collective remembering*. London: Sage.
- Middleton, D. & Edwards, D. 1990. Conversational remembering: a social psychological approach. Teoksessa D. Middleton & D. Edwards (toim.), 23–45.
- Miller, S. A. 1988. Parents' belief about children's cognitive development. *Child Development* 59 (2), 259–285.
- Mills, R. S. L. & Rubin, K. H. 1990. Parental belief about problematic social behaviors in early childhood. *Child Development* 61 (1), 138–151.
- Mussen, P. H. (toim.) 1983. *Handbook of child psychology*, Vol. 4. 4. painos. New York: Wiley.
- Myers, B. J. & Williams-Petersen, M. G. 1991. Beliefs and memories about child-rearing across generations: mothers and grandmothers of one-year old infants. *Early Child Development and Care* 67, 111–128.
- Mykkänen, J., Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. 2001. Poikien, isien ja isoisien uskomuksia kasvattamisesta. *Kasvatus* 32 (4), 382–391.
- Mäkelä, K. (toim.) 1990. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.), 42–59.
- Määttänen, K. 1993. Äidit ja tyttäret, anopit ja miniät. Teoksessa U. Piela (toim.), 149–164.
- Määttänen, K. 1996. Muisti ja muistamisen tunnot. Teoksessa K. Määttänen & T. Nevalinna (toim.), 11–25.
- Määttänen, K. & Nevalinna, T. (toim.) 1996. *Muistikirja: jälkien jäljillä*. Tutkijaliiton julkaisuja 80. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Niemelä, P. & Lahikainen, A. R. (toim.) 2000. *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Niiniluoto, I. 1994. Järki, arvot ja välineet. *Kulttuurifilosofisia esseitä*. Helsinki: Otava.
- Nenola, A. 1986. *Miessydäminen nainen*. Naisnäkökulma kulttuuriin. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Nespor, J. 1987. The role of beliefs in the practice of teaching. *Journal of Curriculum Studies* 19, 317–328.
- Nurmi, V. 1983. *Kasvatuksen traditio*. Porvoo: WSOY.
- Nurminen, E. & Roos, J. P. 1992. Models of parenting: between generations and classes. Teoksessa U. Björnberg (toim.), 123–140.
- Nykyri, T. 1998. *Naisen viha*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.

- Näre, S. (toim.) 1999. Tunteiden sosiologiaa II . Historiaa ja säätelyä. Tietolipas 157. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Nätkin, R. 1997. Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naistenkertomukset. Helsinki: Gaudamus.
- Ojakangas, M. 1992. "Kuri käsittää koulun koko elämän..." Viime vuosisadan vaihteen suomalainen kansakoulupedagogiikka ja ruumiin poliittiset teknologiat. *Sosiologia* 29 (4), 277–293.
- Ojakangas, M. 1997. Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen. Tutkijaliiton julkaisu 85. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ojakangas, M. 1999. Kasvatuskriisin alkuperä lapsitieteissä. *Helsingin Sanomat* 22.2.1999.
- Ojala, M. (toim.) 1984. Varhaiskasvatustutkimus Suomessa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Okagaki, L. & Bevis, C. 1999. Transmission of religious values: relations between parents' and daughters' beliefs. *Journal of Genetic Psychology* 160 (3), 303–318.
- Ollila, A. 1993. Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. Historiallisia tutkimuksia 173. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Ollila, A. 2000. Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Paananen, M. 1997. Nuoruus sodan varjossa. Helsinki: Edita.
- Palacios, J. & Moreno, M. C. 1996. Parents' and adolescents' ideas on children: origins and transmission of intracultural diversity. Teoksessa S. Harkness & C. M. Super (toim.), 215–253.
- Peltonen, E. & Eskola, K. 1997. Muisto. Teoksessa K. Eskola & E. Peltonen (toim.), 7–21.
- Peltonen, U.-M. 1996. Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Petrisalo, K. 1985. Maaseutukulttuuri elää. Teoksessa H. Kirkinen, T. Hakamäki & M. Linkola (toim.), 193–305.
- Piela, U. (toim.) 1993. Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkertoista. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Pohjola, K. 1999. Naisten salaiset maailmat. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Pomerleau, A., Malcuit, G. & Sabatier, C. 1991. Child-rearing practices and parenting beliefs in three cultural groups of Montreal: Quebecois, Vietnamese, Haitian. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.), 45–68.
- Pulkkinen, L. 1977. Kotikasvatuksen psykologia. Jyväskylä: Gummerrus.
- Pulkkinen, L. 1984/1985. Nuoret ja kotikasvatus. 2. painos. Helsinki: Otava.
- Pulkkinen, L. 1994. Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa J. Virkki (toim.), 26–45.
- Pulkkinen, L. 1996. Lapsesta aikuiseksi. Porvoo: WSOY.
- Pulkkinen, L. 1996. Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), 29–44.
- Pulkkinen, L. & Iso-Ilomäki, P. 1989. Nuori äiti. *Kasvatus* 20 (2), 121–129.

- Pylvänäinen, L. & Soikkanen, T. (toim.) 1996. Ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja. Poliittinen historia. Helsingin ja Turun yliopistot.
- Quinn, N. & Holland, D. 1987. Culture and cognition. Teoksessa D. Holland & N. Quinn (toim.), 3–42.
- Reima, V. 1915/1928. Joka kuritta kasvaa se kunniatta kuolee. 9. painos. Helsinki: Kotikasvatusyhdistys.
- Reuna, V. 1998. Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjessa. Väestöntutkimuslaitos E 4/1998. Helsinki: Väestöliitto.
- Reuna, V. 1999. Perhebarometri 1999. Vanhemmuutta toteuttamassa. Väestöntutkimuslaitos E 7/ 1999. Helsinki: Väestöliitto.
- Roos, J. P. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, J. P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Elämäntapaa etsimässä. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Roos, J. P. & Hoikkala, T. (toim.) 1998. Elämänpolitiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Roos, J. P. & Hoikkala, T. 1998. Esipuhe. Teoksessa J. P. Roos & T. Hoikkala (toim.), 7–19.
- Roos, J. P. & Peltonen, E. (toim.) 1994. Miehen elämää. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, J. P. & Rotkirch, A. 1997. Hirveät vanhemmat. Teoksessa J. P. Roos & A. Rotkirch (toim.), 5–17.
- Roos, J. P. & Rotkirch, A. (toim.) 1997. Vanhemmat ja lapset. Sukupolvien sosiologiaa. Tampere: Gaudeamus.
- Rossi, A. S. & Rossi, P. H. 1990. Of human bonding. Parent–child relations across the life course. New York: Aldine de Gruyter.
- Rotkirch, A. 2000. Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa T. Hoikkala & J. P. Roos (toim.), 187–200.
- Rubin, D. C. (toim.) 1986. Autobiographical memory. New York: Cambridge University Press.
- Ruoppila, I. 1991. The significance of grandparents for the formation of family relations. Teoksessa P. K. Smith (toim.), 123–139.
- Ruoppila, V. 1954. Kansa lastensa kasvattajana. Porvoo: WSOY.
- Saarenheimo, M. 1991. Omaelämäkerrallinen muisti ja elämäkerta. Gerontologia 5 (4), 260–269.
- Saarenheimo, M. 1994. Muisti ja kertominen. Gerontologia 8 (4), 221–226.
- Saarenheimo, M. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Vastapaino.
- Seppälä, N. 2000. Yhteispelillä lapsen parhaaksi. Perhebarometri 2000. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos E9/2000. Helsinki: Väestöliitto.
- Sever, L. 1989. Change in woman's perceptions of parental child rearing attitudes in Turkey: a three generational comparison. Early Child Development and Care 50, 131–138.
- Shweder, R. A., Goodnow, J., Hatano, G., LeVine, R. A., Markus, H. & Miller, P. 1998. The cultural psychology of development: our mind, many mentalities. Teoksessa W. Damon & E. M. Lerner (toim.), 866–937.
- Sigel, I. E. 1985. A conceptual analysis of beliefs. Teoksessa I. E. Sigel (toim.), 345–371.

- Sigel, I. E. (toim.) 1985. Parental belief systems: the psychological consequences for children. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Sigel, I. E. 1986. Reflections on the belief-behavior connection: lessons learned from a research program on parental belief systems and teaching strategies. Teoksessa R. D. Ashmore & D. M. Brodzinsky (toim.), 35–65.
- Sigel, I. E. 1992. The belief-behavior connection: a resolvable dilemma? Teoksessa I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi & J. J. Goodnow (toim.), 433–456.
- Sigel, I. E. & Kim, M.-I. 1996. The answer depends on the question. A conceptual and methodological analysis of a parent belief-behavior interview regarding children's learning. Teoksessa S. Harkness & C. M. Super (toim.), 83–120.
- Sigel, I. E., McGillicuddy-DeLisi, A. V. & Goodnow, J. J. (toim.) 1992. Parental belief systems: the psychological consequences for children. 2. painos. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Siljander, P. (toim.) 2000. Kasvatus ja sivistys. Helsinki: Gaudeamus.
- Simons, R. L. & Beaman, J. 1992. Gender differences in the intergenerational transmission of parenting belief. *Journal of Marriage and the Family* 54 (4), 823–836.
- Simons, R. L., Whitbeck, L. B., Conger, R. D. & Chyi-In, W. 1991. Intergenerational transmission of harsh parenting. *Developmental Psychology* 27 (1), 159–171.
- Smith, P. K. (toim.) 1991. The psychology of grandparenthood. An international perspective. London: Routledge.
- Soikkanen, T. & Vares, V. 1996. Sukupolvi historiassa. Käsitteen käytöstä ja Suomen historian sukupolvista. Teoksessa L. Pylvänäinen & T. Soikkanen (toim.), 195–226.
- Soikkeli, A. 1997. Isä ja juoksijatyttö. Teoksessa J. P. Roos & A. Rotkirch (toim.), 217–229.
- Stephenson, N., Kippax, S. & Crawford, J. 1996. You and I and she: memory-work and the construction of self. Teoksessa S. Wilkinson (toim.), 182–200.
- Strandell, H. 1984. Kolmen naissukupolven kokemuksia työstä ja perheestä. Teoksessa E. Haavio-Mannila, R. Jallinoja & H. Strandell, 203–294.
- Suomen kielen perussanakirja. Toinen osa. L-R 1992. Kotimaisen kielen tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Kotimaisen kielen tutkimuskeskus.
- Suonoja, K. 1993. Arvot perheen ja yhteisön välisessä suhteessa. *Sosiaalinen aikakauskirja* 6, 19–23.
- Super, C. M. & Harkness, S. 1986. The developmental niche: a conceptualization at the interface of child and culture. *International Journal of Behavioral Development* 9 (4), 545–569.
- Suutama, T. 1986. Elämänvoimaa sukupolvien yhteistyöstä. Tutkimus kahden, kolmen ja neljän sukupolven välisestä vuorovaikutuksesta sekä sen merkityksestä. Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsiraportti A 49. Helsinki.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1996. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sysiharju, A.-L. 1987. Nykykaupunkilaisen elämäntapaa kodin jäsenenä: eri vaiheita elävien työikäisten naisten ja miesten kokemuksia, vuorovaikutus sukupolvien välillä sekä nykyisen kodin vertailuja lapsuuskotiin – edusta-

- vasta survey-aineistosta tehdyn jatkoanalyysin valossa. Helsingin opettajan-koulutuslaitos. Tutkimuksia 49.
- Takala, A. 1997. Ihmiseksi kasvaminen. Jyväskylä: Gummerus.
- Talve, I. 1978/1990. Suomen kansankulttuuri. 3. painos. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Taris, T. W. 2000. Quality of mother-child interaction and intergenerational transmission of sexual values: a panel study. *Journal of Genetic Psychology* 161 (2), 169–181.
- Thompson, P. 1995. Transmission between generations. Teoksessa J. Brannen & M. O'Brien (toim.), 5–16.
- Tommola, B. 1955. Yliluonnolliset olennot lastenpelotuksina. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Tulving, E. 1983. *Elements of episodic memory*. Oxford: Oxford University Press.
- Tulving, E. 1985. How many memory systems are there? *American Psychologist* 40, 385–398.
- Tuohinen, T. 2000. Heinäsirkka vai muurahainen? Suomalaisen työhalun psykologisilla juurilla. Teoksessa T. Hoikkala & J. P. Roos (toim.), 238–266.
- Tuominen, M. 1991. “Me ollaan kaikki sotilaitten lapsia”. Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Helsinki: Otava.
- Tähtinen, J. 1992a. Miten kasvattaa pikkulapsia. Kasvatusmoraliteetin ja -suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850–1989 suomenkielisten kasvatus- ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A 157.
- Tähtinen, J. 1992b. Pikkulastenkasvatukseen liittyvien näkemysten muutokset Suomessa 1850–1989. *Kasvatus* 23 (3), 209–221.
- Vermulst, A. A., de Brock, A. J. L. L. & van Zutphen, R. A. H. 1991. Transmission of parenting across generations. Teoksessa P. K. Smith (toim.), 100–122.
- Vilkko, A. 1988. Eletty elämä, kerrottu elämä, tarinoitunut elämä. *Sosiologia* 2, 81–90.
- Vilkko, A. 1990. Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa K. Mäkelä (toim.), 81–98.
- Vilkko, A. 1991. Kätellä hansikaskädellä. Naisomaelämäkerran tulkitsijan positioista. *Naistutkimus* 4 (4), 6–16.
- Vilkko, A. 1995. Minä luen – olen siis olemassa. Teoksessa E. Haavio-Mannila, T. Hoikkala, E. Peltonen & A. Vilkko (toim.), 157–172.
- Vilkko, A. 1997. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkko, A. 1998. Kodiksi kutsuttu paikka. Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkerroista. Teoksessa M. Hyvärinen, E. Peltonen & A. Vilkko (toim.), 27–72.
- Virkki, J. (toim.) 1994. *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Porvoo: WSOY.
- Virtanen, L. 1980/1984. *Lastenperinne*. Helsingin yliopiston kansanrunoustieteen laitoksen toimitte 6. 2. painos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Virtanen, L. 1988. *Suomalainen kansanperinne*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Virtanen, L. 1984/1990. *Onni yksillä. Kansanperinnettä ennen ja nyt*. 2. painos. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

- Virtanen, L. 1994. Punatukkaiset ovat intohimoisia. Arjen uskomuksia. Porvoo: WSOY.
- Vuorela, T. 1977/1983. Suomalainen kansankulttuuri. 3. painos. Porvoo: WSOY.
- Vuori, J. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmät asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Vuornos, M. 1971. Lapsen asema Suomessa. Porvoo: WSOY.
- Värri, V-M. 1997. Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Welles-Nyström, B. 1996. Scenes from a marriage: equality ideology in Swedish family policy, maternal ethnotheories and practice. Teoksessa S. Harkness & C. M. Super (toim.), 192–214.
- Whitbeck, D. R. H. & Shirley, M. H. 1993. Family relationship history, contemporary parent-grandparent relationship quality and the grandparent-grandchild relationship. *Journal of Marriage and the Family* 55, 1025–1035.
- Wilkinson, S. (toim.) 1996. Feminist social psychologies. International perspectives. Buckingham: Open University Press.
- Yow, V. R. 1994. Recording oral history. A practical guide for social scientists. London: Sage.

LIITTEET

Liite 1 Kolmen sukupolven ihmisten asuinläänit ja -paikat

TAULUKKO 1 Haastateltujen sukujen (n=85) asuinläänit sukupolvittain

Asuinlääni (vanhan läänijaon mukaan)	Vanhin sukupolvi	Keskimmäinen sukupolvi	Nuorin sukupolvi	Σ
Vaasan lääni	31	30	32	93
Kuopion lääni	17	17	16	50
Keski-Suomen lääni	11	11	14	36
Mikkelin lääni	10	10	9	29
Kymen lääni	4	6	5	15
Uudenmaan lääni	4	3	4	11
Hämeen lääni	2	4	2	8
Pohjois-Karjalan lääni	3	2	1	6
Turun ja Porin lääni	2	2	2	6
Oulun lääni	1	–	–	1

TAULUKKO 2 Haastateltujen sukujen (n=85) asuinpaikka

Asuinpaikka	Vanhin sukupolvi	Keskimmäinen sukupolvi	Nuorin sukupolvi	Σ
kaupunki	33	45	54	132
maaseutu	52	40	31	123

Liite 2 Opiskelijoiden oppimistehtävä

Oppimistehtävän tavoite:

- Perehtyä kasvatustieteelliseen tutkimukseen.
- Tutustua teemahaastatteluun tiedonhankintamenetelmänä.
- Harjoitella tutkimuksen toteutusta, tiedonhankintaa ja raportointia.
- Pohtia tämän tutkimuksen tutkimusotetta ja -menetelmiä.

Oppimistehtävä on pienimuotoinen haastattelututkimus ja tutkimuksen kohteena ovat kasvatukseen liittyvät menetelmät, tyttöjen ja poikien kasvatukseen sekä kasvatukseen liittyvien menetelmien ja sanontojen siirtyminen sukupolvelta toiselle.

Tutkimuksen taustaa:

Ihmisen jokapäiväiseen puheeseen sisältyy monenlaisia lasten kasvatukseen liittyviä mielipiteitä, uskomuksia ja ajatuksia. Osa niistä ajatuksista ja uskomuksista on mahdollisesti kiteytynyt sanonnaksi, (esimerkiksi: “Pojasta tuhannen hyöty, tytöstä kahen vahinko” tai “Harjoitus tekee mestarin”). Tarkoitus on nyt tavoittaa ja tallentaa tällaisia arkisia käsityksiä, toimintaohjeita, ajatelmia ja sanontoja.

Menettele seuraavasti: Haastattele kolmea toisilleen sukua olevaa henkilöä, (joista vanhin on kasvattanut keskimmäisen sukupolven jäsenen ja tämä taas nuorimman, siis esimerkiksi isoisä-isä-poika). Koska tarkoituksena on tutkia kasvatustutkimuksen siirtymistä sukupolvelta toiselle, haastateltavien henkilöiden välillä pitäisi olla jonkinlainen “kasvatussuhde”. Nauhoita haastattelut.

1. VAIHE. Valitse perhe, jossa on elossa kolme sukupolvea. Sukupolviketjun nuorimman edustajan pitää olla 18–30-vuotias. Voit mielellään valita oman sukusi.

2. VAIHE. Jos valitset oman sukusi, kirjoita ensin itse lyhyet vastaukset alla olevien haastatteluteemojen kysymyksiin. Haastattele sitten nauhuria apuna käyttäen sukusi kaksi henkilöä, (siis esimerkiksi äitisi ja isoäitisi tai aikuinen lapsesi ja isäsi). Jos valitset muun kuin oman sukusi, haastattele valitsemasi sukupolviketjun kolme jäsentä. Jos tehtävä tehdään parityönä, voi toinen jäsen esimerkiksi tehdä haastattelut ja toinen purkaa aineiston.

Oheisena on neljä haastatteluteemaa ja kysymyksiä, joita voi käyttää haastattelussa apuna. Kysymysten tarkoitus on virittää ajatuksia ja kokemuksia kasvatuksesta. Useimmat ihmiset tarvitsevat aikaa asioiden pohtimiseen, joten etene rauhallisesti teemasta toiseen. Älä johdattele vaan anna haastateltavan kertoa, mitä hän ajattelee.

Haastatteluteemat ja kysymykset:

1. Sukupuolierot kasvatuksessa. Jotkut ajattelevat, että poikia on kasvatettava eri tavalla kuin tyttöjä. Mitä sinä ajattelet tästä asiasta?

Mistä tyttöjen ja poikien kasvatuksen erot mielestäsi johtuvat?

2. Kasvatuksen keinot ja menettelyt. Joskus sanotaan leikillisesti, että parhaita lapsen kasvatukseen ovat lahjonta, uhkaus ja kiristys. Minkälaisia keinoja sinä käytät? (Vanhin haastateltava: käytit?, nuorin haastateltava: käyttäisit?)

Vaihtelevatko (vaihtelivatko) keinosi lapsen mukaan?

Miksi jokin keino tehoaa (tehoi) ja toinen ei?

3. Kasvatusmenettelyjen siirtyminen sukupolvelta toiselle. Miten sinua on neuvottu, ohjattu, palkittu ja rangaistu? Miten itse toimit kasvattajana?

4. Kasvatussanonnat, kansanviisaudet ja arkiuskomukset. Muistatko joitain tyttöjen ja poikien kasvatukseen liittyviä sanontoja? Entä lasten kasvattamisen keinoihin? Uskotko itse niihin? Muistatko kuka lähisukulaisistasi olisi niitä käyttänyt?

3. VAIHE. Pura haastattelut tekstiksi sananasaisesti mitään sanontoja tai murreilmaisuja muuttamatta. Tätä puhutun tekstin kirjoittamista sanotaan litteroimiseksi. Merkitse litteroinnin alkuun haastateltavan sukupuoli, etunimi, ikä (muista myös oma ikäsi), sukulaisuussuhde kyseisessä suvussa, asuinpaikka: maaseutu / kaupunki ja lääni. Esimerkiksi: nainen, Eeva, 71, äidinäiti (huom. ei pelkkä isoäiti), maaseutu, Kymen lääni. Jos haastateltava innostuu kertomaan pitkiä tarinoita "asian vierestä", voit jättää ne litteroimatta ja merkitä puuttuvat kohdat perättäisillä pisteillä.

4. VAIHE. Analysoi litteroitua aineistoa. Etsi tekstistä ydinasiat ja alleviivaa ne. Kokoa ydinasiat luetteloksi kysymyksittäin. Älä tässä vaiheessa muuta haastateltavan tekstiä kirjakielen mukaiseksi. Jos epäilet, että jokin sana tai ilmaisu ei ole ymmärrettävä perhepiirin tai murrealueen ulkopuolella, voit "suomentaa" sanan sulkeisiin. Vertaile hieman eri sukupolvien tuottamia tuloksia.

5. VAIHE. Luonnehdi tämän tyyppistä tutkimusta.

– millaista tutkimusotetta tässä tutkimuksessa voitaisiin käyttää?

– voisiko tekemäsi tutkimus olla kvalitatiivinen vai kvantitatiivinen? Empiirinen vai ei-empiirinen? Miksi? Perustele.

6. VAIHE. Lähetä litteroitu teksti, analyysi ja luonnehdintasi (vaiheet 3, 4 ja 5) tutkimuksesta lehtorille. Litteroituja tekstejä, analyysia ja luonnehdintaa ei palauteta, joten ota halutessasi itsellesi kopiot.

Tulokset ja litteroidut tekstit talletetaan Suomalaisen kasvatuksen perinteitä ja nykkyäsitä koskevaan arkistoon Jyväskylä yliopiston kasvatustieteen laitokselle. Tätä arkistoa voidaan myöhemmin käyttää tutkimustarkoituksiin. Aineistoa käyttävät tutkijat sitoutuvat toimimaan tutkimuseettisen toimikunnan sääntöjen mukaisesti, joten vastaajan intymiteettisuoja ei rikota.

Suoritustapa: Yksilö- tai parivastaus

Tehtävään sopiva lisämateriaali:

- Hirsjärvi, S. ja Hurme, H. 1988. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
Hirsjärvi, S. ym. 1992. Tutkimus ja sen raportointi. Helsinki: Kirjayhtymä.
Virtanen, L. 1994. Arjen uskomukset. Punatukkaiset ovat intohimoisia. Porvoo: WSOY.
"Juniorista senioriin" -kasettisarja, osa 2: Isä, poika, vanhemmuus, Jouko Huttunen.

Liite 3 Kolmen sukupolven saama neuvonta ja ohjaus

TAULUKKO 3 Kolmen sukupolven haastateltavien maininnat heidän lapsena saamastaan neuvonnasta ja ohjauksesta

Sisältö	Vanhin sukupolvi	Keskimmäinen sukupolvi	Nuorin sukupolvi	∑
NEUVOMINEN OHJAAMINEN⁵⁴	7	17	28	52
työnteko	10	12	6	28
rehellisyys	13	9	5	27
kunnollisuus ⁵⁵	5	4	9	18
puhuminen, sanominen	2	3	10	15
kunnioitus ⁵⁶	7	4	3	14
toisen huomioon ottaminen	3	3	7	13
koulunkäynti ja harrastukset	–	–	8	8
muut ⁵⁷	1	2	5	8
kuuliaisuus ⁵⁸	6	–	1	7
kannustaminen	–	–	7	7
hyvä käytös ⁵⁹	4	–	1	5
raha-asiat	–	2	2	4
lapsen kuunteleminen	–	–	4	4
esimerkin avulla opettaminen	2	12	4	18
∑ neuvontaa yhteensä	60	68	100	228
ei neuvontaa, ei ohjausta	4	4	2	10

⁵⁴ Yleiset maininnat neuvonnasta, ohjauksesta, esim. on neuvottu, on ohjattu, on opetettu.

⁵⁵ Kunnollisuus: kunnan ihmiseksi, olla ihmisiksi, elämään kunnolla jne.

⁵⁶ Kunnioittamiseen sisältyy sekä toisen ihmisen että omien vanhempien kunnioittaminen.

⁵⁷ Olla avoin, tulla toimeen ihmisten kanssa, pyytämään anteeksi, miten voi välttyä niin sanotulta pahalta, uskon asioihin, ettei mene pahoille teille.

⁵⁸ Kuuliaisuus: olla kuuliainen, tottelevainen, kiltti vanhemmilleen, tunnollinen jne.

⁵⁹ Hyvät tavat: kiitos ole hyvä, teitittely jne.

Liite 4 Kolmen sukupolven saamat rangaistukset ja palkkiot

TAULUKKO 4 Kolmen sukupolven haastateltavien mainitsemat erilaiset tavat, joilla heitä on lapsena rangaistu

Sisältö	Vanhin sukupolvi	Keskimmäinen sukupolvi	Nuorin sukupolvi	Σ
RANKAISEMINEN⁶⁰	–	4	8	12
vitsa ⁶¹	43	42	31	116
sanallinen rankaiseminen ⁶²	10	22	47	79
tukkapölly	17	13	28	58
aresti	1	4	16	21
luunappi	1	2	7	10
edun menetys ⁶³	–	–	10	10
anteeksipyyntö	4	1	1	6
nurkka	2	2	1	5
psykkinen rankaiseminen	1	2	2	5
muita rangaistuksia ⁶⁴	–	–	5	5
extratyöt ⁶⁵	–	–	4	4
saippuan syöminen	–	–	2	2
vitsalla uhkailu	7	4	8	19
muita uhkailuja ⁶⁶	3	5	9	17
isällä uhkailu	1	–	–	1
kiristys	–	1	7	8
tiukka katse	3	1	1	5

(jatkuu)

⁶⁰ Yleinen maininta ilman erotteluja, millä tai miten oli rangaistu.

⁶¹ Keppi, koivuniemen herra, piiska, koivuvarpu, -vitsa ja -rieska, pistokas, vyö, remmi jne.

⁶² Puhe, kielto, toru, komento, tiukka sana, huuto jne.

⁶³ Viikkoraha pois, karkkipäivä väliin, kotiintuloajan lyheneminen, jotain kivaa pois, jätettiin tavara ostamatta, en päässyt kauppaan seuraavalla kerralla.

⁶⁴ Nuorin sukupolvi: Se hilijaasuus oli pahin rangastus, piti palauttaa näpistetty tavara kauppaan, mamma pakotti polttamaan seurassaan lisää tupakkaa (tupakanpoltosta kiinnijäämisestä).

⁶⁵ Tiskivuoroja lisää, oon joutunut tekemään töitä enemmän jne.

⁶⁶ Kinkkapotka, tuomaspiiskarit, joulupukki, terva- ja piimä-äijä, mustalaiset, kasvatusneuvola, jos et niin sitten.

TAULUKKO 4 (jatkuu)

pelottelu	–	2	–	2
Σ rangaistuksia yhteensä	93	105	187	385
ei fyysisiä rangaistuksia	17	10	22	49
isä kuritti ⁶⁷	24	15	14	53
äiti kuritti	16	4	6	26

TAULUKKO 5 Kolmen sukupolven haastateltavien maininnat heidän lapsena saamistaan palkkioista

Sisältö	Vanhin sukupolvi	Keskimmäinen sukupolvi	Nuorin sukupolvi	Σ
PALKITSEMINEN^{†68}	–	3	1	4
sana /kiitos, ⁶⁹ kehu, kannus	7	14	38	59
tavara ⁷⁰	2	7	24	33
raha	3	6	19	28
herkkupala ⁷¹	2	5	15	22
etuoikeus ⁷²	6	3	8	17
hellyyden osoitus	3	–	8	11
työn ilo, hyvä mieli	2	–	3	5
Σ palkkioita yhteensä	25	38	116	179
ei palkittu	20	24	8	5

⁶⁷ 'Kuritti' viittaa tässä kaikenlaiseen rankaisemiseen ja kurinpitoon, eli mukana on mainintoja nurkkaan laittamisesta, vitsan, tukkapölyyn tai luunapin antamisesta jne.

⁶⁸ Palkitseminen viittaa tässä mainintoihin, joissa vastaaja ei tarkemmin kerro, miten häntä oli lapsena palkittu.

⁶⁹ Sanallinen palkitseminen, johon kuuluvat kiittäminen, kehuminen, kannustus, sanallinen palkitseminen mainintana.

⁷⁰ Tavaroihin luetaan kuuluvaksi vaatteet, lelut, lahjat, harrastusvälineet ym.

⁷¹ Herkkupala viittaa tässä syötävällä palkitsemiseen, joita olivat mm. karkki, pulla, pikkuleipä ja ruoka.

⁷² Etuoikeudella tarkoitetaan tässä palkkioksi annettua vapaa-aikaa, uimaan, marjaan ja kalaan pääsyä, matkaa, myöhäisempi kotiintuloaika, perjantaisiivouksesta vapautusta ym.